

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПО РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ**

ПОЛОНІЙНА АКАДЕМІЯ В ЧЕНСТОХОВІ

**МІЖНАРОДНИЙ КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПИЛИПА ОРЛИКА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА**

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**ОДЕСЬКА РЕГІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ
СПІЛКИ ЖУРНАЛІСТІВ УКРАЇНИ**

II Міжнародна науково-практична конференція

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО ДІАЛОГУ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Частина 1

25–26 листопада 2022 року

м. Одеса, Україна

Львів – Торунь
Liha-Pres
2022

Організаційний комітет:

Руденко С.В. – голова оргкомітету, ректор ОНМУ, доктор технічних наук, професор; **Шумило О.М.** – проректор з науково-педагогічної роботи ОНМУ, кандидат технічних наук, професор ОНМУ; **Савельєва І.В.** – проректор з наукової роботи ОНМУ, доктор економічних наук, професор; **Гловацька С.М.** – декан факультету по роботі з іноземними студентами ОНМУ, кандидат технічних наук, доцент; **Анджей Криński** – ректор Полонійної академії в Ченстохові, професор, доктор філософії, доктор богослов'я, гоноріс кауза; **Сікорська В.Ю.** – заступник голови оргкомітету, завідувач кафедри довузівської підготовки ОНМУ, кандидат філологічних наук, доцент, член НСЖУ, член НТШ; **Дойков Д.М.** – професор кафедри довузівської підготовки ОНМУ, доктор фізико-математичних наук, професор; **Ненов І.В.** – доцент кафедри довузівської підготовки ОНМУ, кандидат політичних наук, доцент, заслужений журналіст України, член НСЖУ; **Шипотілова О.П.** – доцент кафедри довузівської підготовки ОНМУ, кандидат історичних наук, доцент, член Одеського відділення НСКУ; **Ніколасенко Н.О.** – завідувач кафедри адміністративного та конституційного права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, доктор політичних наук, професор; **Сікорська О.О.** – завідувач кафедри суспільних наук ОНМедУ, кандидат філологічних наук, доцент; **Крупник Л.О.** – головний спеціаліст відділу аналізу українського державотворення Управління наукового забезпечення політики національної пам'яті, кандидат історичних наук, доцент; **Стекольщикова В.А.** – завідувач кафедри журналістики та філології Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика, кандидат наук із соціальних комунікацій, член НСЖУ; **Кваша О.Ю.** – продюсер філії акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» «Одеська регіональна дирекція»; **Різнікова Я.О.** – заступник директора департаменту культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської обласної державної адміністрації; **Бірюкова І.О.** – генеральний директор ОННБ; **Работін Ю.А.** – голова Одеської регіональної організації Національної спілки журналістів України, кандидат економічних наук.

Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу:
М58 **стратегії розвитку** : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 листопада 2022 р., м. Одеса. Ч. 1. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 384 с.

ISBN 978-966-397-279-4

У збірнику представлено матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку» (25–26 листопада 2022 року, м. Одеса).

УДК 316.77:303.446.2(063)

ЗМІСТ

ПАНЕЛЬ 1. МОВНА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Артеменко А. І.

Перепитування як необхідний засіб культурного мовлення..... 11

Василенко О. В.

Розвиток полікультурної компетентності студентів
у процесі іншомовної підготовки 13

Головащенко Л. С.

Вплив мовної адаптації аудіовізуального контенту
на міжкультурну комунікацію..... 17

Holodenko Ye. V.

Importance of English as international medium of communication 20

Горєлова П. В.

Особливості перекладу англійською мовою історизмів, наближених
до реалій, в оповіданні Леоніда Мосендза «Євшан-зілля» 22

Занько О. В., Козачок Р. О.

Етнічний менталітет українців у міжкультурній комунікації 26

Кечеджі О. В.

Міжкультурна комунікація: вплив, розвиток та збагачення вокабуляру мов .. 30

Кодлюк Л. І.

Безеквівалентна лексика у структурі іншомовної соціолінгвістичної
компетентності..... 34

Косович О. В.

Територіальні модифікації французької мови у Франції
та їх лексичні особливості 38

Коткова Л. І.

Темпоральні аспекти поетики збірки Сергія Жадана «Антенa»
(на основі українського й польського видань)..... 42

Кубрак О. В.

До питання проблем міжкультурної комунікації
(філософський контекст) 47

Кувів М. З., Шилінська І. Ф., Гумовська І. М.

Фахова термінологія в контексті міжкультурної комунікації..... 50

Кузнєцова І. В.

До актуальних питань міжкультурної та міжмовної комунікації
у сучасному мовознавстві..... 55

Лещенко А. В. Професійна іншомовна підготовка майбутніх офіцерів НГУ до міжкультурної комунікації	59
Литвиненко О. О. Англізми як елемент комп'ютерного сленгу в українській мові	61
Лілік О. О., Сафонова О. В. Комунікативна компетентність майбутніх учителів: основні ознаки й умови формування	63
Lukanska H. Gender peculiarities of male and female politicians' communicative behaviour in an intercultural aspect	67
Майєр Н. В. Професійно-методична підготовка майбутніх викладачів до організації міжкультурного іншомовного навчання з використанням кейс-методу	70
Маліцька А. Д. Ліричний дискурс: проблема термінології	74
Мамосюк О. С. Французька мова в контексті міжкультурної комунікації	77
Матковська М. В. Техніка маневрування як характерна риса англомовної міжкультурної комунікації	81
Онопriichuk D. O. Influence of motivation on efficiency of work	85
Охріменко О. А., Мамченко С. П. Відбиття модельного плану жанрової форми «закон» у підвиді «податковий закон» через призму його терміносистеми	87
Панасюк Ю. В. Місце і роль коллоквіалізмів у сучасній британській пресі	91
Паніна Л. А., Авдимирець Л. А. Розвиток міжкультурної комунікації та комунікативної компетентності в здобувачів освіти	95
Пшенична С. М. Розвиток полікультурної особистості в процесі міжнародної комунікації ...	98
П'ятничка Т. В., Ничко О. Я. Комунікації через призму мови та культури	102
Rybina N. V., Koshil N. Ye., Huryla O. S. Legal translation in the process of European integration of Ukraine	106

Столяренко О. Б.	
Психологічна культура ділового спілкування з іноземними партнерами.....	109
Stoian P. M.	
Problems of overcoming barriers of intercultural communication	113
Суїма І. П.	
Труднощі перекладу англомовних фразеологічних одиниць у політичному дискурсі.....	116
ПАНЕЛЬ 2. МІЖКУЛЬТУРНІ ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ	
Андрійчук М. Т.	
Українська книга та преса на Кубані у часи активної української колонізації краю.....	121
Гловацька С. М.	
Міжкультурні історичні зв'язки Одеського національного морського університету	125
Замша А. В.	
Спільнота чуючих як чинник культурогенезу глухих	128
Катаргіна Т. І.	
Постійне представництво України при ООН. Геннадій Удовенко – корифей української дипломатії та міжнародних зв'язків.....	132
Коваль Г. П.	
Деякі питання з діяльності Миколаївської міської думи та управи весною 1894 року.....	136
Кондратова А. М., Сабо Ж. Б.	
Становлення української культури: історичний розріз	141
Корсак К. В., Корсак Ю. К., Ляшенко Л. М.	
Про дві недооцінені світові ноореволюції і роль носіїв українських генів у мовному й культурному прогресі	144
Малініна А. Ф.	
Міжкультурні зв'язки в контексті діяльності іноземних консулів у портовому місті Бердянську	148
Павленко С. С.	
Японське консульство в Одесі: етапи діяльності та штат співробітників....	152
Рахно К. Ю.	
Києворуська міфологічна концепція раю-саду у повідомленні Ахмада ібн Фадлана.....	156
Стоянова Д. Ф.	
Одеські дамаскини як свідчення міжкультурної взаємодії.....	160

ПАНЕЛЬ 3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Агібалова Т. М.

Комунікативні бар'єри в міжкультурному діалозі..... 165

Антоничева В. О.

Есей: погляд на концептологію та особливості жанру..... 169

Бондаренко І. В.

Практичні навички медіаграмотності журналіста:
вплив медіатексту на читача..... 172

Брусенцева О. А.

Управління командою в мультикультурному середовищі:
компетенції менеджера..... 176

Варнавська І. В.

Саморозкриття і самопрезентація особистості у спілкуванні..... 180

Гольцов А. Г.

Вплив геополітичного фактора на процеси міжкультурної комунікації
в пострадянських країнах Східної Європи..... 183

Голянич А. В.

Значення журналістської діяльності для розвитку інформаційного
простору в Україні..... 187

Ємельяненко Г. Д., Абизова Л. В.

Роль спорту у формуванні діалогічності сучасного світу..... 189

Єфтєні Н. М.

Особливості міжкультурної комунікації в трудових колективах 192

Zhmai A. V., Aleksieienko E. S.

Recruitment of personnel from the position of cross-cultural communication 195

Зайко Л. Я.

Політичний PR як частина міжкультурної комунікації:
українські реалії сьогодення..... 199

Кеба О. В.

Проблеми міжкультурної комунікації в романі М. Ондатже
«Англійський пацієнт» 203

Кімаковська В. Г.

Інформаційний простір у сучасних умовах 206

Климентова О. В.

Ісламський наратив в інфопросторі сучасної України..... 208

Korniienko O. V.	
Experience of classroom and distance teaching combination: basic disciplines, medical psychology, evidence-based medicine, career management for Ukrainian and foreign university students (2018-2022 years).....	212
Коробкова Н. К.	
Літературна спадщина хіпі-масона, або як зловити Григорія Сковороду....	216
Костенко В. Г., Сологор І. М.	
Прецедентні висловлювання в англомовних текстах професійно-орієнтованої стоматологічної реклами	220
Косяченко К. Е.	
Інформаційний простір у діяльності неурядових організацій для забезпечення національної безпеки	223
Крамський С. О.	
Дистанційний інформаційний простір та комунікаційні механізми	227
Кретов П. В., Кретова О. І.	
Міжкультурна комунікація та символіка дискурсу.....	231
Кукін А. В.	
Бачення сьогодення суспільством: інформаційна інтерпретація чи впливогенний тиск ЗМІ	235
Ляшенко А. Р.	
Вплив англіцизмів на українців	238
Мартиненко О. П., Войтюк І. В.	
Бінарні схеми в теоріях комунікації: якісний та кількісний підходи.....	241
Матвієнків С. М.	
Інформаційний простір і міжкультурна комунікація	245
Matviienko L.	
Intercultural interaction in virtual space	248
Нєнов І. Г.	
Особливості розвитку українських масмедіа в умовах нової історичної парадигми	250
Опанасюк В. В., Прихожай В. В.	
Мовний контент українського дитячого телебачення: формування цінностей міжкультурного сприйняття	255
Осіпова З. О.	
Гумор як засіб комунікації держави та суспільства в епоху постмодерну ..	259
Панасенко М. О.	
Манхва та вебтун як різновиди міжкультурної комунікації	262

Сікорська В. Ю., Бурундукова М. М. Сучасна медіасвіта через призму масових комунікацій	266
Субіна О. О. Актуальні питання забезпечення якості дистанційної освіти.....	270
Талавіра Н. М. Вербалізація підтримки України у промові Бориса Джонсона.....	272
Терещенко А. Є. Українське жіноцтво під час війни	275
ПАНЕЛЬ 4. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	
Абрамова І. Г. Лінгвістична підготовка інокомунікантів: особливості викладання української мови в умовах воєнного стану	280
Босва Е. В. Лінгвокраїнознавчий потенціал навчального адаптованого художнього тексту	283
Бондаренко А. І. Міжкультурна комунікація прийняття спадщини при здійсненні опіки над майном	287
Бурко О. В., Барабаш С. М. Вивчення постаті Григорія Сковороди засобами сучасного мистецтва на заняттях з української мови як іноземної.....	291
Бурнос Є. Ю. Лінгвокультурологічні знання як засіб формування міжкультурної комунікації студентів-іноземців	295
Васецька Л. І. Міжкультурна комунікація як важливий аспект навчання української мови іноземців на довузівському етапі підготовки.....	299
Войтік Т. Г., Пучков Б. В., Коцейкіна Т. Г. Міжкультурна комунікація студентів -іноземців у процесі фахової підготовки	302
Гловацька С. М., Шипотілова О. П. Особливості організації дистанційного навчання іноземних студентів в Одеському національному морському університеті.....	307
Горда О. М. Український пісенний дискурс у фокусі лінгводидактики (аспект навчання української мови як іноземної).....	310

Дядюра Г. М., Кухарєва-Рожко В. І., Сидоренко Л. М. Країнознавча компетенція як складова вивчення української мови іноземними студентами	313
Кваша Т. Г. Використання платформи MOODLE для ефективного навчання іноземної мови	316
Korsun V. Intercultural communication of foreign students in the process of professional training	321
Кравчук О. Ю. Особливості формування міжкультурних компетенцій у студентів-іноземців технічних спеціальностей	323
Манаєва Г. С., Чорна Ю. В. Міжкультурна комунікація в контексті навчання українській мові як іноземній	327
Марченко Н. В. Вивчення української культури та традицій під час освоєння української мови іноземцями	329
Репетун А. К. Проблема мовної адаптації іноземних студентів в українських ЗВО	332
Сікорська В. Ю., Ногай В. П. Соціальні мережі у контексті мовної підготовки студентів	334
ПАНЕЛЬ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
Alekseyenko L., Tulai O. Reforming complex of public administration in the conditions of the European vector of communicative standards	339
Artemenko S. B., Onishchuk I. I. Features of soft skills formation in students through intercultural communication in the sphere of European integration	342
Вайда Т. С. Європейські цінності як правова основа міжкультурної комунікації українського народу в середовищі мультинаціонального населення Євросоюзу	344
Годлевська В. Ю., Ганський В. О. Інтеграція за допомогою культурного туризму в рамках проекту культурних маршрутів Ради Європи (на прикладі спадщини Ганзи)	349

Гольтман А., Тімаков І. Англізми й американізми в сучасному українському молодіжному мовленні.....	353
Zapotichna R. A. Intercultural communication's role in international economic relations.....	356
Кириченко О. А., Бондаренко І. В. Значення інноваційного розуміння сутності, співвідношення та меж легітимного оприлюднення відомостей для юридичної чи журналістської мовної комунікації в контексті глобалізаційного євроінтеграційного діалогу.....	359
Кізь О. Б., Кікінежді О. М. Україна-Литва: міжкультурна комунікація гендерних центрів закладів вищої освіти у контексті глобалізаційного діалогу.....	363
Кісла Г. О. Міжкультурна комунікація як об'єкт наукового дискурсу	369
Лозовий В. С. Історична освіта як чинник міжкультурного діалогу та порозуміння між народами в країнах ЄС.....	371
Radchenko V. O. Ukraine on the way to European integration: a cultural dimension.....	375
Федорова А. І. Національні меншини в Україні в умовах повномасштабної російсько-української війни	379

ПАНЕЛЬ 1. МОВНА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-1>

Артеменко А. І.

*старший викладач кафедри іноземних мов
факультету маркетингу,
Київський національний економічний
університет імені В. Гетьмана*

ПЕРЕПИТУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЗАСІБ КУЛЬТУРНОГО МОВЛЕННЯ

Культура мовлення завжди була важливою в процесі спілкування. Відомо, що мовлення визначає внутрішню суть особистості. Ми знаємо, що існує вербальне і невербальне мовлення. Люди, які наділені можливістю спілкуватися вербально, повинні дотримуватися культурних лінгвістичних норм, тобто вживати в мовленні ті елементи, які визначають культурний рівень особистості.

Зазначимо, що існують різні лексичні засоби. Хочеться звернути увагу на такий лінгвістичний засіб, як перепитування. Перепитування – це особливий феномен, який дає можливість мовцю показати свій культурний рівень [1]. Адже, якщо питання, яке було поставлене іншим мовцем, не сподобалося, то щоб уникнути конфліктної ситуації, ви можете вжити в своєму мовленні перепитування, яке допоможе вам показати свій рівень культури [2].

В наступному діалозі:

Ruth. Oh, Walter ... (softly) Honey, why can't you stop fighting me?

Walter (without thinking). *Who's fighting you?* Who even cares about you? (This line begins the retardation of his mood).

Ruth. Well – (She waits a long time, and then with resignation starts, to put away her things) I guess I might as well go on to bed, ... (More or less to herself) I don't know where we lost it ... but we have ... (Then to him) I' – I'm sorry about this new baby.

Walter: I guess maybe I better go on and do what I started... I guess, I just didn't realize how bad things was with us... I guess, I just didn't really realize. You want some hot milk?

Walter: *Hot milk?*

Ruth: Yes – hot milk.

Walter: *Why hot milk?*

Ruth: 'Cause after all that liquor you come something hot in your stomach.

Walter: I don't want no milk [Hansberry: 158-159].

де вжиті перепитування *Who's fighting you?, Hot milk?, Why hot milk?*, ми бачимо, що цей лінгвістичний засіб допоміг уникнути конфліктної ситуації

Крім того перепитування допомагають нам бути дипломатичними, що є важливим на сучасному етапі розвитку цивілізацій. Зазначають, що не залежно від рівня культури людини, кожний мовець може показати свою ввічливість, вживаючи перепитування [3].

Це ми можемо проаналізувати в наступному діалозі:

«What for?» said Tom. «I don't want your money. I've got a great deal more money than you, because I'm a boy. I always have half – sovereigns and sovereigns for my Christmas boxes, because I shall be a man, and you only have five-shilling pieces, because you're only a girl».

«Well, but, Tom – it mother would let me give you two half – crowns, and, a sixpence out of my purse to put into your pocket and spend you know and buy some more rabbits with it?»

«More rabbits? I don't want any more?»

«Oh, but, Tom, they're all dead? [Eliot: 54].

З контексту видно, що даний перепит *more rabbits?* вжито для заповнення комунікативної паузи та показує ввічливість мовця.

Отже, культура мовлення залежить від внутрішньої культури мовця.

Вживання перепитувань у своєму мовленні дає можливість кожному бути стриманим у своїх емоціях і вирішувати свої проблеми дипломатичним шляхом.

Список використаних джерел:

1. Brown G., Levinson S. (1978) *Universals in language use: Politeness phenomena : Questions and Politeness, Strategies in social interaction.* Cambridge Univ. Press. P. 56-289.

2. Escandell -Vidal V. (1996) *Towards a Cognitive Approach to Politeness // Contrastive Semantics and Pragmatics / Ed. by Jaszolt K., Turner K. – Oxford: Peramon. Vol. 2: Discours Strategies. P. 629 – 650.*

3. Kasper G. (1990) *Linguistic Politeness: Current Research Issues Journal of Pragmatics. 14. № 2. P. 193-218.*

Василенко О. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри правничої лінгвістики,
Національна академія внутрішніх справ*

РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасні процеси глобалізації та інтеграції всіх сфер людської діяльності, які активно відбуваються у світі, обумовлюють полікультурність середовища як його основну характерну рису. Відтоді зміни умов освітнього простору в полікультурному світі формують соціальне замовлення на підготовку компетентних фахівців, які вміють вести діалог, знаходити змістовні компроміси, прагнуть взаєморозуміння та співробітництва з представниками різних культур, толерантні до іншої точки зору. Отже, система освіти сьогодні вимагає підготовки фахівців з високим рівнем полікультурної професійної компетентності, визначає необхідність адаптації майбутніх фахівців до мінливих умов сучасного світу, їх підготовку до соціалізації і продуктивного співробітництва в полікультурному середовищі.

Проблеми полікультурної освіти обґрунтовували у своїх дослідженнях закордонні та вітчизняні науковці, такі як: Д. Бенкс, І. Бех, О. Гуренко, В. Євтух, Т. Коваль, В. Матіс, Н. Якса й ін. Реалізація засад полікультурності передбачає формування полікультурної компетентності фахівця, здатного здійснювати професійну діяльність в умовах поліетнічного, багатокультурного середовища. Зазначимо, що в науковій літературі наявна велика кількість визначень поняття «полікультурна компетентність», також вживаються терміни «міжкультурна компетентність», «мультикультурна компетентність» тощо.

Полікультурну компетентність (ПКК) визначають як усвідомлення людиною культурного розмаїття світу, доброзичливе, відкрите й неупереджене ставлення до будь-якої культури та її носіїв. Полікультурна компетентність особистості передбачає такі положення: кожна культура має свій контекст і логіку; жодна культура не краща за іншу, тому що кожна має власну систему взаємодіючих елементів; будь-яка культура життєздатна доти, доки вона функціонує та розвивається [3, с. 51]. Сутність ПКК полягає в тому, що людина, яка володіє цією компетентністю, виступає активним носієм досвіду в галузі

міжособистісної взаємодії із представниками різних культур. Полікультурну компетентність також визначають як «складне багатокомпонентне особистісне утворення, що є результатом полікультурної освіти та ґрунтується на засадах теоретичних знань та об'єктивних уявлень про етнокультурне різноманіття світу, що реалізується через уміння, навички й моделі поведінки, які забезпечують взаємодію із представниками різних народів і культур на основі позитивного (толерантного) ставлення до них, а також у процесі набуття досвіду міжкультурної взаємодії, що, у свою чергу, сприяє ефективній міжетнічній взаємодії в сучасному полікультурному середовищі» [5, с. 102].

У закладах вищої освіти діалог культур реалізується через міжкультурний компонент викладання дисципліни *«Іноземна мова»*, що не тільки створює найкращі умови для виховання у студентів розуміння розбіжностей у своїй та інших культурах і поважного ставлення до них, але й допомагає пробудити почуття гордості за свою країну, народ, культуру. Міжкультурний компонент іншомовної підготовки студентів сприяє формуванню в них уявлення про діалог культур як про єдину можливу в сучасних полікультурних спільнотах філософію існування, яка відрізняється етнічною, расовою, соціальною та релігійною толерантністю до представників інших культур. У практичному плані вміло використаний міжкультурний компонент іноземної мови сприяє формуванню позитивного ставлення студентів до представників інших культурних груп та налаштованості на ненасильницьке вирішення спірних проблем, співпрацю і взаєморозуміння.

При вивченні студентами іноземних мов відбувається процес адаптації до інших культур у фахівців, у них формується почуття культури та соціальної ідентичності, а також усвідомлення того, що звичаї та традиції, характерні для інших культур, є доступними, доцільними і необхідними у майбутній професійній діяльності. Також розвиток професійних здібностей у студентів, що здійснюється опануванням культури інших країн, полегшує процес професійної адаптації, пристосування до міжособистісного спілкування та виконання професійної діяльності у подальшому.

До основних функцій полікультурної компетентності, що формується в ході іншомовної підготовки студентів, відносять такі: *миротворча* (формує людину, здатну до активної й ефективної життєдіяльності в багатонаціональному полікультурному середовищі, якій властиві розуміння й повага до інших культур, уміння жити в злагоді з людьми різних національностей, рас, вірувань, яка культивує поважне ставлення до особистості, захист гідності й прав кожної

людини); регулююча (орієнтує на дотримання рівноправності, поваги, свободи); *культурозберігаюча* (є засобом збереження й розвитку етнічних культур, залучення цінностей етнічних культур); *психологічна* (створення демократичного й гуманного соціального клімату, гармонізації відносин різних культур); *виховна* (виховання позитивного ставлення до багатогранного культурного оточення, виховання людської гідності й високих моральних якостей із метою співіснування із соціальними групами різних рас, релігій, етносів; розвиток навичок толерантності, готовності до взаємного співробітництва); *соціальна* (розвиток навичок соціального спілкування, виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; розвиток умінь і навичок взаємодії носіїв різних культур на основі толерантності й взаєморозуміння), *комунікативна* (формування навичок міжкультурної комунікації) [4, с. 78].

Незалежно від специфіки діяльності майбутніх фахівців, процес формування ПКК підпорядковується провідним принципам дидактики, таким як гуманізація, науковість, наочність, доступність та ін., а також особливим принципам, які є вирішальними в процесі формування саме цієї компетентності. Серед них: принцип взаємозбагачення культур, «функціональної іншомовності», етнічності, академічної мобільності, діалогічності, освітньої рефлексії, інноваційності навчання, підвищення мотивації в процесі формування міжкультурної компетентності [1, с. 13].

Отже, ПКК належить до галузі загальносоціальних компетентностей, що мають професійний характер та відображають підготовленість фахівців до професійної діяльності у сучасному суспільстві, що, зі свого боку, допомагає ефективно виконувати професійні обов'язки, формує здатність орієнтуватися та адекватно сприймати різні сфери соціальної дійсності, виводить фахівців на вищий професійний рівень. Процес формування ПКК студентів у закладах вищої освіти здійснюється на основі таких факторів:

- полікультурна компетентність є цілісною системою, становить частину системи компетенцій, які опановує студент у процесі навчання;
- полікультурна компетентність входить до складу основних компетенцій майбутнього фахівця та є фактором соціальної адаптації;
- система полікультурних компетенцій орієнтована на адаптацію майбутнього фахівця до полікультурного простору країни бізнес-партнерів та забезпечує ефективний діалог культур;
- полікультурна компетентність, зі свого боку, є системою, яка складається з знань, умінь, навичок, здібностей, мотивів, цінностей, переконань, культури емоцій, досвіду, особистісних якостей;

– формування ПКК має певну послідовність, яка передусім передбачає створення певних умов у цілісному освітньому процесі, що об'єднує процеси навчання, виховання та розвитку майбутнього фахівця [2, с. 100].

Успішність формування ПКК у студентів під час іншомовної підготовки забезпечується сукупністю таких педагогічних умов, як: створення полікультурного середовища, застосування в освітньому процесі активних та інтерактивних методів і технологій навчання (проекти, ділові ігри, мозковий штурм, тренінги, моделювання ситуацій міжкультурної взаємодії з їх наступним аналізом тощо). З метою активізації теоретичної та практичної підготовки студентів до професійної діяльності необхідно застосовувати творчі методи навчання, а також залучати студентів до наукової діяльності, що дозволить їм самостійно визначати проблеми, які виникають в умовах полікультурного суспільства, шукати шляхи їх розв'язання, здійснювати само ідентифікацію, що спонукає до саморозвитку ПКК [2, с. 104].

Таким чином, полікультурність відноситься до абсолютно домінантної риси сучасних фахівців будь-якої галузі, що обумовлено необхідністю адекватного порозуміння бізнес-партнерів, які є представниками різних національних культур. Особливої актуальності набуває розвиток у студентів навичок полікультурної комунікації, тобто взаємодії культур, у якій культури входять у діалог і відбувається їх актуалізація, у результаті чого формуються знання про характерні риси кожної культури. Формування полікультурної компетентності дає змогу розуміти традиції, побут, умови спілкування з представниками інших країн, що спонукає до ефективної професійної взаємодії.

За таких умов у процесі іншомовної підготовки студентів у ЗВО пріоритетним стає не просто оволодіння іноземною мовою, а засвоєння її соціокультурного змісту, залучення через мову до іншої культури і, як результат, навчання полікультурної комунікації та формування відповідної компетентності. Це завдання може бути виконане тільки за умови модернізації процесу навчання студентів відповідно до запитів полікультурної освіти та виховання.

Список використаних джерел:

1. Атрощенко Т. Теоретичні основи процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. Вип. 2 (39). С. 11–14.
2. Волошина О. Формування полікультурних компетентностей у майбутніх фахівців. *Молодь і ринок*. № 2 (200). 2022. С. 99–104.

3. Коврей Д.И. Полікультурна компетентність як складник професійної компетентності фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019 р., № 62, Т. 1. С. 50-53.

4. Кондратьєва О. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів (на засадах лінгвокраїнознавчого підходу): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2016. 265 с.

5. Перетяга Л. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності школярів: дис. ... докт. пед. наук. Харків, 2008. 175 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-3>

Головащенко Л. С.

магістрантка факультету філології,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ВПЛИВ МОВНОЇ АДАПТАЦІЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ НА МІЖКУЛЬТУРНУ КОМУНІКАЦІЮ

На сьогоднішній день дуже гостро постала проблема якісної міжкультурної комунікації. Для того, щоб дійти порозуміння, вийти на новий міжнародний рівень, використовують різні способи перекладу. Саме для таких потреб слугує мовна адаптація (або локалізація), яка сприяє покращенню міжкультурної комунікацію. Адаптація, як вид мовного посередництва, розглядається як доконечна форма перетворень, допустимих у перекладі. Адекватність перекладу прагматично зорієнтованого тексту можлива лише за умов його адаптації до лінгвокультурних стереотипів реципієнта [1].

Сучасний реальний світ цілком залежить від цифрового, значною мірою – від аудіовізуального контенту, який вже став невід’ємною частиною нашого повсякденного життя. Інтернет змінив засоби взаємодії компаній з клієнтами і засоби взаємодії країн одна з одною. Візуальний матеріал в Інтернеті може залучити глобальну аудиторію до вашого бренду, а мовна адаптація допоможе скористатися цим. За даними американської транснаціональної корпорації Cisco, яка займається розробками у галузі високих технологій, у 2017 році близько 73% споживчого інтернет-трафіку складалося з відео матеріалів. З огляду на повільне але стійке зростання цього показника,

передбачається, що до кінця 2022 він зросте до 82% [2]. Світовий ринок онлайн-відеоплатформ оцінюється в 7,01 млрд. доларів США в 2021 році і, як очікується, досягне межі 22,14 млрд. доларів США до 2028 року з середньорічним темпом зростання 17,85% протягом прогнозованого періоду 2022-2028 років [4].

Сам процес адаптації є складним і багатокомпонентним. Успішна мовна локалізація аудіовізуального контенту обумовлена урахуванням відмінностей культур, цензури, табу та багатьох інших важливих деталей. Аудіовізуальні продукти можуть варіюватися від відеоігор у жанрі хорор до документальних чи дитячих фільмів, і мовна адаптація кожного із них вимагає застосування різних перекладацьких підходів. Базовим завданням перекладача є постійне удосконалення навичок володіння робочими мовами – мовою з якої практикується переклад та цільовою мовою. Таким чином, у процесі локалізації мова персонажа не спотворюється дивними виразами чи необґрунтованими перекладами, які роблять діалог неприродним.

Доречним прикладом некоректної мовної адаптації, на наш погляд, може слугувати персонаж *Стрелок* з відеогри «S.T.A.L.K.E.R. : Тінь Чорнобиля», ім'я якого в англійській версії гри просто транслітерували – *Strelok*. Таке перекладацьке рішення не дозволяє англійськомовному гравцю одразу зрозуміти що саме означає його ім'я та задалегідь оцінити навички та роль цього персонажа у грі. Аналогічно, в українській версії гри ім'я персонажа переклали як *Стрелок*, використовуючи спосіб калькування з російської мови. Зі стилістичної точки зору такий переклад не є доречним і його було б доречно замінити на *Стрілець*.

А ось вдалим прикладом мовної локалізації з цієї ж відеогри можна вважати переклад імені персонажа *Мічений*, якого в англійській версії переклали як *Marked One*, тобто *Обраний*, що відповідає вкладеному сенсу в це ім'я. Польська дослідниця Івона Мазур (Iwona Mazur) вважає, що адаптація аудіовізуальних продуктів складна тим, що включає в себе не лише текстовий переклад, а і дубляж чи субтитрування відео, аудіо, сторінок веб сайтів, анімацій, зображень, трейлерів і тизерів. Окремі деталі створюють загальний контент, тому кожна із них може вплинути на сприйняття адаптованого продукту загалом. Тож, досить часто саме деталі вимагають особливо ретельного підходу та якісного перекладу [3, с. 122].

Співпраця із перекладачем у галузі локалізації аудіовізуальної продукції вимагає врахування його знань мультикультурних аспектів як одного з найважливіших елементів перекладу. Такі знання допоможуть пом'якшити ефект від перекладу емоційно-чутливого контенту, або взагалі вчасно вилучити його з культурно-етичних міркувань.

Якщо говорити про субтитрування, слід зазначити, що субтитри мають відповідати візуальному контенту, не перекриваючи його у принципово важливих точках. У цьому сенсі ретельна локалізація та обізнаність перекладача з питань культури є обов'язковими. Професійним перекладачам потрібно краще розуміти ці концепції, щоб отримати належний кінцевий результат.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що розуміння специфіки мовної адаптації є одним із факторів, які визначають рівень професійності перекладачів, які працюють у технічних галузях і, зокрема, сфері розробки програмного забезпечення. Сьогодні, великі компанії-розробники програмного забезпечення все частіше розглядають адаптацію як найважливіший вид діяльності. Створення не лише якісно перекладеного, але й мовно адаптованого (локалізованого) аудіо-візуального продукту, суттєво підвищує шанси на його просування на міжнародному ринку, що у свою чергу, сприятиме комунікації між його користувачами.

Список використаних джерел:

1. Демецька В.В. Теорія адаптації в перекладі: Дис... д-ра наук: 10.02.16 / В. В. Деменецька. Київ, 2008. 508 с.
2. Cisco VNI Complete Forecast Highlights // URL: https://www.cisco.com/c/dam/m/en_us/solutions/service-provider/vni-forecast-highlights/pdf/Global_Device_Growth_Traffic_Profiles.pdf (дата звернення 20.11.2022).
3. Mazur I. The metalanguage of localization: theory and practice / I. Mazur // Target. International Journal of Translation Studies. 2007. Vol. 19. Iss. 2. P. 337–357.
4. SkyQuest Technology Consulting Pvt. Ltd. // URL: <https://www.globenewswire.com/en/news-release/2022/08/02/2490661/0/en/Global-Online-Video-Platforms-Market-Drives-over-80-of-Total-Internet-Traffic-Skyquest-Technology.html> (дата звернення 20.11.2022).

Holodenko Ye. V.

Higher Education Applicant,

2nd year student,

State University of Trade and Economics

Scientific adviser:

Yuvkovetska Yu.

Docent, PhD in Philosophical Sciences,

State University of Trade and Economics

IMPORTANCE OF ENGLISH AS INTERNATIONAL MEDIUM OF COMMUNICATION

People often talk about English as a global language or lingua franca. With more than 350 million people around the world speaking English as a first language and more than 430 million speaking it as a second language, there are English speakers in most countries around the world [2]/

English is an international medium of communication that has been use either as a native or second languages that understood and reorganized by everyone. People found that being knowledgeable in English is the key factor for better career, huge advantage in terms of knowledge, status in society and better communication in entire world. It dominates the international media which unite the people around the world together which considered as the essential carrier of language, politics that regulates the law, and in businesses which most of the companies used to compete in global market [1].

People often call English the international language of business, and it's increasingly true as international trade expands every year, bringing new countries into contact. Many of the best MBA programs are taught in English, so speaking it well can put you in a position to get the best training and credentials. Most multinational companies require a certain degree of English proficiency from potential employees so in order to get a position with a top company, more and people are learning English [2].

Companies realized that the interaction of people from different background which has been a vital issue in business world, there must be an alternative solution to make everyone speak in a common words. As the economy grew rapidly and people are interconnected as way before, the need of being able to speak in english is increasing. International trading among countries brings people from different culture, values and beliefs together in exchanging of goods and services. It helps to decrease the distance between countries and break the barrier that leads to misunderstanding among them. It

also opens the door of opportunities for many aspiring employees who want to work across the globe [1].

If your ambitions lie in science or medicine, you can't neglect English either. Much of the technical terminology is based on English words, and if you want to learn about the latest developments and discoveries from around the world, you'll read about them in journals and research reports published in English, no matter whether the scientists who wrote them are from China or Norway. And, of course, with good conversational English, you'll be able to network and make important contacts at conferences and seminars.

English also opens doors in the academic world. Of course, if the best program in your field is in an English-speaking country, English will give you the opportunity to study with the top scholars. Western universities are attracting more and more visiting scholars, students and professors from all around the world, and their common working language is English. As well as studying and teaching, attending international conferences and publishing in foreign journals are some of the key steps to success in academia. In order to speak at these conferences or publish in these journals, excellent English is essential.

Journalists and writers around the world are finding a good command of English to be an increasingly useful skill. Even if you're writing your articles and doing interviews in your own language, with good English you can get background material from international wire services and papers and magazines from around the world. You can interview foreign businessmen, diplomats and maybe even get sent to cover overseas stories. Good English skills mean that you are not reliant on translators and can work faster and more accurately with English information sources.

If you want a career in travel, English is absolutely essential. As the international language of aviation, pilots and cabin crew all need to speak English. Even if you're not up in the air, speaking English accurately will ensure you are able to communicate with clients and suppliers all over the world [2].

English may not be the most spoken language in the world, but it is the official language in a large number of countries. It is estimated that the number of people in the world that use in English to communicate on a regular basis is 2 billion! The second U. S. President John Adams told 200 years ago that English would become the «world» language. And this prediction came true by the end of the 20th century. Now 300 million people in the world are native English speakers. And 400 million people who speak English as the second language. The role of English in the world has increased sharply recently that is connected with Internet development where 80% of information is transferred in English [3].

In my opinion, it is good that English has spread to all parts of the world so quickly. It's important to have a language that the people of the earth have

in common. Our world has become very global and we need to communicate with one another. On the other hand, English is a fairly complicated language to learn and it brings its culture with it, and in the same time it is the key to further self-education and selfimprovement.

References:

1. Importance of English as International Medium of Communication
<https://www.linkedin.com/pulse/importance-english-international-medium-communication-lerma-mondrano>

2. How English became the global language
<https://englishlive.ef.com/blog/english-in-the-real-world/english-became-global-language/amp/>

3. English as the language of international communication
<https://articlekz.com/en/article/23177>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-5>

Горєлова П. В.

магістрант,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ІСТОРИЗМІВ, НАБЛИЖЕНИХ ДО РЕАЛІЙ, В ОПОВІДАННІ ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА «ЄВШАН-ЗІЛЛЯ»

Легенда про євшан-зілля має декілька цікавих інтерпретацій в українській літературі. Початок свій вона бере у Галицько-Волинському літописі, писемній пам'ятці XIII ст. Галицько-Волинський літопис переповідає легенду про євшан-зілля під роком 1201, з нагоди смерті князя Романа, який «ревно наслідував предка свого Мономаха, що погубив поганих ізмаїльтян, тобто половців» [2]. Тут же розповідають про переможених Володимиром Мономахом ханів Отрока і Сирчана. Сирчан лишився на землях біля Дону, тоді як брат його Отрок змушений був переселитися в Обези (Грузію). По смерті Володимира Мономаха Сирчан послав до свого брата співця Ора із євшан-зіллям, яке змусило Отрока зажадати повернення на батьківщину.

Спроби переосмислити цю легенду наявні в українській літературі кінця XIX – початку XX ст.: це, наприклад, поема Миколи Вороного «Євшан-зілля» (1899), «половецька історична сага» Івана Франка

«Ор і Сирчан» (1914) та частина поеми Олександра Олеся «Княжа Україна» (1920) під назвою «Половці і Отрок». У Миколи Вороного сюжет значно змінений: вдалині від дому перебуває не брат половецького хана, а син, взятий у полон київським князем, який довго живе у Києві і врешті повертається додому, відчувши запах чарівного євшан-зілля. Однак усі три твори письменники закінчують процесом повернення ханенка до рідних степів («В рідний степ, у край веселий // Простували, поспішали» [1]) або рішенням про повернення («Ідемо! Ніяка сила // Тут мене вже не вдержить» [5] та «Наче пташка з клітки, серце // Рветься в рідну сторону» [4]).

Вірогідно, популярність сюжету про євшан-зілля була пов'язана з підкореним становищем українських земель, які зазнавали культурного впливу інших держав (переважно Російської імперії), внаслідок чого багато українців втрачали свою національну ідентичність. Відповідно, іншим українцям хотілося знайти «чарівне зілля» для повернення пам'яті про рідний край і його культуру. Тож не дивно, що кульмінаційним ставав момент повернення ханенка або навіть саме рішення про повернення додому, до своєї ідентичності.

Дещо далі пішов Леонід Мосендз, який продовжив версію легенди, розказану Миколою Вороним: початок оповідання «Євшан-зілля» (входить до збірки «Відплата», 1939 р.) – це рішення Отрока повернутися додому, а далі розповідають про те, як він став ханом по смерті старого батька і як впровадив на половецьких землях християнство і руські традиції, фактично знищивши половецьку культуру. Історія про повернення ідентичності стає трагедією повторної втрати ідентичності.

Англійською оповідання перекладено Анатолем Біленко. Текст перекладу видано у першому томі журналу «Ukrainian Literature. A Journal of Translations» (2004). Твір є складним для перекладу через його історичний характер, намагання автора передати епоху, віддалену від нього на понад вісім століть, за допомогою застарілих лексичних одиниць: історизмів, які описують вже не існуючі реалії минувшини (як-от слова *меч*, *раб* [3]), та архаїзмів, що є застарілими синонімами до сучасних слів або словосполучень (*офіра*, *лівиця* [3] як синоніми до *жертва*, *ліва рука* тощо). Більшість історизмів твору демонструють реалії життя конкретних народів, тобто половців і споріднених з ними народів степу (*хан*, *юрта* [3]) та русичів (*князь*, *гудець* [3]), і саме вони мають бути більш складними для перекладу, оскільки навряд чи слова на позначення реалій життя русичів або половців будуть закріплені в англійській мові, яка завжди побутувала досить далеко від руських та

половецьких земель. Тож розглянемо історизми, наближені до реалій, у контексті перекладознавства.

Загалом серед проаналізованих нами 17 історизмів, наближених до реалій, 9 описують побут, державний устрій, культуру русичів (це слова *гудець, коругва, князь, княжий, палати, руський, русич, русин, хороми*); 8 – народів степу (зокрема це історизми *Великий Хан, орда, печенізький, половецький, половчанин, хан, ханенко, юрта* [3]). Дещо спірним є уналежнення слова *хороми* до історизмів, оскільки інколи його тлумачать як архаїзм на позначення багатой будівлі, однак у творі мають на увазі більш конкретну споруду часів давньоруської держави – *житло князя: княжі хороми* [3]. Також питання може викликати уналежнення до історизмів (а не архаїзмів) назв *русичі, русини* тощо, оскільки вони можуть називати український народ, який продовжує існування, але щодо якого майже не вживають цю назву; але у творі мають на увазі радше *жителів Русі-України (Київської держави)* – і, хоча ця держава має Україну в якості спадкоємця, самої Русі уже не існує, тож назви її населення можна вважати історизмами.

Як можемо побачити, історизми, наближені до реалій, позначають переважно етніміми, тобто назви народів (*руський, русич, русин* [3] у значенні *житель Русі*, а також слова *половецький, половчанин, печенізький* [3]), назви, пов'язані з державним устроєм та організацією війська (*князь, княжий, Великий Хан, хан, ханенко* [3] та *орда, коругва* [3] відповідно) та слова на позначення культурних понять, тобто культуроніми (архітектуроніми, такі як *палати, хороми, юрта* [3] і поодинокі назва діяча культури, а саме музиканта, що грав на поширеному на Сході Європи інструменті, гудку – *гудця* [3]).

Виокремивши і класифікувавши відповідно до ареалу поширення денотату історизми, наближені до реалій, можемо проаналізувати їх з перекладознавчої точки зору.

Так, переважна більшість цих одиниць перекладена за допомогою специфічних засобів, характерних для перекладу реалій, тобто завдяки добору традиційного відповідника, калькуванню або транскрибуванню. Добір традиційного відповідника представлений 11 випадками і полягає здебільшого у транскрипції або транслітерації, джерелом якої, однак, є не українська мова, а, вірогідно, тюркські мови, з яких і походить той чи той термін, оскільки як звуки, так і букви українських слів не повністю відповідають знакам у перекладі: це ми можемо спостерігати у словах *юрта* [3] – *yurt* [6, с. 201], *орда* [3] – *the Horde* [6, с. 201]. Власне транслітерація характерна для перекладу слів *руський, русин* [3] тощо – їх перекладено словом *Rus'* [6, с. 202, 207], тобто транскрипцією кореня цих слів. Флексії і суфікси вилучено, оскільки вони далеко не завжди є

потрібними для переважно аналітичної англійської мови. Калькування характерно для слова *ханенко* [3], у якому ми спостерігаємо поєднання типового для українських прізвищ суфікса *-(ен)ко* на позначення *чийогось сина* і історизму *хан*, що називає правителя степових народів. Найвні два варіанти перекладу цього слова: *the khan's son* [6, с. 201] та *the young khan* [6, с. 207], де корінь слова перекладено за допомогою традиційного відповідника *khan*, а значення суфіксу передано словами *young* та *son*, вжитими відповідно до того, що необхідно підкреслити. Так, щодо Отрока на початку твору вживають саме варіант *the khan's son*, оскільки важливим є його сімейний зв'язок зі старим ханом, те, що він є спадкоємцем; *the young khan* говорять про молодого хана в кінці твору, і він, можливо, вже є не спадкоємцем, а повноцінним правителем, хоч і юного віку.

Поодиноким є вживання деяких лексичних (генералізація та додавання), граматичних (вилучення) та лексико-граматичних (модуляція) трансформацій. Так, до генералізації можемо уналежнити переклад слова *гудець* [3] словосполученням *the court musician* [6, с. 201]. Хоча переклад одного слова словосполученням зазвичай є ознакою експлікації, тут домінуючою трансформацією є генералізація, оскільки лексична одиниця стала більш загальною і більше не уточнює різновид інструменту, на якому грає музикант. Ще більш загальним є переклад словосполучення *бог Русичів* [3] як *this same God* [6, с. 205], який ми врешті можемо уналежнити до вилучення, оскільки слова *this same* вже не містять жодної інформації про *русичів*, змушуючи читача здогадуватись із контексту. Додаванням, відповідно, можемо назвати переклад слова *князь* [3] як *Kyivan prince* [6, с. 205]. Усталеним є переклад *князь* просто як *prince*, однак додавання слова *Kyivan* є цілком виправданим, оскільки у творі мають на увазі саме титул правителя Київської держави. Модуляцією, у свою чергу, можна вважати переклад слова *половецький* [3] як *a hunter's* [6, с. 201] у такому порівнянні: *очі йому заблищали, як леза половецького ножа* [3] – *his eyes glistening like the blade of a hunter's knife* [6, с. 201]. Це радше зміщення, аніж просто розширення чи звуження значення, тож такий переклад ми можемо назвати модуляцією, до того ж не зовсім мотивованою: для твору важливою є «дзеркальна» структура (і початок, і завершення його – останній почет спочатку Сірчана, а потім Отрока), а також сталі порівняння, серед яких і порівняння погляду низки персонажів з половецьким ножом – однак уже друге таке порівняння перекладено словами *like Polovtsian knives* [6, с. 203], що явно порушує єдність перекладацьких засобів.

Однак загалом можемо визначити, що перекладач цілком вмотивовано переклав численні історизми, наближені до реалій, за допомогою традиційних відповідників і контекстуально дібраних трансформацій, тож зазначити як явну недосконалість перекладу можна лише відсутність єдності у перекладах сталого порівняння.

Список використаних джерел:

1. Вороний М. Євшан-зілля. URL: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=466>
2. Галицько-Волинський літопис. URL: <http://litopys.org.ua/links/galvol.htm> (Дата звернення: 20.11.2022) (Дата звернення: 20.11.2022)
3. Мосендз Л. Євшан-зілля. URL: <https://ukrlit.net/lib/mosends/4q2rl.html> (Дата звернення: 20.11.2022)
4. Олесь О. URL: Половці і Отрок. <http://poetyka.uazone.net/oles/kniazha/kniazh34.html> (Дата звернення: 20.11.2022)
5. Франко І. Ор і Сирчан. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Poems/OriSyrchan.html> (Дата звернення: 20.11.2022)
6. Mosendz L. Ievshan-Zillia, the Magic Herb. *Ukrainian Literature. A Journal of Translations*. 2004. Vol. 1. P. 201-209.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-6>

Занько О. В.,

*старший викладач кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Козачок Р. О.

*студентка 3-го курсу філології,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ЕТНІЧНИЙ МЕНТАЛІТЕТ УКРАЇНЦІВ У МІЖКУЛЬТУРНИЙ КОМУНІКАЦІЇ

Міжкультурна комунікація вивчає специфіку обміну інформацією між представниками різних націй, народів, етносів, мов усередині однієї країни чи на рівні міжнародного спілкування. До основних її категорій уналежнюємо: націю, народ, етнос, ментальність, національний стереотип, прототип, символ, культурний код, картину світу.

Ментальність – система уявлень та цінностей, які стимулюють і регулюють поведінку спільноти в реаліях буття, специфічне відображення дійсності, яка зумовлена процесом життєдіяльності етносу в певних географічних, історичних та культурних умовах [3].

Ментальну характеристику українського народу в своїх дослідженнях описали Ф. Бацевич, В. Манакін, О. Донченко, Р. Додонов, В. Пилипенко, Є. Головаха, І. Лисий, П. Гнатенко, М. Міщенко Т. Левченко, Є. Чорний, та ін.

Ф. Бацевич у «Словнику термінів міжкультурної комунікації» дав таке визначення: **менталітет етнічний** (лат. *mentalis* – розумовий) – категорія, що віддзеркалює внутрішню організацію і диференціацію ментальності, особливості розуму, душі, мислення; інваріант культури або групи культур, котрий, як правило, не усвідомлюється в межах цієї культури. Це спосіб сприйняття і осмислення дійсності, який визначається сукупністю когнітивних стереотипів етносу. **Менталітет** визначає пропорцію між емоційним і раціональним рівнями свідомості, критерії опозитивності «ми» – «вони», «свої» – «чужі» тощо. Він виявляється найповніше в етнічній (національній) мові [2].

Менталітет – це так звана специфіка світосприйняття та світотлумачення, властива конкретному народові. І кожна нація – це свого роду індивідуальність, жива цілісність, головними ознаками якої є особливості психічного складу і типів мислення [8, с. 1].

Головною складовою в етнічному менталітеті є мова і культура етносу. О. О. Потєбня, зазначив, що народність – це швидше відчуття спільності, народної єдності в розумінні «спілкування думкою, яке встановлюється єдністю мови» [9, с. 23]. Така народна єдність в розумінні відображається й в дискурсі мас-медіа [5, с. 177]. До основної частини етнічного менталітету уналежнюють і ментальні репрезентації всіх найважливіших елементів національної культури – від народних казок до значущих для народу літературних творів, пам'яток архітектури [6, с.150]. тощо. До складових менталітету, природно, варто додати й етнічну ідентичність, тобто відчуття приналежності до відповідного народу – носія менталітету.

Науковці сформуливали декілька положень щодо етнічного менталітету і його структури, а саме: а) будь-який етнос формується в унікальних саме для нього умовах – географічних, кліматичних, історичних, економічних, соціально-політичних тощо, які безпосередньо впливають на його психологію. Тому кожний народ має свій, специфічний саме для нього менталітет; б) чим подібніші умови формування психології етносів, тим ближчі їх менталітети. Відповідно, чим унікальніші ці умови, тим специфічніший характер має і етнічний

менталітет; в) фактори, які впливають на національну психологію, діють постійно, а тому вона знаходиться під їх перманентним впливом, до того ж, до одних факторів регулярно додаються інші, внаслідок чого етнічні менталітети знаходяться у постійній зміні й ніколи не мають закінченого характеру [11, с. 285].

Для формування менталітету потрібні два ключових фактори. По-перше, це відчуття «ми», тобто щоб люди відчували себе одним народом. По-друге, щоб цей фактор «ми» існував, якийсь певний час. Менталітет має повторюваність. Наприклад, ось чому якийсь конкретний народ в певній ситуації, яка повторюється чинить саме так, а ніяк по-іншому. І ця повторюваність формує досвід. І саме за цією повторюваністю через певний час нація стає впізнаваною.

Також ментальність можна розглянути через поняття «суспільне несвідоме» (психологічний термін). Тоді ментальність конфігурується так: що ми волиємо про себе знати, чого ми волиємо про себе не знати; про що ми волиємо розповідати, а що ми волиємо замовчувати; що ми волиємо пам'ятати, що ми волиємо забувати й ніколи не згадувати; що є дозволене для нас, а що є недозволене.

Також потрібно розрізняти такі поняття, як «менталітет» і «стереотипи». Ці поняття звісно є навіть різними за формою слова, але часто люди помиляються і коли приїжджають в іншу країну, то розуміють, що те, що кажуть в їхній країні про цю націю – це не завжди правда. Отож, стереотипи – це хибні уявлення, шаблоне мислення, яке немає ніякого відношення до правди.

Радянська влада достатньо добре спотворила наш національний генетичний код. Основними рисами радянського менталітету є: відсутність волі до покращення долі власними силами («рідна партія за все подбає»), показна працелюбність (аби керівництво нас помітило, а робота якось зробиться), амбіційність («знай наших»), патерналізм («він за це гроші отримує, тому хай подбає за всіх нас»), безпорадність («все рівно хтось прийде та зробить, а моє діло маленьке») [8, с. 1].

Формування менталітету українців було дуже складним. І головна причина – менталітет формувався під впливом складних історичних обставин. Головні риси українського менталітету: емоційність, однак це не означає, що українці думають не раціонально; толерантність; українці цінують свою сім'ю і часто ставлять її на перший план, українці завжди турбуються про своїх членів родини; працелюбність; повага до жінки, саме в сімейному союзі жінка не знаходиться в тіні свого чоловіка, вона його партнер до якого чоловік дослухається; любов до свободи, так ми всі знаємо приказку «Моя хата скраю нічого не знаю» [4, с. 1] – це висловлювання є власне українським, однак протягом кількох років

нація показує інший результат, а саме готовність допомогти ближньому в будь-яку хвилину, тому даний вислів цілком, можна, вважати стереотипом.

Це була позитивна сторона українців, але також є й негативна. Наприклад, в українських родинах присутня «родина конкуренція». Маємо приклад того часу, коли одружившись, виявляли бажання самостійно господарювати, підкреслимо, що ця тенденція спостерігається і сьогодні [4, с. 1]. Також приклад, можемо, взяти власно з української літератури, а саме повість Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Сюжет якої добре відомий для всіх. Однак, потрібно зауважити й те, що хоча і родини сварилися, але коли наставали важкі часи вони об'єднувалися.

Потрібно зауважити й те, що менталітет – це не щось стале, яке ніколи не змінюється. Він змінюється і сучасні українці відрізняються від українців які жили в минулому столітті. Через те, що зараз триває війна, ця історична подія безумовно змінить всіх хто проживає в Україні. Після війни бувають спалахи гедонізму та намагання тішитися життям, ловити це життя і надолужувати його, але також відбуваються технологічні, реформаційні прориви.

Отже, менталітет українців є особливим, формувався століттями й буде змінюватися. Він як форма виявлення групової свідомості, відіграє важливу роль в збереженні єдності та цілісності держави. Враховуючи психологічні, історичні, географічні та культурні особливості менталітету можна знайти пояснення специфіки світосприйняття та поведінки народу, групи людей, особистості. Менталітет – це культурно-історичний код нації, пріоритетною ознакою її цивілізації. Серед різноманітностей менталітету, всі з яких сформувалися історично, першочергове значення має етнічний.

Список використаних джерел:

1. Азарова Л. Є, Білик Я. С, Голтвеницька М. В. Українська мова: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2010. С. 159.
2. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Довіра, 2007. 205 с.
3. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: «Академія» 2012. 283 с.
4. Ментальність українців та історичні травми 2022. <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/mentalnist-ukrayintsiv-ta-istorichni-travmi/>
5. Назаренко О. М. Національно-прецедентні феномени українського когнітивного простору в дискурсі мас-медіа. *Мовознавчий*

вісник : Збірник наукових праць. Черкаси : Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2010. Вип. 10. С. 176-179.

6. Назаренко О. М., Лазаренко С. В. Фольклорне походження прецедентних газетних заголовкових комплексів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Вип. 49. Одеса, 2021 С. 149-152.

7. Назаренко О. М. Міжтекстова взаємодія в газетному тексті. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: Збірник наукових праць*. Вип. 33. Київ: Університет «Україна», 2016. С. 120 – 130.

8. Особливості менталітету українців. <https://referatss.com.ua/work/osoblivosti-mentalitetu-ukrainciv/>

9. Потєбня О. Думка і мова (фрагменти). Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За редакцією Марії Зубрицької. Львів, 1996. С. 23–39.

10. Троцько М. Про менталітет українців на основі оповідання Леся Мартовича «Стрибожий дарунок» 2021. URL: <https://lysty.net.ua/mentality/>

11. Юрій М., Алексієвць Л. Етнічний менталітет та його особливості. *Україна–Європа–Світ*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 21. С. 281–287.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-7>

Кечеджі О. В.

*старший викладач кафедри перекладу,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ВПЛИВ, РОЗВИТОК ТА ЗБАГАЧЕННЯ ВОКАБУЛЯРУ МОВ

Будь-яка сучасна мова світу, зі специфічними особливостями її словникового складу являє собою продукт тривалого історичного розвитку, у процесі якого мова зазнавала впливу інших мов шляхом надходження до її складу лексичних одиниць мов-донорів. Взаємодія різних культур відбивається на їх мовах, оскільки в процесі виробничої або іншої діяльності відбувається спілкування між представниками різних мовних соціумів, чому сприяє міжкультурна комунікація (МКК).

Під МКК мається на увазі, у першу чергу, мовні контакти етносів різних культур. Однак, явище МКК стало об'єктом дослідження

лінгвістичної науки. Існує багато трактувань значення терміну «міжкультурна комунікація»: «спілкування представників різних національно-лінгвокультурних спільнот, які мають різні національні когнітивні бази»; «це такий вид комунікації, в якому відправник і одержувач належать до різних культур»; «особливе мистецтво збагнути психологічний настрій, душевний лад співрозмовника, який належить до іншого соціокультурного або національного середовища» [1; 2; 4]. Розглянуті визначення «міжкультурної комунікації» збігаються за своїм змістом, визначаючи МКК як міжмовні контакти, взаємодію мов одна на іншу в результаті чого відбувається поповнення словникового складу шляхом надходження лексичних одиниць до вокабуляру мови-реципієнта.

Лексичні запозичення є наслідком комунікативних зв'язків між носіями різних мов. Лексичні одиниці іншомовного походження слугують засобом накопичення й зберігання культурно-етнічної інформації мови-донора у мові-реципієнті. Міжкультурна комунікація сприяє переходу лексичних одиниць, що номінують реалії життя інших соціумів у лексикон мови-запозичувача.

Існують певні сфери життя, де спостерігається активна взаємодія між носіями різних мов, в наслідок якої відбувається поповнення лексиконів даних галузей. Цей процес триває й дотепер. Так, наприклад, запозичення з французької, насамперед, відносяться до сфери моди та страв: *baguette* – *багет*, *croissant* – *круасан*, *décolleté* – *декольте*. В галузі кулінарії спостерігається домінуюча роль італійської та японської мов: *broccoli* – *броколі*, *pasta* – *спава із макарон*, *radicchio* – *цикорій*, *ricotta* – *сир*. З Індії прийшли *bungalow* – *одноповерховий будинок*, *shampoo* – *шампунь*. У китайській мові було сприйнято *ginseng* – *женьшень*, *feng shui* – *фен-шуй* тощо.

Наведені приклади лексичних одиниць вказують на факт взаємодії носіїв соціумів з представниками інших культур, що, в свою чергу, знаходить відбиття у збагаченні словникового складу мов. Взаємодія мов може являти собою різнобічний процес збагачення мовним матеріалом. Це пов'язано із розвитком самого життя, тому що мова є нічим іншим як своєрідним дзеркалом, що відбиває стан та життя людей. Існують різні підходи до характеристики явища МКК. Серед чинників МКК можна виокремити: силу впливу, тобто збагачення однієї мови іншою (військові дії, міграція, іншомовна література та преса, шоу індустрія тощо); неінтенсивний вплив (коли спостерігається спад міжнародної активності в економічній галузі що в свою чергу відбивається на туристичній галузі, торгівельній тощо); вектори впливу: взаємний (розвиток економічних відношень між країнами, міжнародні наукові

проекти, туризм і т.д.); односпрямований; за кількістю сторін: безпосередній, опосередкований (через іншу культуру, тобто мову).

Міжкультурна комунікація дуже складна система, елементи якої функціонують у тісному взаємозв'язку, знаходяться в динаміці й змінюються під впливом різних факторів. Серед багатой кількості факторів МКК, вважаємо доречним вирізнити найголовніші, а саме: форми міжкультурної комунікації та комунікативні бар'єри або комунікативні перешкоди.

Обмін інформацією між представниками різних культур відбувається завдяки спілкуванню індивідумів різних етносів. Матеріальними виразниками цього обміну є лексичні одиниці. Цей факт знаходить своє відбиття у формах міжкультурної комунікації, серед яких вирізняється вербальна та невербальна. Збагачення словникового складу мов відбувається саме завдяки вербальній формі комунікації.

Що стосується письмової або друкованої форми МКК, то в цьому випадку можна відзначити: твори літератури, телебачення, газети, Інтернет, письмо тощо. Зазначену форму міжкультурної комунікації також можна поділити на неопосередковану та опосередковану. При неопосередкованій письмовій формі МКК індивідум отримає інформацію безпосередньо завдяки своїм здібностям, тобто вмінню читати. А, якщо, інформація надається іноземною мовою – то завдяки знанням мови представників іншої культури. Опосередкована друкована форма міжкультурної комунікації передбачає участь перекладача або білінгва, при цьому точність комунікації залежить від мовної та культурної компетенції останнього.

Оскільки МКК передбачає обмін інформацією між представниками різних культурних етносів, вважаємо необхідним визначити певні умови успішної міжкультурної комунікації. На нашу думку, головними умовами можна вважати наступні: намір або бажання представників різних культур передати будь-яку інформацію; відкритість різних соціумів до пізнання іншої культури; кооперація з представниками інших культур; використання будь-яких доступних засобів інформованості, зокрема Інтернету.

Проте, процес комунікації може мати певні перешкоди, тобто – комунікативні бар'єри, які перешкоджають здійсненню комунікативного акту, або впливають на якість комунікації між представниками різних культур [5, с. 34]. Бар'єрами для спілкування можуть буди: незнання мови співрозмовника, мовленнєві помилки комунікантів тощо. Одну із МКК перешкод, а саме незнання мови співрозмовника, можемо спостерігати у випадках коли лексичні одиниці іншомовного походження залишають свою первісну форму, що

викликає певні труднощі щодо чіткого уявлення та їх розуміння, а також реалії іншомовної культури, які не є нормою для мови-реципієнта.

Завдяки Інтернет та ЗМІ постійно зростає обсяг різноманітної інформації що, в свою чергу, сприяє утворюванню, так званого, інформаційного континуума, бо саме через Інтернет інформація отримує вербальне оформлення. В МКК спостерігається мода на певні слова із будь-яких мов, а Інтернет та засоби масової комунікації – законодавці цієї моди.

Як правило, лексичні запозичення з мов-донорів відображають ті сфери життя етносу, які є найбільш розвинутими. Наприклад, використання кореспондентами запозиченої лексики пояснюється, в першу чергу, бажанням показати різницю між культурами різних етносів, а також додаткової конотації, яку не можуть передати синоніми мови-реципієнта. Але при цьому, зазвичай використовуються пояснення іншомовних лексем, для того щоб більш чітко переказати зміст культури іншого етносу.

МКК сприяє динаміці мови, а головну роль при цьому відіграють представники мовних соціумів. Для того, щоб до мови проникало як найбільше лексичних запозичень, потрібен дуже високий ступінь інтенсивності міжмовних контактів. Але, в процесі МКК, лише певний відсоток повідомляємої інформації розуміється, решта її частина втрачається. І тільки саме життя зможе показати, які із запозичених лексичних одиниць будуть засвоєні мовою, а які залишаться на периферії.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 343 с.
2. Ерін Меєр. Культурна карта. Бар'єри міжкультурного спілкування в бізнесі. Видавництво Наш Формат, 2020. 224 с.
3. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
4. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : Академія, 2012. 288 с.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М. : Слово/Slovo, 2000. 624 с.
6. Холод О.М. Комунікаційні технології. Издательство Центр навчальної літератури (ЦУЛ), 2019. 212 с.

Кодлюк Л. І.

*аспірантка кафедри іноземних мов,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

БЕЗЕКВІВАЛЕНТНА ЛЕКСИКА У СТРУКТУРІ ІНШОМОВНОЇ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Серед сучасних тенденцій розвитку вітчизняної іншомовної освіти – культурологічне збагачення її змісту, що передбачає взаємопов'язане навчання іноземної мови і культури. Чільне місце у зазначеному аспекті займає безеквівалентна лексика. Актуальність дослідження цієї групи слів очевидна, адже вони безпосередньо пов'язані з предметами і явищами матеріальної і духовної культури народу, мова якого вивчається. Безеквівалентна лексика є своєрідною формою закріплення і передачі суспільно-пізнавального досвіду учасників міжкультурної комунікації. Ватро відміти, що незнання означених слів із національно-культурною семантикою може створити певні труднощі при висловлюванні, а некоректне їх вживання – стати причиною непорозумінь серед комунікантів.

Проблема дослідження іншомовної соціолінгвістичної компетентності та її змістового наповнення не є новою у науці і знайшла своє відображення у напрацюваннях Є. Верещагіна, І. Зимні, В. Костомарова, С. Ніколаєвої, О. Солововой та ін.. Вивченням безеквівалентної лексики займалися М. Кочерган, Р. Зорівчак, В. Виноградов, І. Воробйова, Л. Латишев, С. Влахов, С. Флорин та ін.

Мета тез полягає у дослідженні безеквівалентної лексики у структурі іншомовної соціолінгвістичної компетентності та розкритті її змісту.

Однією із передумов здійснення іншомовної міжкультурної комунікації є оволодіння у процесі навчання іноземної мови *соціолінгвістичною компетентністю*. У своїй структурі цей феномен охоплює знання мовних і мовленнєвих засобів спілкування з національно-культурною семантикою, навички і вміння коректного оперування ними. Методисти зауважують, що ці засоби є неоціненним джерелом пізнання культури кожного соціуму та утворюють неповторну «мовну картину світу» (6, с. 425).

Органічним складником іншомовної соціолінгвістичної компетентності є *безеквівалентна лексика*. Екстралінгвістичний зміст номінативних одиниць як один зі складників їх семантичної структури

прямо й безпосередньо відображає національну культуру, яку обслуговує мова (10, с. 66). Важливість цього компонента очевидна, бо саме слово «вміщує у собі знання про дійсність, притаманні як масовій, так й індивідуальній свідомості» (9, с. 162). Для позначення лексики із означеним вище складником науковці пропонують широкий спектр синонімічних термінів: «культурно маркована лексика» (І. Авер'янова, Н. Меркіш), «безеквівалентні мовні одиниці» (Є. Верещагін, В. Костомаров), «національно забарвлені лексичні одиниці» (О. Аксьонова, В. Виноградов), «культурно специфічні лексичні одиниці» (О. Сидоров, Ю. Сорокін) тощо.

Основоположними у вивченні окресленої лексичної зони стали дослідження Є. Верещагіна та В. Костомарова; подальшого розвитку цей напрям набув у напрацюваннях інших науковців (В. Виноградов, С. Влахов, Г. Томахін, С. Флорин та ін.). Безеквівалентними називають слова, у значенні яких немає спільних семантичних компонентів із номінативними одиницями рідної мови іншого учасника міжкультурної комунікації (1, с. 98).

Слід відмітити, що ця лексика наявна у кожній мові, адже людство має загальні закономірності мислення, які дають змогу адекватно називати предмети (4, с. 106). Проте учені зауважують, що такі слова становлять не більше 6–7% від загальної кількості активно вживаних (5, с. 171–172). Характерним є те, що вони не підлягають перекладу, а їх значення передається описово або запозичується. Мовознавці вважають, що визначити еквівалентність чи безеквівалентність можливо лише стосовно якоїсь певної мови, оскільки це не абсолютна, а відносна категорія (3). Як правило, до причин безеквівалентності відносять: 1) відсутність у суспільній практиці носіїв мови відповідних реалій; 2) відсутність у мовах лексичних одиниць, які означають відповідні поняття (10, с. 66).

Склад безеквівалентної лексики науковці визначають по-різному. Простежимо групи, за якими її класифікують, і наведемо приклади таких слів у німецькій мові. Відмітимо, що ми маємо на увазі німецькомовну лексику, яка є безеквівалентною з українською. Найчастіше до мовних засобів спілкування з національно-культурною семантикою відносять *слова-реалії, випадкові безеквіваленти, тимчасові безеквівалентні одиниці, структурні екзотизми*.

Перша категорія охоплює лексичні одиниці, які не мають при перекладі відповідників, оскільки позначуваний цим словом предмет чи явище відсутні у практичному досвіді етнічної спільноти носія мови (2, с. 13). Реалії поділяють на денотативні (предметні) та конотативні (7, с. 239–241). За денотативним принципом виділяють такі види:

– топонімічні (географічні назви, особливо ті, які мають культурно-історичні асоціації; географічні терміни, що позначають особливості природного середовища, флори, фауни тощо): нім. «der Chiemsee» – «Кімзеє, назва озера у Баварії», нім. «der Harz» – укр. «Гарц, гірський масив у Німеччині», нім. «der Zwinger» – укр. «Цвінгер, назва архітектурного комплексу у Дрездені»;

– етнографічні (назви побутових речей, закладів, транспорту, грошових одиниць, традицій свят, спорту тощо): нім. «der Advent» – укр. «передріздвяний час, який починається за чотири тижні до Різдва», нім. «der Eintopf» – укр. «айнтопф; страва німецької кухні, що заміняє собою першу і другу», нім. «die S-Bahn» – укр. «наземна міська електричка»;

– антропонімічні (імена історичних постатей, суспільних діячів, письменників, учених, персонажів художньої літератури, фольклору тощо): нім. «Otto von Bismarck» – укр. «Отто фон Бісмарк, канцлер», нім. «Struwwelpeter» – укр. «скуйовджений Петер, персонаж казки Гофмана», нім. «Michel Schumacher» – укр. «Міхаель Шумахер, спортсмен»;

– реалії культури (твори літератури, мистецтва, історичні факти та події у житті країни тощо): нім. «die Lorelei» – укр. «Лорелея», нім. «Fall der Berliner Mauer» – укр. «Падіння Берлінської стіни», нім. «Till Eulenspiegel» – укр. «Тіль Уленшпігель, герой середньовічного німецького та нідерландського фольклору».

– суспільно-політичні (поняття на позначення керівництва, збройних сил): нім. «der Bundeskanzler» – укр. «політичний лідер Німеччини та глава федерального уряду», нім. «der Bundestag» – укр. «Бундестаг, федеральні збори», нім. «die Bundeswehr» – укр. «Бундесвер, збройні сили Німеччини»;

– реалії системи освіти (назви навчальних закладів): нім. «die Realschule / die Hauptschule» – типи шкіл середнього рівня у Німеччині.

Випадковими безеквівалентами називають лексичні одиниці, які присутні в практичному досвіді як носіїв вихідної мови, так і перекладу, але в останніх не отримали найменувань. Причина їх виникнення незрозуміла і пояснюється лише незбіжним членування реальності різних мов (8, с. 58). Наприклад: нім. «die Geschwister» – укр. «брат і сестра / брати і сестри», нім. «der Vormittag» – укр. «перша половина дня / від ранку до обіду», нім. «der Besteck» – укр. «столові прибори: виделки, ножі, ложки».

Тимчасові безеквівалентні одиниці з'являються внаслідок нерівномірних досягнень у сфері науки, техніки, розвитку соціальної сфери тощо. Найменування таких інновацій можуть певний час бути невідомими носіям мови, на яку робиться переклад (2, с. 13). Для прикладу: нім. «der Schpaltungspolitiker» – укр. «людина, яка проводить

політику розколу», нім. «der Streikbrecher» – укр. «людина, яка працює, незважаючи на страйк, відмовляється брати участь в бастуванні».

Структурні екзотизми трактують як слова іншомовного походження. Проте, на відміну від запозиченої лексики, вони не втрачають нічого або майже нічого з рис, властивих їм як одиницям. Ці слова мають чітко закріплену приналежність до певної країни та народу (4, с. 115). Так, у німецькій мові часто вживаються складні слова, які українською можна перекласти лише розгорнутим словосполученням: нім. «das Wunschdenken» – укр. «мислення, яке визначається бажаннями людини ігнорувати реальність, видавати бажане за дійсне», нім. «der Zweckoptimismus» – укр. «вдаваний оптимізм, який демонструється з певною метою».

Отже, використання безеквівалентної лексики у процесі навчання іноземної мови є важливим аспектом в оволодінні іншомовної соціолінгвістичної компетентності. Відтак, для здійснення міжкультурного спілкування комунікантам потрібно не тільки перекладати такі слова на рідну мову, а й навчитися виокремлювати країнознавчу інформацію та розкривати культурно зумовлені компоненти у їх змісті.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні фоновій лексики у структурі іншомовної соціолінгвістичної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slovyk>
2. Башук Н. П. Переклад безеквівалентної лексики у публіцистичних текстах. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2016. Кн. 2. С. 11–15.
3. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. М.: Русский язык, 1990. 246 с.
4. Воробйова І. А. Основи лінгвокраїнознавства: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 272 с.
5. Кочерган М. П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. *Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики (23–25 вересня 1999р.)*. К., 1999. С. 42–45.
6. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. лінгв. ун-тів і фак. ін. мов вищ. навч. закладів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

7. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. Київ: Академія, 2010. 328 с.

8. Ольховська Н. С. Німецькомовна безеквівалентна лексика: способи відтворення українською мовою. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol/article/viewFile/13247/11416>

9. Радванський А. І., Радванська Т. І. Формування лінгвосоціокультурної компетенції як важливої складової частини міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2017. Вип. 30 (2). С. 161–163.

10. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика: монографія. Київ: Генеза, 2012. 224 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-9>

Косович О. В.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германської філології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ТЕРИТОРІАЛЬНІ МОДИФІКАЦІЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ФРАНЦІЇ ТА ЇХ ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Нині французьку мову вважають однією з найпоширеніших мов у світі. Вона є офіційною мовою спілкування не тільки на території Франції, але також у Бельгії, Швейцарії, Канаді та деяких країнах Африки. У всіх цих країнах у результаті державного роз'єднання сформувалися варіанти літературної мови, які відрізняються від мови Франції фонетичними, лексичними і граматичними особливостями. Однак територіальні модифікації французької мови існують також і в межах самої Франції, яка є однією з найбагатших з точки зору мовної спадщини країн Західної Європи. Сьогодні, незважаючи на той факт, що французька мова є єдиною мовою офіційного спілкування, навчання, державних установ і зовнішніх відносин країни, ми можемо спостерігати, що всередині самої мови ховаються суттєві відмінності, і що вона не є однорідною, якою здається на перший погляд. Тому можна

зробити висновок, що існують помітні відмінності між офіційною літературною французькою мовою та її територіальними модифікаціями.

У сучасному французькому мовознавстві до територіальних модифікацій французької мови у Франції відносять діалекти та регіолекти. Інакше їх називають територіальними варіантами французької літературної мови в межах метрополії. Відповідно до найзагальнішого визначення діалект є територіальним та історично визначеним різновидом мови. Його відрізняє те, що він не має нормалізованої літературної форми, не застосовується в публічному спілкуванні, а використовується лише в побутовій сфері, характеризуючи мову малоосвічених верств населення, та іноді в художній творчості, наприклад, у фольклорі. Крім того, лінгвісти говорять про структуру діалектів на території Франції, підрозділяючи їх на говірки (*parlers*) і патуа (*patois*), при цьому останній термін досить часто набуває певного негативного забарвлення й позначає ненормативну мову населення тієї чи іншої місцевості [1].

Історично діалекти передували французькій літературній мові й, можна сказати, формували її. Досить згадати, що національна мова розвинулася з діалекту Іль-де-Франс, який мав свого часу домінуюче становище. Сьогодні у французькій мові зустрічається лексика, яка була запозичена з різних діалектів. Так, із провансальської мови прийшли такі слова, як *barque* – човен; *brume* – туман; *abri* – укриття. Відомо, що серед слів, які були запозичені з діалектів, майже половина прийшла саме з цієї мови. З північних діалектів було запозичено чимало слів, що стосуються видобутку вугілля: *houille* – кам'яне вугілля; *grisou* – метан; *benne* – великий кошик; з нормандської – терміни, що відносяться до мореплавства: *quille* – кіль; *câble* – канат; *harpon* – гарпун. Низка слів узятя літературною французькою мовою зі східних діалектів: *glacier* – льодовик; *alpage* – альпійський луг; *avalanche* – лавина.

Чимала кількість діалектних слів присутня сьогодні в розмовній мові французів: *bagnole* – машина, *драндулет*; *blague* – жарт, брехня; *bâcler* – халтурити; *baratin* – балаканина; *berniqne* – не тут-то було [2].

Проте з розвитком і поширенням французької літературної мови діалекти почали поступово розпадатися і зникати. Ця тенденція місцевих говірок до відмирання у зв'язку з розвитком літературної мови характерна для мовної ситуації будь-якої іншої країни. Багато французьких дослідників говорять про те, що в даний час відбувається падіння значення діалектів як засобу спілкування. Проте деякі діалектні форми і навіть патуа, що втрачають зневажливе забарвлення, зберігаються в різних регіонах країни і продовжують доволі активно

використовуватися окремими людьми для додання мовленню більшої експресивності, у чому безперечно виявляється також і їхня прив'язаність до місця свого проживання. Вивчення діалектів викликає також інтерес у вчених. Наука про діалекти – діалектологія, виникла у Франції вже наприкінці XIX століття. Нині в країні публікується багато досліджень, одні спрямовані на вивчення мовних особливостей окремих говірок, інші – на вивчення використання діалектів у літературних творах, треті – на вивчення функціонування діалекту як засобу спілкування та його конкуренції з французькою літературною мовою.

У лінгвістичному плані витіснення діалектів не могло відбуватися безслідно. В результаті взаємодії літературної французької мови з діалектами виник другий територіальний варіант мови – регіональна французька мова (*le français régional*), яку називають також регіолектом. Спочатку регіональні мови з'являлися у великих містах, звідки вони поширювалися на навколишні села, часто витісняючи місцеві говірки, які зі свого боку впливали на ці мови. Сьогодні через те, що територіально-адміністративні кордони не завжди збігаються з мовними, складно визначити точні межі французьких регіолектів. Однак на підставі головним чином фонетичних особливостей у даний час на території Франції виділяють три найбільші групи регіональних мов:

– *les langues d'oïl*, куди входять регіолекти північної та центральної частини країни, такі як франсійська, нормандська, пікардська;

– *les langues d'oc*, група регіональних мов південної частини країни, включно з середземномор'є, таких як гасконська, провансальська, лангедокська;

– *les langues franco-provençales*, регіональні мови східних земель країни такі як бургундська, франш-конте, лотарингська [1].

Кількісно регіональні мови Франції значно перевершують мови етнічних меншин, які також використовуються в країні та визначають її мовну ситуацію. Деякі дослідники об'єднують і ті й інші мови в одну велику групу, називаючи їх усі регіональними мовами, що може викликати нерозуміння. За підрахунками вчених сьогодні у Франції існує 28 регіональних мов, загальна кількість носіїв яких становить 12% населення країни.

Взаємовплив французької літературної мови, місцевих діалектів і говірок, про який ми згадували вище, пояснює прояв тих лексичних і граматичних особливостей, якими характеризуються регіональні мови Франції сьогодні. Необхідно зазначити, що регіолекти виявляють найбільшу різноманітність і специфіку, насамперед, у царині свого лексичного складу, на що нам хотілося б звернути особливу увагу в цьому дослідженні.

У французькій регіональній лексиці присутня певна кількість слів, які вийшли з ужитку в літературній французькій мові. До таких можна віднести слово *courtil* у значенні *сад* (у французькій літературній мові – *jardin*), що трапляється в лексиці Бретані; *souventes fois* – *часто* (у французькій літературній мові – *souvent*), що вживається в області Сентонж; *soudard*, що вживається в Савойї в значенні *солдат* (у французькій літературній мові – *soldat*). Крім того, у регіональних мовах нерідко можна зустріти слова і вирази, яких просто немає в національній французькій мові, особливо це характерно для словника регіолектів у південних районах країни. Наприклад, вираз *avoir le tracassin* – *бути непосидючим, галасливим, не сидіти на місці*; *millade, millas (-se)* або *militasse* – *різноманітні пироги та десерти з цукрової кукурудзи*; *journalade* – *ділянка землі, територія, яку можна обробляти протягом дня*; *bastide* – *віддалена ферма, невеликий сільський будиночок*; *pierre d'assalier* – *камінь, на який кладуть сіль для худоби*; *lamparo* – *лампа для приваблення риби під час риболовлі*; *bombée* – *прогулянка, поїздка*. Іноді деякі слова французької національної мови мають зовсім інше значення у регіональному вживанні. Наприклад, у Пуату дієслово *quitter* – *покидати* має значення дієслова *laisser* – *дозволяти*; в Орлеані слово *guetter* – *підстерігати, чекати* зберегло первісне значення і вживається в значенні *garder, surveiller* – *охороняти*; у Нормандії слово *espérer* – *сподіватися* може вживатися в значенні *attendre* – *чекати* [2].

Тривалий час питання, що стосуються територіальної диференціації лексики французької мови, не вивчалися французькою наукою. Дослідження в цій царині відкладалися через велику популярність ідеології пуризму, згідно з якою французька мова у своїй правильній формі присутня тільки в столиці Франції, Парижі, і в паризькому регіоні. Специфічні прояви мови на інших територіях країни вважалися помилковими і такими, що не відповідають нормі. Детальне вивчення локальної варіативності лексики французької мови почалося лише наприкінці ХХ століття. Серйозні дослідження в цій царині були проведені групою лінгвістів під керівництвом П'єра Резо, який обіймав посаду директора Національного центру наукових досліджень. Довгий час група займалася складанням лінгвістичних атласів і тезаурусів французької мови, і тільки після закінчення цих робіт вона приступила до створення Словника регіоналізмів французької мови Франції – *Le Dictionnaire des régionalismes de France: géographie et histoire du patrimoine linguistique*, який був опублікований на початку ХХІ століття. У словнику подано детальний опис лексики регіонів Франції, а також представлено 10 000 прикладів з 13 000 книг і 1150 регіональних газет і журналів, а також 330 карт, на яких наочно показується територія

поширення тих чи інших слів. Однак, незважаючи на зацікавлення до вивчення лексичних особливостей регіональних мов у Франції та на значні успіхи в цій галузі, учені країни зазначають, що дослідження французьких регіолектів загалом перебуває на самому початку шляху і потребує великої уваги з боку лінгвістичної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Dictionnaire encyclopédique Le Petit Larousse. P.: Larousse, 1996. 1784 p.
2. Rézeau P. Dictionnaire des régionalismes de France: géographie et histoire d'un patrimoine linguistique; Bruxelles, De Boeck & Larcier – Editions Duculot, 2001. 1140 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-10>

Коткова Л. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання,
Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені К. Д. Ушинського*

ТЕМПОРАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОЕТИКИ ЗБІРКИ СЕРГІЯ ЖАДАНА «АНТЕНА» (НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОГО Й ПОЛЬСЬКОГО ВИДАНЬ)

Український письменник сучасності Сергій Жадан широко відомий польській аудиторії поетичними збірками «Історія культури початку століття», «Дрогобич», «Ефіопія» і «Антенa», романами «Біг Мак», «Dereche Mode», «Anarchy in the UKR», «Гімн демократичної молоді», «Ворошиловград», «Месопотамія», «Інтернат» та своїми публічними виступами, за що був відзначений багатьма преміями: «Берлінські мости», Джозефа Конрада, Ханни Арендт, Центрально-європейської літературної премії «Ангелус» тощо. 2022 року став «Людиною року» за версією польського видання «Gazeta Wyborcza». Саме Польща, зокрема Польська академія наук, номінувала Сергія Жадана цього ж року на Нобелівську премію з літератури.

В українському мовознавстві дослідження польського поетичного доробку Сергія Жадана не такі численні, а що стосується виразно самобутньої збірки «Антенa», то маємо лише деякі спроби аналізу українського варіанту книжки. Дотепер немає жодної лінгвістичної

розвідки, у якій би вивчалася специфіка засобів вираження категорії темпоральності зазначеної збірки, тож актуальним видається дослідження мовної репрезентації категорії *часу* в цих поезіях (українською та польською мовами).

Час є художнім маркером збірки «Антенa». Уже в самій анотації до книжки автор акцентує увагу на часовій парадигмі: «<...> це 80 спроб упіймати коливання повітря, вловити перетікання в просторі невидимих радіохвиль, відчутти на дотик час, у якому ми живемо, яким ми дихаємо, який ми проговорюємо. Час, кожен доторк до якого лише опік. Час, у якому приватні щоденникові записи можуть виявитися воєнною хронікою, а бібліїні історії – ранковими новинами» [2, с. 2].

Відомо, що до питання функціонування категорії часу зверталися такі мовознавці, як В. Барчук, А. Кузьменко, Л. Никонорова, Ю. Плотницький, М. Шевченко та інші. У сучасній лінгвістиці існують різні погляди щодо розуміння темпоральності. Аналіз останніх досліджень дав підґрунтя констатувати, що «асоціювати темпоральність із часом стало традицією у пошукових працях українських мовознавців» [1, с. 25]. В енциклопедії «Українська мова» узагальнено темпоральність як семантичну категорію, «що охоплює усі різновиди значення часу» [3, с. 628]. Треба наголосити, що зміст темпоральності мовознавці репрезентують неоднозначно, оскільки часто він залежить і від засобів вираження.

«Антенa» Сергія Жадана – це своєрідний поетичний звіт-щоденник, тому на просторах збірки активно постають семантичні плани ядерного слова *час*. Як антенa вловлює сигнали, так і читач тонко відчуває час під впливом різних подій, уловлює глибину роздумів про плинність життя й важливість кожної миті. Аналіз особливостей темпоральної мережі лірики Сергія Жадана засвідчив багатовекторність часових форм: *учора–сьогодні–завтра, минуле–теперішнє–майбутнє, осінь–зима–весна–літо, час миру–війни* тощо. До найчастотніших лексем належать *ранок, вечір, ніч, минуле, вічність*, які є камертоном стильової тональності всіх 80 віршів. У поезіях зафіксовано ще багато номенів на позначення часу, вони здебільшого актуалізовані самотніми метафоричними й епітетними структурами.

Проведений лінгвістичний аналіз дає змогу простежити певні тенденції у використанні темпоральної лексики. Часову тривалість поезій Сергія Жадана часто увиразнюють слова-маркери на позначення часу, контексти, інтонаційне оформлення тощо. Так, прислівники *зранку, щоранку, надвечір, поночі, вночі* слугують засобами вербального відображення часового відтинку й відбивають специфіку художньої палітри збірки, підкреслюють експресивно-сміслові характеристики темпоральних сем. Наприклад, контрастне сприйняття певного часу доби символізують своєрідні точки початку й завершення (*ранок –*

зародження любові, *вечір* – завершення стосунків): *Історії про любов починаються зранку* [2, с. 43] – *Historie o miłości zaczynają się rano* [4, s. 77]; *Історії про любов завершуються того ж таки / вечора, деś на вулиці, коли їм обом стає / так самотньо, ніби холодним долоням, / схованим у різних кишенях пальта* [2, с. 44] – *Historie o miłości kończą się tego samego / wieczoru, gdzieś na ulicy, kiedy im obojgu robi się / tak samotnit jak zimnym dłoniom / schowanym w różnych kieszeniach płaszcza* [4, s. 77]. Ніч часто асоціюється зі смутком: *Піночі вона підходить до свого дому, / заходить у темний під'їзд* [2, с. 53] – *Nocą ona podchodzi do swojego domu, / wchodzi do ciemnej klatki* [4, s. 81]; *Щоби вночі можна було чути дихання / всіх чоловіків, які засинають / на печальних подушках* [2, с. 54] – *Żeby w nocy można było słyszeć oddech / wszystkich mężczyzn, którzy zasypiają / na smutnych poduszkach* [4, s. 83]. Художні означення, твірною основою для яких є лексеми темпоральної категорії, часто слугують репрезентантами асоціативно-смыслового поля: *Холодне ранкове повітря. І на вулиці нікого немає, лише птахи* [2, с. 68] – *Chłodne poranne powietrze. I na ulicy nie ma nikogo, tylko ptaki* [4, s. 89] (*ранок – холод – порожнеча – самотність*).

Для зосередження уваги на смысловому наповненні поезії автор часто вдається до такої стилістичної фігури, як редуплікація, яка є характерною рисою мовотворчості Сергія Жадана. Наприклад, дистантний багатоконпонентний повтор *другий день* ужитий митцем з метою зосередити увагу читача на плінності життя й важливості цінувати кожну мить: *Але він не говорить із нею другий день. І вона не говорить із ним другий день. І з цілим світом вони другий день не говорять* [2, с. 45] – *Ale on nie rozmawia z nią drugi dzień. I ona nie rozmawia z nim drugi dzień. I z całym światem drugi dzień oni nie rozmawiają* [4, s. 77]. Так оповідач натякає на недоцільність витратити дорогоцінний час на з'ясування стосунків.

Опис відповідного емоційно-чуттєвого стану щодо часової невизначеності ліричного героя часто супроводжується метафоричними висловлюваннями: *Скільки тобі остигати, каменю, / скільки горіти твоєму серпцевому серцю?* [2, с. 52] – *Ile będziesz stygł, kamieniu, / ile będzie płonęło twoje sierpniowe serce?* [4, s. 81]; *Час, коли по-справжньому починаєш любити повітря* [2, с. 63] – *Czas, kiedy naprawdę / zaczynasz kochać / powietrze* [4, s. 87].

У поезіях Сергія Жадана інколи не завжди точно передано час перебігу подій, однак у читача немає світовідчуття хаосу, оскільки контекст дає чітко зрозуміти часовий аспект: *Ці кілька тижнів, / коли можна дивитись / на жовто-червоне відмирання листя* [2, с. 62] – *Tych kilka tygodni, / kiedy można patrzeć / na żółto-czerwone umieranie liści* [4, s. 87]. *Жовто-червоне відмирання листя* – метафоричний образ *осени*, який засвідчує виразне індивідуально-авторське осмислення дійсності.

До речі, *осінь* у творчості Сергія Жадана часто асоціюється із холодом: *Холодний ранок суботи, / холодне повітря осені* [2, с. 69] – *Chłodny poranek soboty, / chłodne powietrze jesieni* [4, s. 89], зима – із сумом: *Але починається ще одна зима, / Але обривається ще одна розмова* [2, с. 75] – *Ale zaczyna się jeszcze jedna zima, / Ale urywa się jeszcze jedna rozmowa* [4, s. 91]. У другому контексті імпліцитно актуалізовані інсайти про важливість цінувати кожну розмову, кожну зустріч, даровану долею.

Лексична номінація *війна* теж є активною у творчості Сергія Жадана, оскільки автор ніколи не був байдужим до долі України й ще з 2014 року завжди підтримував моральний дух українських захисників. Поезії про війну особливо чуттєві, зворушують читача, чіпляють за найтонші струни людської душі: *Нам дуже важко говорити про себе в часи війни. Ми не можемо не говорити про себе в часи війни* [2, с. 203] – *To dla nas bardzo ważne, by mówić o sobie w czasach wojny. Nie możemy nie mówić o sobie w czasach wojny* [4, s. 111]. Про неможливість чи факультативність художніх засобів, зокрема епітетів, у поезіях про війну, констатує й сам митець: *Так і є: / війна – ніяка, / про неї так і говорять / – без прикметників* [2, с. 231] – *Tak to jest: / wojna jest nijaka, / o niej tak właśnie mówią / – bez przymiotników* [4, s. 124]. Колообіг *ранок – день – вечір* у час війни дуже контрастний: *Щоранку нагадуємо всім про кількість загиблих. / По обіді радіємо сонячним спалахам за вікном. / Свіжій траві, що рветься крізь мертве каміння. / А ось надвечір знову нагадуємо всім про кількість загиблих* [2, с. 204] – *Co rano przypominamy wszystkim o liczbie zabitych. / Po południu cieszymy się słonecznym rozbłyskiem z oknem. / Świeża trawa, która przedziera się przez martwe kamienie. / A wieczorem znowu przypominamy wszystkim o liczbie zabitych* [4, s. 111]. Особливе осмислення часу, констатація фактів і певна дискретність надає поетичним рядкам динамізму, глибокого психологізму й трагізму реальної ситуації в країні.

Категорія часу, без сумніву, завжди має філософський аспект. Оригінальним постає контекст образу *вічності* завдяки роздумам про морально-етичні цінності та емоційному сприйняттю реальності: *І ціла вічність попереду. / І час говорити про важливі речі. <...> Немає часу перерахувати написане кимось давно. / Немає часу на сумніви й стриманість. / Час виникає зі збитого дихання, / із задиханого виговорювання, з торкання голих / лопаток, час складається зі здивування і радості* [2, с. 271] – *I cała wieczność przed nami. / I czas mówić o ważnych rzeczach. <...> Nie ma czasu czytać tego, co ktoś dawno temu napisał. / Nie ma czasu na wątpliwości i powściągliwość. / Czas wynika z przyspieszonego oddechu, / ze zdyszanego wypowiedziania, z dotykania gołych / łopatek, czas składa się ze zdziwienia i radości* [4, s. 129]. Не можна встановити час *вічності*, оскільки це філософське поняття часу, яке позначає чи то безперервність людського існування, чи то

швидкоплинність, тому кожен одиницю часу треба сприймати як динамічну категорію.

У рядках *Є час любити і мовчати, / є час любити і слухати, / повертатися, вірити і любити* [2, с. 272] – *Jest czas, by kochać i milczeć, / jest czas, by kochać i słuchać, / wracać, wierzyć i kochać* [4, s. 129] інфінітиви-предикати позбавлені часових ознак (минулого, теперішнього, майбутнього часів), але тут можна констатувати відношення наступності, одночасності чи різночасності періоду протікання дій. Хоч предикати й «не мають почергового розташування на темпоральній осі» [1, с. 72], та позицією відліку є дія, виражена предикатом *мовчати*, а лексичний конкретизатор *час любити*, який використано автором тричі, виражає динаміку ситуації: *любити-мовчати – любити-слухати – любити-повертатися*. Це сприйняття часу реконструює суб'єктивний досвід ліричного героя, це опис певної людини в часі.

Лексеми зі значенням міри часу (*другий день, кілька тижнів*), моменту події (*того ж таки вечора, тепер, знову*) є типовими мовними універсальними, вони не несуть унікальності, не відбивають світогляду етносу чи індивідуальну картину митця, тому таке відображення часу є вкрай рідкісним явищем у поезіях Сергія Жадана. Мовотворчість митця здебільшого пересипана оказіональними семантичними планами.

Аналізуючи засоби вираження часових кореляцій за допомогою темпоральної лексики в поетичній збірці «Антенa» Сергія Жадана, можемо констатувати, що саме лексичні показники *часу* дозволяють авторові створювати нові образи, сприймати реальність як багатовимірний суб'єктивний світ, у якому відбувається взаємопроникнення елементів минулого в теперішнє чи навпаки. Закономірно, що часовими вимірами пронизані всі семантичні плани збірки. Особливого стилістичного звучання додають епітети й метафори в поєднанні з авторськими рефлексіями, які слугують лінгвостилістичним засобом вираження інтенцій письменника.

Отже, категорія *часу* в збірці «Антенa» є домінантною, наскрізною, ментально маркованою, яка створює не лише індивідуальну мовну картину автора, а й національну.

Список використаних джерел:

1. Барчук В. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис : Монографія. Івано-Франківськ : Сімік, 2011. 416 с.
2. Жадан С. Антенa : поезії. Чернівці : Меридіан Чернівці, 2018. 304 с.
3. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Укр. енциклопедія, 2000. 752 с.
4. Serhij Żadan. Antena. Przeł. Bohdan Żadura. Wrocław : Wydawnictwo Warstwy. 2020. s. 150.

Кубрак О. В.

*старший викладач кафедри філософії та правосуддя,
Сумський національний аграрний університет*

ДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ)

Актуальність проблеми дослідження впливу комунікацій у культурній взаємодії зумовлена динамічними змінами у навколишньому світі. У разі становлення глобального комунікаційного простору дедалі очевиднішою стає тенденція інтенсифікації міжкультурних контактів, що істотно впливає на різні сторони життя сучасного суспільства та людини.

Інтерес до міжкультурних комунікацій обумовлений різними факторами:

– Процеси глобалізації, які стрімко охопили всі сторони життя культурних утворень, виявили досить суперечливу орієнтацію – з одного боку, посилення інтеграційних процесів між учасниками культурної взаємодії, з іншого боку, наголошення на самотності культур. У сьогоdnішньому багатополлярному світі очевидне зростання самосвідомості, що веде до різноманіття та поліфонії, і водночас спостерігаються процеси дезінтеграції та диференціації.

– Міжкультурна взаємодія є об'єктом вивчення безлічі наук і лежить у сфері міждисциплінарного поля, що зумовлює необхідність розвитку міждисциплінарного підходу під час дослідження простору соціокультурної комунікації. Широке коло проблем, що виникають у процесі міжкультурного спілкування, цікавить вчених у різних галузях науки – філософії, культурології, психології, етнології, соціології.

У філософії до проблеми комунікації одними з перших звернулися представники екзистенціалізму К. Ясперс, М. Хайдеггер, Ж. П. Сартр та інші, вперше було затверджено поняття конкретного буття, існування «тут» і «зараз», з'являються нові сфери дослідження міжособистісного спілкування.

К. Ясперс бачив комунікацію невід'ємною частиною людського існування, підкреслюючи її важливість між культурами та народами як можливість запобігання нерозумінню та нетерпимості по відношенню один до одного, та виділяв три рівні людського «я», яким відповідають способи людського спілкування.

Перший рівень – емпіричне «я», на даному етапі людина ототожнює себе з природним тілом, метою якого є лише питання самозбереження.

На цьому рівні спілкування виступає утилітарним засобом, покликаним відповідати за безпеку та виживання. Другий рівень – свідомість взагалі, тут «я» усвідомлює себе носієм знань, прагне пізнання та підпорядковується суспільним нормам. Комунікація на цьому рівні представлена як «обмін думками», в основі спілкування лежать формально-правові норми. На третьому рівні індивід усвідомлює себе частиною цілого, але чимось особливим. Це «я» на рівні духу, де комунікація виступає як засіб спілкування індивіда з організмом. Дані три рівні свідомості та спілкування роблять людину істотою біологічною, мислячою та соціальною. При цьому, на думку Ясперса, слід виділити окремо додатковий рівень спілкування, який зачіпає глибини людської душі – екзистенційна комунікація, що виражається у здатності людей до взаємного проникнення один до одного, співпереживання та усвідомлення іншого як цінність.

У дослідженнях М. Хайдеггера комунікація позиціонується як єдиний онтологічний простір і підкреслюється народження нової об'єктивної реальності, заснованої на спільному співіснуванні суб'єктів спілкування. Особливе значення у процесах комунікації вчений відводив мові, яка постає як загальне середовище, певна тотальність, а не просто як засіб спілкування. Поняття «комунікація» у Хайдеггера є моделлю людського існування, унікальною глобальною комунікацією між людиною, що слухає і говорить. Вираженням такої активної події є традиція, а мова може розглядатися як найбільш значуща і найменш схильна до змін традиція.

Для культурологів найближче трактування поняття міжкультурної комунікації як сукупності різноманітних форм відносин та спілкування між індивідами та групами, що належать до різних культур з метою передачі або обміну інформацією за допомогою знакових систем (мов). На думку Г. Трейгера та Е. Холла, міжкультурна комунікація дефінується як найбільш ефективна адаптація до навколишнього середовища.

Важливим, на нашу думку, для вирішення проблеми впливу комунікацій на міжкультурну взаємодію є виокремлення характерних рис процесу комунікацій, що відображено в роботах засновника теорії міжкультурної комунікації Едварда Т. Холла:

- учасниками комунікації завжди є представники різних культур,
- спілкування агентів комунікації часто пов'язане з труднощами в розумінні, спричиненими різницею в очікуваннях та упередженнях,
- особливостями інтерпретацій тих самих явищ і подій агентами різних культурних утворень.

Розвиток теорії міжкультурної комунікації (МКК) продовжили дослідники В. фон Гумбольдт, Ф. Боас, У. Гуденкунст, Дж. Беннет, М. Р. Стінгер, Б. Лі Уорф, Е. Сепір, Дж. Г. Мід.

Неможливо уявити існування та функціонування будь-якої культури у сучасному медіапросторі без здійснення комунікативних зв'язків різного рівня, чи це стосунки між етносами, націями, соціальними групами чи індивідами. ЗМІ, міграційні потоки, глобалізація поширення культурного продукту привносять альтернативні стилі, образи, символи, цінності, стандарти поведінки, що сформувалися як елементи чужорідних культур. В результаті даних взаємозв'язків з'являються нові елементи та форми культури, змінюються ціннісні установки, моделі поведінки, спосіб життя, народжуються нові сенси та значення.

Зауважимо, що ця проблема у вітчизняній науці звернула на себе увагу дослідників наприкінці 70-х років ХХ століття та активізувалася з наростанням міжетнічної напруженості після розпаду СРСР та активізацією міграційних потоків на пострадянському просторі. Найчастіше дослідження пов'язані з вивченням міжкультурних взаємодій різних етносів у межах країни. Так, А. А. Леонтьєвим, дослідження якого присвячені вивченню взаємовідносин мови та культури, вперше виділено національні особливості комунікацій.

Здійснюючи інтенсивні міжкультурні контакти різного рівня, людина стикається з однією з найсерйозніших проблем сьогодення, проблемою ідентифікації у мультикультурному просторі. Все більша кількість людей у своєму повсякденному житті залучається до різних форм міжкультурної взаємодії у різних галузях і сферах діяльності. Взаємозв'язки та контакти людей, що є володарями відмінних один від одного культурних цінностей, традицій, норм поведінки, стереотипів значною мірою ускладнюють процеси самоідентифікації сучасної людини. Неусвідомлювана у житті проблема ідентичності проявляється в міру виникнення контактів з людьми та групами інших культур. Через війну соціокультурних комунікацій відбувається зіставлення «свого» і «чужого», що зумовлює або посилення власної ідентифікації, або її розмивання. Оскільки кожний учасник культурного контакту має власну систему правил, що функціонують таким чином, щоб надіслані та отримані послання могли бути «закодовані та розкодовані». Іншими словами, інша культура є закодованою системою, коди якої потрібно розшифрувати. Крім культурних відмінностей на процес комунікації впливають стать, вік, професія, соціальний статус та досвід агентів тощо.

У межах міждисциплінарного підходу поняття «міжкультурна комунікація», «взаємодія культур», «міжкультурний діалог» є категоріями різного порядку, що несуть різне смислове навантаження.

Специфічною рисою сучасного глобального мислення є поліфонія думок, ідейних установок, поглядів на світ, що є причиною пошуку точок взаєморозуміння різних культур, можливістю їхнього діалогу. Міжкультурний діалог як соціокультурний чинник розгортається за умов взаємодії між країнами, народами та етносами, сприяє побудові

цілої системи полікультурних контактів, підкреслює тяжіння самобутніх культур до чужорідних цінностей та зразків. Життя будь-якого організму, зокрема й етнічного, є обміном із навколишнім світом. І чим більше ми можемо віддати, поділитися, тим вагомніше виявиться наш багаж. Якщо ж культура зосереджена тільки на поглинання ззовні, але закрита від світу в усьому іншому, і нічим не ділиться з ним, то зрештою вона відкидається ним.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-12>

Кузів М. З.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних
технологій, Західноукраїнський національний університет*

Шилінська І. Ф.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет*

Гумовська І. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет*

**ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Невпинний розвиток науки й техніки вносить значні зміни до мовної та концептуальної картин світу, в декілька разів примножуючи в словниковому складі мови фахову лексику, що, безумовно, має вплив на міжкультурну комунікацію. Стрімкий розвиток економіки й міжнародна інтеграція в цій сфері зумовили інтенсивне зростання економічної і фінансової термінології та обумовили необхідність її всебічного дослідження. Реформи в українській економіці та інтеграція України у світовий економічний простір зумовлюють прямиий вихід переважної більшості суб'єктів господарювання на світовий ринок, активну участь їх у міжнародних економічних відносинах, що вимагає досконалого

володіння іноземною мовою. Науковці досліджують окремі аспекти економічної термінологічної лексики: словотворчу потенцію префіксальних дієслів, особливості конструкцій з імпліцитною номінацією, що функціонують в економічних текстах, семантичні особливості економічних термінів, парадигматичні та синтагматичні особливості багатокомпонентних термінів економіки, лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки, лексикографічні питання унормування та стандартизації фінансової термінології. Безперечним є той факт, що на сьогодні достатньо розроблені лінгвістичні основи вдосконалення термінології, що є важливою передумовою утворення нових та удосконалення системи наявних термінів різних терміносистем. Однак цілий ряд проблем ще потребують аналізу, дослідження, вирішення. Серед них важливим є питання про те, як у тексті можна розпізнати термін та, за можливістю, визначити його значення.

Метою статі є ознайомлення із структурно-семантичними особливостями німецьких економічних термінів з метою полегшення їх перекладу на українську мову. Останнім часом у дослідженнях з термінології помітне зростання масиву багатокомпонентних термінів. Це складні слова та словосполучення з різноманітною синтаксичною та семантичною структурою. Терміни, що мають структуру групи слів, позначаються в літературі по-різному: термінологічною лексемою у вигляді словосполучення [1, с. 39], термінологізованою групою слів [2, с. 76] або багатослівним терміном [3, с. 170]. Сучасні економічні терміни не є ані штучними новотворами, ані сумою назв суміжних галузей. Під економічним терміном ми розуміємо слово або словосполучення, що відображає реалії суспільно-виробничих відносин, які характеризують економічний лад суспільства. Д. Мьон, який надає перевагу термінові «багатослівне найменування», посилається на те, що в описах словотвору німецької мови на цей аналітичний спосіб утворення найменувань звернуто мало уваги [4, с. 113], і хоче звернути увагу дослідників на цю «знехтувану форму найменувань у німецькій фаховій мові» також і в аспекті викладання німецької мови для студентів економічних спеціальностей. Вербально виражене поняття легко сприймається як термін у формі складного слова завдяки його єдності як графеми. При номінації поняття за допомогою групи слів виникає – особливо для учнів та нефакхівців – складність, яка полягає у тому, щоб лексикалізовану синтаксичну одиницю відрізнити від вільного словосполучення [5]. Внаслідок багатократного використання група слів перетворюється в репродуковане найменування, в усталену частину інвентаря термінологічних найменувань. Якщо розглядати термінологічний інвентар з погляду способу його утворення, то з'ясується, що поряд з утворенням композитів використовуються також

термінологічні групи слів, які є рівноцінні з композитами щодо чіткої диференціації фахових понять та в їх функціонуванні у фахових текстах. Сильна диференціація існує у понятті ціни. Оскільки визначення ціни підлягає різним модифікаціям, види цін поділяють за певними критеріями. Для формування типології найважливіших видів цін використовують обидва види найменувань: слово та словосполучення. Визначені ринком ціни є: Allgemeinpreis (загальна ціна); garantierter Preis (гарантійна ціна); «open prise» (відкрита ціна); Schleuderpreis (демпінгова ціна); vorgeschriebener Preis (запропонована ціна) та ін. Ціни згідно з категоріями покупців мають такі назви: Ladenpreis (ціна магазину); Sonderpreis (спеціальна (пільгова) ціна); psychologischer Preis (психологічна ціна) [6, с. 437]. Використання назв цін може також бути регламентованим: «Суди у ФНР не дозволяють використовувати позначення: «unverbindlicher Richtpreis» (орієнтовна ціна). Для характеристики запропонованих цін закон про картелі та підтримання конкуренції дозволяє тільки позначення: «unverbindliche Preisempfehlung» (необов'язкова пропозиція цін) або «unverbindlicher empfohlener Preis» [6, с. 61].

У галузі торгівлі та комерційної діяльності потрібно розрізнити та класифікувати багато спеціальних понять за окремими аспектами. Для мовного оформлення цих специфікацій служать групи слів із прикметника (дієприкметника) та іменника. Традиційними найменуваннями із структурою словосполучення є, наприклад: unlauterer Wettbewerb (негласне змагання), doppelte Buchführung (подвійна система бухгалтерського обліку), flüssige Mittel (мобілізація ліквідних засобів), stille Reserve (анонімні (приховані) резерви), offene Rechnung (відкритий рахунок), schwarzer Markt (чорний ринок), grauer Markt (сірий ринок), unbestellte Waren (незамовлені товари), kombinierter Verkehr (комбінований торговий оборот (або грошове звертання), kleiner Grenzverkehr (малий прикордонний зв'язок), schwebende Geschäfte (незакінчені угоди), schleichende Inflation (прихована інфляція). Економічні терміни є в термінологічному словосполученні базовим компонентом найменування (ядром), якому підпорядковується атрибутивний прикметник чи дієприкметник. Із базовим компонентом «гроші» можна знайти такі термінологічні словосполучення: heißes Geld – «гарячі гроші» (грошовий капітал, який мобілізований короткостроково для досягнення спекулятивних прибутків), neutrales Geld – «нейтральні гроші» (гроші, які нейтрально відносяться до ходу економічного життя внаслідок відповідної грошової політики), billiges Geld – «дешеві гроші» (грошовополітична концепція для експансивної грошової політики), fluktuierende Gelder – «текучі гроші» (флуктуаційні, тобто ті, що коливаються, грошові суми, які зі страху знецінення грошей пересуваються із країни в країну), fremde Gelder – «чужі гроші» (довірені

банку гроші), aufgenommenes Geld – «прийняті гроші» (гроші, які бере кредитна інституція для посилення власної ліквідності), tägliche Gelder – «щоденні гроші» (позики із щоденним попередженням).

Отже, німецька економічна термінологія збагачується як через словотвір, так і через лексикалізацію словосполучень. Термінологічні словосполучення мають стійкий характер у плані їх семантичної специфікації. Структурно вони виявляють деяку варіативність: існує однозначність деяких словосполучень та композитів, словосполучень та абревіатур. Синтаксис термінологічних словосполучень економіки відображає здебільшого атрибутивні, рідше об'єктні відношення. Відношення синонімії, антонімії та семантичних полів об'єднують термінологічні словосполучення з рештою термінологічної лексики. Однією із можливостей визначення значення економічного терміна є використання знань про способи та засоби словотвору. Якби зміни, зумовлені розвитком суспільства, не відбувались у мові, стабільними у ній залишаються певні словотворчі засоби, за якими можна визначати семантику термінів-іменників, утворених за правилами німецького словотвору (більшість термінів становлять іменники, оскільки номінація є носієм найбільш важливих змістів у пізнаванні дійсності). Словотворчими засобами суфіксального, префіксального та суфіксально-префіксального способів словотвору є суфікси, напівсуфікси, префікси, напівпрефікси. Так як економічна термінологія розвивається й нормалізується з урахуванням її національних та міжнародних функцій, має тенденцію до інтернаціоналізації і визначається специфічною рисою – наявністю переважної кількості складних термінів та термінів іншомовного походження, то афікси можуть мати й іншомовне походження [7, с. 31]. Наводимо приклади німецьких та іншомовних суфіксів, напівсуфіксів, префіксів, напівпрефіксів, за якими можна визначити, до якої семантичної групи належить термін: – німецькі суфікси -er, -ler, -ner, -ling та запозичені -at, -ent, -ant, -eur, -ar, -or, -är вказують на особу: Angestellter, Arbeitgeber, Arbeitsdirektor, Befrachter, Börsenmakler, Gläubiger, Freimakler, Tischler, Lehrling, Kandidat, Remittent, Kassier, Kommissionär, Akzeptant, Aufsichtsrat, Aktionär, Regierungspräsident; – німецькі суфікси -e, -er, -sel, zeug– та запозичені -ator, -at вказують на прилади, інструменти: Leuchte, Kipper, Stöpsel, Hebel, Rektaklausel, Generator, Multiplikator, Aggregat, Automat; – німецькі суфікси -e, -ei, -er, -nis, -schaft, -tum та запозичені -age, -ion вказують на процес, стан: Automatisierung, Minderung, Bewertung, Berufsgenossenschaft, Inbetriebnahme, Ergebnis, Wachstum, Kursfeststellung, Lieferung, Marktwirtschaft, Amortisation, Konzession, Drainage, Konzentration, Investition, Fusion, Divisionskalkulation; – німецькі суфікси -e, -heit, -keit, -igkeit та запозичені -ismus, -ment вказують на властивість: Länge, Menge, Arbeitslosigkeit, Kürze,

Wirksamkeit, Raffinement, Indossament, Keynesianismus, Konnossement, Realignment; – німецькі суфікси -schaft, -tum, -heit, -gut, -werk, -zeug та запозичені -ie, -ag вказують на колективність: Aktiengesellschaft, Gemeinschaft, Eigentum, Staatsgut, Werkzeug, Handwerk, Bürgerschaft, Fahrzeug, Industrie, Mobiliar, Inventar, Makroökonomie; – німецькі суфікси -e, -ei, -sel, -nis, -ung, -werk та запозичений tät– вказують на предмети, речі та інше: Analyse, Erzeugnis, Ladung, Produktivität, Konvertibilität, Liquidität; – німецькі суфікси -e, -ei, -nis, -ling, -ade, -tät, -at вказують на місце, простір: Barreserve, Bleiche, Schweißerei, Behältnis, Bedürfnis, Annuität, Ballustrade, Kombinat; – німецькі префікси über-, fehl– мають негативну оцінку: Fehlfabrikat, Fehlanzeige, Fehlbestand, Fehlbetrag, Fehldruck, Überlast, Fehlkonstruktion, Fehleinschätzung, Überalterung, Überbestand, Überdruck, Überfeinheit, Überhärtung, Überinvestitionen; – німецькі префікси haupt-, hoch-, maximal– вказують на вищий ступінь, повноту, самостійність, автономність: Hauptverbraucher, Haupttriebkraft, Hauptstütze, Hauptabnehmer, Hauptauftragnehmer, Hauptdüse, Hochglanz, Maximalprofit, Maximalwert, Maximalstrom, Hochdruckleitung, Hoherhitzung, Hochleistung, Hochspannungsleitung; – іншомовні префікси mini-, mikro– вказують на нижчий ступінь, підпорядкування: Minimaldruck, Mikrowelle, Mikroprozessor, Mikrocomputer, Minipreis, Miniformat;

– німецькі префікси ge-, mit– вказують на колективність: Miteigentümer, Mitbesitzer, Mitarbeit, Mitbegründer, Mithilfe, Mitschnitt, Mitfahrgelegenheit, Mitgliedsausweis, Mitgliedsbeitrag; – німецькі префікси auf-, neben– вказують на місце, положення: Aufkauf, Aufkommen, Aufladung, Aufriss, Aufschlagverlust, Aufschlagwechsel, Aufputschmittel, Aufwand, Nebenrad, Nebeneffekt, Nebenerwerb, Nebenverdienst, Nebengebäude, Nebenbetrieb, Nebenprodukt, Nebenkosten; – іншомовний префікс di– вказує на склад: Dipol, Dioxud; – іншомовний префікс syn– вказує на з'єднання, контакт: Synthese, Synchrongetriebe, Syntheseprodukt; – напівсуфікс -werk вказує на предмети речі: Bauwerk, Gaswerk, Stahlwerk, Elektrizitätswerk, Tragwerk, Flechtwerk; – напівсуфікс -einheit вказує на кількість, цілісність: Währungseinheit, Gewichtseinheit, Maßeinheit, Längeneinheit, Rechnungseinheit [8].

Як висновок зазначимо, що полегшити при перекладі пошук необхідних еквівалентних відповідностей для німецьких термінів в українській мові допомагає не лише знання особливостей економічної термінології, а й знання того, що значення слова може визначатися як за допомогою словника чи за компонентами складеного терміна, так і семантикою словотворчих елементів.

Список використаних джерел:

1. Deutsche Fachsprache der Technik / Hrsg. von W. Reinhardt. – Leipzig, 1978. – 268 S.
2. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. – Leipzig, 1982. – 283 S.
3. Hoffman L. Kommunikationsmittel Fachsprache / L. Hoffman. – Berlin, 1984. – 180 S.
4. Möhn D. Determinativkomposita und Mehrwortbenennungen im deutschen Fachwortschatz. Hinweise auf einen vernachlässigten Benennungstyp / D. Möhn // Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 12. – München, 1986. – S. 86–93.
5. Віталіш Л. Деякі структурно-семантичні особливості німецьких економічних термінологічних словосполучень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uadocs.exdat.com>.
6. Kapferer C. Marketing-Wörterbuch / C. Kapferer. – Hamburg-Zürich, 1984. – 367 S.
7. Захарчук Е. Греко-латинские элементы в многокомпонентных единицах терминологии предпринимательства / Е. Захарчук // Наука і сучасність : [зб. наук. праць]. – Київ, 2000. – Т. XXII. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 262–69.
8. Rathmayr R. Fachwörterbuch Marktwirtschaft Deutsch-Russisch / R. Rathmayr. – Stuttgart-Dresden, 1993. – 115 S.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-13>

Кузнєцова І. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»*

ДО АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТА МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Загальновизнаною є думка, що різні мови моделюють світ по-своєму, а етнічні мовні картини зараз жваво обговорюються та досліджуються. Етнолінгвальні моделі світу відображають культурні категорії певної групи, їх поведінкові прояви дозволяють побачити основні розбіжності між культурними групами та їхніми цінностями. Серед етнічно-диференціюючих компонентів на першому місці, зазвичай, ставлять мову. Споріднені культури мають схожі мовні фонди завдяки

аналогічному культурному досвіду та його класифікації у мовних категоріях. Несумірність категорій різних культурних спільнот вказує на розбіжності в їх культурному досвіді.

Проблеми міжмовної та міжкультурної взаємодії особливо гостро постають на зламі століть. Оскільки переклад неминуче відбувається принаймні з двома мовами і двома культурними традиціями, перекладачі постійно стикаються з проблемою, як трактувати культурні аспекти, притаманні оригінальному текстові і як знайти найдосконалішу техніку, щоб успішно передати ці аспекти мовою перекладу. Ці проблеми можуть бути різного обсягу залежно від культурної і лінгвістичної розбіжності між двома (чи більше) мовами, з якими має справу перекладач. Культурні труднощі у процесі перекладу можуть набирати різних форм, починаючи від лексичного значення і синтаксису до ідеологій і способів життя у даній культурі.

Тож на сучасному етапі стрімкого розвитку людського суспільства та новітніх інформаційних технологій зростає роль міжкультурного перекладу. Різниця культур і мовленнєвих норм потребує від перекладача глибоких трансформацій. Попри труднощі збереження в перекладі культурних своєрідностей, багато вчених стверджують, що мова є частиною культури і вважають, що відтворення культурних реалій у цільовій мові є першочерговим завданням перекладача у міжкультурній комунікації, бо кожна мовна група має власні культурно-специфічні особливості. Носії різних мов можуть сприймати світ дещо по-різному, що зумовлено особливостями кожної з мов. Науковці відзначають, що у процесі перекладу відбувається зіткнення не лише лексичних та граматичних систем, а й комунікативно-прагматичних, лінгвоетнічних, психологічних, соціокультурних компонентів, менталітету мовців.

Проблема збереження мовної та культурної ідентичності хвилює не тільки лінгвістів, культурологів, а й перекладачів, бо саме переклад як невід'ємний засіб діалогу культур безперечно слугує важливим інструментом захисту власної мови і культури від надмірних іншомовних впливів та розчинення у світовому мовнокультурному просторі.

Міжмовні контакти створюють благодатний ґрунт для взаємопроникнення культур, а отже, стимулюють розвиток кожної з них. За схемою автора сучасної теорії масових комунікацій В. Шрамма [1, с. 87] визначають п'ять основних елементів будь-якого комунікаційного процесу. Під час розгляду перекладу як комунікаційного процесу застосовуються ті самі структурні елементи, серед яких є відправник повідомлення (автор тексту оригіналу), пристрій

кодування повідомлення (набір символів, знаків, правил мови, за допомогою яких створюється текст), сигнал (власне створене повідомлення, першотвір), пристрій для розшифровки повідомлення (у нашому дослідженні – перекладач як знавець знаків, символів, правил мови тексту оригіналу та способів вторинного шифрування мовою тексту друготвору; перекладач на цьому етапі повертає комунікативний процес до першого елемента для нового проходження з використанням нової системи шифрування та дешифрування повідомлення), реципієнт повідомлення (читач друготвору). Така схема є недосконалою через неврахування соціально-психологічних складників, які впливають і на процес створення тексту оригіналу, і на етапи опрацювання, і на сприйняття тексту. У ній не враховано суспільно-політичні складники, спосіб передавання повідомлення, шлях передавання повідомлення, формування цільової аудиторії тощо.

У дослідженнях міжкультурної комунікації можна виділити психологічні, соціологічні і лінгвістичні напрямки. Ближче усього до психології з розроблюваних лінгвістичних тем знаходиться вивчення різних комунікативних стилів у їхньому використанні всередині і за межами своєї групи. Психологічне поняття акомодатії застосовується до таких параметрів комунікації, як темп мови, вибір відповідної лексики, спрощена або ускладнена граматична структура. Акомодатія може бути позитивною (підлаштування під співрозмовника) або негативною (використання максимально відмінного від співрозмовника стилю). Другий важливий напрямок лінгвістичних досліджень пов'язаний з вивченням дискурсу як певного інтегрального процесу, центрального для комунікативної діяльності.

Мова – це дзеркало навколишнього світу, яка відображає дійсність і створює свою картину світу, специфічну й унікальну для кожної мови і, відповідно, народу, етнічної групи, мовного колективу, що користується даною мовою як засобом спілкування. Подолання мовного бар'єру недостатньо для забезпечення ефективності спілкування між представниками різних культур. Для цього потрібно подолати бар'єр культурний. Існують так звані національно-специфічні компоненти культур, тобто саме те, що і створює проблеми міжкультурної комунікації. Мова не існує поза культурою як соціально успадкованої сукупності практичних навичок і ідей, що характеризують наш спосіб життя. Як один з видів людської діяльності, мова виявляється складовою частиною культури, обумовленої як сукупність результатів людської діяльності в різних сферах життя людини: виробничої, суспільної, духовної. Однак, як форма існування мислення і, головне, як засіб спілкування мова постає в одному ряді з культурою. У той же час

компонент культури є не просто якась культурна інформація, що повідомляється мовою. Це невід'ємна властивість мови, властива всім її рівням і всім галузям.

Отак у процесі міжкультурного спілкування виникає чимало проблем, низка труднощів, серед яких мовна відмінність є чимало не єдиною. Не співпадіння у сприйнятті навколишнього світу носіями різних культур може породжувати непорозуміння, конфлікти. Національна специфіка комунікативної поведінки представників інших народів зазнає помилкової інтерпретації з позиції власної культури. Відповідна міжкультурна комунікація виявляється неможливою без знайомства з когнітивною базою того лінгвокультурного співтовариства, мовою котрого відбувається спілкування.

Радикальне підвищення рівня навчання комунікації, спілкуванню між людьми різних національностей може бути досягнуто тільки при ясному розумінні і реальному обліку соціокультурного фактора. Багаторічна практика викладання живих мов як мертвих призвела до того, що ці аспекти мови виявлялися в тіні, залишилися незатребуваними. Отож, у викладанні іноземних мов є істотне упущення. Одне з найбільш важливих і радикальних умов заповнення цієї прогалини – розширення і поглиблення ролі соціокультурного компонента в розвитку комунікативних здібностей.

Отак, ключовим питанням вирішення актуального завдання навчання іноземних мов як засобу комунікації між представниками різних народів і культур полягає в тому, що мови мають вивчатися у нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що говорять на цих мовах. Навчити людей спілкуватися, навчити виробляти, створювати, а не тільки розуміти іноземну мову – це важке завдання, ускладнене необхідністю більш глибокого та ретельного вивчення світу носіїв мови, їх культури в широкому етнографічному сенсі слова, їхнього способу життя, національного характеру, менталітету тощо. Реальне вживання слів у мові, реальне спілкування значною мірою визначається знанням соціального і культурного життя спільноти, що говорить цією мовою.

Список використаних джерел:

1. Schramm W. The Nature of Communication between Humans // The Process and Effects of Mass Communication. Urbana, IL: University of Illinois Press, 1971. 516 p.

Лещенко А. В.

*викладач кафедри мовної підготовки,
Київський інститут Національної гвардії України*

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Професійна іншомовна підготовка офіцерів зумовлена процесами, що відбуваються в сучасному житті: глобалізація, інтернаціоналізація освіти, трудова еміграція. Є зміни й у військовій сфері: науково-технічний процес, удосконалення техніки та зброї, розвиток теорії та практики військової справи. Усе це веде до змін у кваліфікаційних вимогах, що висувуються до фахових характеристик військовослужбовців.

Наразі наша країна перебуває в умовах воєнного стану, тому ця тема набуває ще більшої актуальності. На прикладі високопоставлених військових експертів можна побачити, як важливо знати та розуміти іноземну мову.

По-перше, це статус нашої держави, у якій працюють не лише кваліфіковані військовослужбовці, але і добре освідченні люди, які розвиваються та володіють іноземними мовами. Адже за Україною спостерігає весь світ, за нашими діями та висловленнями. Тому потрібно вміти підбирати якомога точніші слова, щоб достукатися до кожного серця людини, яка слідує за ситуацією в Україні.

По-друге, це можливість комунікації з військовими професіоналами розвинутих країн світу без мовного бар'єра. Це дає нам переваги у веденні бойових дій. До наших військ на допомогу залучаються військовослужбовці інших держав-союзників, які мають солідний військовий досвід, можуть поділитися ним з нашими бійцями та допомогти в такий скрутний час. Тобто з'являється культурна різноманітність, де соціальні комунікації можуть (і будуть) відбуватися під час виконання службових і бойових завдань військових правоохоронців [2, с. 226]. У цих умовах знання мовленнєвої комунікації стає величезною перевагою.

Для того щоб бути здатними вести міжкультурний діалог із військовослужбовцями збройних сил інших країн, офіцери повинні мати навички міжкультурної комунікації, що дозволяє висловлювати власні думки, відстоювати свою позицію, підтверджувати або спростовувати

погляди інших, погоджуватися або не погоджуватися з ними в конкретних комунікативних ситуаціях.

Необхідність ефективної комунікації особливо очевидна у миротворчих операціях, де нерозуміння мови може призвести до помилок, а в найгіршому варіанті розвитку подій навіть фатальних – до людських смертей [1, с. 86]. Але проблеми виникають не лише у спілкуванні, а й у міжособистісній взаємодії. Тому одного знання мови буває недостатньо. Так само необхідне й розуміння культури під час розв'язання міжкультурних проблем. Тобто застосування вербальних і невербальних методів у взаємодії з представниками інших культур, з урахуванням особливостей своєї культури та культури співрозмовника [1, с. 87-88].

Військовослужбовці, які вивчають іноземні мови та інші культури, стають полімовними та набувають інтеркультурної компетенції, що дозволяє їм застосовувати специфічні лінгвістичні засоби. Але крос-культурна компетентність може формуватися лише в межах освітнього процесу. Досягнення цієї мети повинно здійснюватись у процесі навчання іноземних мов інтегровано з іншими психолого-педагогічними військовими дисциплінами для формування міжкультурної компетенції, що є невід'ємною частиною міжкультурної комунікації [2, с. 226].

Отже, успішна діяльність майбутніх офіцерів НГУ в полікультурному середовищі залежить від здатності військовослужбовців володіти знаннями іноземної мови для ведення міжкультурної комунікації, бути об'єктивними та приймати рішення на основі цінностей крос-культурної толерантності, визнання рівності всіх учасників соціальної комунікації, незалежно від їхньої культурної приналежності, що є важливим для нашого часу. Усі ці знання можуть дати українським військовослужбовцям переваги в багатьох військових і суспільних напрямках на захисті нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Маслак Л.П. Проблема міжкультурної комунікації у підготовці майбутніх офіцерів до миротворчих операцій. *Проблеми педагогічної освіти в полікультурному просторі України*: матеріали Всеукр. Конфер. Житомир : ЖДУ, 2007. С. 85–90.

2. Sevruk I., Sokolovska Y., Chuprinova N., Khoroshylova Y. Cross-cultural Competence and Its Formation in Future Officers of the National Guard of Ukraine. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2021. Vol. 557. P. 225-232. DOI: <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210525.027>

Литвиненко О. О.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки,

Національний університет цивільного захисту України

АНГЛІЗМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОМП'ЮТЕРНОГО СЛЕНГУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Нові процеси в сучасній українській лексико-семантичній системі, спричинені появою значної кількості запозичень, вимагають ґрунтовного дослідження їх адаптації, особливостей уживання та функціонування в сучасній українській мові, а також вивчення їхнього впливу на фонетичному, лексичному та морфологічному рівнях.

У сучасному комунікативному просторі, яким прийнято позначати сукупність зв'язків між окремими людьми, державами, соціумами, континентами, виразно простежуються явища глобалізації – від світової економіки до сфери культури й особистого спілкування. Інтенсивність процесу обміну інформацією свідчить про те, що змістова насиченість комунікативного простору визначається обсягом інформації за одиницю часу [3].

Зараз близько 300 мільйонів людей володіють англійською мовою як державною. Так, близько 2 мільярдів людей розмовляють англійською мовою. Англійська мова є найпоширенішою у світі мовою за кількістю мовців і третя найпоширеніша мова за кількістю носіїв. Англійська є мовою сучасних наукових технологій, міжнародних компаній та концернів, а також масової культури.

Традиційно склалося так, що сленг протиставляється літературній мові, що може свідчити про похідний характер молодіжного сленгу й орієнтацію на мову літературну. Одним із найпоширеніших джерел поповнення сучасного молодіжного сленгу є саме запозичення з іноземних мов, як правило, з англійської, причому часто шляхом перекладу [2].

Зазвичай запозичення необхідні саме тоді, коли мова не має власного лексичного засобу. Наприклад, через мову реклами та ЗМІ до українського лексичного складу потрапляє значна кількість запозичень, а особливо інтенсивно такий процес відбувається в останні десятиліття через відкритість споживчого ринку для товарів іноземного виробництва, які мають іншомовні, переважно англійські, назви [1, с. 45–46]. У наш час іншомовні запозичення активно

використовуються мовцями у спілкуванні, вони повторювані у ЗМІ набагато швидше, ніж у попередні роки, і, таким чином, набувають статусу спочатку запозичених, а потім і засвоєних слів. Однією з найбільших сфер функціонування англізмів в українській мові є комп'ютерна лексика.

Цікаво, що серед запозичених англізмів спостерігаємо також явище багатозначності – слова, які вживаються в різних галузях із різним значенням, наприклад, «інсталяція» у сфері комп'ютерних технологій та в мистецтві, а «гаджетом» можуть називати не лише спеціальний пристрій, обладнаний мобільним інтернетом, але й будь-який пристрій, прилад побутового призначення. Як відомо, запозичуватися можуть лише іменники, а інші частини мови утворюються вже від запозичених коренів на ґрунті української мови. Отже, серед комп'ютерної термінології та професіоналізмів спостерігаємо як іменники, так і дієслова: акаунт (англ. account), апдейтити (англ. update), аплікешн, аплікуха (англ. application), аплоудити (англ. upload), баг (англ. bug), бекапити (англ. back-up), браузер (англ. browser), браузерити (англ. browse), копіпаст (англ. copy-paste), копіпастити, скопіпастити (англ. copy-paste), крешитися (англ. crash) тощо. Навіть із кількох наведених прикладів можна побачити, що подекуди складно відокремити терміни від професіоналізмів та професійних жаргонізмів у сфері комп'ютерних технологій, і тим не менше, серед утворених дієслів значно переважають дієслова 2 дієвідміни, і навіть уже узвичаєне дієслово «сканувати» зараз частіше вживається у скороченій формі дієслова 2 дієвідміни «сканити». Тут, очевидно, працює так званий закон економії мовленнєвих зусиль, адже коротші, простіші для вимови запозичені слова закріплюються в будь-якій мові набагато швидше, ніж незвичні для її фонетичного складу.

Заслуговує на увагу з погляду словотворення також і процес творення нових дієслів префіксальним способом від запозичених коренів на ґрунті української мови, наприклад:

- гуглити – загуглити, нагуглити, погуглити;
- банити – забанити, розбанити;
- комітити – скомітити, закомітити;
- копіпастити – скопіпастити;
- лайкати – залайкати, полайкати.

На окрему увагу заслуговують лексеми залогінитися, зачекінитися, які являє собою цікаві приклади префіксально-суфіксально-постфіксального творення дієслів на українському ґрунті від англійських фразових дієслів to log in, to check in.

Отже, можемо зробити висновки, що англізми мають виразне стилістичне забарвлення залежно від сфери використання. У комп'ютерній галузі подекуди складно відокремити сучасні терміни англійського походження від професіоналізмів та жаргонізмів або сленгізмів.

Список використаних джерел:

1. Дьолог О. С. Лексичні англіцизми як особливість сучасної мовної моди. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1, Вип. 13. С. 43–47.

2. Неклюєнко К. Вплив англіцизмів на сучасний український молодіжний сленг. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/22404/1/Nekliuienko_Vplyv_2016.pdf

3. Сідельников В. П., Сушинська І. М. Деякі особливості сучасного комунікативного простору. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74046/36Sidelnikov.pdf?sequence=1>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-16>

Лілік О. О.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри української мови і літератури,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка*

Сазонова О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: ОСНОВНІ ОЗНАКИ Й УМОВИ ФОРМУВАННЯ

В українському законодавстві (Конституції України, Концепції державної мовної політики) декларована вимога щодо володіння українською мовою і її використання в офіційній сфері, оскільки вона є основою державної політики, запорукою ефективного державотворення,

захисту національних інтересів, протидії зовнішнім загрозам, а також сприяє консолідації громадян у розбудові української держави.

З цього приводу в Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» зазначено: «Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені цим Законом» [1]. Наголосимо, що українська мова, забезпечуючи реалізацію функцій державотворення, сприяє доступу молодого покоління до скарбниці української культури, дає йому змогу в перспективі більш повно реалізувати свої можливості, забезпечити життєві потреби, уможливити плани й наміри, пов'язані з професійним зростанням.

У цьому контексті особливого значення набуває формування комунікативної компетентності майбутніх учителів, адже, зважаючи на їхні посадові обов'язки, вони мають швидко сприймати адресоване їм мовлення, засвоювати необхідну інформацію, складати й виголошувати монологи, адекватно реагувати на репліки співрозмовників, беручи участь у діалогах і полілогах, налагоджувати конструктивний комунікативний процес із різними суб'єктами освітнього процесу – учнями, їхніми батьками, колегами, керівництвом закладу освіти.

На основі аналізу державних документів і наукових праць [2] з'ясовано, що комунікативна компетентність учителів полягає у здатності ефективно послуговуватися нормами сучасної української літературної мови у сфері наукової та професійної діяльності, належному рівні сформованості комунікативних навичок, умінні аналізувати власне й чуже висловлювання, знаннях професійного дискурсу, ціннісному ставленні до мови, відповідному способі мислення, світогляді.

Відповідно, можемо характеризувати комунікативну компетентність учителя як складний інтегративний феномен, що містить низку складників:

- комунікативні риси майбутніх учителів, які засвідчують їхню готовність до спілкування і прагнення до подальшого розвитку власних мовленнєвих здібностей;

- комунікативні здібності, що передбачають уміння створювати комунікативну ситуацію, проявляти ініціативу під час комунікації, здатність емоційно реагувати на стан партнерів по спілкуванню;

- знання правил усної й писемної комунікації, морально-етичних стандартів професійної діяльності вчителя;

- сформованість системи ціннісно-світоглядних орієнтирів, знання культурних традицій, вікових, інтелектуальних та інших особливостей

учасників комунікативного процесу, а водночас, дотримання чинних стандартів та використання наявних знань у процесі спілкування;

– уміння слухати й реагувати на почуте, тобто підтримувати зворотний зв'язок;

– здатність зосереджувати увагу під час комунікації, підтримувати візуальний контакт зі співрозмовником, уміння використовувати елементи невербального й паравербального спілкування, репліки й заохочення, тобто концентруватися на співрозмовникові;

– сформованість певного рівня мовленнєвої культури, ознаками якої є «правильність, змістовність, логічність, точність, ясність, стислість, простота та емоційна виразність, образність, чистота, правильна вимова, вільне, невимушене оперування словами, уникання вульгаризмів, архаїзмів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів, акцентування головних думок, фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, відповідний темп мовлення, правильне використання логічних наголосів і пауз, взаємовідповідність між змістом і тональністю, між словами, жестами та мімікою» [2].

Саме ці аспекти було враховано під час розроблення вибіркових компонентів для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня магістр у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка – «Педагогічна риторика», «Основи педагогічної комунікації і медіації». Завдання цих навчальних дисциплін полягало не лише в поглибленні знань щодо особливостей педагогічної комунікації, а й у формуванні практичних навичок підготовки й виголошення доповідей, ведення дискусій, складання й оформлення резюме, мотиваційного листа, а також редагування шкільних газет, ведення мовної сторінки в соціальних мережах тощо.

У процесі опанування цих навчальних дисциплін студенти виконують і творчі завдання в контексті позааудиторної роботи, наприклад: скласти оповідання, у якому всі слова починаються на одну літеру (за вибором студента); написати повідомлення в соціальні мережі про засідання науково-методичного семінару на тему «Сучасна українська література й кінематограф», відредагувати запропонований викладачем текст публіцистичного чи науково-популярного стилів, написати детективну розповідь, що починається зі слів «Прийшов я якось на практичне заняття...» тощо.

У процесі розроблення зазначених навчальних дисциплін враховано, що на сучасному етапі на формування професійного мовлення майбутніх учителів суттєво впливає інтернет-спілкування. Проведене спостереження й анкетування здобувачів вищої освіти в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка дало змогу констатувати, що характеристиками інтернетного спілкування, коментування, обміну думками на форумах, у соціальних мережах,

менеджерах і чатах стає навмисне недотримання комунікаторами правил правопису, орфоєпії, стилістики, що є найбільш негативним чинником, який дезорієнтує здобувачів вищої освіти в нормах сучасної української літературної мови, які пропагують викладачі.

Відповідно, було сформульовано рекомендації з розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів, для викладачів, які здійснюють їхню професійну підготовку, зокрема:

- приділяти особливу увагу цій проблемі в контексті нормативних освітніх компонентів циклів загальної і професійної підготовки;
- розробляти вибірккові освітні компоненти, пов'язані з педагогічною комунікацією;
- організовувати заходи, присвячені різноманітним питанням розвитку української мови, діяльності представників її освіти, науки й культури з метою формування патріотизму, національної свідомості, поваги й інтересу до власної мови й культури;
- сприяти розвитку медіаграмотності майбутніх учителів, зокрема інформаційної і візуальної грамотності як її складових, а також розвитку критичного мислення;
- формувати навички дотримання студентами особистої безпеки під час спілкування в соціальних мережах і месенджерах;
- здійснювати профілактику інтернетної залежності майбутніх учителів шляхом залучення до читання книг, перегляду фільмів, живого спілкування в реальному режимі.

Отже, комунікативна компетентність майбутніх учителів вимагає певної сформованості знань, навичок і вмінь, які здобуваються в процесі спеціально організованого освітнього процесу. Оскільки комунікативна компетентність є не лише лінгвістичним явищем, а й пов'язана з низкою соціогуманітарних дисциплін, то її формування має стати одним із основних завдань для всього педагогічного колективу, що здійснює підготовку майбутніх учителів.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної: закон України № 2704-VIII, від 25.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>. (дата звернення: 05.02.2022).
2. Шумейко З.Є. Мовнокомунікативна компетентність працівників Державної кримінально-виконавчої служби: сутність і структура феномена. Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. 2018. №1. С. 142-150.

Lukanska H.

Senior Lecturer

*of Social Work and Language Training Department,
Prydniprovskiy Institute of Interregional Academy of Personnel
Management*

**GENDER PECULIARITIES OF MALE AND FEMALE
POLITICIANS' COMMUNICATIVE BEHAVIOUR
IN AN INTERCULTURAL ASPECT**

Due to revision of the scientific dominants of the study of ethnicity, age and gender categories, conditioned by the modern understanding of categorization processes, denial of the recognition of unbiased truth, interest in the subjective and private life of a person, the spread of modern theories of personality, the term «gender» has being actively introduced into the modern scientific description. This tendency has stimulated the study of linguistic mechanisms of gender characteristics manifestation in language and communication, including its intercultural aspect. One of the most interesting studies in the field of linguistics can be represented by the study of gender communicative interactions determined by factors of social existence [1]. In this regard, linguists have begun to investigate the influence of gender on speech and the problems of its gender differentiation. Among the representatives of the paradigm of gender linguistics the following scholars should be mentioned: J. Herzler, R. Lakoff, D. Cameron, B. Preisler, F. Smith, O. Jespersen, M. Adler, D. Spender, O. Horoshko, A. Martyniuk, M. Kytaihorodska, O. Zemska, I. Olshanska, Yu. Melnyk, T. Danylchenko, M. Alchuk, O. Kleshchova, L. Stavyska and many others.

Modern research is focused on studying the following aspects: peculiarities of men and women language behavior (speech activity, vocabulary, most frequently discussed topics), text-building models (availability of several communication lines, the use of interjections), use of language means (different parts of speech use, peculiarities of verbs and adjectives using, diminutive suffixes application, etc) [3].

Analysis of the communicative behavior of men and women in monogamous and heterogamous groups makes it possible to determine some of the most common and stereotyped gender strategies and tactics, which are dependent on different types of perception of the environment and explain gender features in communicative processes [6].

Thus, women's written speech is characterized by:

- 1) numerous introductory words, modal constructions and conditionals aimed at expressing uncertainty;
- 2) the tendency to use clichés and the so-called «bookish words»;
- 3) the use of evaluative expressions (words and phrases), avoiding direct nomination of a person or his/her name;
- 4) considerable language expressiveness and emotiveness while telling about feelings, usage of adverbs and adjectives of emotional coloring;
- 5) constructions of the adverb + adverb type;
- 6) simple and subordinate sentences, syntactical complexes that contain double negation;
- 7) more emotionally colored text with extensive use of punctuation marks [4].

Among characteristics of male speech, the following features should be singled out:

- 1) repeated use of introductory words, namely statements of fact;
- 2) application of monotonous lexical techniques for expressing emotions and the use of minimal emotional indexing;
- 3) low degree of using punctuation in case of the language emotional tension [4].

Studying the impact of politicians' gender identity on the construction of speeches, it should be noted that the speeches of men and women have both common and distinctive features. The spheres they talk about are very similar – the main topic for all politicians is the issue of the economic crisis usually in reference with such problems as war, terrorism, environmental disasters, etc. However, women pay more attention to the consequences of this crisis (deterioration of social security, decrease in the level of health care, deterioration of the quality of education, etc.), and men talk more about the reasons (increased taxes, rising prices for goods and services, etc.). It has been also found out that in men's speeches a lot of attention is paid to the issue of war, while in women's speeches – to social equality.

Analyzing the frequency of use of various gender markers in the speech of female politicians, it has been established that the most common are sentences with interjectional components; bookish words and clichés; modal constructions; words and phrases with neutral connotation; attributes with positive connotation; complex sentences, extensive syntactic constructions; expressiveness of speech reached with the help of stylistic means and devices; comparative phrases; phrases like «kind of», «sort of» etc.; set expressions; interrogative and rhetorical sentences; intensifiers like «so», «very», «really», «extremely» etc.; parallelisms. Gender markers application in the speech of male politicians is characterized by the use of terminology and professional

vocabulary; abstract nouns; negative forms; modal phrases indicating accuracy, confidence and awareness; short and simple sentences [5].

It has been defined also that men and women use in their speeches similar tactics of argumentation, but express them in the process of communication with the help of language means differently. So, for example, women's speeches differ in emotionality. Men use in their speeches more neutral vocabulary and present their arguments more coldly. In their speeches, women more often resort to the tactics of emotional pressure and confrontation. Men, on the other hand, refer to statistical data and references to their own practical or life experience. The opponent's criticism in men's speeches is constructed in such a way as to avoid offense, that is, they do not just criticize, but draw parallels, and, as a result, make more positive impression than women's speeches [4].

Thus, it can be argued that the verbal behavior of politicians is characterized by a certain gender marking, which is manifested in the use of typological and specific lexical and stylistic phenomena, which are linguistically and culturally determined and possess various means of influencing the audience. Political discourse is actually one of the most aggressive gender technologies, because it not only reflects gender stereotypes firmly fixed in the modern society and culture, but also reinforces them with a pragmatic focus on the addressee [2]. At the same time, the ethical aspect of the speech is closely related to the concept of political correctness, which requires the speaker to replace such language units in the speech that offend the dignity and feelings of a person with gender-neutral equivalents, which acquires special importance and is of high significance in the process of intercultural communication.

References:

1. Alchuk M. *Henderna komunikatsiia: problemy i perspektyvy* [Gender Communication: Problems and Prospects], *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Serii: Filosofski Nauky* [Bulletin of Lviv University. Philosophical Sciences], 2006, No. 9, pp. 46-55.
2. Batsevych F.S. (2009), *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky : pidruchnyk (dlia stud. vyshch. navch. zakl.)* [Basics of Communicative Linguistics: Textbook (for Students of Higher Education Institutions)], Akademiia Publishers, Kyiv, Ukraine, 376 p.
3. Danylchenko T.V. *Osoblyvosti komunikatyvnoi povedinky cholovikiv ta zhinok* [Peculiarities of Communicative Behavior of Men and Women], *Visnyk Chernihivskoho Derzhavnoho Pedahohichnoho Universytetu Imeni T. H. Shevchenka. Zbirnyk Naukovykh Prats. Psykholohichni Nauky* [Bulletin

of Chernihiv Taras Shevchenko State Pedagogical University. Psychological Sciences], 2009, No. 74 (1), pp. 167-171.

4. Kleshchova O. Ye. *Movlennia cholovikiv i zhinok u sotsiolinhvistychnomu aspekti* [Speech of Men and Women in the Sociolinguistic Aspect], *Linhvistyka: zb. nauk. Prats LNU im. Tarasa Shevchenka* [Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Linguistics], 2011, No. 3 (24). Part 2, 232 p.

5. Melnyk Yu.P. *Obiektivatsiia hendernykh stereotypiv u suchasni linhvistychnii nauksi* [Objectification of Gender Stereotypes in Modern Linguistic Science], *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu* [Bulletin of Zhytomyr State University], 2009, No. 45, pp. 168-171.

6. Benoit W. L., Blaney J. R., Pier P. M. Campaign '96: A functional analysis of acclaiming, attacking, and defending. New York: Praeger, 1998. 342 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-18>

Майєр Н. В.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, методики викладання іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Київський національний лінгвістичний університет*

**ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ
МІЖКУЛЬТУРНОГО ІНШОМОВНОГО НАВЧАННЯ
З ВИКОРИСТАННЯМ КЕЙС-МЕТОДУ**

Професійно-методична підготовка майбутнього викладача іноземних мов і культур у закладі вищої освіти спрямована на формування й розвиток його методичної компетентності як здатності ефективно виконувати всі види професійно-методичної діяльності у процесі реалізації міжкультурної іншомовного навчання студентів.

Підготовка здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта спеціалізацією 014.023 Французька мова і література до організації міжкультурного іншомовного навчання здійснюється у Київському національному лінгвістичному університеті з використанням різних методів і технологій навчання у межах вивчення

відповідних обов'язкових і вибіркових освітніх компонент професійно-методичного спрямування освітньо-професійної програми [1].

Кейс-метод застосовуємо з метою розвитку у студентів магістратури методичних умінь 1) аналізувати особливості міжкультурного іншомовного навчання на основі ситуацій, які моделюють навчальну й методичну діяльність викладача іноземних мов і культур; 2) коригувати методичні дії, виправляти методичні помилки у запропонованих викладачем ситуаціях організації міжкультурного іншомовного навчання; 3) самостійно добирати / розробляти кейси, вправи і завдання для організації міжкультурного іншомовного спілкування навчання. З огляду на визначені цілі кейс-методу, засобами його реалізації є різноцільові кейси – аналітичний кейс, кейс-конспект, кейс-портфель.

Аналітичний кейс – це набір ситуацій для розвитку у студентів магістратури методичних умінь аналізувати ситуації, які моделюють навчальну й методичну діяльність викладача іноземних мов і культур в процесі організації міжкультурного іншомовного навчання. Джерело кейсу – ситуації, які виникають у професійно-методичній діяльності викладача іноземної мови в процесі організації міжкультурного іншомовного навчання; форма пред'явлення – текст (напр., плану-конспекту (фрагменту) заняття (для формування міжкультурних лексичних навичок, для розвитку умінь міжкультурного читання тощо)), відеокейс.

У процесі роботи з аналітичним кейсом магістранти аналізують (за запропонованими викладачем критеріями) цілі заняття / його фрагменту, міжкультурні навчально-комунікативні ситуації, прийоми навчання; визначають доцільність обраних способів семантизації лексичних одиниць з національно-культурною семантикою, коректність міжкультурного коментування, адекватність методів поточного контролю тощо.

Працюючи з відеокейсом (напр., відеозаписами проведених магістрантами-практикантами практичних занять з французької мови / з другої іноземної мови під час педагогічної практики), магістранти можуть, з-поміж іншого, спостерігати особливості поточного оцінювання викладачем вербальної і невербальної поведінки студентів у процесі розігрування міжкультурних навчально-комунікативних ситуацій, міжкультурних рольових ігор, а також коментування помилок студентів і способи їх виправлення. З аналітичним кейсом магістранти працюють індивідуально, в парах або в малих групах.

Кейс-конспект – спеціально розроблений викладачем фрагмент практичного заняття / комплекс вправ і завдань з формування одного із видів мовних / мовленнєвих компетентностей професійно орієнтованої міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності. Кейс-конспект

обов'язково містить методичні помилки, які магістрант, працюючи індивідуально, повинен виправити й обґрунтувати своє рішення.

Кейс-конспект містить спеціальні завдання, зокрема: конкретизувати цілі фрагменту практичного заняття / комплексу вправ і завдань, доповнити фрагмент практичного заняття етапами (або відкоригувати їх), доповнити етапи практичного заняття прийомами навчання (або відкоригувати їх), трансформувати інструкцію до вправи / завдання, відкоригувати міжкультурний коментар до тексту, укласти міжкультурну навчально-комунікативну ситуацію для навчання студентів продукувати діалог конкретного функціонального типу у ситуації міжкультурного спілкування (або відкоригувати її) тощо.

Кейс-портфель є засобом накопичення магістрантом власних методичних розробок, автентичних матеріалів, навчальних матеріалів тощо відповідно до сформульованих викладачем проблемних професійно-методичних ситуацій для організації міжкультурного іншомовного навчання. Цими матеріалами магістрант ділиться зі своїми одногрупниками (напр., використовуючи діяльність «форум» системи управління навчанням MOODLE) з метою їх аналізу й обговорення, а також може використовувати для розробки комплексів вправ, планів-конспектів (фрагментів) практичних занять, зокрема під час педагогічної практики.

Кейс-портфель формується студентом магістратури в процесі самостійного виконання творчих професійно-методичних завдань до практичних занять з різних навчальних дисциплін професійно-методичного спрямування. У кейс-портфелі (оформлюється в електронному форматі) студент розміщує:

1. Самостійно відібраний (відповідно до сформульованого викладачем професійно-методичного завдання) міжкультурно цінний іншомовний матеріал для мотивації, спонукання студентів до міжкультурного аналізу, порівняння, демонстрування прикладів коректної міжкультурної іншомовної комунікації тощо. Результатом виконання магістрантом такого завдання є дібрані з фільмів, франкомовної преси, художньої літератури, матеріалів мережі Інтернет ситуації міжкультурного іншомовного спілкування, ситуації міжкультурних конфліктів, що моделюють способи спілкування і міжкультурної взаємодії в різних контекстах. Такі автентичні матеріали можуть бути використані для навчання студентів аналізувати культурні особливості / розбіжності поведінки (вербальної, невербальної, паравербальної) представників різних культур, варіанти культуро-специфічних форм поведінки, їхні емоційні реакції тощо в ситуаціях міжкультурного іншомовного спілкування.

2. Самостійно відібрані або розроблені сюжети / сценарії міжкультурних рольових ігор, у яких студенти виконують ролі представників контактуючих культур (рідної й іноземної), або виконують роль посередника в ситуації міжкультурного іншомовного спілкування.

3. Відібрані та / або самостійно укладені ситуації міжкультурного іншомовного спілкування з метою їх драматизації під час практичних занять з французької мови / другої іноземної мови.

4. Самостійно відібраний вербальний контекст (міжкультурні ситуації, тексти, прислів'я і приказки, пісні, вірші тощо) для презентації нового мовного і мовленнєвого матеріалу (напр., культурно-маркованої лексики, техніко-комунікативних кліше), тексти монокультурного і міжкультурного спрямування тощо.

5. Відібрані та / або самостійно розроблені вправи і завдання спрямовані а) на порівняння, зіставлення контактуючих культур, порівняння цінностей контактуючих культур, культурну рефлексію тощо б) на формування міжкультурних мовленнєвих навичок і розвиток мовленнєвих умінь встановлювати міжкультурні контакти, вирішувати міжкультурні непорозуміння і конфлікти задля підготовки студентів до ефективного міжкультурного іншомовного спілкування.

6. Самостійно розроблені колажі, міні-кейси на основі ситуацій міжкультурного іншомовного спілкування, веб-квести, інтернет-проекти тощо.

7. Розроблені плани-конспекти фрагментів практичних занять / комплекси вправ і завдань для формування міжкультурних іншомовних мовленнєвих навичок та розвитку міжкультурних іншомовних умінь.

Ефективність використання кейс-методу як одного із методів професійно-методичної підготовки майбутніх викладачів до організації міжкультурного іншомовного навчання зумовлена послідовним застосуванням аналітичного кейсу, кейс-конспекту, кейс-портфеля.

Список використаних джерел:

1. Майєр Н. В. Освітньо-професійна програма «Французька мова і друга західноєвропейська мова, зарубіжна література, методика навчання іноземних мов і культур у вищих закладах освіти». *Іноземні мови*. 2018. № 1. С. 36-40.

Маліцька А. Д.

*аспірант кафедри української літератури та компаративістики,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ЛІРИЧНИЙ ДИСКУРС: ПРОБЛЕМА ТЕРМІНОЛОГІЇ

У сучасній міжкультурній комунікації широко застосовується поняття «дискурс». Частотним воно стало й у сучасних філологічних дослідженнях, однак не у всіх науковців літературознавчі дискурси мають чітку дефініцію. Внаслідок цього спостерігається розмитість меж терміна; Ю. І. Черняк наголошує на нагальності вирішення проблеми «термінологічної конкретизації» [6, с. 95] дискурсу. Зокрема, актуальним для нашого дослідження є спроба окреслення дефініції більш вузького поняття «ліричного дискурсу».

Проаналізувавши літературознавчі праці українських вчених, ми дійшли висновку про помітну варіативність цього поняття. У наукових розвідках активно послуговуються такими визначеннями, як «художній дискурс лірики» (М. П. Ткачук), «дискурс лірики» (І. Лучук), «дискурс ліричних жанрів» (А. О. Ткаченко) [5]. На нашу думку, ці поняття не можна повністю отожднювати з ліричним дискурсом та взаємозамінювати їх. О. Шаф, О. В. Пуніна подають більш конкретні «вітчизняний ліричний дискурс», «ліричний дискурс ХХ століття», тобто окреслюють термін часопросторовими межами. У монографії Г. Д. Левченко «Міф проти історії: Семіосфера лірики Лесі Українки» висвітлюється «ліричний дискурс Лесі Українки», отже, термін знову зазнає обмежень творчістю конкретної літературної постаті. Окремо мусимо наголосити на тенденції взаємозамінювати поняття «ліричний дискурс» та «поетичний дискурс», яка, на наш погляд, є недоцільною, якщо звернемось до визначення ліричного: «...ліризм притаманний і прозі (твори В. Стефаніка, М. Коцюбинського, І. Липи, Ю. Яновського, О. Довженка та ін.), драмі («Лісова пісня» Лесі Українки), зумовлюючи появу синкретичних жанрів, скажімо, вірша у прозі тощо» [3, с. 393]. Поезія є одним із формальних виявів лірики в літературі, але жодним чином не обмежує її. Подібну концепцію висловлює В. П. Іванишин у «Нарисах з теорії літератури»: ліричне начало присутнє у «суміжних змістоформах генерики» [1, с. 231]. Відтак отожднення ліричного й поетичного дискурсів, на нашу думку, не є доречним.

З перерахованих вище понять нам найбільше імponує саме «ліричний дискурс» із подальшою його конкретизацією для окремих досліджень.

Однак для формулювання дефініції цього поняття мусимо насамперед зацентрувати увагу на власне поняттях «лірики» та «ліричного», а також на особливостях дискурсу в літературознавстві.

Базовим для лірики є надання панівного значення «виражальним засобам, які формують особливу інтимну атмосферу з витонченим емоційним станом, тобто ліризму» [3, с. 393]. В. П. Іванишин серед головних рис лірики виокремлює такі: «визначальна роль образу-переживання, важливе значення емоційного, суб'єктного начала, концентрованість і згущеність поетичного вислову» [1, с. 229]. Це визначення корелює з «явищем значно більшої смислової місткості поезії, порівняно із звичайним мовленням і мовою прози...» [4, с. 8], окреслення якого подають В. Смілянська та Н. Чамата. А. О. Ткаченко, наголошуючи на домінуючих особливостях лірики як літературного роду, звертається до концепції Б. Кроче про наявність у поезії «ліричної» інтуїції, вільної від «будь-яких логічних або моральних завдань» [5, с. 59]. Науковець також зазначає, що саме «в ліриці автор дістає найбільшу свободу самовираження» [5, с. 60]. Отже, можна зробити висновок про те, що дистинктивними особливостями лірики є формально-змістові чинники: суб'єктивізм, емоційність, інтуїтивність, образно-символічна згущеність тексту. Ці визначальні риси, на нашу думку, є проявом ліричного начала.

Ліризм визначається як «пафосно-стильова ознака (емоційність, сердечність, схвильованість) естетичного сприйняття дійсності, найбільш притаманна ліричним творам, менше – епічним та драматичним, спостерігається в есе, мемуарах, щоденниках, нарисах тощо». В найширшому значенні ліризм можна окреслити як «піднесено емоційне переживання будь-якої події чи явища» [3, с. 393]. А. О. Ткаченко розмежовує поняття «лірики» та «ліричного», також підкреслюючи пафосну, емоційну природу другого: «Розрізняють епос, лірику і драму як літературні роди від епічності, ліричності (ліризму) і драматичності (драматизму) як видів емоційної тональності, що незрідка співіснують навіть у межах одного твору чи фрагмента» [5, с. 64]. Літературознавець уточнює: «Під ліричністю (ліризмом) розуміємо суб'єктивовану емоційну тональність мови автора, оповідача, персонажів твору будь-якого роду» [5, с. 65]. Відтак можемо зробити висновок про відмінність лірики як літературного роду від ліричного (ліризму) як особливої пафосно-стильової ознаки творів незалежно від їхньої категорії. Згідно з цим недоречним видається ототожнення понять «дискурс лірики» та «ліричний дискурс».

Не менш важливим є розуміння особливостей функціонування дискурсу як терміна у літературознавчих працях. Ю. І. Черняк акцентує

увагу на конститутивних ознаках дискурсу, обстоюючи ідеї М. Фуко. Згідно з цим, можемо припустити, що ліричний дискурс може становити частину літературно-художнього. Науковець зазначає: «Дискурс постає як форма оприявлення взаємодії літературного феномена (від художнього концепту, мотиву, твору, авторського доробку до літератури певного періоду, певної культурної спільноти чи світової літератури в цілому) з найрізноманітнішими нелітературними практиками» [6, с. 97]. Отже, ліричний дискурс можна вважати інтердискурсивним.

Отже, враховуючи все вищесказане, під поняттям «ліричний дискурс» розуміємо групу висловлень, об'єднаних особливим пафосом ліризму; як семіотичний процес різних дискурсивних практик зі специфічними способами організації усного та писемного мовлення, позначеними суб'єктивізмом, емоційністю образно-символічною згущеністю та місткістю висловлення. Ліричний дискурс є ширшим поняттям стосовно дискурсу лірики, оскільки з точки зору генерики не обмежується одним літературним родом. Водночас він є вужчим за літературно-художній дискурс. Ліричний дискурс можна визначити як інтердискурсивний через наявність тісних обопільних зв'язків з іншими типами літературних та позалітературних дискурсів. Він також передбачає не лише творчість письменника, але й реакції потенційних читачів, при цьому враховуючи їхнє розуміння концепції ліричного.

Список використаних джерел:

1. Іванишин В. П. Нариси з теорії літератури. Київ : Академія, 2010. 253 с.
2. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 1. 609 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Академія, 2007. 752 с.
4. Смілянська В. Л., Чамата Н. П. Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка : *монографія*. Київ : Вища школа, 2000. 205 с.
5. Ткаченко А. О. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства). 2 вид., випр. і доп. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.
6. Черняк Ю. І. Інтердисциплінарні виміри проблеми типології дискурсів та літературознавча аналітика. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. Запоріжжя, 2010. № 1. С. 94–100.

Мамосюк О. С.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри романської філології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

ФРАНЦУЗЬКА МОВА В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Нові умови життя, які склалися за останні десятиліття, радикально змінили погляди як спеціалістів, так і широкої громадськості на вивчення й володіння іноземними мовами. Сучасному суспільству потрібні вже не просто добрі знавці кількох мов і перекладачі, а й спеціалісти широкого профілю з міжнародного й міжкультурного спілкування. Це виходить за межі лише знання іноземних мов, якими спілкування між людьми в наш час аж ніяк не вичерпується. Сьогодні все більш очевидним стає той факт, що жодна сфера діяльності людини не може обійтися без широкого використання мовних ресурсів, які акумулювали в собі досвід і знання попередніх поколінь конкретної мовної спільноти.

Мета – різнобічно підійти до розгляду сучасних проблем комунікації в геополітичному плані із зосередженням особливої уваги на французькій мові як важливому засобі міжкультурного спілкування. Необхідність акцентування уваги саме на цих проблемах зумовлена різючими змінами, які відбулися в національному складі франкомовних країн і їх культур.

Завоювання незалежності колишніми французькими колоніями і створення франкофонного простору змінили наше уявлення про французьку мову в цілому. Раніше це була мова Французької республіки і людей, що народилися і довго проживають в межах метрополії. Природно, існувала загальна мовна норма, провідником якої були численні столичні книжкові видання (словники і граматики). Якщо пильно вдивитися в слова français або langue française, то ми побачимо, що в значенні даних лексичних одиниць з'єднані два компоненти – «що відноситься до Франції» і «загальний для всіх франкофонів». У другому випадку йдеться, звичайно, про мову, яка виступає консолідуючою силою, яку використовує суспільство. М. О. Марусенко зауважує, що «велика мовна варіантність всередині франкофонії викликала появу нової мовної реальності, яка супроводжувалася деякими хворобливими відчуттями. Ці відчуття відбувалися через те, що після Французької

революції 1789 р. сама ідея варіантності була неприйнятна для французької ідеології, що зробило з французької мови один з найпотужніших засобів забезпечення національної єдності Франції, тому що єдина паризька норма була нав'язана всім жителям країни.

Політична централізація у Франції супроводжувалася такою ж суворою лінгвістичною централізацією, чого не спостерігалось в сусідніх європейських країнах, таких як Німеччина або Італія, в яких нормативні варіанти мови завжди входили в мовні звички громадян. У цих країнах виникло усвідомлення того, що в одній спільноті можуть існувати різні мовні варіанти [1]. Дійсно, сьогодні кожен з нас розуміє, що поширення французької мови логічно призвело до виникнення безлічі її варіантів залежно від країни (географічна варіантність), від соціальних верств (соціокультурна варіантність) і епохи (часова варіантність). Концепція французької мови, як мови виключно Франції, була змінена.

З появою нової варіативної концепції мови відбулося переосмислення поняття «французька мова». Відтоді воно перестало зв'язуватися тільки з французьким (паризьким) варіантом і увібрало в себе безліч узусів цієї мови в усіх регіонах поширення. Так з'явився термін «територіальний варіант французької мови». Усвідомлення того, що французька мова може бути різною у різних куточках земної кулі, спонукало дослідників відмовитися від ідеї використання всіма франкофонами одного стандарту мови. Французька мова змушена була пристосовуватися до умов, відмінних від «паризьких». Франкофони самі виробили для себе теорію і стратегію мовної варіативності, яка будується навколо визнання існування загального мовного ядра, що складається з повністю або частково франкомовних країн. Сьогодні робиться акцент на тому, що франкофонів об'єднує в мовному відношенні синтаксис, морфологія і т. д. і допускається варіативність лексики. Власне тому сучасна концепція французької мови передбачає існування декількох легітимних норм і, як наслідок, мовної варіативності і комунікативної стратегії, нейтралізує самі варіанти залежно від комунікативної ситуації [2].

Таким чином, сьогодні в світі існує не одна французька мова, а сукупність безлічі її варіантів (територіальних). Більш ніж природною здається неможливість використання всіма франкофонами лексики одного центрального варіанту французької мови. У найширшому сенсі мова є якимось абстрактним виміром, в якому кожен її носій, незалежно від того, чи є він французом, бельгійцем, канадійцем, африканцем і т. д., використовує, з одного боку, загальні правила, структурні елементи «паризького» варіанту, але з іншого – неминуче вкраплює в нього характерні місцеві слова, звороти. Більше того, утворюється акцент, що

відрізняє один варіант мови від іншого. З-поміж територіальних варіантів французької мови розрізняють наступні.

1. Зразкова французька – «*le français de référence*», тобто словникова французька. В наш час необхідно розрізнити словникову французьку від власне французької мови Франції. Багато схильні об'єднувати ці поняття, хоча за своєю характеристикою вони не збігаються. Неможливо пізнати досконало або повністю французьку мову, тому що ніде не зафіксовані всі слова, значення, вирази, форми і т. д., які використовуються усіма франкофонами і належать до цієї мови. Проте, можна отримати загальне уявлення про неї, проаналізувавши численні художні книги, словники, граматики сучасної французької мови. Зразкова французька – це мова, що виключає слова, значення і форми слів, які мають ареальне вживання. Вона використовується для порівняння і не може виступати нормою французької мови.

2. Загальна французька – «*le français commun*», тобто мова, якою можуть говорити франкофони усього світу і яку вони розуміють без проблем. Цей варіант є сукупністю мовних одиниць, загальних для всіх носіїв французької мови. В цьому випадку не враховується мовна варіативність французької мови в усіх її формах. У будь-якій ситуації франкофони можуть зрозуміти один одного, оскільки у них для цього є загальне мовне ядро. Встановити ємність цього ядра поки не вдалося нікому з дослідників, тому що ще не всі варіанти французької мови достатньо описані. Дуже важко визначити точний склад загального французького варіанту. Не мають рації ті, хто вважає, що ядро французької мови можна обмежити лише лексикою, яка входить в «базовий словник». Поки не існує чіткого визначення лексичного мінімуму. Його кордони не піддаються збереженню через перманентні зміни мови та її структурних елементів.

3. Національні варіанти французької мови – «*les français nationaux*», тобто варіанти, поширені на великих географічних територіях. В першу чергу, сюди входять регіони, в яких французька є рідною для більшості населення: Європа, Африка, Північна Америка. В Європі існує французька мова Франції, бельгійська французька, швейцарська французька і люксембурзька французька. У Північній Америці розрізняють два основні варіанти: акадеійська французька (що включає луїзіанську французьку) і квебекська французька (що включає франкоонтарійську і франкоманітобську). В Африці виділяються конголезький, гвінейський, камерунський, габонський, сенегальський та інші варіанти французької мови. Загалом їх виділення відбувається на основі державної складової. За старою концепцією, що ґрунтується на моделі централізації, бельгійський, швейцарський, квебекський та інші

варіанти французької (в тому числі територіальні варіанти французької мови Африки) розглядалися як регіональні варіанти, в той час як їх потрібно розглядати як національні варіанти, які, в свою чергу, мають регіональні варіанти. Так, африканська французька мова представляє спільноту, що використовує узус на території африканських країн, який з'явився завдяки дії різних факторів (географічних, часових, соціальних). Подібна ситуація характерна і для Північної Америки, зокрема, коли йдеться про квебекський варіант французької мови.

4. Регіональні варіанти французької мови – «*les français régionaux*», тобто узус, що вживаються франкомовними спільнотами, чітко обмежений географічно (наприклад, Париж, Тулуза). Регіональні варіанти існують у всіх національних варіантах французької мови. Вони відображають мовні особливості окремих регіонів, тому регіоналізми існують як у Франції, так і в Конго, Канаді і т. д. Спілкування з носіями французької мови, які проживають в різних регіонах, показує, що французька мова, якою розмовляють на території Африки, Європи та Північної Америки, відрізняється від французької мови метрополії. Головними причинами диференціації є такі: а) французька мова знаходиться в контакті з субстратами або адстратами, які впливають на неї через фонетичну, лексичну, морфосинтаксичну, прагматичну інтерференцію; б) мовні потреби франкофонів варіюються в залежності від реалій їх проживання, і кожне мовне співтовариство створює для себе певні мовні засоби, яких немає в стандартному варіанті французької мови; в) створення нових слів, тобто неологізмів, служить головним джерелом мовної диференціації, наприклад, *une essencerie (une station d'essence)* в Сенегалі, *un couche-tard (un magasin de produits de consommation courante, ouvert sur d'autres plages horaires que les magasins ordinaires)* в Квебеку, *un pendulaire (personne qui travaille dans une autre ville que celle où elle réside et qui fait la navette chaque jour entre les deux)* в Швейцарії або *un navetteur (personne qui se déplace quotidiennement par un moyen de transport en commun entre son domicile et son lieu de travail)* в Бельгії [3].

Сучасні дослідники французької мови звертають увагу на конкретні причини формування і функціонування мовних особливостей варіантів французької мови. Причиною диференціації французької мови може бути, як нездатність мовців дотримуватися вимог норми через тиск іншої мови, так і необхідність [3].

Список використаних джерел:

1. Марусенко М. А. Франкофония Северной Америки. Т. 1. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2007.

2. Cajolet-Laganière H., Martel P. La norme du français québécois. URL: www.ens.uqac.ca/~flabell/socio/normecaio.htm

3. Bavoux Cl. Français régionaux et insécurité linguistique. Paris, 2006. P. 93-102.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-21>

Матковська М. В.

старший викладач кафедри англійської мови,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ТЕХНІКА МАНЕВРУВАННЯ ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА АНГЛОМОВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Стратегія маневрування є характерною рисою емотивної англомовної комунікації. Емотивність розглядається як свідомо контрольована демонстрація емоційного ставлення [1, с. 94]. Для носіїв британської та американської культур не характерно вдаватися до емоцій – згідно з «неписаними правилами» варто приховувати власні почуття, переключуючи увагу на почуття інших. Емоційна стриманість британців, як відомо, корениться в традиціях протестантського виховання, які приписують утримуватися від відкритого прояву емоцій практично у всіх життєвих ситуаціях (за виключенням хіба що похоронів). У носіїв британської культури емоційна поведінка пов'язується, перш за все, з нерациональністю й суб'єктивністю [1, с. 92].

Цікаво, що несхвальне ставлення до відкритого прояву емоцій простежується і на мовному рівні. Наприклад, такі прикметники, як *emotional, demonstrative, excitable* мають негативний відтінок значення, а більшість англійських дієслів емоцій – дієслова стану, а не дії. Практика спілкування показує, що справжня емоційність являє собою загрозу гладкому перебігу розмови і безконфліктній атмосфері, збереження якої є основною метою при стратегічному вираженні емоцій. На мовному рівні це відображається у використанні двох стратегічних прийомів *understatement* і *overstatement*, покликаних сприяти словесному зменшенню або перебільшенню значущості того, що відбувається. Подвійність комунікативної поведінки британців, що виникає при цьому, з характерною для них внутрішньою віддаленістю при зовнішній демонстрації емоцій, лише на перший погляд містить в собі суперечність. Насправді, і *understatement*, і *overstatement* базуються на

суто формальному (ритуальному) зверненні до певного набору експресивних мовних засобів, які в результаті частого використання перетворилися переважно на десемантизовані формули.

Стратегія маневрування ґрунтується на використанні першого прийому. Різні способи зменшення, традиційно пов'язані з правилами ведення «small talk», користуються широкою популярністю серед британців і досить обмеженою – серед американців, більш цілеспрямованих і схильних сприймати «small talk» як порожню формальність і даремну витрату часу. Зменшення зазвичай має місце при обміні думками і враженнями, вираженні (критичної) оцінки або свого ставлення до предмету обговорення. Для пом'якшення різкості висловлюваного англомовні співрозмовники використовують велику кількість різного роду припущень і недомовок, «брехні на благо», таким чином утримуючи розмову в руслі загальноприйнятих норм емоційно-нейтрального спілкування.

Основна мета техніки маневрування – регулювати ступінь емоційного впливу на співрозмовника, згладжуючи «гострі кути» за допомогою зниження значущості висловлювання, особливо в емотивних мовних актах, за допомогою різного роду припущень і передбачень. На рівні мови бажаний результат досягається за допомогою цілеспрямованого використання модальних модифікаторів і ряду інших лексико-синтаксичних структур. Розглянемо деякі поширені засоби зменшення значущості вислову на наступних прикладах: ... *they think I'm a bit peculiar* [2, p. 170] – (criticizing); *Could I make a very brief announcement?* [2, p. 346] – (request); *Just a minute. I must go and get some things first. I'll be back in a moment* [2, p. 132] – (excuse); *It was just a slip of tongue* [2, p. 216] – (apology); *Alison! You said next week! Your visit somewhat shocked me* [2, p. 213] – (attitude).

Ваговитість фрази, ступінь її дії на слухача можна регулювати за допомогою мінімізаторів (minimizing adverbs): *just, only, a bit/a little, very*, а також різних модифікаторів ступеня (assertive words) типу *somehow, somewhat*, які допомагають ніби звести нанівець небажані емоції. Наприклад, при необхідності виправдатися або вибачитися, згладити гостроту критики, приховати неприязнь: *You could give a little more attention to details. I know, it was just a sketch, but it seems a bit primitive, I'd say* [2, p. 334]; *Your coming uninvited somehow embarrassed the hosts. There was something of an intrusion in this visit* [2, p. 219].

Дана техніка часто використовується в контексті позначення неформального часу у поєднанні з назвами мінімальних відрізків часу типу секунда, момент та ін., наприклад: *Just a minute ... I'll be back in a moment* [2, p. 132], створюючи таким чином ефект додаткового

зменшення. Аналогічні засоби наявні і в українській мові, але, як правило, використовуються при необхідності давати пояснення, виправдовуватися або вибачатися і порівняно рідко – при вираженні критичної оцінки.

Наступні приклади демонструють використання техніки зниження визначеності висловлювання: *My dear Miss ..., I've got a kind of an apology to make* [2, p. 206] – (apology); *There's a sort of misunderstanding. There was a nice Israeli boy, you see, and we were just kissing* [2, p. 446] – (giving explanations); *But I think we have more or less decided to go into the Belgravia house when the lease falls in* [2, p. 187] – (giving explanations); *I am inclined to feel that you won't marry this chap* [2, p. 198] – (expressing negative opinions); *I sort of think it could be better if you remove all your things* [2, p. 373] – (expressing negative opinions).

Техніка зниження визначеності дозволяє тому, хто говорить, досягти високого ступеня неоднозначності вираження наміру за допомогою різноманітних вербальних допусків і припусків; при цьому незамінними «регуляторами» значущості висловів є, так звані, чергові слова – заповнювачі пауз (fillers) типу *kind of, sort of, so to speak, more or less* та ін., які роблять мову менш визначеною і менш різкою та, при необхідності, додатково пом'якшують (негативне) ставлення: *I've got a sort of a confession to make. I've got a bit of a problem. You see, I kind of stole an expensive fountain pen. Don't look so shocked! I steal everything. It's so to speak a hobby* [2, p. 350].

Цій же меті можуть слугувати і модифікатори з дієсловами наміру типу *to be inclined, to tend, to intend*, які вживаються також у поєднанні з дієсловами мислення і значно знижують різкість висловлюваної думки, переводячи бесіду в менш реальну площину тенденцій і схильностей. Наприклад: *... you tend to be rather critically minded lately* [2, p. 219]; *I'm inclined to think that your behaviour is somewhat flagrant* [2, p. 195]; *You tend to say things very far from true* [2, p. 361]; *Mrs. ... intends to write to Mr. to inform her that Sarah is a public scandal* [2, p. 196], пор.: *My dear aunt, you criticise everyone lately. Your behaviour is flagrant. You never tell the truth. Mrs. ... will to write to Mr. to inform her that Sarah is a public scandal.*

У таких випадках також використовуються заповнювачі пауз – з метою посилення пом'якшувального ефекту: *I'm sort of inclined to think you doubt the choice of bride* [2, p. 296]; *I'm kind of inclined to feel that it is not necessary* [2, p. 412]; *In fact you are making fun of me again* [2, p. 307]; *Actually it's just that I don't want a roughhouse* [2, p. 178]; *Actually, we had a row and I told him pretty ... quick what I thought of him* [2, p. 375]; *That was so to speak the disgraceful sight. I mean it looked like that* [2, p. 394].

Заперечення також є одним із засобів зменшення значущості вислову і зустрічається в основному в конструкціях трьох типів: пряме, приховане і подвійне. Пряме заперечення, як правило, відноситься до дієслова або переноситься на дієслово мислення (*transferred negation*), або ж виражається словами невизначеного значення (*non-assertive words*). Приховане заперечення має місце в стверджувальних реченнях з прислівниками негативного або мінімізуючого значення, або дієсловами і дієприкметниками відповідного значення. Подвійне заперечення виникає коли слова негативного значення вживаються в заперечному реченні. До заперечення як до тактики зменшення значущості (пом'якшення) зазвичай звертаються, коли необхідно послабити емоційний вплив стилістично забарвлених слів, які виражають (критичне) ставлення, незгоду, неприязнь та ін.

Розглянемо можливості реалізації даної тактики за допомогою негативних конструкцій на наступних прикладах: *I'm not pleased with his manners* [2, p. 234] – (*attitude*); *How are you today? – Not so well, thank you* [2, p. 261] – (*greeting*); *I'm not particularly fond of such jokes* [2, p. 382] – (*dislike*); *It's not quite that easy, you see ...* [2, p. 273] – (*disagreeing*); *I don't think I could quite agree with it* [2, p. 195] – (*disagreeing*); *I don't suppose you'll accept my offer, but ...* [2, p. 299] – (*offer*); *He didn't tell me anything about his marriage* [2, p. 178] – (*statement*).

Конструкція з прямим запереченням може замінювати емоційно забарвлене слово стверджувальної конструкції. У таких випадках підбирається більш нейтральний синонім цього слова, а значення того, що мається на увазі (*understatement*), виводиться з контексту, оскільки його не можна однозначно визначити шляхом заміни синонімічним зворотом або шляхом «механічної» підстановки слова з протилежним значенням. Негативні конструкції часто базуються на використанні модифікаторів ступеня типу *very, too, particularly, quite* і модифікаторів визначеності (слів невизначеного значення) типу *anything, anywhere* та ін., які знижують негативний ефект. *I'm not particularly fond of such jokes* [3, p. 382], пор.: *I hate such jokes; She believes you are not very happy in your present situation, which ...* [2, p. 194]

Таким чином, можна говорити про використання двох технік протилежної спрямованості, об'єднаних прагматичною установкою на пом'якшення категоричності тверджень для запобігання конфлікту. Техніки як стриманого висловлювання (*understatement*), так і перебільшення (*overstatement*) базуються на суто формальному (ритуальному) зверненні до певного набору експресивних мовних засобів які, в результаті частого використання, перетворилися переважно на десемантизовані формули етикету.

Список використаних джерел:

1. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 345 p.
2. Fowles J. A Maggot. London : Random House, 1996. 464 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-22>

Onopriichuk D. O.

*third-year student (specialty 073 «Management»),
Mykolayiv National Agrarian University*

INFLUENCE OF MOTIVATION ON EFFICIENCY OF WORK

The motivation problem is widespread across all corners of the planet. It becomes quite important in modern market conditions with high level of competition. However, most organizations do not attach great importance to motivation. This is their biggest mistake, because it loses all production. This article is devoted to how motivation can achieve great results. During the last global crisis, caused by the pandemic COVID-19, the motivation of workers decreased. They did not want to work in conditions of uncertainty. Some organizations that were at the time of motivation are now in a better position, compared to those who did not pay attention to motivation at all.

Almost all scientists and economists pay attention to employee motivation research. They study the impact of motivation on the key performance indicators of the organization.

The efficiency of work depends on many factors, such as the remuneration of the work performed, working conditions and others. However, if the employee has no motivation, it is practically impossible to achieve maximum result. Therefore, motivation is one of the most important elements at the enterprise. In the market economy, a person and her labor skills are the determining factor in the development of the enterprise. Individuals and groups with high motivation are able to work more effectively, with a higher inventiveness, a higher responsibility in comparison with the individuals and groups with low motivation. Weak motivation does not allow to fully realize the potential of the enterprise.

Motivation is one of the four most important management functions, along with planning, organization and control. At the current stage of the company's management, it is important to learn about the motives, incentives and prospects of the individual employee.

If we take into account the countries of the world, we see different factors of motivation of work. For example, in the USA social guarantees are among such factors, and in Japan the level of wages comes to the forefront [2].

Quite interesting is the story that new employees are more motivated by old ones. They strive to win competition in any way, and therefore work more productively. There is a lot of definition of the term «motivation». However, the most successful, in my opinion, is the process that encourages people to engage in certain activities.

Table 1

Types of encouragement of employees

Material encouragement	Premiums, surcharges, certificates, payment of necessary goods and services
Intangible encouragement	Change of work schedule, adjustment for employees, recognition at the enterprise
Negative motivation	Penalties, administrative penalties, public policy
Bilateral motivation	The combination of protection and punishment

Source: by the author with the help of [1].

By analyzing the types of motivation (Table 1) we see that material motivation is still the most motivated employee. Whatever we say about psychological conditions, money still comes to the fore. If the company plans to take a leading place in its industry, it is necessary to introduce all kinds of motivation without exception. Incentives and penalties must be combined. Employees must understand and realize that any activity (or inactivity) must be responsible. Nevertheless, the most popular motivation is labor remuneration. In order to effectively stimulate an employee by means of labor remuneration, it is necessary to make the employee consider the remuneration of labor fair employee and show the relationship between his/her performance and remuneration.

An interesting situation regarding motivation during economic crises. As the level of employee income falls (as we have already noted, the level of wages is the main type of motivation), then motivation falls. Because most employees started working remotely, the level of motivation has decreased considerably. The key goal of the organization at that time was to maximize employee productivity. In this case it is necessary to follow certain rules to support motivation of employees:

- the company's internal communications

- quickly adapt workers to this mode of work
- ability to communicate between employees
- assistance in setting up a workplace
- ability to adapt to new challenges

According to employees, the motivation policy of the organization affects their work efficiency, and they play an essential role in the organization's success. The main reasons employees leave the job may be the low salary, conflicts in the team, and the impossibility of career advancement. According to employers, employees are most interested in material incentives.

References:

1. Blaskova M., Grazulis V., Motivation of Human Potential: Theory and Practice, Vilnius, 2009, ISBN 978-9955-19-155-1, p. 65.

2. Top 15 Employee Motivation Tips and Benefits. Haiilo. URL: <https://haiilo.com/blog/top-15-employee-motivation-tips-and-benefits/> (date of application: 17.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-23>

Охріменко О. А.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри сучасних європейських мов,
Державний торговельно-економічний університет*

Мамченко С. П.

*старший викладач кафедри сучасних європейських мов,
Державний торговельно-економічний університет*

ВДБИТТЯ МОДЕЛЬНОГО ПЛАНУ ЖАНРОВОЇ ФОРМИ «ЗАКОН» У ПІДВИДІ «ПОДАТКОВИЙ ЗАКОН» ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЙОГО ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Термінологія податкового права являє собою систему понять, побудовану за законами мови, але зі зв'язком значень відповідно до логіки зв'язку понять цієї галузі знань. Виділені при цьому ознаки носять об'єктивний характер [2, с. 368-372].

Характеристика термінів сприяє розумінню їх утворення. Вони засвідчують вплив наукових знань на формування семантики загальнонавчального слова, передбачають можливу перспективу розвитку

значення слів, включення в його семантику нових компонентів, які поглиблюють його з проєкцією на конкретну терміносистему термінів.

Характеристика податкових терміносистем викликає певний резонанс на семантичному рівні лексики загального вжитку, оскільки значення окремих мовних знаків формуються з допомогою правової наукової інформації.

Юридична мова податкового законодавства потребує чітких відмежувань одного поняття від іншого, на відміну від звичайної розмовної мови, в якій велика кількість ужитих слів залишається непевною. Важливим є той факт, що терміни є регулятивними, охоронними, зобов'язуючими, заборонними, і класифікуються у податковому законодавстві як податкові та юридичні терміни, відбивають правовідносини громадян та держави, а також безпосередньо відображають функції податкового права [4, с. 37-38].

Терміни податкового законодавства позначають поняття, які відображають ознаки податкової діяльності, зумовлені також місцем цього поняття в системі інших і способом передачі його значення. Поняття пов'язуються з пізнавальними особливостями галузі права за одними ознаками при ігноруванні інших.

При вивченні термінологічної системи необхідно враховувати факт утворення та функціонування терміна. У процесі багаторазового їх використання вони стають визначальними елементами термінологічної системи, якою користуються люди у своїй професійній діяльності. Терміни є чуттєвими до зовнішнього впливу, у них відображається процес впливу суспільства на мову фахового спілкування. Цей процес можна прослідкувати на наступних прикладах із Закону про будівельні заходи з метою захисту цивільних:

*Für **Steuerpflichtige**, die **Zuschüsse** zur Errichtung von Schutzräumen leisten, gilt folgendes:*

*1. Erwirbt der Steuerpflichtige durch den Zuschuß für den Betrieb das Recht, den Schutzraum zu benutzen, so können von den **Aufwendungen** für das **Benutzungsrecht** im Wirtschaftsjahr der **Hingabe des Zuschusses** und in den elf folgenden Wirtschaftsjahren bis zur vollen **Absetzung** erhöhte **Absetzungen** bis zu jeweils zehn vom Hundert des **Zuschußbetrags** vorgenommen werden [Gesetz über bauliche Maßnahmen zum Schutz der Zivilbevölkerung (Schutzbaugesetz), S. 1-2].*

Термінологічне значення лексеми **Steuerpflichtige** визначається як **платник податків** [6], **Zuschüsse** (Pl.) – це дотації, доплати, походить від загальноживаного слова *der Zuschuss* – «позика»; **Aufwendungen** (Pl.) – витрати, походить від загальноживаного слова *die Aufwendung* – витрачання, споживання; **das Benutzungsrecht** – право використання,

походить від загальноновживаних слів die *Benutzung* – вживання, das *Recht* – право; die *Absetzung* – амортизаційне відрахування, походить від загальноновживаного слова die *Absetzung* – зміна, переміна; der *Zuschußbetrag* – сума дотації, походить від загальноновживаних слів der *Zuschuß* – позика, der *Betrag* – розмір, сума; die *Hingabe des Zuschusses* – подача дотації, походить від загальноновживаних слів der *Zuschuß* – позика, die *Hingabe* – відданість, вірність.

Найменування податкових термінів відображають постійне збільшення термінологічної системи, постійну перебудову й уточнення системи правових податкових понять. Система понять одночасно є системою значень термінів податкової терміносистеми. На противагу розпливчастим значенням одиниць природно сформованої термінології, вона складається з логічно організованих, пов'язаних понять, зміст, обсяг і взаємні межі яких чітко визначені [5, с. 57].

Steuerfreie Rücklage bei Überführung bestimmter Wirtschaftsgüter in Gesellschaften, Betriebe oder Betriebsstätten im Ausland [Gesetz über bauliche Maßnahmen zum Schutz der Zivilbevölkerung (Schutzbaugesetz), S. 1-2].]. Значенням терміна *steuerfrei* є *неоподатковуваний, не підлягає оподаткуванню, die Rücklage – резерв, загальноновживане слово запас, разом словосполучення Steuerfreie Rücklage означає неоподаткований резерв (частка)*[6].

Термінологія права сучасної німецької мови виявляє значну кількість термінів, які збігаються за формою із загальноновживаними словами: der *Sitz* – *юридична адреса, місцезнаходження*, від загальноновживаного der *Sitz* – *місце, сидіння*; der *Absatz* – *продаж, реалізація, збут*, від загальноновживаного der *Absatz* – *каблук*; die *Einlage* – *грошовий внесок*, від загальноновживаного слова die *Einlage* – *укладання* [6].

Як стає зрозумілим із наведених прикладів, деяка подібність між значеннями юридичних термінів і загальноновживаних слів базується на подібності реальних предметів і явищ дійсності, адже світ пізнається шляхом порівняння, зіставлення предметів, які оточують людину в її повсякденному житті.

Знання податкових термінів податкового законодавства допомагає простежити процес семантичного розвитку слова: рух від конкретного, як результат живого споглядання, до абстрактного, характеризує розвиток багатьох слів, які отримали вторинне значення в результаті зміни значень, і на цьому наголошують Іваненко С.М., Карабан В.І., Кияк Т.Р., Лакофф Дж., Соїко І.В. [1, с. 129] та багато інших дослідників.

Характер відносин між загальноновживаними словами і термінами права зумовлює подібність реалій, що знаходить відображення у

подібності значень: *Zeitpunkt der Einführung des steuerlichen Identifikationsmerkmals. Das Bundesministerium der Finanzen bestimmt durch Rechtsverordnung mit Zustimmung des Bundesrates den Zeitpunkt der Einführung des Identifikationsmerkmals nach § 139 a Abs. 1 der Abgabenordnung. Die Festlegung der Zeitpunkte für die ausschließliche Verwendung des Identifikationsmerkmals im Bereich der Einfuhr- und Ausfuhrabgaben sowie der Verbrauchsteuern bedarf nicht der Zustimmung des Bundesrates [Einführungsgesetz zur Abgabenordnung (EStG), S. 8].* Розвиток слова **das Identifikationsmerkmal: die Identifikation – ідентифікація, das Merkmal – ознака, характеристика**, який веде до утворення юридичного терміна **das Identifikationsmerkmal – ідентифікаційна ознака**, є одним з чисельних прикладів, які підтверджують факт тісної і нерозривної єдності процесів переходу загальноновживаного слова у термін як наслідок розвитку мислення і пізнання разом зі здатністю до абстрагування, яке постійно розширюється та поглиблюється.

У процесі термінотворення використовуються слова, які позначають відомі предмети з найближчого оточення людини. Образ, покладений в основу таких назв, нагадує юристам добре знайомі речі, що співвідносяться з певними поняттями дійсності.

Безумовно, що створенні податкові терміни на основі загальноновживаних слів – це нові термінологічні одиниці. Мова права у мовному відношенні, з одного боку, володіє здатністю до самопродукування шляхом використання того матеріального словникового складу німецької мови, який вже наявний, а з іншого – природньо розширює німецьку мову за рахунок створення нових семантичних варіантів одиниць [2, с. 270].

Отже, семантика правових податкових термінів німецької мови формує своєрідну терміносистему, значення в якій перебувають у зв'язку з іншими. Зв'язок між юридичними податковими термінами відбиває взаємозалежність між термінологічними поняттями, що є вищою формою відображення у свідомості людини сутності правових явищ та понять, в яких акумульований весь теоретичний досвід, набутий юридичною наукою.

Список використаних джерел:

1. Леміш. Н. Є. Корпусна метарозмітка спеціальних текстів з лінгвантропозитиву. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов, 15, 2017, С. 139–152.

2. Мельник. А. А. Правова лінгвістика: основні риси та особливості. Адміністративне право і процес, 1 (11), 2015, С. 365–373.
3. Eichhoff-Cyrus, K., M., & Strobel, T. Einstellungen der Justiz zur Rechts– und Verwaltungssprache. Eine Trendumfrage. Der Sprachdienst, 53, 2009, S. 133–151
4. Чорна, О. В. Українська термінологія податкової сфери: структура, функціонування, формування (Дис. канд. філол. наук). Інститут української мови НАН України, Київ, 2009.
5. Дерді Е.Т. Омонімія в англійській юридичній термінології. Ужгород, 2001. С. 54-58.
6. Steuergesetze. – München : Verlag C. H. Beck, 2009.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-24>

Панасюк Ю. В.

*кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри англійської мови з методикою викладання,
Криворізький державний педагогічний університет*

МІСЦЕ І РОЛЬ КОЛЛОКВІАЛІЗМІВ У СУЧАСНІЙ БРИТАНСЬКІЙ ПРЕСІ

Мова засобів масової інформації знаходиться в постійному русі і є надзвичайно чутливою до будь-яких змін, і насамперед суспільних, адже є найважливішим засобом вираження саме суспільної думки. Динамічність сучасного життя, стрімкий та постійний розвиток технологій та прогресуюча демократизація всіх сфер спілкування зумовили ряд змін у словниковому фонді друківаних видань. Мова мас-медіа стала більш гнучкою, зайняла місце між двома стилістичними полюсами: літературним та розмовним. Традиційно, в аналітичних та художньо-публіцистичних жанрах мова більш тяжіє до високого стилю та використання різноманітних експресивних засобів. В той час як матеріали інформаційного жанру є найбільш зжатыми та «сухими» за стилем, в них превалює нейтральна лексика [4, с. 81].

Британська преса, яка була і є взірцем традиційної газетної журналістики та якій характерне дотримання чітких стандартів, зазнала суттєвих змін, зокрема має місце змішування різних стилів в матеріалах різних жанрів. Зазначений феномен можна яскраво прослідити на вкращенні елементів субстандартної лексики, особливо коллоквалізмів

та сленгізмів. Розмовні лексеми в журналістських текстах є типовими лексичними експресивними засобами [5, с. 111].

Журналісти слідують вже зміненим канонам подачі матеріалу, що зводяться до «трьох китів» журналістики, якими, на думку журналіста У. Ріверса, є ясність інформації, простота її подачі та сила її впливу на суспільну думку [6, с.19]. Звертаючи увагу на те, що головною функцією ЗМІ, зокрема преси, є не тільки інформаційна, а й переконуюча функція, для її максимально ефективної реалізації, журналісти використовують різноманітні мовні засоби. Оскільки різний тип видання орієнтований на різного читача, то й використання мовних засобів буде відрізнятися залежно від його соціальної спрямованості [3, с. 235].

Серед науковців побутує думка, що наше століття – це століття «середнього читача» і журналіст повинен керуватися його стилістичним смаком і звичками. Тому при написанні публіцистичного тексту автор використовує ту лексику та ту стилістичну навантаженість, яка буде, як мінімум, доступна розумінню аудиторії того чи іншого видання, адже британська періодика характеризується диференційованою орієнтацією на певні категорії реципієнтів, а як максимум – сприйнята максимально широким колом читачів.

Перш ніж з'ясувати зміст поняття «коллоквіалізм», слід визначити сутність категорії нестандартної (розмовної) лексики, компонентом якої і є коллоквіалізми. Субстандартна лексика все більше та частіше проникає у різні сфери життя і саме лексеми цього рівня більш схильні до переходу в інший соціально-лінгвістичний статус. За своїм функціональним значенням, розмовна лексика відрізняється за стилістичними та семантичними параметрами (але вся нестандартна лексика має великий стилістичний потенціал), за ступенем експресивності, кількістю конотативних сем, що можуть бути виокремлені від денотативного значення слова, а також смислового навантаження, що варіюється залежно від сфери та суб'єктів комунікації. Хоч за своєю природою нестандартна лексика і є прерогативою усної мови, але на сучасному етапі вона все частіше використовується як в літературі, так і публіцистиці через свій широкий стилістичний потенціал.

Цікавою є концепція лінгвістів Г. Уентворта та С. Флекснера, які, виділивши основні страти словарного змісту англійської мови, виокремили коллоквіалізми окремим пластом, на рівні із стандартним вокабуляром, діалектами, кентом, жаргоном, сленгом та арго [7, с. 27].

Від загального лексичного фонду англійської мови, кількість коллоквіалізмів складає до 10%, а отже вони охоплюють чималий пласт саме нестандартного вокабуляру і займають важливе місце у системі

стилістично маркованої лексики, адже мають великий стилістичний потенціал та яскраве емоційно-експресивне забарвлення [1, с. 156]. В той час як одні дослідники стверджують, що коллоквалізми належать до субстандартного пласту мови, інші – акцентують увагу на тому, що коллокваляльна лексика займає окреме місце між літературним та нелітературним рівнями.

Автор словника коллокваляльних одиниць Ф. Вуд також акцентує увагу на тому, що мова газетної публіцистики трансформується в направленні все більшої доступності, задля цього і використовуються ресурси розмовної мови [8, с. 75]. Коллоквалізми в друкованих матеріалах додають образності, ситуативності, невимушеності, створюють колорит розмовності, поживляють виклад матеріалу та часто використовуються для характеристики ситуацій або людей, про яких йде мова в тексті.

Коллоквалізми фундаментально ввійшли в ужиток періодики задля зближення публіцистичних матеріалів з досвідом повсякденного життя. За допомогою коллоквалізмів, автори намагаються не лише передати суму фактів, а й переконати читача, що текст, по-перше, не є складним для розуміння, а, по друге, його тематика є максимально близькою для аудиторії [4, с. 126]. Останньому сприяє і той факт, що використання розмовної лексики в публіцистичних матеріалах допомагає автору створити невимушену та неофіційну атмосферу опосередкованого спілкування між ним та читачем.

Як відомо, британські періодичні друковані видання поділяються на якісний сегмент та масовий. Перший є більш стабільним за другий відповідно до своїх тиражів та аудиторії, яку вони охоплюють. Крім того, всі британські якісні видання представлені в Інтернеті.

Домінантами таблоїдної періодики є: сенсаційна подача новин, ексклюзивні, часом шокуючі фотографії, крикливі заголовки, світські хроніки, кримінальні полоси, тощо. Мова масових британських видань тяжіє до використання емоційно-експресивної лексики, оціночних мовних елементів, стилістичного синтаксису задля привернення та втримання уваги читача, оптимізації його сприйняття та розуміння матеріалу. У газетних текстах, особливо масової періодики, все частіше з'являються нелітературні лексичні елементи: просторічна лексика, сленг, арготизми, жаргонізми, професіоналізми. Популярність у газетних матеріалах таких елементів пов'язана зі зміною жанрової газетної парадигми публіцистичного стилю, а саме широким розповсюдженням жанрів, в основі яких лежить діалог. Це, перш за все такі жанри, як бесіда, експрес-інтерв'ю, експрес-опитування [3, с. 2].

Вокабуляр якісних британських видань є менш експресивним за таблоїдний, надається перевага нейтральній лексиці, проте з елементами високого та низького стилів. Головною причиною є посилене авторське начало в матеріалах якісної преси, особливо в таких жанрах, як есе, аналітична стаття, прогноз [3, с.2]. Проте на сучасному етапі і у публіцистичних матеріалах якісних британських газет нерідко можна зустріти елементи розмовного стилю, використані задля спрощення викладу матеріалу, а отже і його розуміння, зближення встановлення комунікативного зв'язку з читацькою аудиторією та зближення з нею, максимального донесення читачу тієї точки зору, яку хотів показати автор [2, с. 122].

Аналіз публіцистичних матеріалів на сторінках британської якісної та масової періодики свідчить, що коллокіальна лексика активно використовується журналістами як в якісних виданнях, так і в таблоїдних. І якщо для масових видань використання розмовних лексем є буденним, то для якісних британських видань ще не так давно це було незвичним. Проте на сьогоднішній день розмовні лексеми в якісних газетах вже стали типовими лексичними експресивними засобами. Головною аргументацією подібного феномену є трансформація мови газетної публіцистики, особливо якісної, в напрямленні все більшої доступності та зрозумілості для аудиторії, зближення публіцистичних матеріалів з досвідом повсякденного життя.

Список використаних джерел:

1. Коровушкин В.П. Основы контрастивной социолектологии: монография в 2 ч. Череповец, 2005. Ч. 2. 284 с.
2. Краснобаева Б.О. Сучасна американська публіцистика у комунікативно-функціональному дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2014. № 1(7). С. 217–227.
3. Павленко В.В. Лексико-стилістичні особливості матеріалів британських газет. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2017. Вип. 37. С. 235–136.
4. Разинкина Н.М. Стилистика английского научного текста. Москва, 2015. 216 с.
5. Шеремета К.Ю. Стилистичні функції сленгу в журналістському тексті. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2017. Вип. 1. С. 110–112.
6. Riwers W. News in Print. Writing and Reporting. 1984. 320 p.
7. Wentworth. H., S. Flexner. Dictionary of American Slang. Second Supplemented Edition. New York: Thomas Y. Crowell Publishers, 1975. 766 p.
8. Wood F. The Dictionary of English Colloquial Idioms. 1979. 360 p.

Паніна Л. А.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри суспільно-гуманітарної освіти,
Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

Авдимирець Л. А.

*старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти,
Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

РОЗВИТОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У житті кожної людини рідна мова відіграє важливу роль, бо завдяки їй особистість не тільки спілкується, займається певною діяльністю, але й орієнтується в широкому інформаційному просторі. Мова є важливим чинником соціально-економічного, науково-технічного, загальнокультурного прогресу і впливає на становлення та розвиток нації, держави, національної гідності та міжкультурної комунікації людини. Комунікативні вміння людини цінувалися в усі часи. Переконані, що саме через пізнання і спілкування людина так чи інакше впливає на дійсність, змінює її, реалізує свої творчі можливості в усіх сферах життя. Сьогодні йдеться про формування людини, здатної приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, спілкуватися з представниками різних культур, самореалізовуватися – одним словом, компетентної особистості [1, с. 12].

В епоху масового поширення спілкування через електронні носії відбувається, на жаль, знецінення безпосереднього живого спілкування.

Міжкультурна комунікація – це процес взаємозв'язку та взаємодії представників різних громад, під час якого відбувається обмін інформацією, досвідом, духовними цінностями різних типів культур. Вона має справу з розумінням і порозумінням, що означає «розуміти когось» і водночас «бути зрозумілим під час спілкування чужою мовою». [4, с. 226]. Міжкультурну комунікацію варто розглядати як багатофункціональне явище, яке охоплює, по-перше, знання норм і принципів комунікативної поведінки в іншому соціально-культурному середовищі, здатність перетворювати їх на міжкультурні відносини, а по-друге, формування специфічних якостей, емпатію та самооцінку.

Поняття міжкультурної компетентності набуло досить широкого тлумаченні в літературі і стало предметом міждисциплінарної практики. Головний його зміст визначає формування культури життя та спілкування у багатоетнічному, полікультурному середовищі, інтенсивних міграційних процесів, подолання проявів ксенофобії та расизму [2, с. 13].

Мовна освіта вважається фундаментом для формування здатності суб'єктів будувати міжкультурне спілкування на засадах демократії, рівних прав і можливостей. Важливим чинником є здатність особистості до міжкультурної комунікації, діалогу культур, що найчастіше виражається за допомогою мовних засобів. Міжкультурне спілкування передбачає подолання не лише мовного бар'єру, а й культурного, що дуже важливо [3, с. 10]. Характерною рисою сучасного світу є не тільки діалог культур, але і взаємопроникнення культур. Процеси сприяють формуванню єдиної світової спільноти. У той же час, вони супроводжуються протилежними їм процесами, спрямованими на визначення ідентичності, унікальності культур, встановлення автономії культур.

Формування міжкультурної комунікації є невідкладним завданням, що зумовлене глобальними процесами. І мовна освіта повинна спрямовуватися на виконання цієї важливої місії. Процес міжкультурної освіти базується на продуктивності взаємодії з іншою культурою та на усвідомленні власної культури, вивченні нових шляхів співіснування та співпраці з іншими культурами. Навчальна діяльність повинна спрямовуватися на більш глибоке, повне вивчення культури носіїв мови, їхнього способу життя, національного характеру й менталітету.

Міжкультурна комунікація – спілкування між представниками різних людських культур. Особливості міжкультурної комунікації вивчаються на міжпредметному рівні в закладах освіти і в рамках таких наук, як культурологія, психологія, лінгвістика, етнологія, антропологія, соціологія, кожна з яких використовує свої підходи до їх вивчення.

Формування навичок компетентної міжкультурної комунікації вимагає від її учасників розуміння того, що, коли і як вони можуть і повинні сказати або зробити. Для успішної реалізації цих установок їм необхідні соціокультурні (контекстні) знання, комунікативні навички та вміння, а також мовні знання. Комунікативні навички та вміння представляють собою сукупність способів вираження ідей, думок, почуттів, переживань, способів впливу на партнерів і співрозмовників, використовуваних у процесі спілкування з метою досягнення цілей комунікації [2, с. 81].

Міжкультурне навчання – це двосторонній процес, що вимагає знання іноземної та національної культури. Це допомагає відчувати й розуміти чужу культурну ідентичність, а отже, краще розуміти рідну. Таким чином, міжкультурне навчання визначається як розвиток здатності учнів розпізнавати інші культурні особливості та аналізувати їх, порівнюючи з рідною культурою, для формування здатності до міжкультурної комунікації. Міжкультурне навчання – це двосторонній процес, що вимагає знання іноземної та національної культури. Це допомагає відчувати й розуміти чужу культурну ідентичність, а отже, краще розуміти рідну. Таким чином, міжкультурне навчання визначається як розвиток здатності учнів розпізнавати інші культурні особливості та аналізувати їх, порівнюючи з рідною культурою, для формування здатності до міжкультурної комунікації.

Навчальний процес розуміємо як процес аналізу конкретних прикладів міжкультурного спілкування, в результаті якого розширюється міжкультурна компетенція особистості та долаються труднощі в повсякденному спілкуванні з людьми із іншою культурою.

Намагаймося, щоб кожен формував у собі мовну особистість, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами рідної та іноземної мови, вміє уміло переходити з одного рівня діяльності до іншого, розширюючи й поглиблюючи характер і рівень цієї діяльності. Сучасні суспільно-економічні відносини змушують людину виявляти активну життєтворчість, мобільність, самостійність.

Дослідження щодо міжкультурної комунікації останнім часом набувають все більшого значення у зв'язку з процесами глобалізації та інтенсивної міграції.

Формування міжкультурної комунікації спрямоване на розвиток культури мовленнєвого спілкування, засвоєння мовленнєвого етикету та етичних норм спілкування. Розвивати мову, на думку Ушинського – це майже те ж, що розвивати її мислення, тому що мова тісно пов'язана з думкою [5, с. 123].

Таким чином, комунікація – це складний і дуже багатосторонній процес, який включає в себе певні дії. Міжкультурна комунікація є чинником і соціальної взаємодії, способів спілкування, дозволяє не тільки усвідомити єдність власного існування, а й висловити свій інтерес до досвіду інших. Міжкультурна комунікація це спілкування між представниками різних людських культур. Міжкультурна комунікативна компетентність дозволяє мовній особистості виходити за межі власної культури та перетворюватись на міжкультурну особистість, не втративши культурної ідентичності. Особливості міжкультурної комунікації

вивчаються на міжпредметному рівні і в рамках таких наук, як культурологія, психологія, лінгвістика, етнологія, антропологія, соціологія, кожна з яких використовує свої підходи до їх вивчення.

Список використаних джерел:

1. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року – URL: <https://cutt.ly/ОуА9z5р>
2. Костенко Д. В. Міжкультурна комунікація у сучасному світі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. 2018. № 30. С. 80-86.
3. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. – К. 2012. – 288 с.
4. Слющинський Б.В. Міжкультурна комунікація як феномен сучасної культури / Б.В. Слющинський // Нова парадигма. – 2004. Вип. 37. С. 223– 232. 226.
5. Ушинський К.Д. Рідне слово // Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. – К.: Рад.школа, 1983. – Т. 1. – С. 121-129.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-26>

Пшенична С. М.

*заступник директора з виховної роботи,
учитель біології вищої кваліфікаційної категорії,
Криворізький ліцей № 127*

РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Особливістю ХХІ століття є тенденція до формування полікультурної освіти, мета якої – виховання патріотичної, толерантної, національно свідомої особистості, яка володіє полікультурною компетентністю.

Підготовка молоді до життя в етнокультурному соціумі оголошена пріоритетним завданням у документах ООН, ЮНЕСКО та Ради Європи [2].

Розвиток полікультурних компетенцій здобувачів освіти в КЛ № 127 передбачає:

– формування уявлення про різноманітність культур і їх взаємозв'язок;

- усвідомлення важливості культурного розмаїття для самореалізації особистості;

- виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей.

У рамках міжнародного співробітництва педагогічний колектив закладу освіти створив потужний центр формування та розвитку полікультурної особистості в процесі міжнародної комунікації, застосовуючи як освітню, так і виховну галузь.

Одним із перших вдалих досвідів у міжнародній комунікації, що сприяв знайомству з полікультурним середовищем, стала багаторічна плідна співпраця з Корпусом Миру США [3].

На виконання Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки «Про реалізацію Програми Корпусу Миру США в Україні» від 06.05.1992, з метою реалізації проєкту міжнародної технічної допомоги «Молодіжний розвиток» між Криворізькою гімназією № 127 (зараз Ліцей № 127) та Корпусом миру США була укладена угода про співпрацю, яка розпочалася з 1995 року. За цей період у закладі працювали 7 волонтерів: Джефрі Уйтбек, Тім Поліг, Бонна Кім, Стівен Батей, Карсон Вітт, Пітер Дюфолт та Холлі Фургасон.

Наше співробітництво здійснювалося за програмою «Молодіжний розвиток», метою якого була розробка та впровадження заходів для молоді про здоровий спосіб життя, відпочинок, для розвитку громадської та екологічної свідомості.

Ліцей брав участь у реалізації Міжнародного проєкту PEPFAR з охорони здоров'я підлітків, популяризації цінностей здорового способу життя, попередження негативних явищ серед молоді. Заходи проводилися не тільки для учнів ліцею. Ми активно співпрацювали з молоддю та громадськістю району:

- проводили міні – тренінги, семінари, інтерактивні ігри для молоді;

- педагоги, волонтери та інструктори проєкту організували тренінги практикуми для вчителів, соціальних працівників та психологів району щодо питань профілактики здорового способу життя;

- своїми знаннями та досвідом учні ліцею ділилися з мешканцями району, проводячи флешмоби, зокрема, «Інгулецька молодь проти СНІДу», підготували театралізовану виставу «Діти Кривбасу проти Сніду», створили ресурсний центр з питань профілактики ВІЛ/СНІД, де не тільки є довідкова література, а й роботи самих учнів: листівки, флаєри, постери, відеотека. Підсумки роботи над проєктом були представлені в м. Києві в Палладіум-Сіті на науково-практичній конференції.

Ще однією цікавою роботою була участь у Міжнародному проєкті медіа-освіти «Лідерство», результатом якої стало оснащення закладу сучасним радіовузлом. Почала діяти локальна радіостанція, яка стала мультимедійною базою для розвитку культурно-інформаційного

простору та популяризації журналістської справи, проведення ранкової зарядки, радіолінійок на різні тематики. Завершальним етапом проекту «Створення шкільного інформаційного простору» була подорож до міста Києва з метою відвідати й ознайомитися з роботою телеканалу «Інтер».

Разом із «North Canyon HighSchool» у м.Фенексі штату Арізона учні Криворізького ліцею №127 брали участь у Міжнародному спортивному проєкті, мета якого познайомити українських школярів з популярними американськими видами спорту, залучити якомога більше молоді до занять фізичною культурою та пропаганда здорового способу життя. За ініціативи директора закладу Ентоні Мачеса Криворізький ліцей № 127 отримав спортивний інвентар та методичну літературу.

Проблема цькування дітей у дитячих колах або з боку дорослих, неповага та жорстокість – це реалії сучасного світу. Тому з початком масштабного антибулінгового руху, який швидко переріс у Міжнародний проєкт «Operation Respect», ми з ентузіазмом долучилися до виконання його програми, у ході якої розробляли цікаві ігрові завдання, що навчають дітей вирішувати суперечливі питання. Учні старших класів стали тренерами для молодших, щоб спільними зусиллями виховати толерантну молодь. У рамках участі в проєкті «Operation Respect» в ліцеї відбувся тренінг для учнів «Повага Дією», або «Don't laugh at me...» (Не смійся з мене ...»), за участю волонтерів-тренерів молодіжно-соціальної організації «Альтернатива-Б» [4, с. 68-70]. Результатом цієї співпраці стало створення «Школи лідера», гуртка «Спорт-тайм», дитячого театру «Скрудж».

У зв'язку з розширенням сфери спілкування виникла потреба в налагодженні міжнародних контактів, що передбачала не тільки подолання мовного бар'єру, але й формування готовності до міжнародного діалогу, розуміння культурної самобутності інших людей. Відео-конференції, семінари-тренінги, майстер-класи міжнародного рівня стали для педагогічного та учнівського колективів звичним та зручним видом спілкуванням з колегами та однодумцями з інших міст України та країн Європи й Америки. Серед таких були:

1) Семінар-тренінг «ТКТ – загальний огляд» за підтримки мовного центру «Language club».

2) Тренінг «Розробка і управління проєктами. Методика роботи в громаді, проєктний менеджмент. Фандрейзинг» за підтримки Корпусу Миру США в Україні м. Львів [3].

3) Тренінги у рамках проєкту «Педагогіка миру» «Аналіз, картування конфліктів у школах Дніпропетровської області» за підтримки GIZ Громадська служба миру м. Дніпро

4) Семінар «Змістовна підготовка до ЗНО» За підтримки освітньої компанії «Pearson Dinternal Education» в Україні м. Дніпро

5) Зустріч «Focus on Meaningful Exam Preparation» з автором серії підручників FOCUS Воном Джонсом м. Дніпро

6) Майстер-клас на тему «Медіапідхід у викладанні англійської мови», проведений тренером Академії української преси Артемом Пономаревським за підтримки USAID «Media Program in Ukraine» м. Дніпро.

У рамках угоди про співпрацю Криворізького ліцею № 127 та Одеського ліцею № 7 команда лідерів учнівського самоврядування стала учасником Всеукраїнського Відкритого молодіжного EdFesion «Моя дипломатична місія». Програма заходу передбачала відвідування консульств Кореї, Турції, Польщі, Румунії, коворкінги, активності на локаціях, спілкування з однолітками з різноманітних регіонів України та іноземними гостями. Окрім того, лідери активно долучилися до Міжнародної англомовної відеоконференції зі школою Греції за участі представника Генерального консульства Грецької Республіки Теодори Петру.

Узагальнюючи вищевикладені думки, можемо сказати, що полікультурне виховання є дуже важливим в сьогоденні. Тому що, в нашій країні є велика кількість представників інших національностей [1, с. 527] Відповідно велика кількість дітей іноземців ходять в українські заклади шкільної освіти, де створюється середовище для полікультурного виховання яке має починатися ще з дошкільного віку, так як саме в цьому віці діти соціалізуються, пізнають різноманітність світу, вчать спілкуватися та взаємодіяти один з одним, що є значимим для їхнього подальшого життя. Полікультурне виховання грає велику роль у формуванні полікультурної особистості, адже воно сприяє розвитку потрібних навичок. Толерантність, як базову якість особистості педагог має сформувати в результаті полікультурного виховання. Цьому буде сприяти створене полікультурне середовище в закладі освіти та цілеспрямована робота педагога. Будучи толерантними, діти будуть володіти почуттям розуміння і поваги до інших національностей, жити в мирі та злагоді з ними, при цьому цінувати і не забувати про культуру свого народу [1, с. 528].

Отже, ефективна робота педагогічного та учнівського колективів Криворізького ліцею № 127 з розвитку міжнародного співробітництва значно підвищує продуктивність навчально-виховного процесу і відкриває нові горизонти в сучасній освіті.

Список використаних джерел:

1. Антипін Є.Б., Ломаченко Н.І., Полікультурне виховання дошкільників в організованому середовищі закладу дошкільної освіти. «Young Scientist» No 10 (74). С. 525-528.

2. Декларація принципів толерантності (документ 995-503, ред. від 16.11.1995 / Міжнародні нормативні акти ЮНЕСКО
3. [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1779/1751>
4. [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://kg127.dp.ua/metodychna-roбота/mizhnarodne-spivrobitnyuczto/>
5. Лях Т.Л., Паркер Роерден, Лора (2013) «Не смійся з мене: просвітницько-профілактична програма тренінгових занять» : Навчально-методичний посібник для соціальних педагогів, практичних психологів та вихователів УМСА, Київ. ISBN 978-966-8917-44-8

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-27>

П'ятничка Т. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет*

Ничко О. Я.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет*

КОМУНІКАЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ

Розуміння та інтерпретація навколишньої дійсності відбувається через призму інтенсивної інтерактивної соціальної взаємодії, що реалізується за допомогою мови шляхом вербальної та невербальної комунікації. Мові притаманні багато функцій, але основні – це засіб висловлювання думок та спілкування. Оскільки культуру як суто людську ознаку пристосування до навколишнього середовища теж можна назвати комунікацією, стає очевидним, що зв'язок мови, культури і комунікації є природним і нерозривним [1]. Ми не можемо зрозуміти культуру, не маючи прямого доступу до її мови.

Культура, суспільство чи громади в яких ми проживаємо, коло людей з якими спілкуємось безпосередньо впливають на манеру поведінки та спілкування. Мови, якими ми володіємо, пояснюють наше сприйняття часу, простору і, навіть, кольорів. До прикладу, дослідження, проведено

групою іноземних науковців, пояснює факт як представники та носії різних мов і культур сприймають синій колір. Люди з англомовних країн не помічають поступову зміну кольору від світлого до темно-синього. Проте, українці без особливих труднощів вирізняють різноманітні відтінки, світлотіньові та кольорові переходи. Причина в тому, що українська мова репрезентує широкий арсенал лексики для позначення гами синього (аквамарин, бірюза, лазур, маренго, ціан, незабудка, електрик і т.д.), передає більш точний ступінь глибини при описі відтінків цього кольору, на відміну від того, щоб зводити їх усіх до одного слова як в англійській мові. Прикметник «синій» утворено від давньослов'янського іменника «синь», яке схоже на дієслова «сяяти», «блищати». Саме таким наші предки уявляли небо, на якому сяло сонце. Слово «блакитний» походить від слова «голуб» і означає «колір пір'їн на шийці голуба».

Люди, які розмовляють різними мовами, зосереджують увагу на суб'єктах, об'єктах чи діях залежно від преференцій мови. Вони виражають думку керуючись вимогами структурної та комунікативно-функціональної організації мови і мовлення. Варто завжди пам'ятати, що мови відрізняються способами опису подій. Порівняємо два способи передачі одного змісту (розбити вазу) в англійському та іспанському варіантах. In English, it's obligatiry to say, «He broke the vase.» In a language like Spanish, you might be more likely to say, «The vase broke,» or, «The vase broke itself.» [5].

Англійська мова вимагає зазначити підмет – виконавця дії: «Він це зробив; він розбив вазу». У той час як іспаномовні носії швидше запам'ятають, що це був нещасний випадок – «Ваза розбилася» або «Ваза розбилася сама». Отже, двоє людей спостерігають один і той же випадок, стають свідками тієї ж події, але в підсумку запам'ятовують різні речі про неї. Таким чином доходимо висновку, що мова керує нашими міркуваннями щодо ситуації, події чи випадку.

Мова впливає на наш процес мислення, наші почуття, а відповідно на багатство мовлення та сприйняття. Так, питання розрізнення іменників щодо граматичної категорії роду відіграє важливу роль у багатьох мовах і культурах. Іменники у німецькій, італійській, іспанській, українській мовах визначають чоловічий, жіночий і середній рід, а не нейтральні терміни. Наприклад, в італійській мові слово «пиво» – «Birra» – є іменником жіночого роду. Вино в італійській мові «vino» – є іменником чоловічого роду. Дослідження показують, що опис предметів, речей та напитув, залежить від роду іменника. Наприклад, «vino» характеризують як «міцне» і «насичене», що є більш чоловічими властивостями. «Birra» – «легкий» і «пузирчастий» трактується як

жіночі характеристики. Отже, очевидним є факт, що мова має глибокий вплив на те, як ми думаємо, описуємо та відчуваємо світ.

Доречно було б зауважити той факт, що англійська мова зобов'язує мовців зазначати чітку диференціацію часового простору, яка виражається самим контекстом чи лексичними маркерами в інших мовах. Розповідаючи про вечерю з друзями чи знайомими, можна не згадувати стать людей, проте обов'язковим є посилання на час події, вибір відповідної видно-часової форми дієслова: we dined, have been dining, are dining, will be dining and so on. З іншого боку, китайська мова не зобов'язує своїх носіїв вказувати точний час дії, таким чином одна і та ж форма дієслова може використовуватися для минулих, теперішніх або майбутніх дій. Знову ж таки, це не означає, що китайці не можуть розрізняти часові сфери та їх кореляції, але засвідчує той факт, що немає потреби думати про темпоральність кожного разу, повідомляючи про дію, подію або стани.

Коли функціональна організація мови зобов'язує її носіїв акцентувати увагу на конкретно визначеній інформації та умовах це навчає та змушує їх враховувати всі аспекти сприйняття і пізнання, що притаманні конкретно визначеній мові, про які носії інших мов, можливо, не потрібно думати весь час. І оскільки такі мовленнєві звички культивуються з самого раннього віку, цілком природно, що вони входять в розумові звички, які виходять за межі самої мови, впливаючи на досвід, сприйняття, асоціації, почуття, спогади та орієнтацію в світі.

Пізнання як розумова діяльність також різниться в залежності від культури та мови народу, оскільки саме ці складові визначають форму мислення, судження, міркування та спосіб організації змісту думки. Протягом останніх десятиліть проводилися дослідження того, як люди в усьому світі бачать реальність і приймають рішення. Усі ці дослідження показують міжкультурні відмінності та те, як досвід, який ми отримуємо, виростаючи в певному культурному середовищі, може впливати на наше мислення. Навіть якщо ми цього не усвідомлюємо, культура впливає на те, як ми бачимо світ і які рішення приймаємо. Культура впливає не лише на сприйняття, але й на більш складні процеси мислення, такі як вирішення проблем і прийняття динамічних рішень.

Понад 500 студентів з Бразилії, Індії, Філіппін (це колективістські країни, які більше цінують групу, сім'ю тощо), Німеччини та Сполучених Штатів (індивідуалістичні країни, які більше цінують особисті цілі та незалежність) працювали над двома змодельованими на комп'ютері сценаріями проблеми. Перед екраном комп'ютера учасники експерименту віддавали накази своїм пожежним підрозділам, наприклад, куди їм йти, яким чином гасити пожежу, як доставляти воду,

чи потрібно рубати дерева, щоб запобігти поширенню пожежі. Працюючи над симуляцією, вони вголос озвучували свої дії, які автоматично записувалися: «Ммм, вогню немає. Ні, я бачу, що одна пожежа починається. О ні, це недалеко від міста. Що мені робити? Гаразд, відправляю вантажівку і гелікоптер гасити пожежу...». Проаналізувавши протоколи, вчені з'ясували важливі факти. У ситуаціях, коли приходиться приймати рішення, люди відчують емоції – негативні та позитивні. По-друге, дослідники виявили відмінності між людьми з різних культур. Індійські та філіппінські учасники частіше описували проблемну ситуацію (наприклад, «Сталася пожежа») і шукали інформацію (наприклад, «Чи є у вантажівки? Не достатньо води»). Німецькі учасники, навпаки, частіше говорили про плани та цілі (наприклад, «Спочатку я відправлю на пожежу вантажівку № 5, а потім відправлю гелікоптер до міста, щоб він був у стратегічно вигідній позиції») і рідко виражали емоції. Американці частіше ставили цілі та проявляли позитивні емоції («Чудово! Я добре попрацював!»). Бразильці, порівняно з усіма іншими учасниками, найчастіше висловлювали негативні емоції (наприклад, «Ой, я ніколи не буду хорощим командиром пожежної служби») [3].

Результати практичного експерименту засвідчують, що цінності культурного середовища, в якому ми зростаємо, мовленнєві аспекти, на яких фокусуємо увагу в момент прийняття рішень, впливають на стиль поведінки при вирішенні проблемних завдань [3]. Культури, які цінують важливість власних цілей і незалежність кожної людини, демонструють прийняття більшої кількості рішень і їх детальне планування порівняно з культурами, які цінують важливість групи та інших членів спільноти.

Психолог Ци Ван, провівши ряд експериментів, дійшла висновку, що американські діти в порівнянні із азійськими дітьми можуть згадувати більше особистих подробиць про життєві події та частіше говорити про свої особливості. Проте, вони менше інформують про взаємини з іншими людьми і групову діяльність. Це результат зосередженості на автономії, індивідуальній унікальності, який притаманний західним культурам [2].

Таким чином, мова і культура – взаємопов'язані й нероздільні, це інструменти категоризації та концептуалізації реальності, засоби інтелектуального сприйняття та інтерпретації об'єктивної дійсності, форми, які визначають специфіку пізнання та відмінності ментальної організації думки у процесі комунікації.

Список використаних джерел:

1. Постригань А.В. мова як інструмент міжкультурної комунікації для формування особистості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/43282981.pdf>
2. Cross Cultural Differences in Cognition: A Study on How Culture Affects the Way We Think. URL: https://www.researchgate.net/publication/342786192_
3. Fire and ice: testing a model on cultural values and complex problem solving. URL: <https://escholarship.org/uc/item/194595pw>
4. How Culture Affects the Way We Think URL: <https://www.psychologicalscience.org/observer/how-culture-affects-the-way-we-think>
5. How language shapes the way we think. URL: <https://english-online.org.ua/materials/20009>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-28>

Rybina N. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate professor,
West Ukrainian National University*

Koshil N. Ye.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate professor,
West Ukrainian National University*

Hyryla O. S.

*Senior lecturer,
West Ukrainian National University*

LEGAL TRANSLATION IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

European integration is the rapprochement of Ukraine with the European Union both at the level of laws and at the level of rules and customs existing in society. Nowadays, it is an urgent necessity of Ukraine as well as an issue of its survival under aggression of Russia in 2022. According to the European integration course, the Ukrainian authorities undertook to carry out reforms

that will allow us to finally say goodbye to the remnants of the Soviet past, its bureaucracy, contempt for people, economic and technological backwardness as well as Russian language as a means of business communication. And they will gradually turn Ukraine into a developed country with a high standard of living where people use English as a language of international communication. It is worth noting that in this period, cross-communication in the legal sphere and consequently legal translation is getting the top place in hierarchy of international relations. Ukraine has determined its path of development in the direction of Europeanization, which (from the point of view of law) imposes on it the obligation to comply with the requirements adopted by the European Union, namely the Convention on the Protection of Rights and Fundamental Freedoms and the practice of the European Court of Human Rights.

Legal language is the language of law, that is, the language of the state, and accordingly the requirements for legal translation are too high. Legal terms as language signs representing the concept of a special, professional field are an essential component of legal texts and one of the main difficulties of translation given the absence translation equivalents (in the case of neologism terms) and national variability (that is, the presence of different terms in American, British, Canadian and other variants of the English language, denoting the same phenomenon, concept, process, or, conversely, the presence one term in these variants of the English language to denote different concepts).

Translation is a complex, multi-component phenomenon, which requires a specialist translator not only to have impeccable knowledge of his language, but also the ability to distinguish the semantic and stylistic shades of written or oral legal discourse, as well as knowledge of the history of the language and, accordingly, development of the culture of the society of both its own country and the country whose texts are to be translated. Possession of background knowledge about the culture and ethnological development of the native people, mentality, state system, knowledge of the structure of state bodies, organization of all branches of the legal system of the countries participating in the legal discourse in the «here and now» situation is an integral component of the successful work of a translator. It is necessary to focus special attention not only on common features of communication participants, but also on special phenomena, concepts, processes that are characteristic of society as a whole, individual social groups, professional, national, ethnic groups – to speakers of the original language who are absent from the culture of the speakers of the translation language. Such phenomena and concepts require special knowledge, skills and sufficient practical experience from the translator.

While translating English-language legal texts, the translator uses the following techniques: selection of the appropriate equivalent, descriptive translation, tracing, transliteration. If there is a dictionary equivalent for the term or translation to be translated, generally accepted and approved by the norms of law, the translator should not introduce a new concept. For the translation of realities, the method of tracing, transliteration or descriptive translation should be used, which is especially relevant for legal literature given its socio-cultural marking. All the above mentioned could be a source of misunderstandings in case the interpreter is careless with the legal term and standards.

In conclusion, it should be noted that legal translation is a component of professional legal activity, most of which is carried out in the field of administrative law, which requires an urgent reassessment of the objective and subjective factors that determine the order and methodology of its implementation. Moreover, most sources of European administrative law are written in English, which remains the official and working language of most European regional organizations, consequently, they need a correct Ukrainian versions to give national legislators and authorities possibility to work with them. Finally, the translator as a subject of legal understanding of legal phenomena in the field of law is required to have perfect knowledge of English, the skills of legal competence, which will allow compliance with the principles of correspondence of legal content and form, contextuality of law.

References:

1. Sosoni V. Law and language in the EU Insights from the Greek Eurolect. Language and Nation: Crossroads and Connections. eds. Barstad G.E., Hjelde A., Kvam S., Parianou A, Todd J. Munster-New York. Waxmann Verlag GmbH. 2016. 320 p.

2. Шаблій О. Юридичний переклад у сучасній юридичній діяльності. Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практич. конф. (20.05.2016 р.) / ред. : І. Грищенко, І. Сахарук (відп. ред.) та ін. У 3х т. Т. 3. Київ : ВПЦ «Київ. УН-Т», 2016. С. 304.

Столяренко О. Б.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології
та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ З ІНОЗЕМНИМИ ПАРТНЕРАМИ

Психологічна культура ділового спілкування – це не лише знання психологічних особливостей особистості співрозмовників, а також і вміння застосовувати ці знання у ділових взаєминах. Високий рівень культури ділового спілкування допоможе створити благоприємний психологічний клімат ділової розмови, скласти позитивне враження про себе, розпізнати характер партнера і виважено його вислухати, поставити коректне запитання і загалом прийти до безконфліктного спілкування зі співрозмовником [4, с. 214].

У наш час, унаслідок вступу економіки України в міжнародний «ринковий простір», суттєво збільшилась кількість ділових контактів з іноземними партнерами. Зрозуміло, що ділові контакти передбачають насамперед особисті контакти і можуть бути повноцінним лише за наявності міцних знань основних правил, етичних норм і традицій ділових стосунків, що базуються на дипломатичному протоколі, а також на міжкультурних особливостях процесу ділових переговорів.

Слід зазначити, що в умовах міжособистісних взаємин з іноземними партнерами поведінка ділової людини як у вербальній, так і в невербальній складовій часто обумовлюється лише власною інтуїцією. Не маючи належного досвіду проведення міжнародних переговорів, сторони, зазвичай, упевнені в прийнятності власного національного стилю поведінки і дотримуються його, не враховуючи, що культурний менталітет партнера є зовсім іншим.

Щоб усунути можливі проблеми під час міжкультурної комунікації, Т. Гриценко [4, с. 296] радить скористатися методом, який дозволить передбачити хід переговорів, усунути можливі конфлікти або ж визначити стратегічні шляхи виходу з них. За цим методом, стиль поведінки партнерів на переговорах залежить від двох основних факторів: який кінцевий результат передбачає кожна сторона і як поведуться партнери під час ділової комунікації.

За першим фактором (кінцевий результат переговорів) стиль проведення міжнародних ділових переговорів Ю. Палеха [7, с. 194] подає у двох видах: тих, що ґрунтуються «на чітких положеннях», і тих, що ґрунтуються «на інтересах».

На думку В. Андрущенко [1, с. 62], переговори, що базуються «на чітких положеннях», будуються за принципом «виграш – програш». Тобто, чим більшої вигоди хоче отримати одна сторона, тим більше повинна поступитися інша. Тут слід передбачити, що обидві сторони прагнутимуть до реалізації власної мети і намагатимуться максимально збільшити свої переваги. Основний наголос при цьому партнери роблять на просуванні і захисті певної, хай і незначної вимоги. Будь-які поступки компенсуються лише за рахунок отримання вигоди. Для виправдання своєї вимоги партнери, як правило, посилаються на об'єктивні причини. У процесі переговорів такого виду ділові партнери можуть використовувати різноманітні тактичні дії: тиск на співрозмовника, драматичні прийоми, затягування переговорів, неоголошені раптові зміни у порядку денному, передчасний вихід з переговорів, виведення партнера з емоційної рівноваги.

Як вважає Л. Руденко [6, с. 46], переговори, що базуються «на чітких положеннях», обмежуються укладанням лише однієї вигідної угоди за один раз. Якщо в результаті переговорів укладається контракт, наприклад, на поставку товарів, то він складається точно, чітко і розписується до найдрібніших деталей. Ділові переговори такого типу переважають на ринках Близького Сходу чи Латинської Америки.

З точки зору М. Бутко [2, с. 79], переговори, що ґрунтуються «на інтересах», є зовсім іншим підходом у ділових взаєминах і передбачають досягнення взаємовигідної угоди, яка матиме довгостроковий характер. Метою переговорів такого виду є принцип «виграш – виграш», забезпечення взаєморозуміння і довіри між партнерами, встановлення чітких і об'єктивних норм честі.

Н. Бойцун [3, с. 126] зазначає, що така атмосфера ділових перемовин сприяє відкритості та вільному обміну інформацією між партнерами, орієнтує на повагу один до одного, взаємодопомогу, розуміння потреб, труднощів і прагнень кожної сторони. Під час таких переговорів створюється сприятлива атмосфера для обміну технічними нововведеннями і досягненнями у певній галузі, висвітлюються економічні результати діяльності фірми, розглядається готовність негайно здійснити необхідні платежі. Якщо в результаті переговорів підписується контракт, то він є гнучким і здатним пристосовуватися до можливих змін ринку. Прикладом проведення переговорів, що ґрунтуються «на інтересі», є ділові стосунки між японськими фірмами.

Говорячи про другий фактор (поведінка партнерів у комунікативному процесі) стиль проведення ділових переговорів Н. Стукало [3, с. 22] також подає у двох видах: взаємини, де основою є «глибокий зміст», і взаємини з основою «глибокого контексту».

Спілкування «з глибоким змістом» характеризується незначною увагою до слів, інформації, ідеї, тобто до зовнішньої, формальної сторони процесу. Основний наголос ставиться на зміст спілкування, якому надається першорядне значення. Стиль такого спілкування об'єктивний, чіткий та зрозумілий, суттєве значення надається точності та дослівній інтерпретації. Цей стиль М. Колісник [5, с. 69] характеризує як «лівосторонньо-мозковий», вважаючи що він притаманний активним та говірким особистостям, які переважно прагнуть мати справу з проблемами, що вирішуються логічним шляхом.

На переговорах «із глибоким змістом» сторони використовують документи, попередні письмові угоди, чітко визначають терміни. За таких умов партнери скоріше зроблять висновки, ніж вироблять нові ідеї, скоріше покращать існуючий процес чи продукт, ніж винайдуть щось нове. Цьому стилю спілкування віддають перевагу партнери зі Сполучених Штатів Америки і північноєвропейських країн.

З досвіду Т. Гриценко [4, с. 192], взаємини на переговорах, що ґрунтуються на «глибокому контексті», першочергово враховують такі фактори, як взаємозв'язок, місце, час, установка і почуття. У даних умовах мета спілкування полягає в тому, щоб точно «прочитати» характер свого партнера й діагностувати його подальшу поведінку.

Партнери, які використовують цей стиль, частіше орієнтуються на те, що і як було сказано під час розмови. Такий стиль спілкування можна охарактеризувати як «правосторонньо-мозковий», де партнери використовують натяки, репліки неоднозначного характеру, завуальовані пропозиції. При цьому більшість проблем співрозмовники вирішують інтуїтивним шляхом.

Ю. Палеха [7, с. 302] вказує, що ділові партнери, які мають змогу використовувати кожний із перерахованих стилів, досить легко вирішують проблеми, що виникають у процесі їх взаємин. Протиріччя і конфлікти можуть з'являтися між партнерами, стилі поведінки яких, внаслідок вимог та установок їх культурних традицій, є різко протилежними. Так, до прикладу, орієнтовані на угоду іспанці будуть вважати орієнтованих на взаємини китайців незрозумілими, а ті, в свою чергу, своїх партнерів напористими і агресивними. На думку слов'ян, німці, майже у кожного з яких є чіткий план переговорів, важкі у перемовинах, бо занадто багато часу приділяють плануванню своїх зустрічей.

Т. Грищенко [4, с. 284] зауважує, що недостатня досвідченість українських бізнесменів призводить до того, що під час переговорів вони часто не готові до будь-яких несподіванок. Потрібно знати, що німці більше часу виділяють плануванню своїх зустрічей, майже у кожного є приблизний план переговорів, що передбачає можливі відхилення та можливі наслідки і результати. Інтереси ж турецьких бізнесменів, навіть після пояснення, залишаються незрозумілими і в результаті виникають суперечності. Вони не досить гнучкі, але це не означає, що турецька сторона не бажає зрозуміти іншу точку зору. Американці часто надзвичайно непохитні у своїх позиціях і не беруть до уваги інтереси представників другої держави, піклуючись лише про власні.

Отже, кожен, хто проводить переговори на міжнародному рівні, повинен не лише знати про проблеми, які виникають при неспівпадінні різних стилів міжкультурних комунікацій, але й передбачити їх і бути здатним їх вирішити, тим самим створюючи передумови для справжнього взаєморозуміння у ділових взаєминах.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів : Каменярь. 2000. 303 с.
2. Бутко М. П. Економічна психологія. Навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 232 с.
3. Бойцун Н.Є., Стукало Н.В. Міжнародні фінанси: Навч. посіб. 2-ге вид. Київ : ВД „Професіонал», 2011. 262 с.
4. Грищенко Т.В. Етика ділового спілкування. Навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2007. 344 с.
5. Колісник М.К., Масляк О.О., Романів Є.М. Фінансовий ринок: Навч. посіб. Львів : Видавництво університету „Львівська політехніка», 2014. 311 с.
6. Руденко Л.В. Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції: Підручник. Київ : ЦНЛ, 2003. 442 с.
7. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин. Навч. посіб. Київ : «Кондор», 2007. 359 с.
8. Психологія фінансів / автор-укладач М. М. Тріпак. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ТНЕУ, 2018. 296 с.

Stoian P. M.

Higher Education Applicant,

3rd year student,

State University of Trade and Economics

Scientific adviser:

Yuvkovetska Yu.

Docent, PhD in Philosophical Sciences,

State University of Trade and Economics

PROBLEMS OF OVERCOMING BARRIERS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Internationalization and globalization changes in society require the establishment of contacts at the international level, within the limits of intercultural communication. Intercultural communication is both a science and a set of skills that must be mastered during communication, since interaction with another culture requires certain knowledge and skills, focusing on the inherited and established norms of social practice of people belonging to different national and ethnic communities. The study of languages and their use as a means of international communication is impossible today without deep and versatile knowledge of the culture of the speakers of these languages, their mentality, national character, way of life, worldview, customs, traditions, etc. Only the combination of these two types of knowledge – language and culture – ensures effective and fruitful communication.

In this report, I want to reveal the types and content of barriers that arise in the process of intercultural communication, as well as ways to overcome them.

Constant contacts of representatives of different cultures cause many problems, which are due to the mismatch of norms, values, peculiarities of perception of the world of partners, which are difficult to immediately eliminate in the process of communication. Such communication problems are defined by researchers as «intercultural barriers».

In a broad sense, the concept of «barriers» means problems that arise as a result of interaction and reduce its effectiveness. Analysis of the reasons for the existence of various barriers to intercultural communication allows researchers to group them into main types.

In my opinion, it is appropriate to consider the following traditional types of communication barriers that arise in the process of intercultural interaction: language barriers; barriers of non-verbal communication; barriers caused by

the presence of stereotypes and superstitions; barriers that are associated with differences in value orientations.

Language barriers arise as a result of the use by representatives of different cultures of different models of perception of social reality with the help of symbolic systems, which are reflected in the styles of oral and written communication, as well as in the language structures used. Linguistic problems often become the first difficulties when communicating with representatives of other cultures, so they are the most memorable. Language barriers are usually divided into phonetic, stylistic, semantic barriers.

Phonetic barriers arise as a result of not distinguishing or mispronouncing sounds, as well as due to incorrect division of the main elements of language: morphemes, words, sentences. Understanding a foreign language involves the correct recognition of sounds and words. The difficulty of reproducing the sounds of a foreign language is due to historical differences in the structure of the speech apparatus of speakers of different languages.

Personally, I can recommend communicating more with native speakers, watching movies and television programs in a foreign language, because in real life you rarely meet a native speaker who speaks the «correct language», you often have to deal with dialects, various abbreviations, speech defects, the presence of excessive expressiveness or its absence, etc.

The semantic barrier arises because the interlocutors belong to different cultures or social groups. In this case, one of the participants in the conversation can use language units that are completely incomprehensible to the other, or give them a different meaning than the one the interlocutor is used to. The existence of this barrier is determined by the factor of ambiguity of words. Any word usually has more than one meaning and, depending on the context of use, can have several interpretations.

The stylistic barrier arises due to the mismatch between the style of the language and its content, as well as the mismatch between the linguistic styles of the communicators, who during interaction use specific formulations and constructions that are incomprehensible to the partner. A stylistic barrier also occurs when communicators are unable to correctly structure the transmitted information.

As for non-verbal barriers, here the difficulties of communication participants may arise when transferring symbols, their incorrect understanding by one of the partners, after which problems arise with their meaning. Non-verbal communication barriers usually include:

- visual barriers (physical features, gait, facial expression, posture and changing postures, gestures, visual contact, psychological distance);
- acoustic barriers (intonation, timbre, volume, pitch, speech pauses, etc.);
- tactile sensitivity (handshakes, pats, kisses, etc.);

- olfactory barriers (smells).

At the same time, it should be remembered that each nation has its own interpretation of non-verbal means of communication. For example, students in Germany tap their knuckles together on the table if they liked the teacher's lecture, this is how they express their gratitude. But the sign, which in Americans means «okay» that is «good», in Germany is obscene.

Peculiarities of national and ethnic consciousness of representatives of different cultures often act as barriers to intercultural interaction. When meeting with representatives of other cultures, people usually perceive their behavior from the standpoint of their own culture. This is how ethnocultural stereotypes are gradually formed, which are generalized ideas about typical features characteristic of a certain people or its culture. While preserving the real characteristics of the group, stereotypes distort reality and give inaccurate representations of people with whom intercultural contacts take place.

The effectiveness of intercultural communication is also influenced by different value systems of its participants. The main barriers that reduce the effectiveness of interaction are the differences in cognitive systems used by representatives of different cultures. The differentiation of perception models is especially vivid when confronted with a different worldview. Awareness of the values of one's culture comes only when meeting with representatives of other cultures, when there is an interaction of different cultures and differences in their value orientations are revealed.

An important aspect of the process of overcoming communication barriers is the interactive interaction of all team members: readiness for purposeful work to overcome psychological barriers; readiness to independently find a way out of difficult situations and overcome psychological barriers. Summarizing everything said above, I want to point out the main ways to overcome intercultural barriers.

First of all, in order to be understood, it is necessary to speak clearly, take your time, make meaningful pauses, and avoid tongue twisters.

Secondly, in the process of communication, one should avoid vague, ambiguous expressions and words and not overload the message with professionalism, make sure that the style and manner of communication correspond to the situation.

Third, present and structure information in such a way that it is interconnected.

Fourth, it is important to pay attention to the non-verbal behavior of partners, develop non-verbal intelligence and expand your horizons.

Fifth, an essential factor is the awareness of one's cultural identity, as well as the peculiarities and cultural values of partners, representatives of other cultures.

To sum up, the presence and overcoming of barriers in intercultural communication determine and increase the level of intercultural and sociocultural competences of an individual, because they face the need to acquire new knowledge about the culture of partners, force them to improve their own communication skills, develop them, the ability to feel peculiarities and mentality foreign culture. Thanks to these processes, the individual becomes able to adequately predict the prospects of communication with representatives of other cultures, more effectively achieve the goals of intercultural interaction.

References:

1. Problems of overcoming barriers of intercultural communication. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197268415.pdf>_(Дата звернення 15.11.22)
2. Overcoming communicative barriers in intercultural communication. URL: <https://burago.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/189.pdf#page=110> (Дата звернення 15.11.22)
3. Barriers of effective cross-cultural communication. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/3509/1/БАР%27ЄРИ%20ЕФЕКТИВНОЇ%20МІЖКУЛЬТУРНОЇ%20КОМУНІКАЦІЇ%20ГЛОБАЛЬНОГО%20ІНЖЕНЕРА.pdf> (Дата звернення 15.11.22)
4. Cultural barrier. URL: https://vue.gov.ua/Бар%27єр_культурний (Дата звернення 15.11.22)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-31>

Суїма І. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Складність перекладу образної фразеології обумовлена необхідністю вирішувати, чи потрібно передавати метафоричність і обов'язково зберігати стилістичні та конотативні особливості фразеологічної одиниці (ФО), враховуючи при цьому її семантику. При неминучості

втраг необхідно приймати рішення про збереження в перекладі образу або змісту фразеологічних одиниць [1, с. 173].

В деяких випадках можна говорити про авторство фразеологізмів, наприклад, це відноситься до крилатих виразів, афоризмів, сентенцій, пов'язаних з певним літературним або історичним джерелом. Авторство зазвичай не впливає на вибір способу перекладу подібних ФО [3, с. 47]. Однак необхідно в набагато більшій мірі враховувати важливість збереження їх форми, а також часто присутніх в їх змісті коннотативних значень: натяків, алюзій, пов'язаних з їх джерелом.

Багато фразеологізмів, в тому числі нейтральні по стилю, мають національне забарвлення [2, с. 68]. Національний колорит ФО може бути обумовлений специфічною забарвленням окремого компонента (реалія, власна назва) або ж характером самої одиниці, пов'язаної тим чи іншим шляхом з національними особливостями відповідного народу. Реалія і власна назва, як будь-який компонент ФО, втрачає тим більшу частину свого значення, чим тісніше зв'язок між компонентами, тобто чим вище ступінь неподільності всього поєднання. При цьому, навіть повністю втрачаючи семантику, реалії майже завжди зберігають колорит, що представляє основні труднощі під час перекладу таких одиниць. Зазвичай фразеологізми з яскравим національним забарвленням передають фразеологічними одиницями, в яких національне забарвлення відсутнє: *Queen Ann is dead – відкрив Америку!*, *he will not set the Thames on fire – він попоху не вигадас, to carry coal to Newcastle – носити дрова до лісу*.

Переклад фразеологізмів значно ускладнюється в тих випадках, коли автор в певних стилістичних цілях змінює зміст і / або форму фразеологічної одиниці, наприклад опускає або додає компоненти, замінюючи їх синонімами або антонімами, переставляє їх місцями, або «схрещує» одні одиниці з іншими, тобто вживає фразеологічні одиниці не в їх нормативному вигляді.

Наприклад, у своїй промові на щорічній вечері *асоціації кореспондентів Білого дому* у 2016 році Барак Обама використав фразеологізм, але змінив його форму:

*In fact, I think we've got Republican Senators Tim Scott and Cory Gardner, they're in the house, which reminds me, **security, bar the door!***

Замість фразеологізму «*Katie, bar the door!*», що означає «стерезіться; готуйтеся до неприємностей», він змінив компонент фразеологізму «*Katie*» на «*security*» з метою створення жартівливої ситуації. Зміст при цьому залишився без змін.

Отже, основними труднощами під час перекладу фразеологічних одиниць можуть бути: національне забарвлення, каламбури, алюзії, зміна оратором змісту і/або форми вихідної фразеологічної одиниці.

Під час перекладу фразеологічних одиниць перекладач може припуститися різних помилок. В розглянутих перекладах нами були встановлені такі види помилок:

1. Невірний підбір відповідності.

Приклад можна знайти в перекладі уривку з виступу президента США Дональда Трампа перед співробітниками ЦРУ 21 січня 2017 року в штаб-квартирі ЦРУ в штаті Вірджинія:

*And probably almost everybody in this room voted for me, but I will not ask you to raise your hands if you did. But I would guarantee a big portion, because we're all **on the same wavelength**, folks. We're all **on the same wavelength**, right? He knows. It took Brian about 30 seconds to figure that one out, because we know **we're on the same wavelength**.*

*І, ймовірно, майже всі в цьому залі голосували за мене, але я не буду просити підняти руку, якщо хтось не голосував. Але гарантую вам велику підтримку, тому що всі ми – **в одному човні**, всі в одному, вірно? Він знає це. Щоб дійти такого висновку Брайану знадобилося всього тридцять секунд, тому що всі ми – **в одному човні**.*

У наведеному уривку оратор підкреслює спільність власних поглядів і поглядів слухачів та зазначає, що саме це взаєморозуміння дозволило йому отримати підтримку цієї категорії виборців на виборах. В цьому випадку використовується ідіома «*be on the same wavelength*» зі значенням «*to think in a similar way and to understand each other well*». У перекладі вжита ідіома «*в одному човні*», що має значення «*в однаковому (часто – небезпечному) становищі*» і є еквівалентом англійської ідіоми «*in the same boat*» («*in the same difficult situation as someone else*», «*having the same problem*»). При цьому в українській мові існує еквівалент вихідної ідіоми «*бути на одній хвилі*», що означає повне взаєморозуміння з будь-ким. Отже, в перекладі дещо змінюється зміст вихідного висловлювання, однак основна думка оратора зрозуміла із загального контексту ситуації, тобто неправильний підбір відповідності в мові перекладу в даному випадку не призводить до серйозного змістового спотворення. Оскільки виступ перекладався синхронно, можна припустити, що розглянута неточність пов'язана зі специфікою саме даного виду перекладу і у перекладача не було часу і можливості для пошуку більш близької відповідності вихідної одиниці.

2. Опуцнення фразеологічної одиниці.

Іншим прикладом може слугувати уривок з промови Барака Обама 6 листопада 2016 року:

*Now, it is no secret that the president-elect and I have some pretty significant differences. But remember, eight years ago President Bush and I had some pretty significant differences. But President Bush's team could not have been more professional or more gracious in making sure we had a smooth transition so that we could **hit the ground running**.*

Відомо, що ми з обраним президентом маємо деякі розбіжності. Але пам'ятайте, вісім років тому у нас з президентом Бушем теж були розбіжності. Але команда президента Буша проявила вражаючий професіоналізм і забезпечила плавний перехід між президентами.

Оратор виступає з коментарем за підсумками президентських виборів, в ході яких перемогу здобув кандидат від Республіканської партії Дональд Трамп. В цьому прикладі використовується ідіома «*hit the ground running*» зі значенням «*to immediately work hard and successfully at a new activity*», «*to make a quick and eager start; not waste time*». Йдеться про те, що, коли сам Барак Обама був обраний президентом, йому і його адміністрації вдалося без зволікання приступити до роботи завдяки професіоналізму команди попереднього президента. При перекладі ідіома опущена, тобто не передається не тільки образність, а й значення фразеологізму. В цьому випадку розглядається приклад синхронного перекладу, тому опущення може пояснюватися тимчасовими обмеженнями. Слід зазначити, що опущення ідіоми в розглянутому прикладі не призводить до серйозних смислових втрат або спотворень при перекладі, оскільки як попередній контекст переданий вірно і відображає основну ідею повідомлення.

3. Невмотивоване додавання.

*I also told my team today **to keep their heads up**, because the remarkable work that they have done day in, day out, often without a lot of fanfare, often with a lot of – a lot of attention – work in agencies, work in obscure areas of policy.*

*Також сьогодні я сказав своїй команді **бути уважними і не журитися**, тому що вони виконали приголомшливу роботу. День у день, часто без будь-якої урочистості і без уваги, в якихось тіньових областях політики.*

В цьому випадку використовується ідіома «*to keep one's head up*», еквівалентна українському фразеологізму «*не занепадати духом*». У перекладі значення цього виразу адекватно передано за допомогою функціональної заміни «*не журитися*», тоді як вираз «*бути уважними*» не відповідає контексту ситуації і є зайвим, оскільки це значення відсутнє в тексті оригіналу.

Отже, помилки при передачі смислового значення ідіом можуть зустрічатися при використанні фразеологічних і нефразеологічних

способів перекладу. Найбільш поширеними причинами помилок під час перекладу фразеологічних одиниць є обмеженість часу під час усного перекладу, а також використання фразеологічної одиниці, схожої за формою з англійським фразеологізмом, але не тотожною йому за лексичним значенням.

Список використаних джерел:

1. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.
2. Crystal D. Cambridge Encyclopedia of the English language. Cambridge : Cambridge University Press. 1995. 491 p.
3. Nida E. The Theory and Practice of Translation. Leiden: The united bible societies, 1989. 219 p.

ПАНЕЛЬ 2. МІЖКУЛЬТУРНІ ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-32>

Андрійчук М. Т.

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри видавничої справи та редагування,
Національний технічний університет України*

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

УКРАЇНСЬКА КНИГА ТА ПРЕСА НА КУБАНІ У ЧАСИ АКТИВНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ КРАЮ

Кубань і, зокрема та її частина, що була відома в українських землях як Чорномор'я, у кінці XVIII–XIX століттях настільки активно колонізувалася українською людністю, що вже у той час розглядалася як невід'ємна частка наших етнографічних теренів.

Це можемо проілюструвати поглядами тодішньої політичної еліти як Наддніпрянщини (для прикладу візьмемо гасло, висунуте свого часу Миколою Міхновським: «Одна, єдина, неподільна, від Карпат аж до Кавказу самостійна, вільна, демократична Україна»), так і Наддністрянщини (розглянемо приміром уривок із Прологу до поеми «Мойсей» Івана Франка: «Та прийде час, і ти огнистим видом Засяєш у народів вольних колі, Труснеш Кавказ вперещешся Бескидом, Покотиш Чорним морем гомін волі»). Основними каналами масової комунікації, через які поширювались тоді подібні думки та гасла серед населення Кубані, були українські книги та преса.

У XIX ст. саме українська видавнича продукція стала одним із головних чинників формування у кубанських українців національної свідомості та історичної пам'яті. Врахуймо і той факт, що українська книжка, як і мова, на той час прямо пов'язувались із проявами сепаратизму та загрозами цілісності Російської імперії.

Перші українські книги на Кубані з'явились разом із козаками-чорноморцями після їх переселення сюди з українських земель у 1792 році. Згодом, за клопотаннями очільників Чорноморського козацького війська сюди ж у Чорномор'я було відправлено більшість книг із фондів бібліотеки Києво-Межигірського монастиря. Це були переважно стародруки із різних українських друкарень [4]. Ще до появи у 1798 р. друкованого видання «Енеїди» Івана Котляревського у

листопаді 1792 р. у російській періодиці «Новые ежемесячные сочинения» вийшов у світ українськомовний твір «Ей, годі нам журитися, пора перестати», який належав перу одного із очільників чорноморського козацтва Антона Головатого (1732–1797).

Загалом у першій половині XIX ст. у всій Російській імперії виходило не так багато українськомовних видань. Відомо, що широку популярність на Кубані серед козаків отримали видання творів І. Котляревського, зокрема «Енеїда». Відомими на Кубані були також видання творів харківських українофілів, зокрема альманах «Сніп» (1841) А. Корсуна, а також видання петербурзьких громадівців – альманах «Хата» (1860), видання творів Марка Вовчка. І, безумовно, дуже популярними в краї були видання «Кобзаря» Т. Шевченка. Як приклад, можемо навести бібліотеку кубанського історика І. Попка, де були видання творів І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, П. Куліша та інших українських авторів [5, с. 63–64].

Можна стверджувати, що вже у середині XIX ст. на Чорноморщині активізувався український національний рух. Тут, як і на Наддніпрянщині, він проявився у діях стосовно відкриття українських національних шкіл, та використанні у приватному навчанні таких посібників, як «Грамотка» П. Куліша, «Буквар» Т. Шевченка та іншої української навчальної літератури, що сприяло також поширенню українського правопису в краї, не зважаючи на розповсюдження і на Кубані обмежувальних заходів російського царату – Валувєвського циркуляру (1863) та Емського указу (1876).

Популяризації українських видань у краї сприяли також місцеві українські діячі. Зокрема до них належить Яків Кухаренко (1799–1862) – останній наказний отаман Чорноморського козацького війська, друг Т. Шевченка, а також український письменник. Він – автор п'єси «Чорноморський побит» (1836), на основі якої Микола Лисенко написав оперу «Чорноморці». Я. Кухаренко став організатором українофільського гуртка, який займався розповсюдженням українських видань, а після загибелі цю справу продовжили члени його родини [1, с. 257].

На Кубані народилися й інші наші письменники, які теж стали класиками української літератури. Зокрема, це Василь Мова (1842–1891), який писав під псевдонімами «Лиманський», «Мигутченко», «Мигутський». Перші публікації В. Мови побачили світ у петербурзькому часописі «Основа» у 1861 році. Найвідомішими його творами були поема «Козацький кістяк» та драма «Старе гніздо і молоді птахи». Він також брав участь у роботі недільних шкіл та поширював серед українського населення так звані книжки-метелики, які активно розповсюджували в різних

українських землях громадівці. Твори В. Мови друкували переважно в галицьких виданнях – «Правда», «Діло», «Зоря», «Світ», «Літературно-науковий вістник» та ін. [2, с. 390; 3, с. 10].

Інший яскравий представник українського письменництва Кубані другої половини XIX ст. – Іван Прокопович Подушка (1850–1895). Він був автором публікацій про міське життя в Єйську в «Кубанських обласних відомостях». У 1871 р. в Таганрозі, що тоді входив до складу Катеринославської губернії, І. Подушка видав книгу своїх поезій «Починок», написаних під впливом Шевченкового «Кобзаря». Він також переклав українською мовою Гоголевого «Тараса Бульбу», хоч рукопис перекладу було втрачено [6, с. 76]. Серед кубанських авторів, які порушували козацьку тематику та питання побутування українського фольклору на Кубані, варто назвати також Івана Попка (1819–1893), Прокопа Короленка (1834–1913), Євгена Феліцина (1848–1903), Федора Щербину (1849–1938), Митрофана Дикарева (1854–1899), Якіма Бігдая (1855–1909).

Однак, розвиток української культури на Кубані і, зокрема, української книжки стримували цензурні обмеження імперської влади. Тому не залишалося іншого виходу, як висвітлювати українську тематику у російськомовних виданнях. Кубанські українці друкували твори у російськомовному українофільському журналі «Київська старовина» (1882–1906), а також у низці місцевих періодичних видань (окремі публікації українською мовою).

Згодом на Кубані з'явилася й місцева періодика, де час від часу публікувалися матеріали, пов'язані з українською культурою. Зокрема, вже в другій половині XIX – на початку XX ст. тут виходили газети «Кубанские областные ведомости», «Кубанская жизнь», «Кубанский курьер», «Кубанский казачий вестник», «Заря», «Новая Заря» та журнали «Кубанская школа», «Самопомощь», «На Кавказе» та інші. І хоч ці часописи виходили російською мовою (що й не дивно в умовах цензурних обмежень російського царату щодо українського друкованого слова), в них вміщувалась інформація про події українського культурного життя.

Засновником українського книговидання на Кубані став український громадський діяч та журналіст Степан Ерастов (1856–1933), який на початку 1890-х рр. став лідером українського національного руху Кубані. Зокрема, у 1896 р. він видав у Катеринодарі книжку А. Кримського «Хто ж винен?». У 1897 р. С. Ерастов вже у Ростові-на-Дону перевидав цю книжку накладом 1200 прим. та випустив п'ятитисячним накладом збірку оповідань Б. Грінченка. З метою зацікавлення читацької аудиторії українською книгою С. Ерастов запровадив звичай обдаровувати книжками «колядників» і

«щедрувальників» [1, с. 357]. Крім того, українські видання поширювались працівниками чайних, а також на сільських ярмарках, храмових святах та народних гуляннях спеціально підібраними і навченими С. Ерастовим книгоношами.

Наступний етап українського книговидання на Кубані вже був пов'язаний з революційними подіями 1905 р. і його становлення відбувалося зовсім в інших політичних реаліях.

Як бачимо українська книга та преса справили помітний вплив на формування національної свідомості та історичної пам'яті кубанських українців. Хоча більшість таких видань виходило за межами краю. Адже організувати видання українських книг на місцевому ґрунті кубанським українцям тривалий час не вдавалося через несприятливу політичну кон'юнктуру та цензуру. Лише наприкінці ХІХ ст., завдяки енергійній діяльності С. Ерастова та його однодумців, на Кубані вдалося реалізувати низку успішних українських видавничих проєктів, які сприяли розвитку національної свідомості кубанських українців.

Список використаних джерел:

1. Білий Д. Д. Українці Кубані в 1792 – 1921 роках. Еволюція соціальних ідентичностей: Монографія. Львів – Донецьк: Східний видавничий дім, 2009. 543 с.
2. Мова Василь Семенович // Українська літературна енциклопедія. В 5-ти т. – Т. 3. К – Н. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1995. С. 389–390.
3. Петренко Є. Д. Мова-Лиманський Василь Семенович. Енциклопедія історії України. Т. 7. Київ: Наукова думка, 2010. С. 10.
4. Слуцький А. Доля бібліотеки Києво-Межигірського монастиря на Кубані // Пам'ятки України: історія та культура. Київ, 2007. № 3. С. 34–41.
5. Слуцкий А. О формировании книжного фонда Кубани и об источниках изучения личных библиотек кубанцев. Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 47. Донецьк – Маріуполь, 2020. 299 с. (серія Кубанська україністика. Філологія і соціальні комунікації)
6. Чумаченко В. К. В. Мова (Лиманский) как феномен провинциального писателя последней трети XIX столетия. Культурная жизнь Юга России. 2009. № 5 (34). С. 73–76.

Гловацька С. М.

*кандидат технічних наук, доцент,
декан факультету по роботі з іноземними студентами,
Одеський національний морський університет*

МІЖКУЛЬТУРНІ ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МОРСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Здійснюючи підготовку фахівців для іноземних країн, українські заклади вищої освіти роблять значний внесок у розвиток міжкультурної комунікації, поширенні української мови, культури, традицій далеко за її межами. Випускники українських ЗВО є свого роду «послами доброї волі», повертаючись після отримання диплому на батьківщину та транслюючи знання та компетентності, отримані в Україні, своєму суспільству та державі.

Одеський національний морський університет, а раніше Одеський інститут інженерів водного транспорту, має давніші традиції у встановленні та розвитку міжкультурних зв'язків у світі. Так, починаючи з 1950 року, коли інститут започаткував підготовку спеціалістів морської галузі для Польщі, Румунії, Болгарії, Чехословаччини, Кореї, Китаю розпочався шлях ОПВТ у світовий освітній простір. З початку 60-х років ОПМФ розпочав підготовку кадрів для морської галузі В'єтнаму та Куби, за що у 1978 році за заслуги в сфері підготовки спеціалістів для зарубіжних країн інститут було нагороджено в'єтнамським орденом «Дружба», а у 1985 році – Пам'ятним знаком Міністерства вищої освіти Республіки Куба.

ОНМУ і сьогодні відомий як в Україні та далеко за її межами. Однак, попри незначний порівняно з відомими національними університетами вік, ОПВТ–ОНМУ посідає перше місце в лавах фундаторів інженерно-морської освіти. За 70 років підготовлено більш ніж 50 000 тисяч фахівців для морської галузі, із яких, три тисячі іноземних спеціалістів для більш ніж 80 країн Європи, Азії, Африки та Америки (рис. 1).

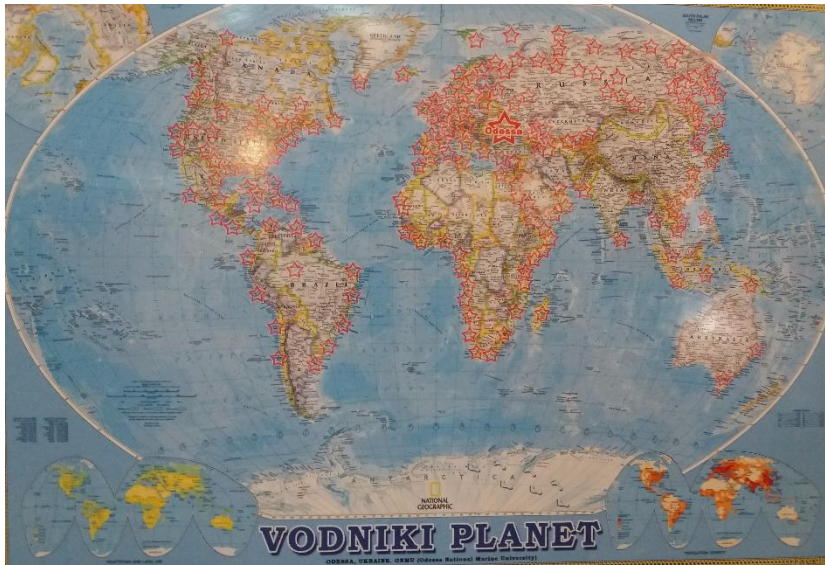

Рис. 1. Географія випускників ОІПВТ–ОНМУ

Найкращою характеристикою усієї роботи з підготовки іноземних студентів є діяльність випускників ОНМУ. Більшість із них у себе на батьківщині обіймали чи обіймають керівні посади у системі морського та річкового транспорту. Так, наприклад, Ля Інчень був академіком Академії наук Китайської Народної Республіки, Лі Цзянь – віцепрезидентом Загально-китайської кораблебудівної корпорації. Випускник Чан Ван Лі довгий час працював заступником міністра транспорту В'єтнаму. Данг Хіу Фу, закінчивши з відзнакою ОІПМФ та аспірантуру і, захистивши дисертацію, очолював порт Хо Ши Міна. Випускник Франциско Гонсалес Пагес очолював Міністерство освіти Куби, Чол Денг Алак, почесний професор ОНМУ, обіймав посаду Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Судан в РФ та по сумісництву в Україні. Випускники ОІПМФ з Болгарії Ангел Златов працював начальником порту Русе, Румен Сімеонов – начальником порту Варни. Випускники з Польщі Мечілов Токаж – директор Північної верфі Гданська, Здислав Хжан – директор судноверфі у Вроцлаві. У Грузинському морському паропластві працювали З.Г. Тускія та П.І. Джорбенадзе. На бакинському судноремонтному заводі ім. Ваню Стуріа багато років трудилися Н.В. Лубенець та А.Д. Старикова, в Азербайджані.

Сьогодні випускники ОНМУ входять до керівництва судноремонтних та суднобудівних підприємств Туреччини, Азербайджану, В'єтнаму та інших країн.

Співробітник Китайської академії соціальних наук, Ма Фен, отримав ступінь кандидата технічних наук з управління проектами в ОНМУ та ступінь постдоктора з соціології в Китаї. За його сприяння в університеті було створено два наукові центри з досліджень Китаю та Одного поясу, одного шляху.

Випускники, нинішні студенти, викладачі Одеського національного морського університету пишаються своєю Alma Mater, а на небі горить зірка на ім'я ОПМФ – таке ім'я було присвоєно у 1998 році (за ініціативою керівництва Вентспілського порту) зірці із сузір'я Візничого міжнародним Зоряним реєстром.

Також випускники ОНМУ знаходять себе не лише у професійній царині, а й в культурному, громадському та спортивному житті як в Україні, так і у себе на батьківщині. Прославили ім'я ОНМУ відомі його випускники – працівники культури: відомий письменник-сатирик, народний артист України, почесний професор ОНМУ Михайло Жванецький та артист-сатирик Віктор Ільченко, заслужений артист України, соліст Київського ім. Т. Шевченка театру опери та балету Георгій Красуля, поетеса, драматург, прозаїк Любов Забашта, поет, прозаїк, відповідальний секретар Одеської організації Союзу письменників України Борис Нечереда та багато-багато інших, які не увійшли до цього переліку, проте своїми досягненнями заслуговують на відзначення на сторінках історії університету. Анатолій Федорович Мошнянський, професор ОНМУ, який відпрацював у вузі понад 50 років, видав книгу «Курйози з життя морського університету», до якої включив забавні випадки, курйози, веселі історії з життя університету.

Сьогодні прославляє університет не тільки у професійній, а і культурній царині доктор технічних наук, професор, заслужений працівник транспорту, «Почесний громадянин міста Одеси» Пойзнер Михайло Борисович, автор 32 винаходів, більш ніж 150 наукових робіт; а також автор історико-документальних та художніх творів з краєзнавства, історії флоту та ін.

ОПМФ-ОНМУ славився і славиться високими досягненнями в спорті. Як тут не пригадати випускника ОНМУ, громадянина Грузії, Романа Долідзе, чемпіона світу з боротьби, чемпіона світу із змішаних единоборств. На честь 90-ї річниці університету Роман сказав: «Коротко описати моє ставлення до України можна так: Україна – моя друга батьківщина. Я познайомився з культурою та українським життям в Одесі, насамперед завдяки університету. Я багато чим завдячую ОНМУ

і вдячний всьому колективу. Хочу зазначити, що своє перше тренування я провів саме у спортзалі нашого вишу. Таким чином можна сказати, що моя спортивна кар'єра почалася саме тут.»

Міжкультурна комунікація здійснюється також через участь учасників освітнього процесу, науковців та студентів у міжнародних наукових та освітніх програмах та проєктах, а також через кооперацію із зарубіжними закладами освіти і науки, участь у спільних освітніх та наукових заходах.

Таким чином, можна констатувати, що заклади вищої освіти являють собою осередок та джерело міжкультурної комунікації як для студентської молоді, так як здобувачами освіти одночасно можуть бути представники 20-ти і більше країн, так і для науковців, шляхом їх інтеграції у світовий науковий та освітній простір.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-34>

Замша А. В.

кандидат психологічних наук,

викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

СПІЛЬНОТА ЧУЮЧИХ ЯК ЧИННИК КУЛЬТУРОГЕНЕЗУ ГЛУХИХ

Нині вважається, що спеціальні школи є лише складовою екосистеми культури глухих [2, с. 168]. Втім, аналіз процесу формування спільноти глухих дає підстави стверджувати, що якщо спеціальні школи є одним із елементів екосистеми глухих зараз, то наприкінці XVIII ст. – початку XIX ст. саме школи стали джерелом, обумовивши виникнення культури глухих і відокремлення спільноти глухих в окрему лінгвокультурну меншину [1, с. 240].

Так заснування спеціальних шкіл ознаменували заміну індивідуальної форми навчання на групову – в такий спосіб ці школи на зламі означених століть стали єдиним місцем, де глухі різного віку були зосереджені. Відтак глухі отримали можливість спілкуватися один з одним впродовж тривалого часу, що сприяло появі у них відчуття спільності й єдності один з одним, в підсумку це заклало підґрунтя для відмежування спільноти глухих від спільноти чуючих.

Звісно перші спеціальні школи для глухих засновувалися педагогами-новаторами, які були чуючими. Однак при відкритті перших шкіл конфлікту між культурами глухих та чуючих не існувало, оскільки не було сформовано і самих цих спільнот.

На початку створення спеціальних закладів була конкуренція і дискусія між представниками двох основних методів навчання глухих. При цьому методи навчання були важливими не лише для вирішення освітніх завдань, а й вплинули на формування культури глухих як такої. Важливим чинником в цьому плані став жестовий метод навчання глухих. Більше половини європейських та американських спеціальних шкіл впродовж XIX ст. практикували саме цей метод навчання, запропонований французьким педагогом Ш.-М. де Л'єпе. Означений метод ґрунтувався на використанні жестової мови глухих та штучних методичних жестів як засобу навчання. Школи, які практикували цей метод давали освіту такого ж рівня, який отримували чуючі. Глухі випускники спеціальних шкіл були високоосвіченими, мали можливість знайти гідну роботу і реалізувати себе в суспільстві, зокрема й заявити та відстояти свої інтереси. Глухі, які навчалися в школі разом, після випуску продовжували підтримувати зв'язок один з одним та зі своєю школою впродовж багатьох років. Частина глухих випускників згодом ставали вчителями спеціальних шкіл, їх директорами й засновниками. Постійна взаємодія глухих зміцнювала зв'язки всередині спільноти глухих та забезпечувала наступність поколінь глухих для передачі цінностей, досвіду, знань про те як може реалізувати себе глуха людина в тогочасному суспільстві. Центральним об'єднавчим фактором спільноти глухих став спільний засіб комунікації – жестова мова, яка є ядром культури глухих.

Саме мовні відмінності відокремили дві спільноти одна від одної – чуючі між собою спілкуються словесною мовою, а глухі – жестовою мовою. Звісно частиною освітньої підготовки глухих було вивчення словесних мов (читання та письмо). Відповідно й чуючі, за бажання, могли вивчити жестову мову, що й робили чуючі вчителі тих спеціальних шкіл, які дотримувались жестового методу навчання. Також частина чуючих батьків вивчала жестову мову, щоб спілкуватися зі своїми глухими дітьми [3, с. 2]. Втім загалом саме мовні відмінності стали причиною для розмежування двох спільнот.

Специфічну мову, якою користувалися глухі при спілкуванні між собою, і якою не володіли чуючі, останні почали сприймати як щось незрозуміле й чужорідне, щось що вирізняє глухих в окрему групу. Зокрема чуючі це відчували тоді, коли бачили переклад жестовою мовою для глухих на різних заходах (богослужіння, зібрання тощо), а також

тоді, коли спостерігали за спілкуванням глухих між собою. Саме відчуття чуючими людьми незрозумілості жестової мови, зумовила формування сприйняття глухих як інакших, не таких як чуючі.

Спеціальні школи для глухих були, з одного боку, фактором, що сприяв формуванню культури глухих та виокремленню глухих в окрему спільноту, а з іншого боку ті школи, які дотримувалися усного методу, зумовили культуроцид.

Знищення культури глухих, ядром якої була жести́ва мова, почалося саме з руху чуючих педагогів та поширення наративів щодо шкідливості жестової мови для навчання глухих, її несправжності як мови, її меншоварності порівняно зі словесною мовою. Особливо відзначилися представники італійських спеціальних шкіл, які визначали жести́ву мову як знаки диявола, а користування нею означувалося як гріх [2, с. 173]. З огляду на те, що значна частина спеціальних шкіл Європи засновувалися і функціонували за фінансової підтримки релігійних громад, теза про шкідливість використання жестової мови як засобу спілкування та навчання поступово звучала все гучніше.

Фінальною крапкою в протиставленні різних методів навчання, що гуртувалися на різному ставленні чуючих до глухих став Міжнародний конгрес з освіти глухих, проведений 1880 року в м.Мілан, Італія. Місце для проведення конгресу не було випадковим, бо попередні два конгреси, що проводилися у Франції завершилися нічим через гарячі дискусії між представниками двох методів навчання і зокрема потужну підтримку жестового методу спільнотою глухих. Відтак була обрана Італія, адже саме італійські школи були ревними поборниками усного методу. Водночас організатори Міланського конгресу (Товариство Перейри) зробили все можливе аби прихильники жестового методу не мали можливості взяти участь в заході. Для двох глухих, які приїхали на конгрес за власний кошт не було забезпечено переклад, відтак ці учасники не мали можливості брати участь на рівні з чуючими. За результатами цього заходу було прийнято резолюцію про тотальне впровадження усного методу та заборону жестової мови в спеціальних школах.

Для розуміння культурного аспекту цього конгресу варто навести основний аргумент, що став підґрунтям для впровадження саме усного методу. Бо володіння глухими усним мовленням дозволить їм інтегруватися в суспільство чуючих людей, а жести́ва мова «ізолює глухих в їх вузькій спільноті». Це фактично свідчить про небажання спільноти чуючих визнавати культуру глухих як таку та «переробити» глухих під себе задля власного комфорту.

Втілення в практику рішення Міланського конгресу відбулося впродовж наступних десяти років. Глухі вчителі втратили роботу в

спеціальних школах, відтак глухі діти не мали можливості взаємодіяти зі спільнотою глухих, не знали ані про жестову мову, ані про культуру глухих. Фактично глухі діти, які почали здобувати освіту після 1880 років були примусово вилучені з культури глухих.

Варто зауважити, що ефективність навчання глухих усному мовленню була вкрай низькою, це в підсумку спричинило різке падіння рівня освіченості глухих і часто призводило їх до жебрацтва після школи. Низький рівень освіченості глухих зумовив зниження статусу спільноти глухих та її представників, ототожнювати себе з цією спільнотою було ганебно. Ідеальний образ глухої людини це людина, яка здатна говорити усно так само як і чуучі. Однак сформувати здатність говорити усно у глухих є надзвичайно складним завданням, тож в такий спосіб у молодих глухих формувався комплекс своєї меншовартості порівняно з чуучими.

В ХХ ст. з часом освічена генерація глухих, що здобувала освіту до культууроциду поступово зникала. Хоч і намагалася допомогти глухим молодого покоління. Зокрема вони засновували різні організації, де глухі могли реалізовувати себе, спілкуватися один з одним, вивчати жестову мову [3, с. 3].

І якщо увага спільноти глухих була зосереджена на реінтеграцію глухої молоді в спільноту глухих та подолання наслідків культууроциду, то чууча спільнота як представників спільноти глухих «слухала і чула» виключно тих, хто здатен добре говорити усно, тобто однією мовою – це здебільшого слабкочуучі.

Варто зауважити, що спільнота слабкочуучих та спільнота глухих як на початку ХХ ст., так і зараз є абсолютно різними спільнотами з різними цінностями, що навіть виявляється в існуванні двох міжнародних асоціацій – Всесвітньої федерації глухих та Міжнародної федерації слабкочуучих людей. Якщо перша зосереджена на культурі глухих та жестовій мові, то друга спрямовує свою увагу на розвиток усного мовлення, залишків слуху тощо. З огляду на це представництво спільноти глухих слабкочуучими не сприяло визнанню культури глухих і статусу їх спільноти як лінгвокультурної меншини [4, с. 20].

Те, що «голосом глухих» стали представники іншої спільноти зумовило домінування медичного погляду на глухоту, що виявляється в її баченні як інвалідності, а не культурної особливості. Цей етап взаємовідносин між спільнотами глухих та чуучих отримав назву соціоепістемологічного насилля, спрямованого на винищення всього, що пов'язане з культурою глухих та того, що відрізняє глухих від чуучих [5, с. 190].

Лише останні декілька десятиліть спільнота глухих починає виборювати свій статус, зокрема шляхом визнання національних жестових мов, через введення вимоги щодо обов'язковості навчання глухих жестової мови тощо.

Загалом можемо виокремити такі етапи впливу спільноти чуючих на культурогенез глухих: промоція формування культури глухих, культуроцид, визнання культури глухих та прийняття культури глухих.

Список використаних джерел

1. Замша А. В. Роль жестової мови у формуванні особистості нечуючої дитини. Жестова мова й сучасність. 2010. Вип. 5. С. 238-249.
2. Замша А. В., Федоренко О. Ф. Шкільна освіта глухих – виклик для інклюзивної практики навчання. Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors : Collective monograph. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. P. 160-180.
3. Cantin Y. Une catégorie fragile : les sourds-muets et la réforme de l'éducation dans les années 1880. Intervention au séminaire ESOP du 11 janvier 2011. EHESS-CRH, 2011.
4. Fernandes J. K., Shultz Myers S. Inclusive Deaf Studies: Barriers and Pathways. Journal of Deaf Studies and Deaf Education. 2010. Vol.15(1) P. 17-29.
5. Snoddon K. The Social and Epistemological Violence of Inclusive Education for Deaf Learners. Canadian Journal of Disability Studies. 2020. № 9. P. 185-213.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-35>

Катаргіна Т. І.

*кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут історії України НАН України*

**ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ООН.
ГЕННАДІЙ УДОВЕНКО – КОРИФЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ
ДИПЛОМАТІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ**

За 77 років існування Організації Об'єднаних Націй інтереси України представляли відомі дипломати й політичні діячі, які, хоча й були обмежені впливом позицій СРСР на міжнародній арені, але здійснили вагомий внесок у розвиток наукового, культурного взаємозв'язку України

з багатьма країнами світу. За перші 10 років існування ООН українськими дипломатами були підписані 65 міжнародних угод, спрямованих на співробітництво у гуманітарній сфері з країнами зарубіжжя, що в системі координат тогочасного радянського суспільства зафіксувало статус УРСР як суб'єкта міжнародного права. 1958 року Україна відкрила Постійне представництво при ООН. Це дало змогу розгорнути діяльність у гуманітарній та культурній сферах із залученням більш широкого кола учасників. Постійне представництво виконує роль провідника позиції керівництва держави з питань міжнародної політики на світовому рівні.

Особливого значення діяльність Постійного представництва України при ООН набула з початку війни РФ проти України з 2014 р. Українські дипломати проводять політику протидії дезінформації держави-агресора, оприлюднюють докази руйнівних дій окупантів на території України, викривають їх злочини, спрямовані проти мирного населення. Завдяки цілеспрямованій діяльності українських дипломатів питання порушення міжнародного права Російською Федерацією розглядаються Міжнародним кримінальним судом, Міжнародним судом ООН, в рамках арбітражного розгляду за Конвенцією ООН про морське право, Європейським судом з прав людини. Також вирішуються питання діяльності моніторингової місії ОБСЄ на окупованих територіях [6].

За час діяльності Постійного представництва України, як у складі СРСР, так і за часів незалежності були: Петро Платонович Удовиченко (1958-1961), Лука Єгорович Кизя (1961-1964), Сергій Тимофійович Шевченко (1964-1968), Михайло Дионисович Полянничко (1968-1973), Володимир Никифорович Мартиненко (1973-1979), Володимир Олексійович Кравець (1979-1984), Геннадій Йосипович Удовенко (1985-1992) у 1997-1998 рр. був обраний Головою 52-ї Генасамблеї ООН, Віктор Гаврилович Батюк (1992-1993), Володимир Дмитрович Хандогій (1993-1994), Борис Миколайович Гудима (1994), Анатолій Максимович Зленко (1994-1997), Володимир Юрійович Єльченко (1997-2001, 2015-2019) у 2018 р. був обраний віце-головою 73-ї сесії Генасамблеї ООН, Валерій Павлович Кучинський (2001-2006), Віктор Володимирович Крижанівський (2006-2007), Юрій Анатолійович Сергеев (2007-2015), Сергій Олегович Кислиця (2019 – по теперішній час) віце-голова Економічної та Соціальної Ради ООН [5]. Кожний з них відстоював інтереси культурного простору та політико-правового статусу України на міжнародній арені.

Процес визначення місця й ролі України набув нового значення за набуття останньою державного суверенітету після розпаду СРСР. Нові виклики спонукали до проведення з боку України більш рішучої проєвропейської політики, налагодження реальних політичних та

економічних контактів, спонукав до визначення нових шляхів розвитку держави, що було доволі складно в перехідний період від планової економічної системи до умов ринкової економічної моделі. Значний внесок у підвищенні авторитету Української держави серед країн світу зробив державний, політичний, громадський діяч, дипломат Геннадій Удовенко.

Геннадій Йосипович Удовенко (22.06.1931, м. Кривий Ріг, УРСР – 12.02.2013, м. Київ, Україна) – професійний дипломат, політичний діяч, народний депутат України III, IV та V скликань, Міністр закордонних справ України (1994-1998), Голова Народного руху України (1999-2003), Президент 52-ї Генеральної Асамблеї ООН (1997-1998).

Після закінчення факультету міжнародних відносин Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка та аспірантури Українського НДІ економіки і організації сільського господарства (1958-1959) працював у галузі сільського господарства, а згодом перейшов до роботи на дипломатичній службі. Ще на початку своєї дипломатичної кар'єри був працівником секретаріату Відділення ООН у Женеві, Швейцарія. Як згадував Геннадій Йосипович: «Це були шість років спілкування, комунікації з представниками різних країн, багато різноманітних міжнародних подій, заходів і проєктів» [3].

З 1977 р. став директором Управління Секретаріату ООН у Нью-Йорку, США. З 1985 до 1992 був Постійним представником України при ООН [2]. Професійний дипломат Г.Й. Удовенко плідно представляв інтереси України на міжнародній арені. Особливу увагу приділяв питанням міжнародної допомоги захисту громадян від ядерної загрози після Чорнобильською катастрофи 1986 року. З часу проголошення незалежності України закладав підвалини у розбудову дипломатичної служби суверенної держави.

У 1992 році Геннадія Удовенка призначили Надзвичайним і Повноважним послом України в Польщі. «Це були насичені два роки праці, п'ять візитів найвищого рівня (показово для дипломатії), які визначили нову модель двосторонніх відносин, а українського дипломата перетворили на архітектора цих відносин» [3]. Результатом його роботи стала спільна заява Президентів України та Польщі «До порозуміння і єднання» від 21 травня 1997 р. [1, с. 209].

З 1994 по 1998 був призначений Міністром закордонних справ України. Захист національних інтересів став головним пріоритетом зовнішньої політики очолюваного ним Міністерства. Наполегливо працював над створенням іміджу України як геополітичної держави, котра має величезні економічні та політичні перспективи. Як згадує його колишній учень, а тепер Надзвичайний і Повноважний посол України,

Директор Дипломатичної академії при МЗС України Геннадій Надоленко: «Головними принципами Геннадія Удовенка були : професіоналізм, порядність, патріотизм» [3]. За час його каденції на посаді Міністра Україна підписала понад 200 міжнародних угод на вищому рівні, зокрема Будапештський меморандум 1994 р. про гарантії безпеки України з боку ядерних держав, в якому РФ, Велика Британія, США виступили гарантами безпеки та територіальної цілісності за набуття Україною без'ядерного статусу [1, с. 209].

Важливою віхою його дипломатичної кар'єри стало головування на сесії Генеральної Асамблеї ООН. З вересня 1997 по вересень 1998 рр. Г. Удовенко був обраний на посаду Голови 52 сесії Генеральної Асамблеї ООН, пізніше членом Ради президентів Генасамблеї ООН. Саме ця сесія увійшла в історію, як «сесія реформ», ухвалила програму оновлення Організації, яку запропонував її тогочасний Генеральний секретар Кофі Аннан. Головування Г. Удовенка на 52 Генасамблеї ООН було дуже плідним у налагодженні стосунків з країнами Азії та Африки, які з великою прихильністю ставилися до рішень, ухвалених з питань протидії расовій дискримінації, подолання бідності у низці країн африканського та азійського континентів, здійснення заходів у вирішенні продовольчих проблем.

Згодом Геннадій Йосипович мав значний вплив на формування міжнародної політики щодо ставлення до країн так званого третього світу, неодноразово брав участь у конференціях та сесіях ООН, представляв Україну в низці комітетів ООН: Раді Безпеки, Економічній та соціальній раді ООН. Обирався експертом та спеціалістом Політичного комітету Генеральної Асамблеї ООН.

Як очільник Міністерства закордонних справ незалежної України, приділяв увагу підготовці національних кадрів для підвищення рівня дипломатичного корпусу країни. Був одним із засновників у 1995 році Дипломатичної академії при Міністерстві закордонних справ. За час свого функціонування цей вищий навчальний заклад IV рівня акредитації здійснював підготовку фахівців у галузі зовнішньої політики за магістерськими програмами [7]. Геннадій Йосипович був обраний почесним доктором Бріджпортського університету (1997), Українського вільного університету у Мюнхені (1997) (Німеччина), Дипломатичної академії при МЗС України (2006) [1, с. 210]. 2016 року Дипломатичній академії при МЗС України було присвоєно ім'я Геннадія Удовенка. 2021 рік був проголошений в Академії роком Г.Й. Удовенка – видатного дипломата, фундатора принципів демократії у міжнародних відносинах незалежної України з країнами світу.

Список використаних джерел:

1. Віднянський С.В. Удовенко Геннадій Йосипович. Енциклопедія історії України. Київ : Видавництво Наукова думка, 2013. Т. 10. С. 209-210.
2. Горбатенко В.П. Удовенко Геннадій Йосипович. Юридична енциклопедія. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія імені М.П. Бажана», 2004. Т. 6. С. 175-176.
3. Надоленко Геннадій. Кредо дипломата. *ZN,UA*. 21 червня, 2021. URL: <https://zn.ua/ukr/international/kredo-diplomata.html> (дата звернення 11.11.2022).
4. Про державну підготовку спеціалістів для роботи у сфері міжнародних відносин при Міністерстві закордонних справ України: Указ Президента України № 397/95 від 30 травня 1995 року.
5. Постійне представництво України при ООН. Юридична енциклопедія. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія імені М.П. Бажана», 2002. Т. 4. С. 693; Організація Об'єднаних Націй. Опубліковано 11 вересня 2022 р. Офіційний сайт. URL: Міністерство закордонних справ. <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/organizaciya-obuyednanih-nacij> (дата звернення 13.11.2022).
6. Постійне представництво України при ООН у Нью-Йорку. Офіційний сайт. URL: <http://ukraineun.org/ukraine-and-un/activities-in-un/> (дата звернення 13.11.2022).
7. Про Дипломатичну академію. Офіційний сайт. URL: <http://da.mfa.gov.ua/> (дата звернення 13.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-36>

Коваль Г. П.

вчитель історії та географії,

Новосафронівська гімназія Новоодеської міської ради

Миколаївської області

ДЕЯКІ ПИТАННЯ З ДІЯЛЬНОСТІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДУМИ ТА УПРАВИ ВЕСНОЮ 1894 РОКУ

Соціально-економічний розвиток Миколаєва в 1894 році складався з самих різних процесів, подій, явищ. Одним із самих головних напрямків розвитку міста була діяльність Миколаївських міської думи та управи. Розглянемо деякі питання з їх діяльності весною 1894 року. Між миколаївською думою та херсонським земством вже давно існували

натягнуті стосунки. Спочатку розбіжності виникли були через горезвісну Варварівську пристань. В даний час розбіжності між миколаївською думою та херсонським земством на початку березня 1894 року виникли були через представництво. Як це було не дивно, але Миколаїв, за розмірами своєї торгівлі та платежами земських зборів, який займав друге місце в Херсонській губернії, не мав жодного свого представника ні в губернських, ні в повітових земських зборах. Мало цього. У розкладних комісіях інтереси Миколаєва зовсім не були представлені, і, звичайно, таке становище не могло бути нормальним. Наведемо для прикладу додаткові збори, що стягувалися земством. В 1889 році Миколаїв сплачував цих зборів близько 7 тисяч рублів, в 1894 році цифра ця зросла до 23 тисяч рублів. Якщо навіть було припустити, що додаткові збори розкладалися правильно, тобто пропорційно на всі міста губернії, то платники (в даному випадку місто) зовсім не знало, чому ці збори так прогресували і чи складало це прогресування загальне явище в губернії. Олександрія, Ананьєв, навіть заштатний Вознесенськ – усі вони брали участь у земській діяльності, усі мали своїх представників у земстві. А Миколаїв, перше після Одеси місто губернії, залишалося осторонь цієї діяльності і було лише покірним платником земських зборів. Миколаїв був неспроможний не нарікати і не домагатися права брати участь у розкладах земських зборів, що на його частку припадало чимало. Зважаючи на таке ненормальне становище, гласний думи Ессен подав був міському голові заяву, в якій пропонував думі порушити клопотання про надання їй права обирати свого представника до губернської розкладальної комісії, зі стягнення земських податків з нерухомого майна, у тому числі фабрик і заводів. Разом з тим Ессен запропонував клопотати, щоб Миколаїв, за прикладом Одеси, отримав право обирати 2 гласних у повітову та одного до губернської комісії з розкладання додаткових зборів. Міська дума, звичайно, дуже співчутливо поставилася була до справедливої та практично корисної пропозиції Ессена і ухвалила порушити клопотання у вказаному сенсі. В місті здавалося, що клопотання не повинно було обмежуватись тими вузькими рамками, в які воно було укладено. Місто мало домагатися або повного права участі у земській діяльності, або клопотати про виділення його в самостійну земську одиницю. Якщо друге клопотання не могло бути реалізованим, то перше мало багато шансів на успіх. Миколаїв у адміністративному відношенні становив окрему одиницю військового губернаторства. Військові губернаторства та градоначальства прирівнювалися законом до губернських міст. Чому ж у земській діяльності Миколаїв мав стояти нижче повітових і навіть заштатних міст? [1].

Також бували і суперечка з містом у його жителів. Купець Вуліх придбав взимку 1894 року від міста ділянку землі на території, що називалася Шлахбаум. За умовою, укладеною з містом, Вуліх був зобов'язаний на придбаній ділянці землі спорудити в певний термін будівлі для висипання зерна. Заплативши за ділянку гроші, Вуліх пропустив був термін, призначений для будівництва, чому і звернувся до думи з проханням про продовження цього терміну. Вуліху було відмовлено. Іншому купцю – Шлемовичу, який придбав від міста ділянку землі одночасно з Вуліхом, дума термін цей для будівництва продовжила на 2 роки. Це була явна несправедливість. Вуліх знову входив у думу з проханням, у якому просив поставити їх у однакові умови з Шлемовичем. Тут виникла була низка курйозів. Член управи Кузьмін починав проповідувати гласним теорію, неприємну толстовській, відповіддю злом на зло. Так як Вуліх по відношенню до міста, як орендаря його казарм, виявився незговірливим і непоступливим, то Кузьмін рекомендував прохання його відхилити. Зізнатися, особливих провин за Вуліхом не було видно. Якщо Кузьмін побачив їх у тому, що контракт, укладений на казарми Вуліха, був збитковий для міста, то звинувачення це повинно було впасти на тих міських представників, які цей контракт уклали. Так здавалося. Клопотання Вуліха було піддано закритому балотуванню. На балотувальних ящиках фігурували три записки: відстрочений до червня 1895 р. (як Шлемовичу), «землю відібрати та повернути отримані за неї гроші» та «землю відібрати і грошей не повертати». Результат у всіх ящиках негативний. Тоді було запропоновано нову редакцію питання: «відстрочити до жовтня 1894 р.». Балотування знову дало негативну відповідь. Читачів автор статті запитував: «Покірініше прошу розгадати загадку. Яку відповідь дала дума і якого погляду вона трималася у цьому питанні?» [2].

Власники цирюльних та перукарських закладів в березні 1894 року звернулися були до думи з клопотанням про дозвіл їм тримати свої заклади відкритими в неділю та свята протягом цілого дня. Прохачі у підкріплення свого клопотання виставили такі мотиви, що гласні, читаючи їх, лише сміялися. Чути були голоси: «Хай господарі відпустять своїх робітників і тоді вони можуть працювати хоч усю ніч». Здавалося б, що більше й розмовляти не було чого. Але ось знайшовся якийсь добрий чоловік, зробив збір із цирюльників і перукарів по рублю «з носа» і обіцяв домогтися у думи згоди на продовження робочого дня у свята. Тепер, за чутками, до прохання господарів цирюльних та перукарень мали приєднатися й їхні підмайстри. Незважаючи на це, клопотання мало б вдруге зазнати фіаско. Обмежуючи робочий час у свята, міська

дума своєю обов'язковою постановою мала на увазі, головним чином, інтереси малолітніх робітників. Шлях ремісничого учнівства і так був усяяний шипами. Якщо у свято учень отримував тепер можливість відпочити кілька годин, то не було жодної підстави жертвувати цим дорогим для нього часом для будь-яких ефемерних цілей. Саме ефемерних. Господарі найбільших і найкращих у місті цирульних і перукарень були дуже задоволені існуючою обов'язковою постановою, що давала і їм можливість знати, що таке свято. Жоден з них не підписався на прохання до думи; вони й тепер були не солідарні зі своїми товаришами, які входили у думу з новим клопотанням. Ці розсудливі ремісники в один голос казали, що обмеження часу відкриття їхніх закладів у свята анітрохи не позначилося було на їхньому бюджеті. Їхній заробіток анітрохи не зменшився. Які вагомні мотиви до скасування існуючої обов'язкової постанови могли подати добровільні захисники короткозорих перукарів і цирульників, було не зрозуміло. Цікаво, що загальна реміснича управа, яка в межах можливості (мінімальних, відмежованих їй законом) намагалася захистити інтереси ремісників – учнів, зовсім не співчувала клопотання цирульників [3].

Миколаївська міська дума в 1892 році була порушила клопотання про встановлення в Миколаєві лікарняного збору. Клопотання це, під час перебування міністра фінансів дійсного таємного радника Вишнеградського, було відхилено. Але дума звернулася була з ним вдруге і на початку травня 1894 року, за отриманими приватним шляхом звістками, Миколаєву було дозволено стягнення лікарняного збору і при цьому у розмірі 1 рубль, а не 60 копійок, як в Одесі. Не було чого говорити про те, що встановлення лікарняного збору було для міста надзвичайно важливим. Міські витрати прогресували, чого не можна було сказати про прибутки. Утримання лікарні обходилося місту 60 тисяч рублів на рік; за лікування-ж в ній (при місячній платі в 10 руб. 50 коп.) надходить не більше 8 – 10 тисяч рублів. За приблизним розрахунком, зробленим міською управою, лікарняний збір давав близько 40 тисяч рублів на рік. Дозвіл лікарняного збору дуже багато сприяв би міський голова В.А. Даценко, який особисто клопотав у Петербурзі і зумів підкріпити міське клопотання вагомими цифровими даними. Навіть сама думка про встановлення в Миколаєві лікарняного збору належить тому ж Даценко, який вказав на нього, як на одне з небагатьох джерел, з якого місто могло б отримувати на свою користь нові доходи.

На початку 1893 року в Миколаєві відбувалися вибори посадових осіб із громадського управління. Перші вибори, за скаргою одного з гласних, особливою у міських справах присутністю були скасовані і замість них призначені інші. Два члени присутності заступник міського

голови (нині міський голова) В.А. Даценко і член управи (нині гласний) К.А. Ессен залишилися були при особливій думці і перенесли були справу в думу. Остання ухвалила була рішення присутності оскаржити до сенату. Наразі сенат, розглянувши скарги, вибори визнав законними, а рішення особливої у міських справах присутності неправильне. Оскільки склад членів управи по першим і другим виборам неоднаковий, то думі доводилося провести обрання одного члена управи замість пана Кузьміна, який потрапив кандидатом на других виборах і заступив місце пана Ессена. Виникало питання! За циркулюючими тоді чутками, на посаду члена управи мали балотуватимуться кілька осіб [4]. В середині травня 1894 року також гостро в Миколаєві стояло питання про машиніста для потреб міського господарства. В Миколаєві говорили, якщо вам були потрібні хороші машиністи, зверніться за рекомендацією до фінансового відділення миколаївської міської управи. В Миколаєві була міська криниця, з якої вода видобувалася за допомогою парової машини. На посаду машиніста призначено було покрівельника, який дійсно вдало лагодив дахи будівлі міської управи і красиву там стелив підлогу. Йому запропонували, він побажав – і одразу утворився машиніст. Отримувати по 50 руб. на місяць платні за несення обов'язків, до яких і не підготовлявся, кому не було б цікаво? Але тут вийшло маленьке непорозуміння. Одного сумного для машиніста день паровий котел (завдяки його невмінню керувати машиною) отримав ушкодження, через що міський колодязь довелося закрити – «для очищення», як свідчило оголошення фінансового відділення управи. Але справжня причина закриття колодязя дійшла військового губернатора, який призначив комісію для проєктування «покрівельного машиніста». Губернський інженер механік В.В. Рюмін дав такий відгук про те, що він, мовляв, «здатний керувати машиною, коли вона перебуває в ходу». Інакше кажучи, машиніст міського колодязя годився. Довелося з ним попрощатися. Після того фінансове відділення управи запрошувало осіб, які бажали зайняти місце з керування машиною до міського колодязя, пророкуючи при цьому, що «за приватними рекомендаціями та атестатами прийому наслідувати не може». Як так? Адже потрібне «тільки» добре бажання, і тоді сміливо можна брати на себе обов'язки і машиніста, і акушера, і члена управи, і всі інші! [4].

Таким чином, ми бачимо, наскільки цікавими та різноманітними були справи Миколаївської міської думи весною 1894 року.

Список використаних джерел:

1. Одесские Новости – 1894. – № 2895, суббота, 12 (24) марта.
2. Там само. – № 2898, вторник, 15 (27) марта.

3. Там само. – № 2930, суббота, 16 (28) апреля.
4. Там само. – № 2954, пятница, 13 (25) мая.
5. Там само. – № 2959, четверг, 19 (31) мая.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-37>

Кондратова А. М.

*кандидат юридичних наук,
завідувач відділу з питань економічного розвитку та фінансової
політики, Дослідницька служба Верховної Ради України*

Сабо Ж. Б.

*викладач юридичних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
«Мукачівський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»*

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ІСТОРИЧНИЙ РОЗРІЗ

Культура – ключовий фактор соціалізації, який регулює різні сфери взаємодії людей – від повсякденного спілкування до функціонування глобальної економіки.

На формування української культури вплинули історично-географічні чинники, а саме: територія, раса, економічні умови, міграція. Історія українського народу та його культури починається ще з правічних часів, коли він, на своїй землі, творив глибокі народні традиції, високі взірці культури, опановував державні форми свого життя.

Період розвитку української культури охоплює часовий відрізок від її витоків і до прийняття християнства, тобто – це культура східнослов'янських племен дохристиянської доби. Їх називали літописними племенами або племінними князівствами. Центрами були міста: у полян – Київ, в ільменських слов'ян – Новгород, у кривичів – Смоленськ та Полоцьк, у сіверян – Чернігів.

Східнослов'янських поселень існувало багато, хоч за розмірами вони були невеликими. Села будувалися за два-чотири кілометри одне від одного і налічували від чотирьох до сімдесяти дерев'яних жител. Кожна нова група поселень виростала на відстані до сто кілометрів. У центрі зводилися города, тобто укріплені фортеці, що служили для захисту, проведення племінних сходів і культових обрядів. Східнослов'янські

землі рясніли сотнями таких обнесених частоколом населених пунктів. Прогрес в житті слов'ян визначило землеробство, складовою якого було тваринництво та птахівництво. Саме це вплинуло на розвиток ткацтва, виноградарства, ливарництво [4, с. 9]. Значних успіхів досягло гончарство, була притаманна висока художня якість в оформленні виробів. Вони прикрашалися вигадливим орнаментом та зображеннями з магічним змістом. Щодо ювелірної справи, то застосовувались складні технології з карбування металу, нанесення фарби. Особлива сторінка духовної культури слов'ян – міфологія. Життя слов'ян великою мірою залежало від природних явищ. Вони обожнювали природу, наділяли її людськими властивостями.

Слов'янські народи створили самобутню культуру, що стала основою їх консолідації, виникнення державності, збереження і примноження духовних традицій. Розвиток української культури припадає на час існування княжої держави – Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Ця доба характеризується прийняттям християнства, закріплюється давньоруська писемність, яку впровадили Кирило та Мефодій. Їх заслуга в історії культури є надзвичайною, саме Кирило у 863 році розробив першу впорядковану слов'янську азбуку і цим поклав початок розвитку слов'янської письменності [1, с. 73]. Кирило і Мефодій переклали з грецької мови багато книг, що стало початком формування старослов'янської літературної мови, багато років провели серед західних і північних слов'ян і сприяли поширенню грамотності серед цих народів. Поширюється в цей період книжкова культура, засновуються бібліотеки при церквах та монастирях. Функціонує кісткове ремесло, різьба по дереву, тут визначна Подолу, торговельному і ремісничому району. Тут була зручна природна гавань у гирлі Почайни, біля неї базар, де торгували купці з різних країн: греки, хозари, євреї, поляки, німці, чехи.

З переходом українських земель під владу Речі Посполитої характерним чинником було те, що були живі традиції Київської Русі. Найкраще вони збереглися у західноукраїнських землях, менш потерпілих від монголо-татарського нашествия. Крім того, у великому князівстві Литовському культурна спадщина Київської Русі була сприйнята на державному рівні. В цей період міста отримують магдебурзьке право, тобто право на самоврядування, що пожвавлює та стабілізує товарні та грошові відносини. Свою роль відіграв і вплив західноєвропейського Відродження та Реформації. В містах України, як і в ряді інших європейських країн, проживало етнічно різноманітне населення: крім українців – поляки, німці, євреї, вірмени, угорці, греки, що сприяло взаємопроникненню різних культур.

Кризова ситуація в культурі України виникла в кінці XVIII століття, коли українська територія виявилася у складі двох імперій – Російської

та Австрійської. Єдиними носіями і творцями української культури в цій ситуації залишилися низи суспільства, простий народ.

Однією з принципових особливостей української культури ХХ століття є визначальна роль політичного чинника. Поворотне значення мали Перша світова війна, Лютнева революція і Жовтнева революції, боротьба за українську державність 1917–1920 рр., створення СРСР, Друга світова війна, криза соціалізму і розпад радянської системи, отримання Україною незалежності.

У радянський період, який зайняв більшу частину сторіччя, українська культура пройшла складний шлях, який поєднує досягнення і втрати, духовні злети і трагедії: національне піднесення 20-х років, трагедію у роки сталінської диктатури, хрущовську «відлигу», брежнєвський «застій», горбачовську перебудову [2, с. 233]. Внаслідок одержавлення всіх сторін життя суспільства, його бюрократизації, централізації влади провідну роль відігравала особа першого керівника комуністичної партії і всієї держави. Після здобуття Україною незалежності в 1991 р. почався новий етап розвитку українського суспільства [3, с. 236].

Україна стала суверенною демократичною державою. По багатомісячному шляху було чимало злетів і падінь, перемог і поразок, досягнень і прикрих помилок, але українці вистояли. Їх прагнення до національної державності стало містком, що пов'язав минуле і сьогодення. Яким буде майбутнє, залежить тільки від нас.

Список використаних джерел:

1. Бойко М. П. Ідейно-гуманістичні позиції Кирило-Мефодіївського товариства та суспільні реалії сучасної України / М. П. Бойко // Грані. – 2016. – № 140. – С. 72-75.
2. Бабка В. Л. Історична пам'ять доби Перебудови в Україні: вектори трансформації / В. Л. Бабка // Література та культура Полісся. Сер. : Історичні науки. – 2014. – Вип. 76. – С. 227-238.
3. Копієвська О.Р. Культурна функція держави в контексті національного державотворення : монографія. – К.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2010. – 272 с.
4. Історія української культури. Частина 1. Становлення та особливості української культури [Текст] : навч. посібник [для студ. усіх спеціальн.] / [О. О. Петутіна, О. В. Голозубов, Г. В. Буряк [та ін.]; за ред. О. О. Петутіної. – Х. : НТУ «ХП», 2011. – 156 с.

Корсак К. В.

*доктор філософських наук, професор,
ПВНЗ «Київський медичний університет»*

Корсак Ю. К.

*кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,
Інститут вищої освіти НАПН України*

Ляшенко Л. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ПРО ДВІ НЕДООЦІНЕНІ СВІТОВІ НООРЕВОЛЮЦІЇ І РОЛЬ НОСІЇВ УКРАЇНСЬКИХ ГЕНІВ У МОВНОМУ Й КУЛЬТУРНОМУ ПРОГРЕСІ

В історії наук і всіляких технологічних та інших винаходів легко відшукати приклади їх тимчасової недооцінки. Ще в 1866 р. німецький дослідник природи Ернст Геккель запропонував створити «екологічні науки» і на цій основі припинити індустріальне плондрування довкілля, але виконання його порад розпочалося на Заході в 1950-х роках лише після серії жахливих морських катастроф і майже повного отруєння рік та інших водойм.

Автори цих тез та учасники невеликої «ноошколи» в усіх аспектах повторюють життєвий шлях Е. Геккеля, адже після відкриття К. Корсаком в 2000 р. двох рятівних для популяції Номо екологічно ідеальних ноотехнологій (похідне від «ноосферні технології») і створення десятків статей, тез і сертифікованого «Nooglossary» з багатьма «ноотермінами з майбутнього» людство вже 22 роки ігнорує єдиний реальний шлях для власного порятунку, що в загальних рисах був передбачений В. Вернадським публікаціях початку 1920-х років ([2] та ін.). Ні організатори «Давосу-2022», ні експерти й керівники ООН не бачать початок *глобальної виробничої ноореволюції №1*, що полягає в заміні старих і екодеструктивних виробництв рятівними ноотехнологіями (nootechnology ≡ wisetechnology), що надають Номо все потрібне (їжу, одяг і все інше) й одночасно виліковують довкілля від наявних пошкоджень. Вже діє завод для отримання з мікропилу їжі з назвою «abunda», вже винахідники технології «протеїн Фу» розв'язали проблему харчування дводенним початковим запасом їжі екіпажів

На рис. 1 вказано, що перші дві рятівні для людства ноотехнології з'явилися у 2000 році серед тисяч нанотехнологій (нанофотокаталізація і бактеріальне отримання біопластиків), але тільки з весни 2019 року їх кількість стала зростати по експоненті. Їх вже приблизно 40, але з певних причин їх цілковито і переконано ігнорують на Заході (точніше кажучи – у виданнях зі світу Sciences&Arts). Там літери «ноо» дозволені тільки для опису запропонованої французом Т. де Шарденом spirit-оболонки (простору поєднаних думок людей). Найбільш впливові бактеріальні ноотехнології (як протеїн Fy, що знищить білковий голод на Землі разом з усім індустріальним тваринництвом) не помічають навіть зараз. Але загалом невдовзі світова увага сконцентрується на ноотехнологіях, тому ноореволюція № 1 має, на наше переконання, хороші шанси на швидкий і позитивний розвиток.

Набагато складніша ситуація з ноореволюцією № 2 в усій сфері гуманітарних наук й уявлень про людину та її мислення. Та спершу вкажемо на те, що вона є майже повною ревізією більшої частини змісту наук з гуманітарної сфери і спирається на новітні засоби ізопного та іншого вимірювання віку артефактів та розшифрування (секвенування) ДНК їх біологічної складової. Фактів стало так багато, що необхідно заново створити картину минулого, зокрема, появи і взаємодії племен, народів, етносів. Провідний генетик планети Девід Райх зі США кілька місяців тому висловився дуже рішуче: «Наше розуміння цих взаємозв'язків найближчими роками стане проблемою, що ґрунтується на більш ретельному аналізі даних та погляді на них з нових точок зору. Ми робимо кілька кроків назад і розуміємо, що ключові події та стосунки суттєво відрізняються від моделі першого проходу, яку ми спільно розробили. *Модель, у створенні якої я брав участь, хитається* (**акцентовано нами). Я знаходжу це захоплюючим і дестабілізуючим. І я хотів би взяти участь у спробі з'ясувати правду» [1].

Для полегшення подальших пояснень використаємо авторський рис. 2, що ілюструє події за 50000 років, в яких провідну роль зіграли наші пращури.

Накопичення подібних фактів дало провідному автору змогу наприкінці 2021 р. здійснити відкриття-2 – сформувані теорію участі генетичних пращурів українців у чотирьох глобальних мегаподвигах, що детермінували більшу частину прогресу людства за останні 15 000 років. *Мегаподвигом №1* ми пропонуємо назвати здійснення пращурами українців і первинних європейських «фермерів» переходу від канібалізму до гуманізму, що відбувся у Східній Анатолії (позначки Гебеклі-Тепе і Чатал-Гуюк на рис. 2). Спершу вони винайшли новий світогляд як основу праукраїнського архетипу, виховали на його основі

нові покоління молоді, успішно одомашнили рослини і дрібні копитні. Відомі нам науковці помилялись у своїх теоріях, стверджуючи, що гуманізм з'явився тільки після появи стабільних селищ. Ми пропонуємо «біблію» черговість подій: «Спочатку було Слово...».

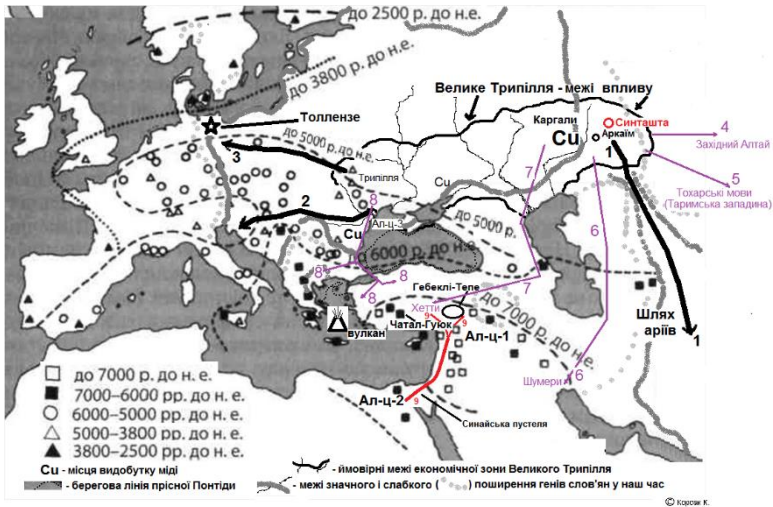

Рис. 2. Докази внеску носіїв українських генів у прогрес людства

Заздрість агресивних сусідів та інші причини зумовили дрейф на Захід, де частина винахідників досягла Атлантики, а наші невисокі зростом пращури обрали чорноземи України й через поєднання генами з чоловічою гаплогрупою R1a мисливців-аріїв створили цілковито феноменальне явище – трипільську культуру, перелік і пояснення досягнень якої надто великі для цього тексту. Головне – *мегаподвиг № 2* як поява сім'ї індоєвропейських мов і відповідної культури. Впливи прашурів вказані стрілками 1, 2, 3, ... 8, а спільність мов ми пояснюємо перенесенням «хмари тегів» (технологічних та інших термінів). На Заході, як довів Д. Райх, агресивні носії гаплогрупи R1b, ліквідували «фермерів» разом з усім їх гуманізмом й надалі керувалися тим, що має назву «атлантичний архетип» з його страшними «досягненнями». Вони спробували знищити ще й слов'ян, але в Толлензе-битві зазнали від них 3250 років тому такої поразки, що «затихли» аж на два тисячоліття. Це відчутно й зараз у єдності поляків та українців у війні-2022, чому не завадили навіть гори брехні.

Мегаподвиги № 3 і № 4 були індивідуальними і належать Заратуштрі, який винайшов першу світову універсальну релігію, та В. Вернадському з його правильною теорією будови Землі і прогнозом майбутнього на століття.

Чи буде героїзм українців у війні-2022 визнаний п'ятим мегаподвигом – засвідчить майбутнє. А ми зобов'язані поширювати нооідеї, виявляти і пропонувати нові ноотехнології і ноонауки, виховувати молодь не на основі міфів і здогадів, а на досягненнях нооісторії та інших ноонаук. Всі новітні виміри й дослідження дають докази вказаних та інших досягнень наших пращурів. Мріємо про вибір Вітчизною самостійного ноорозвитку, про те, що якийсь з українських університетів стане першим на планеті *ноозакладом*.

Список використаних джерел:

1. Shaw D. (2022). Telling Humanity's Story through DNA. Geneticist David Reich rewrites the ancient human past / *Harvard Magazine*, 124, 6, July-August (URL: <https://www.harvardmagazine.com/2022/07/feature-ancient-dna>) Appeal 12-11-2022

2. Vernadsky W. L'autotrophie de l'humanité // *Revue générale des sciences*. 1925. No. 17/18. Pp. 495–502 (URL: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k171004/f500.item.zoom>).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-39>

Малініна А. Ф.

*аспірант кафедри історії та філософії,
Бердянський державний педагогічний університет*

МІЖКУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ КОНСУЛІВ У ПОРТОВОМУ МІСТІ БЕРДЯНСЬКУ

Портові міста в силу своєї специфіки традиційно виступали аренами міжкультурної комунікації, яка суттєво впливала чи не на всі аспекти їхнього існування. Не був виключенням в цьому плані і портовий Бердянськ, який ще до отримання ним статусу міста розглядався як потенційна «друга Одеса». Будучи закладений саме з першочерговою метою сприяння експорту зерна з Північного Приазов'я, Бердянськ досить швидко став місцем облаштування чисельних іноземних консульств. Ці консульські установи стали невід'ємною складовою

«культурної мапи» Бердянська, тоді як консули відігравали значущу роль у міжкультурних зв'язках у місті та регіоні. Саме цій проблематиці і присвячена наша розвідка.

Попри безумовну актуальність, проблематика, пов'язана з історією іноземних консульств і в цілому в Україні, і безпосередньо в портовому Бердянську, довго залишалась на маргінесі наукових зацікавлень дослідників. Для Бердянська історіографічна ситуація почала кардинально змінюватись із 2016 року, коли Ігорем Лиманом і Вікторією Константіною була започаткована книжкова серія «Історія іноземних консульств на Півдні України» і побачив світ її перший випуск – книга «Європейське спрямування Північного Приазов'я в імперську добу: британські консульські рапорти про італійське судноплавство», яка базувалась на документах консульств у Бердянську та Маріуполі [1]. Згодом були опубліковані ще чотири книги цієї серії, що стосувались діяльності британського, німецького та грецького консульств у Бердянську [8; 9; 10; 11]. Крім цих монографій, побачила світ і низка статей, присвячених діяльності окремих консулів у портовому місті на узбережжі Азовського моря [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Втім, перелік іноземних консульств, які впливали на конкретику міжкультурної взаємодії, був значно ширший за той, який на сьогодні вже вивчений.

Сама хронологія заснування іноземних консульських установ у Бердянську може розглядатись як етапність розбудови міжкультурних зв'язків у місті та регіоні. Згідно зі «Списками іноземних консулів у Бердянську в XIX – на початку XX ст.» хронологія поповнення репрезентованості закордонних держав у місті була такою: 1836 р. – Сардинія, 1842 – Сицилія, 1856 – Данія, 1857 – Австрія і Греція, 1858 – Бельгія, Велика Британія та Тоскана, 1859 – Пруссія, 1861 – Мекленбург-Шверін, Франція, Нідерланди, Швеція і Норвегія, 1868 – Північно-німецький союз, 1869 – Римська держава, Італія, 1869 – Австро-Угорщина, 1870 – Османська імперія та Іспанія, 1871 – Німецька імперія [10, с. 229-252].

Консули були глибоко залучені до міжкультурної комунікації між країнами, які вони представляли, і населенням своїх консульських округів (територіальні межі яких значно варіювались в залежності від країни, але, зрозуміло, обов'язково включали саме місто Бердянськ). Причому вони були залучені до цієї комунікації великою мірою саме з огляду на регламентовані їхніми державами обсяги консульських повноважень. Якщо узагальнювати, саме консули мали брати участь у багатьох сферах комунікації підданих репрезентованої ними держави з представниками місцевої бюрократії, чиновництва тощо.

Фактично, сама географія країн, чії консульські представництва діяли в Бердянську, добре корелювала з прапорами, під якими іноземні судна заходили до Бердянського порту, аби експортувати звідти зерно. І саме різнопланове сприяння екіпажам цих суден було важливою складовою консульських функцій. Сприяння у тому числі і в аспекті безпроблемної міжкультурної комунікації, включно із наданням послуг перекладача.

При цьому далеко не в кожному випадку самі іноземні консули були підданими держави, інтереси якої представляли, і не в кожному випадку належали до «титульного етносу» цієї держави. Тож в таких випадках вони самі не обов'язково були носіями культури (мови, традицій тощо) відповідної країни.

Для кращого розуміння цього важливо мати на увазі, що в Бердянську була доволі поширеною практика, коли одна особа одночасно представляла інтереси двох а то й більше іноземних держав. Адже в повітовому місті деяким країнам часто просто важко було відшукати гідного представника, згодного виконувати такі зобов'язання. Тим більше, що в абсолютній більшості випадків консульські обов'язки виконувались на безоплатній основі.

В багатьох випадках іноземними консулами ставали іноземні піддані, які на момент призначення вже тривалий час мешкали в Російській імперії і безпосередньо в Бердянську. Тож вони вже були більш чи менш глибоко інтегровані в місцеву культуру. При цьому залишаючись і носіями культури країни, яку представляли.

Маємо і низку прикладів міжкультурної комунікації безпосередньо а родинях іноземних консулів. Скажімо, дружина британського підданого, віце-консула Великої Британії в Бердянську Джона Грієвза тривалий час була баварською підданою і, відповідно, носієм баварської культури. Це дало Грієвзу підстави ще до того, як стати віце-консулом Великої Британії, звернутись до уряду Німецької імперії, пропонуючи свою кандидатуру на вакантну посаду її консула в Бердянську.

Окремим цікавим аспектом є міжкультурна комунікація всередині самої консульської «корпорації» Бердянська. Будучи «вершками» місцевого суспільства, вони тісно комунікували між собою, і метричні книги місцевих церков зберегли чимало записів про набуття консулами різних держав духовної спорідненості через участь у хрещеннях і вінчаннях.

В цілому проблематика міжкультурних зв'язків у контексті діяльності іноземних консулів є вельми цікавим аспектом і локальної історії, і історії міжнародних відносин, тож вона потребує подальшого глибокого предметного вивчення.

Список використаних джерел:

1. Konstantinova Victoria, Lyman Igor, Ignatova Anastasiya. *European Vector of the Northern Azov in the Imperial Period: British Consular Reports about Italian Shipping* (Berdyansk: Tkachuk O.V., 2016), 184 p.
2. Lyman Igor, Konstantinova Victoria, British Consul in Berdyansk Cumberbatch, Great-Greatgrandfather of Modern Sherlock Holmes. *Scriptorium nostrum*. 2017. № 2 (8). С. 195-207.
3. Lyman Igor, Konstantinova Victoria, British Vice-Consul in Berdyansk John Edward Greaves. *Scriptorium nostrum*. 2016. № 2 (5). С. 86-108.
4. Lyman Igor, Konstantinova Victoria, William George Wagstaff – British Consul, Responsible for Ekaterinoslav Province and Ports of the Sea of Azov. *Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки*. 2016. Вип. 12. С. 57-62.
5. Константинова В.М. Віце-консул Великої Британії у Бердянську Харві Роберт Лоу та його рапорти. *Scriptorium nostrum*. 2016. № 3 (6). С. 76-91.
6. Лиман І., Константинова В. Британський консул у Бердянську Вільям Георг Вагстаф. *Scriptorium nostrum*. 2015. № 3. С. 72-90.
7. Лиман І.І., Константинова В.М. На захисті інтересів Великої Британії у Північному Приазов'ї: консул Джеймс Ернест Наполеон Зораб. *Історія торгівлі, податків та мита*. 2015. № 2. С. 139-156.
8. Лиман Ігор, Константинова Вікторія, Данченко Євген. *Британський консул і промисловець Джон Грієвз* (Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2017). 200 с. Текст англ., укр.
9. Лиман Ігор, Константинова Вікторія. *Грецька громада та консули Греції у Бердянську XIX – початку XX століття*. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. 494 с., іл. Текст укр., грецькою.
10. Лиман Ігор, Константинова Вікторія. *Німецькі консули в Північному Приазов'ї* (Дніпро: ЛІРА, 2018). 500 с.: іл., к.
11. Лиман Ігор, Константинова Вікторія. *Український Південь очима консулів Британської імперії 19 – початку 20 ст. Том 1: Британські консули в портовому місті Бердянську* (Київ, 2018). 630 с., іл. Текст англ., укр.

Павленко С. С.

*кандидат історичних наук,
заступник директора з експозиційної роботи,
КП «Музей історії Дніпра» Дніпровської міської ради*

ЯПОНСЬКЕ КОНСУЛЬСТВО В ОДЕСІ: ЕТАПИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШТАТ СПІВРОБІТНИКІВ

Історія Японського імперського консульства в Одесі розпочалася у 1889 р. й тривала до 1937 р. Установа декілька раз зачинялася і поновлювала свою роботу, що поділяє її діяльність на етапи. Про деякі аспекти функціонування цієї інституції згадують у своїх дослідженнях Дж. Ленсен [10], І. Матяш [2], Сумі Сірекі [11], Л. Вовчук [1] та ряд інших дослідників. Декілька статей присвятили історії консульства і авторка цих тез [3–9]. У представленій публікації ми спробуємо здійснити загальну реконструкцію історії цієї інституції, етапів її діяльності та складу персоналу.

Створюючи консульства Токіо переслідував низку завдань, а саме:

- 1) прагнув налагодити торговельні відносини з іноземними країнами;
- 2) намагався захистити інтереси японців, що перебували за кордонами;
- 3) прагнув отримати перевірені відомості про навколишній світ [10, р. 2–3]. Слід згадати, що пріоритетність тих чи інших напрямів діяльності інституції в Одесі змінювалася в залежності від стану міжнародних відносин та різних економічних процесів.

Створення японського консульства в Одесі розпочалося у 1889 р, коли був виданий наказ про виділення на цю інституцію фінансування. Історія установи складається з двох ключових етапів: перший – 1889–1909 рр. – вписаний у загальну канву відносин Російської імперії та Японії; другий – 1926–1937 рр. – радянський період. Слід відзначити, що перший етап не був суцільним. Так, хоча у 1889 р. і був виданий наказ про створення інституції, запрацювала вона у 1892 р. З 1899 по 1902 рр. консульство не діяло. Це було пов'язано зі смертю попереднього очільника, відсутністю кадрового резерву та невизначеністю зі сторони Японії, у питанні об'єктивної потреби у цій інституції. Вдруге консульство припинило працювати у період з 1904 по 1906 рр., через розгортанням російсько-японської війни.

Першим представником японських інтересів у Південній Пальмірі став **Олександр Ракшеєв** у статусі почесного консула. Свої обов'язки він виконував з 1892 по 1898 рр. На нього покладалися важливі завдання

з вивчення регіону та розвитку торгівлі. Завдяки ініціативам Ракшеєва у 1897 р. при консульстві було відкрито комерційний музей зі зразками японського виробництва. Почесний консул прагнув аби інституція стала посередником між місцевими комерсантами та японськими виробниками. Через ці міркування він прийняв серію замовлень на вироби з Японії. Але передчасна смерть Олександра Васильовича не дозволила реалізувати ці задуми.

Владнати питання узятих зобов'язань та долі виставки мав секретар консульства **Тодо Широ**, який у 1898–1899 рр. був уповноваженим у справах установи. Він повернув грошові задатки та передав зразки виробництва до одеського Музею витончених мистецтв. Після цього консульство тимчасово призупинило свою діяльність, але у місцевому музеї продовжувала діяти «Японська кімната».

Відновлення у 1902 р. консульства було мотивоване загостренням російсько-японських відносин. Левова частка уваги нового консула – **Гідзими Камеґаро** зосереджувалася на військово-стратегічних питаннях. Він двічі призначався консулом до Одеси, працюючи тут у 1902–1904 рр. та 1906 р. Його другий період перебування полягав у потребі відновити та налагодити роботу резиденції.

З відкликанням Гідзими, одеська установа була понижена до віцеконсульства, яке очолив колишній секретар інституції **Фукуда Наохіко**. Умови життя в Одесі в цей час були вкрай складними через революційні події та політику реакції, що відмічав у своїх спогадах секретар консульства Сасаки Сейґо. В цей час робота установи викликала помітний інтерес зі сторони російських контррозвідників що доводить встановлення таємного спостереження з Фукудою.

Другий, радянський етап діяльності японського консульства в Одесі розпочався у 1926 р. Консулом обрали людину, яка мала гарне розуміння одеських реалій – **Сасаки Сейґо**. Його головним завданням стало налагодження роботи установи. Відкриття японської резиденції викликало значний інтерес зі сторони ДПУ (Державне політичне управління). Контррозвідники намагаються налагодити всебічне спостереження за консульством.

Сасаки написав невеликі спогади про своє перебування в Одесі. Радянські реалії, у порівнянні з його минулими враженнями, викликали у нього більше негативних оцінок. Але друге перебування японця в Південній Пальмірі тривало усього пів року. Дійсно зануритися у життя Одеси в цей час він не встиг, хоча і поновив багато старих контактів.

У тому ж 1926 р. тимчасово обов'язки консула були покладені на віцеконсула **Камімуру Сін'їці**. Виконуючи робочі зобов'язання, він намагався діяти відповідно до типових консульських компетенцій. Але

бурхливе особисте життя віцеконсула давало контррозвідникам чудову можливість для втручання у внутрішнє життя консульства. ДПУ намагався для початку завербувати цивільну дружину японця – Ірину Загорську, а далі здійснили спробу прямого контакту з Камімурою. Але ці дії не дали бажаного результату. Загорська не змогла виконати покладені на неї контррозвідниками завданнями й постійно ухилялася від контакту, а Камімура попри складне своє становище не погодився на співпрацю. Зрештою дипломат обриває зв'язок з Загорською. Йому не поталанило вивезти за кордон ані Ірину, ані їх спільну дитину. З відкликанням Камімури з Одеси вони залишилися цілком в руках ДПУ.

У 1927 р. до міста прибув новий консул – **Шімада Шігеру** (1927–1930). В цей час контррозвідники нарешті отримали таємних агентів серед співробітників консульства. Найбільше свідчень добували «Токієць» (Фоменко Володимир) – давній знайомий Шігеру, «Васильєв» (Цибулько Михайло) – кур'єр-сторож установи та кухарка «Стара» (Шецке Олена).

За час своєї роботи в Одесі Шімада склав близько 200 звітів, що є абсолютним рекордом порівняно з іншими консулами-одеситами.

З лютого по червень 1930 р. керуючим консульством був секретар **Ногучі Яшіо**. У 1930–1934 рр. японським консулом в Одесі працював **Танака Бун'іциро**. В центрі його консульських досліджень були питання індустріалізації та колективізація, продовольчої кризи та Голодомору, репресії. Хоча консул і цікавився економічною сферою, але на відміну від попередників він вже не ставив питання про проведення акцій прямо спрямованих на розвиток двосторонньої торгівлі чи встановлення прямого пароплавного з'єднання. Його основним завданням було спостереження за подіями у регіоні та допомога землякам, які відвідували Одесу.

Останній японський консул в Одесі – **Хірата Мінору** працював у місті з 1934 по 1937 рр. Традиційно основне поле його обов'язків знаходилося в інформаційній сфері. Особливістю звітів Хірати була їх велика кількість, малий обсяг, стислий характер викладу без включення власної аналітики. Традиційно основним джерелом інформації були періодичні видання. Теми консульських звітів були досить типовими, описуючи економічні та культурно-релігійні питання, мореплавання та оповідаючи про конкретні події.

Але у 1937 р. перекреслюються усі подальші перспективи. Радянський уряд вирішив зменшити кількість іноземних консульств ряду держав на своїй території. До їх переліку увійшли і японські установи. Усі офіційні обґрунтування та докази були лише виправданнями, а протест Японії не дав результатів. І хоча радянські

вимоги явно порушували положення міжнародних домовленостей, токійському уряду довелося прийняти їх. У вересні 1937 р. історія Японського імперського консульства в Одесі завершилася.

Штатні співробітники японського консульства в Одесі

Керівники консульства		Віцеконсули та секретарі	
<i>Ракиєєв Олександр</i>	1892–1898, почесний консул	<i>Муро Шейдзіро</i>	1895–1897, секретар
<i>Тодо Широ</i>	1898–1899, уповноважений у справах консульства	<i>Тодо Широ</i>	1897–1898, секретар
<i>Ідзіка Каметаро</i>	1902–1904, 1906, консул	<i>Мацумото Мікіносукє</i>	1902–1904, секретар
<i>Фукуда Наохіко</i>	1906–1909, віцеконсул	<i>Фукуда Наохіко</i>	1902–1904, 1906 р., секретар, 1906 р. віцеконсул
		<i>Сасакі Сейго</i>	1907–1909, секретар
<i>Сасакі Сейго</i>	1926, консул	<i>Камімури Шін'їці</i>	1926–1927, віцеконсул
<i>Камімура Шін'їті</i>	1926–1927, тимчасово виконуючий обов'язки консула	<i>Гото Ясуцугу</i>	1926–1927, секретар, 1927 р. віцеконсул
<i>Шімада Шігеру</i>	1927–1930, консул	<i>Ногучі Яшіо</i>	1928–1930, секретар
<i>Ногучі Яшіо</i>	1930, тимчасово виконуючий обов'язки консула	<i>Мітані Шідзєо</i>	1930–1937, секретар
<i>Танака Бун'їтіро</i>	1930–1934, консул	<i>Танака Ейджі</i>	1931, молодший секретар
<i>Мітані Шідзєо</i>	1934, тимчасово виконуючий обов'язки консула	<i>Кікума Шізука</i>	1935–1937, секретар
<i>Хірата Мінору</i>	1934–1937, консул		

Список використаних джерел:

1. Вовчук, Л. А. Радянські спецслужби vs японської дипломатії (на матеріалах японського консульства в Одесі в міжвоєнний період). Сходознавство, 2022. № 89, С. 3–24.
2. Матяш І. Іноземні представництва в радянській Україні (1919–1991): протистояння і співпраця. Київ, 2020. 503 с.

3. Павленко С. Консул «під пильним оком»: Танака Бун'їцро в Одесі. Східний світ. 2021. № 1. С. 18–34.
4. Павленко С. Діяльність консульства Японії в Одесі під керівництвом Шімади Шігеру. Частина I. Східний світ. 2022. № 2. С. 16–26.
5. Павленко С. Діяльність консульства Японії в Одесі під керівництвом Шімади Шігеру. Частина II. Східний світ. 2022. № 3. С. 28–46.
6. Павленко С. Експозиція японських товарів при японському імперському консульстві в Одесі наприкінці XIX ст. як елемент іміджевої політики Японії. Східний світ. 2015. № 3. С. 27–36.
7. Павленко С. Каметаро Гідзіма (японський імперський консул в Одесі): робота в умовах конфліктно-дружніх відносин. Східний світ. 2020 № 1. С. 55–68.
8. Павленко С. Камімура Шін'їці: кохання чи кар'єра? Сходознавство. 2022. № 89. С. 49–72.
9. Павленко С. Сасаки: спогади про Одесу та консульська служба. Східний світ. 2021. № 3. С. 39–55.
10. Lensen G. A. Japanese Diplomatic and Consular Officials in Russia. Tokyo, 1968. 230 p.
11. 角茂樹. 黒海の真珠とうたわれたオデッサの日本領事館 [Сумі Сігекі. Визнана чорноморська перлина і Японське консульство в Одесі]. 一般社団法人霞関会. 2021.03.10. URL: <https://www.kasumigasekikai.or.jp/黒海の真珠とうたわれたオデッサの日本領事館> (дата звернення: 20.03.2021).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-41>

Рахно К. Ю.

*доктор історичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу культурної антропології,
Науково-дослідний інститут українознавства МОН України*

КИЄВОРУСЬКА МІФОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ РАЮ-САДУ У ПОВІДОМЛЕННІ АХМАДА ІБН ФАДЛАНА

«Книга» арабського дипломата першої чверті X століття Ахмада ібн Фадлана, яка часто називається «Запискою», є цінним історико-етнографічним джерелом, яке містить важливу, часто унікальну

інформацію про побут і вірування народів Східної Європи, в тому числі й русів, чий грандіозний, величний і вражаюче моторошний поховальний обряд ватажка було описано в подробицях. У норманістській історіографії вона традиційно розглядалася як свідчення скандинавського походження русі. Зокрема, Ірина Коновалова вважає встановленим, що описана ібн Фадланом обрядовість та зовнішній вигляд русів видають у них скандинавів [5, с. 215]. Володимир Петрухін так само переконаний, що їхня скандинавська етнічна належність є загально визнаною [9, с. 153; 11, с. 74], а всім реаліям побуту русів, описаним у мусульманських авторів, уже знайдено скандинавські паралелі [10, с. 133].

Проте вже давно висловлювалися й інші погляди. Зокрема, навіть з боку норманіста Олексія Толочка вже прозвучала думка про поспішність і помилковість у деталях оголошення скандинавським всього етнографічного вигляду русів ібн Фадлана [15, с. 182]. Водночас польський релігієзнавець Павел Щепанік, слідом за фінським славістом Вільо Мансіккою [8, с. 240], пропонує відродити погляд на звістку ібн Фадлана як на надзвичайно складну декорацію похоронної драми, що, на його думку, складається з численних елементів різноетнічного походження [22, с. 112-123]. В той же час конкретних прикладів він не наводить. Тому варто детально розглянути всі ці елементи, починаючи з зафіксованих уявлень про місце, куди, відповідно до вірувань русів, відправиться їхній померлий ватажок.

І весільний обряд, і символіка поховального обряду зазвичай пов'язані з концепцією світоустрою [1, с. 147]. Судячи зі слів арабського мандрівника, кохана дівчина руса, що її вбивали на похороні, мала на меті досягти потойбічного благополуччя в прекрасному саду біля свого померлого пана, з яким вона посмертно вступила в шлюб. Описуючи свої видіння, першого разу дівчина говорила: «Ось я бачу свого батька і свою матір», другого: «Ось усі мої померлі родичі, що сидять», на третій: «Ось я бачу свого пана, що сидить у саду, а сад красивий, зелений, і з ним мужі та юнаки, і ось він кличе мене – так ведіть мене до нього» [4, с. 144-145].

Володимир Петрухін визнав, що важко знайти відповідність уявленню про потойбічний світ як про сад у скандинавській міфології. Можна, на його думку, зіставити сад ібн Фадлана з садами богині Ідун, але їхній зв'язок із потойбічним світом неясний [9, с. 164; 11, с. 83]. Насправді в богині Ідун немає ніяких садів, вона просто володіє золотими яблуками молодості, але про яблуневий сад у скандинавських джерелах взагалі не йдеться [20, р. 165-166; 7, с. 54, 116-118; 6, с. 190-191], тим більше про перебування там мертвих. За уявленнями скандинавів, викладеними в «Едді» Сноррі Стурлусона, усі померлі від старості, від хвороби, навіть убиті раптово, без попередження потрапляли у непривітне й похмуре царство Хель [14, с. 31; 19, с. 84]. Ті,

хто потонули в морі, потрапляли до Егіра й Ран [14, с. 70]. Єдиним способом розминутися з Хель була, за тією ж «Еддою», смерть у бою. Проте у Вальхаллі померлі ейхерії не мають ніяких садів [14, с. 26]. У розповіді Саксона Граматика (1.8.14) про потойбічну мандрівку-катабасис датського короля Хадінга якісь сади в потойбіччі теж не згадуються [12, с. 52; 18, с. 286].

Натомість українці вірили, що на тому світі душі померлих зустрічаються, розмовляють і разом проводять час, а рай уявляли саме як сад. В українських легендах уявлення про рай як зелен-сад, розділений за віковими групами, виразно домінують. Скажімо, у селі Пашківка Ніжинського повіту Чернігівської губернії наприкінці XIX століття вважали, що маленькі діти, що граються яблуками та бубликами, та молодь («парубки і дівчата»), яка співає пісні, перебуває в квітучих, а старші люди – у фруктовому (плодоносному) саду, окремо молоді одружені чоловіки і жінки, які мирно розмовляють, окремо старі діди й баби [17, с. 174]. Такі вірування були поширені по всій Україні. Для порівняння, за однією з народних легенд, яку на початку XX століття було записано у селі Молодієве (Молодія) Чернівецького повіту на Буковині, у раю є чотири прекрасні сади, у яких окремо перебувають діти, парубки з дівчатами, «вбрані якнайкращі», молоді з чоловіками та старі люди. Оскільки кожна людина постає в новому світі в тому віці, який вона мала на час своєї смерті, – найліпше там молодим. На відміну від літніх людей, які й у раю залишаються старими та немічними, «всі вони сіяли, як ангели, гуляли, сміяли си, висилили си». «Забавляли си там молоді молодіці з молодими чоловіками, всі щасливі та виселі», весело гралися у райському саду діти-ангелики [2, с. 353-354]. Це точно відповідає почутому ібн Фадланом. Українські народні уявлення про рай як вічнозелений квітучий сад мали дохристиянське походження [3, с. 240-241]. Їхнє побутування засвідчено також у фольклорній традиції інших слов'ян, зокрема у словаків і словенців [13, с. 6].

Слово «рай» у слов'янських мовах є іранським запозиченням, відсилаючи до етнокультурних контактів праслов'ян із кочовиками-сарматами [21, с. 74-76]. Не дивно, що й міфологічна концепція раю як саду в українців вказує радше не на скандинавський, а на північноіранський вектор успадкування, що відповідає й деяким іншим іранським паралелям до описаного Ахмадом ібн Фадланом поховального обряду русів. Зокрема, осетинам, які є прямими нащадками сармато-аланів, рай уявлявся прекрасним садом із зеленими галявинами, де померлі разом із сім'янами, що раніше пішли на той світ, проводять свій час безтурботно, щасливо, за прекрасними наїдками. Красиво одягнені молоді, статні юнаки, їхні чарівні дружини і маленькі, одягнені в білі шати діти сумирно сидять за золотими столами,

заставленими різноманітними напоями та стравами, вигляд яких тішить серце і насичує душу [16, с. 306]. Таким чином, «Книга» ібн Фадлана виразно засвідчує слов'янськість космологічних уявлень русів, що спонукає до подальших студій у цьому напрямку й пильного розгляду інших деталей опису.

Список використаних джерел:

1. Акишев А. К., Акишев К. А. Интерпретация иссыкского погребального обряда. Культура и искусство древнего Хорезма. Москва : Наука, 1981. С. 144–153.
2. Гнатюк Володимир. Похоронні звичаї й обряди. Етнографічний збірник. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. Львів : друкарня Наукового товариства імені Шевченка, 1912. Т. XXXI–XXXII. С. 131–424.
3. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Історично-релігійна монографія. Вінніпег : накладом Видавничої Комісії при Товаристві «Волинь»; Інститут дослідів Волині, 1965. 424 с.
4. Ковалевский А. П. Книга Ахмеда Ибн Фадлана о его путешествии на Волгу в 921-922 гг. Статьи, перевод и комментарии. Харьков : издательство Харьковского государственного университета им. А. М. Горького, 1956. 345 с.
5. Коновалова И. Г. Восточные источники. Древняя Русь в свете зарубежных источников. Москва : Логос, 2003. С. 169–258.
6. Ларрингтон Кэролайн. Скандинавия. Женщины в легендах и мифах. Москва : Крон-пресс, 1997. С. 184–216.
7. Ларрингтон Кэролин. Скандинавские мифы: от Тора и Локи до Толкина и «Игры престолов». Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2019. 235 с.
8. Мансикка В. Й. Религия восточных славян. Москва : ИМЛИ РАН, 2005. 368 с.
9. Петрухин В. Я. Погребения знати эпохи викингов (по данным археологии и литературных памятников). Скандинавский сборник. Таллин : Ээсти Раамат, 1976. Вып. 21. С. 153–170.
10. Петрухин В. Я. «Русский каганат», скандинавы и Южная Русь: средневековая традиция и стереотипы современной историографии. Древнейшие государства Восточной Европы 1999 г. Восточная и Северная Европа в средневековье. Москва : Восточная литература, 2001. С. 127–142.
11. Петрухин В. Я. Русь и все языцы. Аспекты исторических взаимосвязей: историко-археологические очерки. Москва : Языки славянских культур, 2011. 384 с.

12. Саксон Грамматик. Деяния данов. В 2-х томах (16 книгах). Т. 1: Книги I-X / Перевод с латинского А. Досаева, под ред. И.А. Настенко. Москва : «SPSL»-«Русская панорама», 2017. 608 с.
13. Срезневский И. О языческом веровании древних славян в бессмертие души. Б.м., 1847. 12 с.
14. Стурлусон С. Младшая Эдда. Ленинград : Наука, 1970. 254 с.
15. Толочко Алексей. Очерки начальной руси. Киев-Санкт-Петербург : Яаурус, 2015. 336 с.
16. Чибиров Л.А. Традиционная духовная культура осетин. Москва : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. 711 с.
17. Шарко Е. О. Из области суеверий малоруссов Черниговской губернии // Этнографическое обозрение. 1891. № 1. С. 168–175.
18. Элиаде Мирча. Шаманизм: Архаические техники экстаза. Киев : София, 1998. 384 с.
19. Ellis H. R. The Road to Hell: A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature. London : Cambridge University Press, 1943. VIII, 226 p.
20. Ellis-Davidson H. R. Gods and Myths of Northern Europe. Harmondsworth : Penguin Books, 1990. 251 p.
21. Gieysztor Aleksander. Mitologia Słowian. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2006. 407 s.
22. Szczepanik Paweł. Słowiańskie zaświaty. Wierzenia, wizje i mity. Szczecin: Triglav 2018. 190 s.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-42>

Стоянова Д. Ф.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства
філологічного факультету,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ОДЕСЬКІ ДАМАСКИНИ ЯК СВДЧЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Звернення до рукописної спадщини має першочергове значення для дослідження не лише історії народу, його культури, етнографії, мови, літератури, а й для вивчення особливостей міжнаціональної взаємодії, яка своєю різноплановістю і багаторівневістю впливає на матеріальне та нематеріальне буття суспільства. Характер такої взаємодії, з іншого

боку, детермінується соціально-історичними, політичними, економічними, культурно-ідеологічними та релігійними чинниками. Писемні пам'ятки фіксують стан міжкультурних взаємин на певному часову зрізі та відображають специфіку їх взаємозалежності від екстралінгвальних факторів. Для осмислення історичного розвитку мови необхідними параметрами аналізу творчого співробітництва культур є закономірності рецепції творів одного народу іншим, принципи вибору цих творів, особливості конструктивного засвоєння закладеного в них основного ідейно-сміслового послання та методів його мовної й художньо-стилістичної об'єктивзації. Так, ілюстрацією одного з фрагментів багатовікової й тісної взаємодії між двома народами – болгарським та грецьким – може послужити література дамаскинів. Термін «дамаскин» походить від імені грецького митрополита, проповідника та письменника XVI ст. Дамаскина Студита і вживається на позначення повних або часткових болгарських перекладів збірника проповідей та житій «Тезаурус» Студита, опублікованого у Венеції у 1557–58 рр. [8, с. 4]. Книга була перекладена в Болгарії у XVI ст., відразу після її виходу у світ. Згодом, у XVII–XVIII ст., склад дамаскинів починає збагачуватися так званими недамаскиновими словами [6, с. 284], зустрічаються збірники, до яких Дамаскинові слова не входять взагалі [9, с. 147]. Проте назва «дамаскин» у болгарській рукописній традиції за цими релігійно-дидактичними пам'ятками закріпилася. «Тезаурус» Студита – новаторський за своєю природою твір, позаяк у ньому звучить прогресивна на той час ідея написання літературних творів зрозумілою, ясною мовою, наближеною до народного мовлення. Варто зауважити, однак, що попри палкий заклик Студита до оновлення мови літературної творчості, підвищення ступеню її загальнодоступності та орієнтації на потреби й можливості широкого кола віруючих, перші переклади «Тезаурусу» було написано традиційною, архаїчною книжною мовою [3, с. 731]. Дамаскини ж XVII ст. і особливо XVIII ст. віддзеркалюють цілковите сприйняття програми Студита на осучаснення мови та усвідомлений підхід до її реалізації [2]: повторні переклади грецького оригіналу, редакції/адаптації/правки/переробки архаїчних дамаскинів, нові компіляції здійснюються мовою, що відображає експансію лексико-граматичних рис живого мовлення. Це означає, що сприятливі для зародження та розвитку прогресивних літературно-писемних тенденцій соціально-історичні умови, які в Греції склалися ще в XVI ст., у Болгарії створилися лише у XVII ст. [2, с. 44]. Оскільки дамаскини XVII–XVIII ст. репрезентують якісно новий етап мовного розвитку, в науковій літературі їх прийнято називати «новоболгарськими».

Серед рукописів цінної колекції відомого славіста та любителя слов'янської давнини В. І. Григоровича, що зберігається в Одеській національній науковій бібліотеці, представлено 4 новоболгарських дамаскини: 1/114 (37/(63)); 1/117 (36/(62)); 1/123 (39/(65)); 1/154 (38/(64)) [7].

Звернемося до детальнішого розгляду складу новоболгарської пам'ятки № 1/154. На відміну від інших одеських дамаскинів, до рукопису 1/154 не входять дамаскинові слова. Це конволют, тобто скомпонований збірник, який об'єднує в одній палітурці самостійні і між собою не пов'язані твори, часто різних авторів. Досліджуваний рукопис складається з 3 окремих частин. Перша частина являє собою список комплексу недільних проповідей Великоднього циклу. Приписка, яка міститься на 2 аркуші, гласить, що переклад з грецької здійснено ієромонахом Рильського монастиря, духівником Йосипом Брадати, а його список – монахом Никифором Рильським у Рильській святій обителі у 1757 р. Автограф перекладу Йосипа Брадати, який послужив протографом для Одеського списку, наразі зберігається у Софійській національній бібліотеці імені Св. св. Кирила та Мефодія (шифр 1419) [10, с. 140–146]. Болгарська дослідниця Д. Петканова встановила, що за основу свого перекладу видатний книжник, перекладач, дамаскінарій, монах-таксидіот Йосип Брадати обрав видання книги «Kuriakodromion» Агапія Ландоса Критянина, опублікованого Акакієм Діакрусісом у 1681 р. [9, с. 100]. Книги грецького християнського монаха, письменника, інтелектуала Ландоса викликали, порівняно з іншими авторами, особливий інтерес у болгарських релігійно-культурних діячів XVII – XVIII ст., користувалися високою популярністю і набули у тогочасній Болгарії великого поширення [9, с. 55]. Написані новогрецькою мовою, призначені для читання та розуміння широкими колами народних мас, книги були суголосними з панівними настроями болгарської інтелігенції. Відтворюючи факти сучасної дійсності, які співпадали з болгарськими реаліями, висловлюючи особисті думки та спостереження автора, твори талановитого письменника відповідали духовним потребам та аксіологічним цінностям аудиторії. Окрім того, авторитет Агапія Критянина підсилюється й фактом його тривалого перебування на Афоні, який впродовж багатьох століть відігравав роль посередника між грецькими та болгарськими книжниками, часто саме з Афону до Болгарії надходила інформація про деякі новітні явища та віяння культурно-літературного життя [9, с. 56].

Другу частину Одеського рукопису складає список «Катехізичних повчань» видатного візантійського релігійного та суспільного діяча, автора монастирського Студійського уставу Теодора Студита (759 – 826 рр.). Списки 2-ї та 3-ї частини написані іншою рукою, більш пізнім

скорописним почерком Безпосередніх приписок, які вказують на особу переписувача чи перекладача повчальних слів Теодора Студита, немає. Зафіксовані у тексті численні приписки попа Іліовича видають у ньому власника рукопису, а не переписувача [4., 386]. Оскільки перший і третій (згідно з припискою у кінці) розділи відображають переклади Йосипа Брадати, можна припустити, що список студитових проповідей теж співвідноситься з його перекладом. Як переконливо показують дослідження Д. Петканової, Йосип Брадати дійсно перекладав «Катехізичні повчання», взявши за основу видання Ніколаоса Глікиса «Kathxhtikon», опублікованого у Венеції у 1676 році [9, с. 135]. До книги увійшли 95 повчальних слів Студита, заповіт монахам та передмова видавця. Опубліковані проповіді Студита були «перекладені» або переписані «простою», народною мовою Герасимом ієромонахом Атонським та Парфенієм Пелопоннійським. Можливо, саме мовний підхід, застосований у книзі «Kathxhtikon», відіграв вирішальну роль при виборі Йосипом матеріалу і спонукав його до перекладу. Чималий творчий доробок лідера Рильської літературно-перекладацької школи і натхненного оратора-проповідника Брадати свідчить, що він і сам робив сміливі і рішучі кроки на шляху ствердження близької до живого мовлення мови як вдалого комунікативного засобу у книжно-літературній та церковно-релігійній сферах. Завдяки реформаторській діяльності, яка в світоглядному, загальнокультурному та мовно-правописному плані випереджала сучасне покоління, Брадати називають «предтечею болгарського Відродження» [5, с. 53]. З іншого боку, вибір перекладача міг бути спровокований необхідністю появи оновленого варіанту важливих для життя чернецтва і монастирської братії дидактичних настанов.

Третій розділ рукопису складає список циклу призначених для жіноцтва проповідей моралістично-наставницького змісту, який отримав у науковій літературі умовну назву «Жіночий збірник». Хоч приписка в кінці збірника і повідомляє, що переклад належить Брадати, в науці вважається, що походження збірника носить оригінально-авторський [7, с. 110] або частково оригінальний, з використанням попередніх перекладних джерел, характер [1, с. 121].

Болгарські пам'ятки XVIII ст. Одеської національної наукової бібліотеки свідчать про підтримку стійких мовно-літературних болгаро-грецьких контактів та значний вплив грецької культури на болгарський культурний розвиток. Особливості міжнаціональної взаємодії проявляються у принципах вибору грецьких творів для збагачення болгарського літературного репертуару, у характері їх засвоєння та перекладу, сприйнятті та осмисленні основних ідейних послань.

Реализация творческой співпраці обох народів забезпечують типологічно подібні, хоч і хронологічно асинхронні, соціально-історичні процеси та тенденції.

Список використаних джерел:

1. Ангушева-Тиханова А., Димитрова М. Самоков и борба на църквата срещу баенето и гадаенето. *Годишник на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика «Онгъл»*. София, 2013. Т. 12, год. VIII. С. 120–134

2. Дел'Агата Дж. Гръцките и славянски встъпителни формули към словата на Дамаскин Студит. *Студии по българистика и славистика* / прев. от итал. и състав. А. Влаевска-Станчева. София, 1999. С. 39 – 52.

3. Димитрова М. Дамаскинарска литература. *История на българската средновековна литература* / съст. А. Милтенова. София, 2009. С. 729–737.

4. Димитрова-Маринова Д. Поучението към жените и момите в ръкописната традиция от втората половина на XVIII в. *Старобългарска литература*. София, 2005. № 33-34. С. 380–393.

5. Кочева Е. Йосиф Брадати – предвестник на българското културно възраждане. *Съвременен български книжовен език (Основни развойни моменти и видни езикови строители)*: сборник науч. ст. София, 1983. С. 53–55.

6. Мирчева Е. Недамаскинови слова в новобългарските дамаскини от XVII век. Велико Търново, 2001. 316 с.

7. Мочульский В. Н. Описание рукописей В. И. Григоровича. *Летопись Историко-филологического общества при Императорском Новороссийском университете*. Одесса, 1890. Т. 1. С. 5–133.

8. Петканова-Тотева Д. Дамаскините в българската литература. София, 1965. 260 с.

9. Петканова-Тотева Д. Из гръцко-българските книжовни отношения през XVII–XVIII в. *Годишник на Софийския университет. Серия: Факултет по славянски филологии, за 1968 г.* София, 1969. Т. 62. С. 51–153.

10. Христова Б., Караджова Д., Вутова Н. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. София, 1996. Т. 5. 536 с.

НАПРЯМ 3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-43>

Агібалова Т. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ В МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОЗІ

Постановка проблеми. Потреба в комунікації без кордонів, незалежно від того, чи є вони етнічними, професійними, віковими чи релігійними, змінює пріоритети, культуру й освітні цілі суспільства. Існує нагальна потреба у випускниках, які можуть швидко сприймати й інтерпретувати, мислити творчо, здобувати й аналізувати великі обсяги інформації, що надається в глобальному вимірі світу різними мовами. Студенти з високим рівнем володіння іноземною мовою розширюють свій світогляд, витрачаючи менше зусиль, занурюються в іншомовний простір, збагачують словниковий запас, розвивають різні види пам'яті (короткочасну, довгострокову, епізодичну, процесуальну), краще розвивають свій інтелектуальний ресурс.

Актуальність. Вивчення іноземних мов передбачає розуміння того, як цільова культура пов'язана з власною культурою. Іншими словами, розвиток навичок міжкультурної компетентності є запорукою успішного оволодіння принципами міжнаціонального порозуміння. Проте дискусійним залишається питання про те, як і в якій мірі в сучасному глобальному суспільстві змінюється формат, сутність, прояви культури через зміни у світоустрої, викликані появою реалій дистанційного навчання, *remote* працевлаштування, соціального життя в онлайн просторі.

Виклад основного матеріалу. Епоха COVID-19, з одного боку, змусила змиритися з певними обмеженнями на живе спілкування, яке раніше вважалося превалюючою формою соціалізації. Взаємодія і контакти стали здійснюватися через необмежений зв'язок і доступ до всесвітньої мережі. З іншого боку, оскільки комунікативна поведінка особистості також має адаптуватися до вимушених умов, пандемія коронавірусу посилила й вивела на новий рівень важливість міжкультурної обізнаності, що безпосередньо пов'язана з національним

світоглядом. Це стосується повною мірою як партнерсько-клієнтських відносин у професійній сфері, так і пошуку однодумців у всесвітній мережі для повсякденного спілкування.

Обмеженість у просторових реаліях підносить на новий рівень проблему комунікативних бар'єрів, що супроводжуються в мовця почуттям тривоги або сумнівами перед тим, як висловити судження про вік, стать, релігію, поведінку, соціальні ролі й цінності тощо. Перебування в контакті один-на-один вимагає набагато більше уваги й концентрації щодо мовної поведінки, оскільки кожне слово сприймається як персоналізований посыл і оцінюється як позитивне чи негативне. Отже «загубитися в натовпі», як на спільній ранковій нараді або шумній студентській вечірці, не вдається. Найбільш очевидними комунікативні бар'єри є в міжнародному діалозі, коли навіть незначне порушення моделей етикету спілкування може призвести мовця до комплексу неповноцінності, тривожності й, зрештою, відвернути від такої перспективи загалом.

Задля виявлення природи й характеру труднощів, що виникають у здобувачів вищої освіти в ситуації міжкультурного спілкування, ми провели анкетування серед студентів третіх курсів – українських здобувачів-філологів і іноземців-медиків (мовою навчання в останніх є англійська). Здобувачам було поставлено завдання: «Ознайомтеся з типовим переліком перешкод на шляху до ефективної міжкультурної комунікації. Оцініть кожну позицію по шкалі від 1 до 100, залежно від того, наскільки вона є перешкодою особисто для вас, де 1 означає найнижчий рівень, а 100 – максимальний рівень прояву проблеми». Такий широкий діапазон від 1 до 100 було обрано, аби оцінити ступінь складності проблеми в аспекті ставлення до неї самого мовця, тобто рівень його психологічних бар'єрів. Це дозволить викладачу коригувати засоби й методи навчання найбільш продуктивно – спираючись на дані про психологічні перешкоди для студента.

Так, учасникам було запропоновано оцінити такі позиції:

- 1) складність із вибором теми для діалогу;
- 2) складність/неоднозначність розуміння й визначення змісту самого поняття «міжкультурна комунікація»;
- 3) відсутність постійного контакту з представниками іншої культури;
- 4) недостатній лексичний запас;
- 5) наявність складних правил в граматиці іншої мови;
- 6) недостатня обізнаність із етикетом/традиціями іншої країни;
- 7) відсутність необхідної кількості часу для освіти й самоосвіти;
- 8) побоювання неможливості отримати позитивний результат швидко;
- 9) психологічна напруга упродовж процесу міжкультурного діалогу;
- 10) ваш варіант.

У результаті обробки, узагальнення й систематизації інформації ми отримали наступні результати, які відображено на рисунках 1 і 2.

Рис. 1.

Рис. 2.

Аналіз результатів показав, що найбільша розбіжність у показниках серед філологів і медиків наявна щодо позицій «побоювання неможливості отримати позитивний результат швидко» (НФ – 10 \ \Phi – 65) і «психологічна напруга упродовж процесу міжкультурного діалогу» (НФ – 10 \ \Phi – 90). Перша розбіжність пов'язана, на нашу думку, із свідомим вибором філологів, адже вступаючи до ВНЗ за фахом, студенти очікують на швидкий достойний результат, пізнаючи світ через іноземну мову, у той час коли медики сприймають обізнаність у культурі й мові іншої країни переважною мірою як інструмент для обміну інформацією і співробітництва з міжнародними партнерами й організаціями, іншими словами, поступово пізнають мову через світ професії. Друга розбіжність вочевидь пов'язана з усвідомленням філологами своєї високого ступеня відповідальності в міжкультурному діалозі. Найнижчий коефіцієнт розбіжності показали позиції «відсутність постійного контакту з представниками іншої культури» (НФ – 60 \ \Phi – 70) і «недостатній лексичний запас» (НФ – 50 \ \Phi – 40). Як виявилось, ці позиції є важливими для успішності міжкультурної комунікації для учасників обох груп, тобто не зважаючи на ступінь обізнаності й оволодіння знаннями, мовці однаково відчують занепокоєність недосконалістю своїх навичок, коли йдеться про іншу культуру.

Десята позиція майже не привернула увагу респондентів, особливо філологів. Серед запропонованого власного варіанту відповіді превалював «Перехід на дистанційне навчання» (НФ – 8 \ \Phi – 3), який, на думку респондентів, став на заваді безпосередньому контакту з носіями іншої культури. Важко з цим не погодитися, оскільки онлайн спілкування має свої закони й особливості взаємодії учасників один із одним, і після років традиційного навчання в школі до нового формату взаємодії в дистанційному освітньому оточенні в університеті треба призвичаїтися. Проте два роки пандемічних реалій навчили швидко пристосовуватися й шукати нетипові, креативні шляхи роботи з інформацією в електронному режимі. Досвід геймерства став у нагоді на шляху до здобуття знань за умов цифровізації і гейміфікації освіти.

Висновки. Отже, аби подолати міжкультурні бар'єри, викладачеві варто практикувати комунікацію з учасниками навчального процесу, актуалізуючи їхню увагу як на етапах міжкультурного діалогу, так і на його компонентах. Так само як важливо розумітися на принципах і методиці набуття знань і навичок на стадіях ознайомлення, практикування, закріплення й продукування, так і важливо навчити мовців, як правильно починати розмову, як ставити питання відкритого типу, надаючи співрозмовнику можливість активно брати участь у комунікації, як ввічливо переривати співрозмовника і в зв'язку з цим

розумітися на тому, коли настає твоя черга реплікувати, зрештою як правильно закінчувати розмову.

Список використаних джерел:

1. Lazar, I. (2001). Incorporating intercultural communicative competence in pre- and in-service language teacher training. Strasbourg: European Centre for Modern Languages, Council of Europe Publishing.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-44>

Антоничева В. О.

*здобувачка освітньої програми «Журналістика»,
першого бакалаврського рівня 2 курсу,*

ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»

Науковий керівник:

Стекольнікова В. А.

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
завідувач кафедри журналістики та філології,*

ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»

ЕСЕЙ: ПОГЛЯД НА КОНЦЕПТОЛОГІЮ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ

На сьогодні має велику популярність має такий жанр, як есе. Ця форма твору є вільною та дуже зручна для письменників та журналістів, які хочуть викласти свої думки та враження у невеликому обсязі тексту.

Початково французьке, слово «есе» (essai) походить від латинського *exagium*, що означає «зважувати», інакше «перевіряти», «випробовувати». Цим словом позначають прозові публіцистичні твори середнього обсягу з виразною авторською позицією [1, с. 7].

Для есея властивий несподіваний, неусталений погляд на явища життя, мистецтва, науки, вільна розкута композиція, асоціативність, зміщення часово-просторових планів, поєднання значних елементів художньої образності з науковими міркуваннями. Есей не передбачає систематичності викладу і навіть аргументованості висновків.

Вперше вжив цей термін і започаткував жанр есею французький письменник і філософ Мішель Ейкем де Монтень (1533–1592), який у 1580 р. видав перші дві книги свого головного твору «Essai». У 1588 р. з'явилося видання, що складалося з трьох книг. Починаючи свій твір,

Монтень так сформулював свій метод: «Я вільно викладаю свою думку про всі предмети, навіть ті, що виходять за межі мого розуміння і кругозору. Висловлюю її не задля того, щоб дати поняття про речі, а для того, щоб дати поняття про мої переконання». З французької літератури жанр есею поширився в інші, ставши на сьогодні найбільш продуктивним жанром публіцистичної журналістики. Досвід свідчить про «домінування есею як форми вислову думки в західному літературознавстві [3, с. 27–28].

Незважаючи на відносну свободу викладання думки (відсутність жорсткої композиційної моделі, певної формальної структури) мова есе регламентована і систематизована, мовна форма цілком підкорена вираженню логіки думки і впливу на адресата.

Тексти, написані в есеїчній манері, несуть в собі саме роздуми автора, його особове відношення до явища, його пряме або непряме спонукання до дії читача.

Існуюча класифікація есе, яка поділяється на оповідне, описове, аналітичне, критичне, рефлексивне є досить сумнівною, оскільки будь-який текст есе може поєднувати в собі декілька даних характеристик одночасно.

На думку А. Муравйової есе правильніше було б розділити на: особове, суб'єктивне есе, де основним елементом є розкриття тієї або іншої сторони авторської особистості, і есе об'єктивне, або «серйозне», де особовий початок підлеглий предмету опису або якійсь ідеї.

Таким чином, есе є більш літературним явищем, ніж філософським. У есе головне – авторське «Я», його роздуми на конкретну тему і відношення до хвилюючого питання.

Звідси стає ясно, що есе це суміжний жанр, що поєднує в собі ознаки, як аналітики, так і художності, це відбувається завдяки широті функцій, що виконуються текстами і вибору авторського підходу у власній роботі. Те, що буде стояти на першому місці: факт або його ж думка, багато в чому визначає долю його тексту.

Великий обсяг інформації приводить до того, що аудиторія має можливість вибирати не тільки текст, цікавий кожному читачу окремо, а також точку зору пишучого і самого автора [2, с. 51].

Розгляд есею як межової форми дозволив дослідниці розширити функціональну сферу жанру, зокрема українську еміграційну есеїстику Г. Швець поділяє на умовні групи (критерієм виступає момент контакту з межовими жанрами): ліричні есе, що наближаються до поезій у прозі; есе-рефлексії; есеїзовані літературно-критичні студії; есеїстична спогадова проза та публіцистичні есе.

У зв'язку з визначенням есею як «гібридного» жанру, деякі літературознавці, наслідуючи традиції формально-структурного підходу в розумінні жанру, намагаються визначити стрижневу рису есею, тобто «ядро жанру».

Важливою ознакою жанру есею, що відрізняє його від інших художніх та художньо-публіцистичних творів, є «щирість» та «життєвість» внутрішнього переживання автора, оскільки більшість есеїв з'являються через особисту потребу «зрозуміти», «пізнати», «розібратися».

Західні науковці також намагаються виокремити визначальні риси жанру есею. Так, більшою мірою звертаючись до «психології» жанру «товарним знаком» есею називають прямолінійність, інтимність та голос, звернений до уявної аудиторії, і ці риси, наголошує дослідник, роблять есей ідеальною формою ХХІ століття.

У публіцистичному есеї засоби інтертекстуальності, нагромаджуючи змістові значення, виконують ще й низку соціокомунікативних функцій, покликаних активізувати читацьке сприйняття: це «засіб спрогнозувати реакцію аудиторії на певну інформацію, здатну всі ці послання розпізнати, і форма подачі своєї позиції (культурної, соціальної, політичної, естетичної), тобто – суб'єктивація власного висловлювання через об'єктивацію чужого» [6, с. 221]. З іншого боку, публіцистичні есеї зазвичай не мають складного філософського характеру та насиченості інтертекстуальними зв'язками, оскільки ключовим критерієм медійного тексту є момент масового адресата [5, с. 82].

Отже, від початку існування есе несе потужний комунікативний заряд, який не має функцій пропаганди, а використовується з метою переконання.

Журналістський есей можна умовно назвати короткоіснуючим, тому що медійні тексти постійно витісняють одне одного, а літературний есей – довгоіснуючим, бо він породжує альтернативу, а не витіснення.

Із формального погляду есеїстиці притаманні літературні (емоційність, експресивність, іронічність, художні засоби) так і соціокомунікативні риси (актуальність, оперативність, вплив на аудиторію та медійність) [6, с. 136].

Список використаних джерел:

1. Балаклицький М.А. Есе як художньо-публіцистичний жанр : Методичні матеріали для студентів зі спеціальності «Журналістика». Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2007. 74 с.

2. Шевченко Тетяна Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст. : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 584 с.
3. Жовтис Р.Є. Есе в сучасних періодичних виданнях. 2013. 26 с.
4. Михайлин І. Л. Основи журналістики : Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011 496 с.
5. Сільман К. В. Жанр есею з погляду соціальних комунікацій. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 3, 2018 136 с.
6. Silman K. Essay genre as a laboratory of national identity // Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur und Kultur. München : Open Publishing LMU, 2017. С. 221–229.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-45>

Бондаренко І. В.

*здобувачка освітньої програми «Журналістика»,
першого бакалаврського рівня 4 курсу,*

*ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»
Науковий керівник:*

Стекольщикова В. А.

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
завідувач кафедри журналістики та філології,*

ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»

**ПРАКТИЧНІ НАВИЧКИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ЖУРНАЛІСТА:
ВПЛИВ МЕДІАТЕКСТУ НА ЧИТАЧА**

Існують різні визначення поняття медіаграмотності. Якщо формулювати коротко, то це певна система знань та вмій, яка дозволяє людині розуміти, як і навіщо сконструйовані медіамеседжі та медіапосили громадкості. Медіаграмотна людина помічає медіамеседжі у щоденному житті, вміє їх критично осмислювати та оцінювати.

У 90-ті роки ХХ століття в англомовній науковій літературі з'являється термін медіатекст, який швидко поширився. Сутність медіатексту як продукту масової інформаційної діяльності та масової комунікації полягає у вираженні конкретної інформації з метою впливу на громадську думку та переконання.

Для того, щоб аудиторія могла адекватно сприймати можливо непрофесійні журналістські матеріали і служити навчання медіаосвіті та медіаграмотності. Треба відмітити, що у документах міжнародних організацій, медіаосвіта розглядається як навчання навикам опанування медіа. Фахівці ЮНЕСКО вважають, що медіаосвіта, як частина прав на самовираження та інформацію відноситься до основних прав та свобод людини [1, 2].

Мовна особистість журналіста, його когнітивна здатність, світосприйняття та інтелектуальний рівень створюють основу медіатексту. Журналіст, у свою чергу, описує затекст (те, що за кадром) так, як вважає за потрібне. Завдяки асоціативності одиниць тексту, адресат може зрозуміти приховану інформацію, яка називається підтекстом. Основними характеристиками медіатексту є логічна закінченість висловлювань, прагматична установка та комунікативний намір.

Важливість медіаосвіти в сучасному світі обумовлена тим, що мас-медіа в умовах інформаційного суспільства часто вирішально впливають на те, яким ми сприймаємо навколишній світ. Але часто медіа безвідповідально ставляться до своєї функції чесно та правдиво інформувати про події та факти дійсності. Тобто віртуальна картинка світу часто сильно відрізняється від картинки реальної.

Сучасні ринкові відносини потребують підготовки висококваліфікованих фахівців у кожному виді діяльності, зокрема пов'язаною зі створенням та розповсюдженням інформації. Формування інформаційного простору потребує наявності високого рівня професіоналізму фахівців – журналістів. Причому формування компетентностей таких фахівців має здійснюватися під час отримання журналістської освіти студентами у закладах вищої освіти [6, с. 20].

Дослідники виділяють за функціонально-жанровою належністю чотири основних типи медіатекстів: новини, інформаційна аналітика та коментар, текст-нарис та реклама. На її думку така класифікація має майже універсальний характер, тому що побудована з урахуванням функціонально-стилістичної диференціації мови та відображає комбінацію функцій повідомлення та впливу на слухача в будь-якому типі медіа текстів [4, с. 16].

Серед головних завдань, які поставлені в концепції, яка розроблена для впровадження медійної освіти в Україні, можна виділити такі складові як: медіаінформаційна грамотність; медіаімунітет особистості; рефлексія і критичне мислення; здатність до медіаторчості; спеціалізовані аспекти медіакультури, зокрема візуальна, аудіальна і музична медіакультури, розвинені естетичні смаки щодо форм мистецтва, опосередковані мас-медіа, сучасні напрями медіа-арту тощо [5, с. 301].

Дослідженням аспектів медіаосвіти та формування медіаграмотності присвятили свої роботи Л. Баженова, О. Волошенюк, К. Ворсноп, В. Іванов, Ю. Казаков, С. Лівінгстон, А. Литвин, Г. Мельник, Л. Найденова, Г. Онкович, М. Слюсаревський та інші.

Г.С. Мельник класифікує медіатексти з точки зору їх впливу на аудиторію наступним чином: а) тексти, розраховані на одночасний вплив на конкретні соціальні інститути і на свідомість масової аудиторії; б) тексти, метою яких є вплив на свідомість масової аудиторії, принципово розраховані на миттєвий відгук будь-якої особи або соціального інституту; в) тексти, розраховані на миттєву реакцію, що потребують втручання в реальну дійсність та нерозраховані на вплив на свідомість масової аудиторії; г) нейтральні тексти, які не розраховані на миттєву реакцію [3, с. 12].

Зорові та слухові, а також дотикові сприймання тексту належить чільне місце після мовлення у нервово-психічній діяльності. За допомогою зору людина отримує 80 % усієї інформації та витрачає на нього більшість енергії за день. Отже, сприймання друкованого тексту має велике значення. Подекуди такий текст, якщо він правильно побудований психологічно, сприймається і засвоюється значно легше й простіше, ніж текст звуковий. Це пояснюється можливостями концентрації уваги, яких потребує людина при сприйманні тексту. Кожен індивід володіє різною швидкістю осягання тексту. Якщо реципієнт не встиг збагнути думку мовця, то він спокійно може повернутися до цієї думки у тексті друкованому та зрозуміти її через повторне прочитування, співвідношення з попередніми твердженнями.

Для того, щоб текст сприймався якомога якісніше (швидко, легко, адекватно), автор має подбати про його правильну конституцію. Що ж являє собою психологічно правильно побудований текст? Це повідомлення, яке оптимально передає закладену в ньому інформацію наперед визначеному адресатові. Адресат має бути відомий (хоч би приблизно): з огляду на нього текст повинен мати певну кількість понять, термінів, визначень, тобто оптимальний рівень складності.

Психологічно правильно побудований текст передбачає також і відповідного змісту оформлення – це дизайн, шрифт, графіка. Це має особливе значення для рекламного повідомлення, бо воно втрачає сенс свого існування без елементарного знання законів психології сприйняття людиною кольорів, форм, шрифтів та їхнього поєднання [4, с. 16].

Існують два важелі впливу на людину за допомогою тексту: аргументаційний та маніпулятивний. Перший спосіб цілком прийнятний для демократичного суспільства. Щодо другого, то він стосується

психології і вважається неетичним, несе в собі негатив. Маніпулювати можна лише добре знаючи, на що можна «надавити» у психіці людини.

Також треба враховувати думку науковців, що сучасний студент повинен розуміти, що для журналістики поняття «інформація» дуже й дуже важливе, бо саме через збирання, оброблення та розповсюдження інформації здійснюється професійна журналістська діяльність.

Студенти під час навчання професії мають знати, що права й обов'язки журналіста закріплені *Законами України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про інформацію»* та іншими законодавчими актами. Також журналіст несе відповідальність в межах чинного законодавства за перевищення своїх прав і невиконання обов'язків.

Отже, медіатекст – це інтегративний, багаторівневий текст, який об'єднує в єдине комунікативне ціле різні семіотичні коди (вербальні, невербальні, медійні), а також демонструє відкритість на змістовному, композиційно-структурному та знаковому рівні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11. 2022).

2. Концепції впровадження медіа-освіти в Україні. Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/11048/2010-09-29-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini/> (дата звернення: 10.11. 2022).

3. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. Київ : АУП, ЦВП, 2011. 58 с.

4. Маркова В. Медіаосвіта в системі соціальних комунікацій: теоретичний аспект. Вісник книжкової палати. 2019. № 10. С. 16–20.

5. Практична медіаосвіта: авторські уроки / В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2013. 447 с.

6. Слюсаревський, М. М. Медіаорієнтаційна функція освіти як відповідь на виклики інформаційної доби. *Вісник АПН України. Педагогіка і психологія*. 2013. № 2. С. 18–28.

Брусенцева О. А.

*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки,
підприємництва та менеджменту,*

*Навчально-науковий інститут менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти НАПН України»*

УПРАВЛІННЯ КОМАНДОЮ В МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КОМПЕТЕНЦІЇ МЕНЕДЖЕРА

Глобалізаційні процеси в економічному житті суспільства обумовлюють активний розвиток інтеграційних процесів, міжнародне стратегічне партнерство, освоєння нових ринків, залучення іноземних інвесторів та акціонерів. Міжнародна ділова активність долає національні бар'єри, визначає нові способи ведення бізнесу та побудову стратегій компаній, які спрямовані на оптимізацію витрат та отримання максимального прибутку.

Проте попри інтернаціоналізацію глобальних економічних процесів, майже не відбувається стирання культурних відмінностей. Навпаки, національна та культурна різноманітність в суспільстві посилюється. Урахування в бізнесі кроскультурних аспектів є запорукою успіху в сучасному висококонкурентному середовищі.

На стику культур відбуваються зміни в системі управління, удосконалюються методи управління міжнародними компаніями. Таким чином, об'єктивні процеси глобалізації роблять актуальним питання щодо компетенцій керівника (менеджера) багатонаціональної компанії. Також формування та управління міжнародною командою вимагає гармонізації компетенцій членів команди як у міжкультурному, так і професійному плані.

Найбільшими проблемами є налагодження міжкультурного спілкування між членами команди та запобігання організаційних конфліктів через культурні відмінності. Вирішення таких завдань має бути пов'язано з використанням стратегії управління міжкультурною командою, а також формування команди вищого менеджменту. Міжкультурне управління компаніями розглядається в межах таких дисциплін, як кроскультурний менеджмент та управління персоналом.

Міжнародні компанії для підвищення ефективності своєї діяльності визначають список ключових компетенцій керівного персоналу, що мають базуватися на оптимальному поєднанні знань, досвіду та особистих якостей менеджера.

Середовище ведення бізнесу характеризується постійними змінами, тому одна з ключових компетенцій менеджера – бути гнучким і адаптивним у будь-якій ситуації. Успішні керівники мають здатність продемонструвати неупереджену справедливість судді, навички дипломата, авторитет генерала та розуміння батьків [3].

Організаційна культура компанії вимагає від менеджерів компетенції в трьох сферах (знання, наявний досвід, особистісні якості) [2, с. 209-225].

1. Знання:

– загальні навички управління: лідерство, вміння вести переговори, спілкування, тимбілдинг;

– навички управління проектами: фундаментальні навички управління проектами, використання інструментів та методів управління проектами, організаційні здібності;

– управління в галузі: широта знань у конкретному напрямку/галузі, знання технології, управління життєвим циклом компанії.

2. Наявний досвід:

– стратегічний підхід, чітке визначення вимог та часових меж робіт; досвід управління результатами;

– здатність керувати проблемними командами/проектами та доводити їх до успіху; – засвідчення досвіду роботи, ефективності попередньої роботи.

3. Особистісні якості:

– характеристики особистісних здатностей: гнучкість і вміння адаптуватися до змін і культурних реалій, впевненість і відданість, проактивне ставлення до справи, відкритість, здоровий глузд, довіра з боку команди і керівництва, креативність;

– навички управління людьми: вміння будувати міжособистісні стосунки та керувати ними, здатність впливати та завоювати повагу, відчуття потреби в управлінських діях, чуйність до політичних проявів, активне слухання, сприйняття рольової моделі, справедливість.

Компанія має скласти приблизний список компетенцій, який може бути використаний для оцінки поточних керівників або для відбору потенційних менеджерів. Правильний вибір менеджера забезпечує компанії можливість мінімізувати ризики провалу проекту та максимізувати віддачу від інвестицій.

Згідно затверджених в ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України освітньо-професійних програм «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)», «Управління персоналом та економіка праці» по відповідним спеціальностям (076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 073

«Менеджмент», 051 «Економіка») другого (магістерського) рівня вищої освіти, в навчальному закладі ведеться викладання дисципліни «Кроскультурний менеджмент» [1].

Дисципліна «Кроскультурний менеджмент» відноситься до обов'язкової компоненти освітньої програми. Метою вивчення дисципліни є опанування національних моделей менеджменту; формування знань й набуття аналітичних та практичних навичок ефективних технологій управління у міжнародних компаніях за допомогою формування розуміння закономірностей в управлінні організаціями, які при здійсненні своєї діяльності стикаються з різними культурами.

Програма дисципліни «Кроскультурний менеджмент» має три змістових модуля. Перший змістовий модуль «Теоретичні підходи до кроскультурного менеджменту» (у складі: Тема 1. Глобальний бізнес: взаємопроникнення та синергія культур; Тема 2. Багатонаціональні корпорації та їх культурне різноманіття; Тема 3. Цінності, ставлення, поведінка: міжкультурне розмаїття; Тема 4. Поняття «культурного шоку». Стратегії подолання міжкультурного конфлікту; Тема 5. Оцінки та виміри кроскультурних взаємодій)

Другий змістовий модуль. «Національна культура, її вплив на процеси управління» (у складі: Тема 6. Вплив культури та формування національного стилю менеджменту; Тема 7. Визначення, складові та функції національної культури; Тема 8. Механізм формування корпоративної культури; Тема 9. Формування української ділової культури: проблеми і перспективи розвитку; Тема 10. Компаративний аналіз національних бізнес-культур).

Третій змістовий модуль «Організаційно-функціональна характеристика кроскультурного (міжкультурного) менеджменту» (у складі: Тема 11. Крос-культурний менеджмент як інструмент сучасних управлінських технологій; Тема 12. Міжкультурна комунікація в діловому контексті; Тема 13. Роль етикету у міжнародному бізнесі; Тема 14. Формування готовності майбутніх фахівців до міжкультурних комунікацій).

Основними завданнями, які мають бути вирішені у процесі викладання дисципліни «Кроскультурний менеджмент», є: формування навичок і вмінь менеджера в умовах глобалізаційного середовища; удосконалення взаємодії представників різних культур у процесі здійснення бізнесу; підвищення ефективності управління організаціями за рахунок використання національно-культурних особливостей країн; розвиток навичок самостійного пошуку та прийняття управлінських рішень; набуття власних здібностей роботи в командах, навичок

міжособистісних комунікацій. управління діловими відносинами, що виникають на стику різних культур, що включає розвиток кроскультурної компетенції власників бізнесу, менеджерів та персоналу.

Використання набутих знань та навичок у майбутніх економістів, підприємців та менеджерів в подальшій практичній діяльності дозволяє використовувати різноманітність культур не як перешкоду, а як ресурс організації; створення толерантної взаємодії та комунікацій, умов плідної праці та успішного бізнесу на перетині різних ділових культур; регулювання міжкультурних конфліктів у бізнес-середовищі. Таким чином формується належна компетенція менеджера в управлінні командою, яка має діяти в мультикультурному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Брусенцева О.А. Робоча програма навчальної дисципліни «Кроскультурний менеджмент» для здобувачів вищої освіти другого магістерського рівня освітньо-професійної програми «Менеджмент» / «Управління персоналом та економіка праці» / «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». / О. А. Брусенцева // НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – Київ, 2021. – 21 с.

2. Брусенцева О.А. Управління мультикультурними командами в проектах. Монографія: Алейнікова О.В., Дубініна О.В., Ковтун О.А., Бережна Г.В., Івкін В.М., Вініченко А.А., Шамагун А.В. та ін. Економічні, соціальні та інформаційні механізми формування та вдосконалення системи управління проектами: кол. монографія / заг. ред. Є.Г. Карташова, О.В. Дубініної. Київ: НАПН України ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2021. 396 с.

3. McNamara, J.P. (2003, September) The «Neutral» Project Manager, PMI Global Congress North America 2003, Baltimore, MD. McNamara, 2003.

4. Snow, C.C., Snell, S.A., Davison and Hambrick, D.C. (1996) Use Transnational teams to Globalize your Company/ Organizational Dynamics 32(4); p. 12.

5. Zeynep Aycan, Rabindra N. Kanungo, and Manuel Mendonça, Organizations and Management in Cross-cultural Context, SAGE Publications Ltd, 2014.

Варнавська І. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

САМОРОЗКРИТТЯ І САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ У СПІЛКУВАННІ

У сучасній психології питання, які можна поєднати під загальною назвою «особистісна представленість людини у спілкуванні», досліджуються як феномен саморозкриття (переважно у межах психології) і як феномен самопрезентація. Під саморозкриттям маємо на увазі повідомлення іншим (партнерові) особистої інформації; під самопрезентацією (чи управлінням враженням) – різні стратегії і тактики, які використовує людина, щоб справити певне враження оточуючих.

За підсумками аналізу досліджень з особистої презентації людини у спілкуванні саморозкриття і самопрезентації можна порівняти з двома підставами (критеріями): через специфіку змісту; специфіку призначення (мети) інформації, що передається.

При такому зіставленні виявляється: з одного боку, зміст саморозкриття обмежений лише інформацією про себе, і з цієї підстави воно вже самопрезентація; проте призначення (мети) саморозкриття досить різноманітні і з цього критерію воно ширше самопрезентації.

З іншого боку, зміст самопрезентації не обмежений лише інформацією про себе, і з врахуванням цього, воно ширше за саморозкриття. Проте призначенням (метою) самопрезентації є переважно управління враженнями, яке особистість зробить на аудиторію, і за цим критерієм воно вже саморозкриття.

Таким чином, доцільно розглядати саморозкриття і самопрезентація як два самостійних, хоча і тісно взаємопов'язаних феномена. Найчастіше ці два феномени співвідносяться таким чином: що більше виражено саморозкриття, то менше самопрезентація. Отже, поверхневе, неглибоке саморозкриття частіше пов'язане з вираженим самопрезентації і може описуватися скоріше як самопрезентація, а не саморозкриття.

Саморозкриття – це процес, пов'язаний із ризиком, за нього доводиться платити, і тому воно – не таке вже поширене явище. Позитивні наслідки саморозкриття можуть перетворюватися за певних умов на негативні. Ймовірно, тому в літературі існує своєрідний реєстр переваг «закритості»:

а) таємниця важлива задля збереження інтегрованості особистості, вона дозволяє підтримувати почуття ідентичності;

б) у людей існує потреба у контактах з іншими, а й у усамітненні, фрустрація якої може призвести до негативних наслідків; на самоті людина краще осягає своє реальне «Я»;

в) занадто велика відкритість сприймається як відхилення від норм суспільства, не вибірковість у виборі осіб, яким доноситься інформація, також сприймається негативно;

г) прихованість дозволяє зберегти свободу, уникнути небажаної близькості, надмірного контролю з боку інших;

д) алегорія, таємниця мають свої чинники, відкритість часом прозаїчна;

е) якщо у процесі саморозкриття промовляються таємниці інших, тим самим їм завдається біль;

ж) саморозкриття часто робить людину вразливою: може виникнути страх опинитися в беззахисному становищі, страх відмови, страх викликати на себе агресію, страх втратити контроль над собою і повести себе деструктивно та імпульсивно, страх втрати почуття власної унікальності;

з) саморозкриття часто пов'язане з негативними емоціями, спричиненими самосвідомістю;

і) почуття «ми» особливо в інтимних відносинах частково базується на збереженні таємниці тощо.

Поняття стратегії самопрезентації пов'язане насамперед із дослідженнями І. Джонса і Т. Піттмана. Вони вважають, що в основі самопрезентації лежить прагнення розширити і підтримати вплив у міжособистісних відносинах, тобто прагнення влади.

За цією ознакою вони виділяють стратегії самопрезентації, кожна з яких спрямована на отримання певного виду влади. Намагатися сподобатися чи отримати прихильність. Така стратегія зобов'язує оточуючих бути люб'язними, доброзичливими до суб'єкта і таким чином досягається влада чарівності. Основна мета цієї стратегії – справити сприятливе враження на партнера, здатися йому симпатичним, зачарувати його своєю чарівністю. Для цього можуть використовуватися найрізноманітніші тактичні прийоми:

- висловлення партнерові своєї симпатії;
- створення враження подібності з партнером;
- перебільшення своєї фізичної привабливості;
- демонстрація скромності.

Використання такої стратегії «самореклама чи самопрезентації, самопросування» посідає важливе значення, відбувається переваги експерта. Реалізація такої стратегії здійснюється за допомогою тактик:

- демонстрація компетентності;
- заяви про компетентність;
- використання атрибутів компетентності;
- завчасні виправдання, заяви про наявність серйозних перешкод.

Залякування – демонстрація сили, що зобов'язує оточуючих підкоритися, в такий спосіб досягається влада страху. Часто такий спосіб спілкування використовується у політиці, де багато агресії. Однак тільки дуже наївна людина може вважати, що подібні політики потребують уроків спілкування, що причина їх агресивних випадів полягає в невмінні спілкуватися. Цілком зрозуміло, що у подібних випадках перед нами особистість, яка володіє техніками спілкування набагато краще, ніж, можливо, багато тренерів, які проводять практикуми зі спілкування. Ця, здається, неконструктивність у деяких випадках виявляється цілком усвідомленою стратегією самопрезентації. Усе визначається метою, що оратор-політик собі поставив. У цих ситуаціях має на меті не домовитися, не вирішити проблему, а сфокусувати на собі увагу оточуючих, показати себе особистістю, здатною виділитися із низки респектабельних політиків, залучити на свій бік нових прихильників, які поділяють його погляди. Його мета – самопрезентація. Ця людина чудово розуміє, що заробити додаткові бали вона може саме агресивною поведінкою і, можливо, приниженням інших, а її неконструктивне спілкування виявляється, хоч як це парадоксально, конструктивним щодо поставлених завдань.

Агресивна самопрезентація дуже часто обирається як стратегія поведінки людьми, які відчувають певну тривогу за ефективність «своєї самоподачі». Як тактичні прийоми використовуються вербальні знаки (лайка, образи), невербальні засоби (кожному знайомий вираз «лютий» погляд, агресивні жести тощо).

Пояснення прикладом – демонстрація своєї переваги, переконання партнера зі спілкування у своєму високому соціальному (рольовому) статусі та можливостях – така стратегія сприяє досягненню влади наставника. Серед великої кількості тактик, що використовуються для досягнення цієї мети, найбільш ефективними є такі: демонстрація артефактів статусу і влади; тактика марнотратного споживання; тактик «грітися в променях чужої слави»; підкреслення свого домінуючого становища через невербальну поведінку. Поза, жести, постава таких людей свідчить про їх високий рольовий статус.

Благання – демонстрація слабкості, мета якої – викликати співчуття. Така стратегія не завжди вибирається справді слабкими людьми. Найчастіше до цієї стратегії вдаються у тих випадках, коли відкрите протистояння не дає бажаного ефекту через зрозумілу перевагу опонента, а ось «приспати його пильність», змусити його бути поблажливим – може принести набагато більші переваги.

Список використаних джерел:

1. Варнавська І.В. Особливості професійного спілкування фахівців економічного напрямку. *New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters : Collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing».* 2021. Р. 119-134.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 448 с.
3. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: навчальний посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2007. 464 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-48>

Гольцов А. Г.

*доктор політичних наук,
доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ФАКТОРА НА ПРОЦЕСИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У Радянському Союзі в кожній із союзних республік стимулювався розвиток «національної за формою, соціалістичної за змістом» культури. Водночас, у республіках під контролем союзного «центру» відбувався процес формування загальнорадянської культури. Остання носила, по суті, імперський характер, і забезпечення її домінування мало ґрунтуватися на розповсюдженні загальноімперської мови – російської. Тому випереджувальними темпами реалізовувалася «русифікація» всіх сфер суспільного життя союзних та автономних республік. Особливо потужною «русифікація» була в «братніх» Україні та Білорусі. У науці та освіті панувала теорія щодо трьох «братніх» народів зі спільним корінням – російського, українського та білоруського. Загалом міжкультурні

комунікації в союзних республіках здійснювалися під егідою російськомовної радянської культури. У період брежнєвського «застою» було визначено стратегічну мету – створення «нової історичної спільноти людей – радянського народу». Таким чином, на теренах СРСР цілеспрямовано формувалася надетнічна «радянська» імперська спільнота з відповідною радянською культурою. Поточні міжкультурні комунікації між радянськими народами СРСР були підпорядковані стратегічним завданням подальшого розвитку імперської загальнорадянської культури. Міжкультурні комунікації з народами соціалістичної Європи реалізовувалися через свого роду «бар'єри», оскільки тамтешнє населення вважалося таким, що й досі, певною мірою, перебуває під впливом капіталістичної культури. А от міжкультурні комунікації з народами «західного» світу підлягали жорсткому контролю та обмеженням з боку влади, щоб не допустити «згубного» впливу західної культури на свідомість радянського населення.

У період «перебудови» західна масова культура, а разом з нею й ліберальні культурні цінності, – стали розповсюджуватися на теренах Радянського Союзу. Особливо успішно європейські культурні цінності поширювалися (значною мірою відроджувалися) в країнах Балтії, оскільки для цього був сприятливий «ґрунт» у масовій свідомості населення. Інтеграція народів цих країн до європейського культурного простору відбувалася на тлі відторгнення всього радянського минулого взагалі й радянської культури зокрема. Менш інтенсивно процеси відродження національних культур відбувалися в Молдові та Україні. У досить великій частині населення залишився радянський менталітет, в їхній свідомості зберігалася самоідентифікація з радянською культурою. Йдеться, передусім, про російськомовне населення високоурбанізованих регіонів, яке віддавало перевагу культурним традиціям радянського минулого і споживало продукцію російської масової культури. Осередки радянської (російської) культури та свідомості залишались і на території Естонії та Латвії. У Білорусі відбувався процес «м'якої білорусизації» – розвиток національної культури та мови здійснювався в умовах збереження основоположних цінностей радянської культури. Комунікації в культурній сфері між Білоруссю та Росією зберігали особливо тісний характер.

Геополітика західних держав була спрямована на залучення населення пострадянських країн Східної Європи до європейського політичного, економічного та культурного простору. Створювалися відповідні інститути у сфері культури, розвивалися різноманітні канали міжкультурної комунікації. Досить плідно працювали західні культурні фонди, центри, ЗМІ, організовувалися культурні заходи,

демонструвалися культурні цінності, поширювалися міжособистісні контакти тощо. Загалом це сприяло приєднанню значної частини населення пострадянських країн Східної Європи до європейського культурного простору. На початку 2000-х рр. розширення ЄС та НАТО на Схід призвело до змін геополітичної обстановки в Центральній та Східній Європі. При цьому країни Балтії отримали додатковий імпульс у своїй культурній інтеграції з «колективним» Заходом. Ліберальні духовно-культурні та моральні цінності поширювалися як загальнолюдські, проте їхнє сприйняття в якості таких стикалося на початку XXI ст. з численними проблемами [2, с. 42]. І нині просування західних ліберальних цінностей в країнах різних цивілізацій зустрічає на своєму шляху численні перешкоди. Міжкультурна комунікація часто трактується як діалог культур [1]. Мультикультуралізм, який вважався найперспективнішим для розвитку сучасних західних (зокрема, європейських) суспільств, зазнав серйозної кризи в низці країн Європи. Не підлягає сумніву, що толерантність має залишатися основоположним принципом діалогу культур. А ксенофобія, яка пропагується окремими політичними партіями навіть в демократичних країнах Європи, негативно позначається на процесах міжкультурної комунікації.

На початку XXI ст. геополітика Російської Федерації дедалі більше набувала неоімперського характеру. Наочним її прикладом була фактична війна з Грузією в 2008 р., у результаті якої Росія зміцнила свій контроль на квазідержавами Південною Осетією та Абхазією. А особливо рельєфно неоімперська геополітика РФ проявилася в 2014 р., коли вона окупувала, а незабаром анексувала Крим, і розв'язала воєнний конфлікт на Донбасі. Посилення геополітичного протиборства між Росією та Заходом призвело до збільшення напруги між ними в культурно-інформаційній сфері.

Геокультурний напрям був і досі є одним з провідних в геополітиці Росії щодо пострадянських країн. Протягом другого десятиліття XXI ст. спостерігалися потуги російської влади утримувати під своїм контролем хоча б частину міжкультурних комунікацій на теренах Східної Європи. Російські ЗМІ, особливо телебачення, поширювали деструктивну пропаганду в соціумах країн Східноєвропейського регіону. Населення отримувало потоки цілеспрямованих меседжів щодо невідповідності європейської та згубності євроатлантичної інтеграції. Російські служби активно використовували мережі Інтернету для дезінформації населення та поширення вигідних для РФ міфів, наприклад, щодо миролюбності російської політики. Зокрема, на теренах Балтії, завдяки міжкультурним комунікаціям, які значною мірою «підживлювалися» за рахунок численних російських та «російськомовних» діаспор в Естонії та Латвії,

Москва сподівалася забезпечити латентний вплив на суспільні процеси в цих країнах. З метою захисту свого інформаційного простору країни Балтії неодноразово вдавалися до заборони діяльності окремих російських ЗМІ, передусім телевізійних каналів, через поширювану ними небезпечну пропаганду.

Для посилення свого геополітичного впливу в регіоні влада РФ широко використовувала культурно-інформаційні засоби. Російська геополітика щодо країн Східної Європи спиралася на розгалужені мережі міжкультурної комунікації. Проводилась активна пропаганда ідей «Русского міра», складовими частинами якого були проголошені Україна, Білорусь і навіть Молдова. В якості конкретних інститутів «Русского міра» на територіях Білорусі, України (до 2014 р.), Молдови (особливо в Придністров'ї) функціонували «Рускіє» культурні центри, кабінети «Русского міра», організації «співвітчизників», реалізовувалися проєкти та програми поширення російської мови і культури, різноманітні гранти тощо. На теренах Східної Європи для поширення російських імперських ідей та духовно-культурних цінностей використовувалися розгалужені мережі православних церковних установ, підвладні патріарху Російської («Русской») православної церкви. Так, в Україні й нині діє Українська православна церква, підпорядкована Московському патріархату. Домінування російської культури в міжкультурних комунікаціях з народами Східної Європи мало забезпечувати потужний геополітичний вплив РФ на населення регіону.

Після російського збройного вторгнення до України 24 лютого 2022 р. геополітична конфронтація між РФ та Заходом загострилася до небаченої з часів «холодної війни» гостроти. У зв'язку з численними проявами інформаційної агресії з боку Росії (інформаційної війни) в Україні було здійснено блокування численних російських Інтернет-ресурсів та соціальних мереж. Країни Європейського Союзу нині вживають численних заходів щодо захисту свого культурно-інформаційного простору від російської пропаганди. Так, 2 березня 2022 р. на теренах Євросоюзу було заборонено мовлення одіозних російських каналів «Sputnik» та «Russia Today». 31 травня на території ЄС припинилося функціонування російських телеканалів «Rossiya 24», «TV CENTER International» та «RTR Planeta» в рамках 6 пакета санкцій проти РФ. Водночас, російська сторона використовує всі наявні ресурси для пропаганди своїх традиційних «високих» духовно-культурних та моральних цінностей, протиставляючи їх «аморальним» західним.

Таким чином, геополітичний фактор суттєво впливає на процеси міжкультурної комунікації в Східній Європі. Розвиток на теренах всього регіону рівноправного діалогу культур на засадах взаємної

толерантності можливий лише за умов кардинальної зміни геополітичної обстановки в Східній Європі. Відновлення територіальної цілісності України, заміна політичного режиму в Білорусі на більш демократичний, припинення російської експансіоністської геополітики щодо східноєвропейських країн, – усе це має створити нові сприятливі умови для міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Бахов І. С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_2_3
2. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісний конструкт міжкультурної комунікації. *Український соціум*. 2001. № 1. С. 41–48.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-49>

Голянич А. В.

*магістрант юридичного факультету,
ПВНЗ «Буковинський університет»
Науковий керівник:*

Селезньова О. М.

*доктор юридичних наук,
завідувач кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін,
ПВНЗ «Буковинський університет»*

ЗНАЧЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Журналіст – ключова особа у системі поширення інформації, й тому він повинен діяти в інтересах суспільства, відшукуючи баланс між загальними та приватними інтересами інших осіб. Журналіст може нести відповідальність у межах чинного законодавства за перевищення своїх прав і невиконання обов'язків.

Журналіст в інформаційних правовідносинах має певні привілеї у здійсненні права на інформацію за рахунок специфіки професійної діяльності та задля забезпечення права на інформацію інших суб'єктів.

Законодавством України врегульовано порядок відрядження журналістів у місця надзвичайних подій та умов їхньої діяльності. Відшкодування, заохочення і пільги журналістам, які виконують

(виконували) службові обов'язки в небезпечних для життя та здоров'я умовах, забезпечують власники (засновники, співзасновники) засобу масової інформації. До журналістів за таких умов прирівнюють кіно- і телеоператорів, режисерів та інших працівників засобів масової інформації. У разі неможливості забезпечення визначених на такі випадки гарантій ЗМІ не мають права відряджати працівників у місця надзвичайних подій без їхньої згоди.

При цьому, працюючи в місцях збройних конфліктів, учинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних злочинних груп, журналіст (учасник творчої групи) зобов'язаний дотримуватися вимог щодо нерозголошення планів спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею слідства, не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших злочинних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для засобів масової інформації, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруги у суспільстві.

За порушення цих вимог журналіст (учасник творчої групи) несе відповідальність відповідно до чинного законодавства України.

Важливо акцентувати увагу на тому, що відповідальність за скоєння злочину проти журналіста у зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків або перешкодження його службовій діяльності прирівнюється до відповідальності за скоєння таких самих дій проти працівника правоохоронного органу.

Службова діяльність журналіста не може бути підставою для його арешту, затримання, а також вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених ним матеріалів та технічних засобів, якими він користується у своїй роботі.

Втім, відсутність такої ідентифікації не позбавляє журналіста прав, обов'язків та гарантій здійснення журналістської діяльності, передбачених законодавством України.

Законність дій журналістів під час виконання ними професійних обов'язків нерідко оцінюється судами через призму наявності чи відсутності у них редакційного завдання та/або через зміст поставлених перед журналістом завдань. Такий підхід є невиправданим, оскільки штучно обмежує права журналістів, визначені законодавством України. Судова практика показує, що редакційні завдання ставляться судами вище приписів нормативно-правових актів, обмежуючи тим самим права журналістів без будь-яких законних підстав. Жоден нормативно-правовий акт України не містить вимог щодо обов'язковості надання журналістам редакційних завдань, а також не вимагає від журналістів діяти виключно у визначених такими завданнями межах. Відповідно, судові рішення, які обґрунтовують незаконність дій журналістів відсутністю редакційних завдань чи виходом за межі завдань, поставлених перед журналістом у редакційних завданнях, порушують

вимоги ст. 10 Конвенції і ст. 34 Конституції України, оскільки будь-які обмеження права на свободу слова, зокрема прав журналістів, повинні бути засновані виключно на вимогах законів. Крім того, суспільно важливі події, як правило, відбуваються не за розкладом і не відповідно до завдань редакторів.

Отже, підсумовуючи все вищезказане, ми можемо зробити висновок, що значення журналістської діяльності для інформаційного простору є досить високим і глобальним, без даної діяльності сектор надання інформації значно би постраждав.

Список використаних джерел:

1. «Про інформацію» ЗУ від 02.10.1992, № 2657-ХІІ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>
2. «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» ЗУ від 16.11.1992, № 2782-ХІІ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>
3. «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» ЗУ від 1997, 540/97 ВР, URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-50>

Ємельяненко Г. Д.

*доктор філософських наук,
професор кафедри філософії, історії
та соціально-гуманітарних дисциплін,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

Абизова Л. В.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, історії та
соціально-гуманітарних дисциплін,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

РОЛЬ СПОРТУ У ФОРМУВАННІ ДІАЛОГІЧНОСТІ СУЧАСНОГО СВІТУ

М. Мамардашвілі вказував, що серед безлічі катастроф сучасності «головної і часто прихованої від очей розуму є антропологічна катастрофа, що виражається зовсім не в таких барвистих, ефектних явищах, як ймовірний вибух близької наднової або зіткнення Землі з

великим астероїдом ... це подія, що відбувається самою людиною і пов'язане з цивілізацією в тому сенсі, що щось життєво важливе може не зворотно в ньому зламатися у прямій залежності від руйнування або просто відсутності цивілізаційних засад процесу життя та спілкування» [3, с. 7-8]. Конфлікти та війни – вічні проблеми людства. Їхні причини найрізноманітніші, але, мабуть, головна з них – це стереотипи, нерозуміння та неприйняття іншого. Стереотипи змінюють контакти, величезний потенціал яких закладено у сучасному спорті та олімпійському русі, бо саме спорт став одним із найважливіших стимуляторів гуманістичних та толерантних позицій сучасного світу. Спорт демонструє наявність діалогічних здібностей. Контакт представників різних рас, націй, релігій, культур є найкращим прикладом подолання ксенофобських настроїв. Контакт дозволяє перетинати та навіть знищувати кордони.

Спорт у його символічних та аксіологічних сенсах є частиною, а можливо й найважливішим елементом сучасної універсальної масової культури, причому не лише місцевої, національної чи континентальної. Ця теза підтверджує той факт, що ніякі інші видовища не приваблюють таку велику кількість глядачів як спортивні.

Ймовірно, жодна інша форма культурної діяльності не задовольняє всі потреби і виконує стільки функцій як спорт, серед яких, соціалізуюча функція, розважальна, гедоністична, оздоровча, естетична, освітня, етична, мілітаристсько-військова, видовищно-театральна. У цьому контексті цінності та моделі поведінки, що продукує спорт, є стандартами, що формують сприйняття та розуміння світу не лише окремих особистостей, а й широких народних мас. При цьому спорт постає потужною творчою силою, здатною впливати на зміну свідомості людей і світу в цілому. Спорт, базуючись на множинних континентальних, національних та місцевих структурах, не нівелює їх відмінностей, а створює систему знаків та значень, загальних для всіх цих культур.

Поняття «міжкультурність» з'явилося у 70-х роках ХХ століття США і означало створення стійких, динамічних взаємодій (відносин) між носіями різних культурних особливостей. На Генеральній конференції ЮНЕСКО в Найробі в 1976 міжкультурність була визначена як необхідність відкритості будь-якої сучасної культури для всіх інших культур. В. С. Біблер, говорячи про міжкультурну комунікацію, зазначає, що вона як би породжує «новий загальний соціум культури», особливу соціальність, точніше форму вільного спілкування людей у силовому полі діалогу культур [1]. вільної та відповідальної особистості, що є не продуктом формування своєї культури, а її творцем та учасником. Міжкультурність як стан гетерогенної об'єчно-культурної

системи дає кожному учаснику впевненість у повноті прав на існування його культури (як і будь-якої іншої), а це пов'язано з визнанням права на відмінність та різноманітність.

Коли були проведені перші Олімпійські ігри, ми точно не знаємо, останні з них – у 393 році. Спочатку в них брали участь лише корінні греки – благородного походження та освічені молоді люди. Ідея Божественного світу (екехірія) зупиняла локальні війни, але вона не поширювалася на варварів – не греків, вихованих у чужих традиціях та вірі. У середовищі аристократії гомерівської епохи, де фізична сила і спритність приносили успіх в атлетичних змаганнях, ставали в один ряд з вищою чеснотою доблестю воїна і стали основою принципу калокагатії – «ідеалу фізичної та моральної досконалості» [5, с. 254]. Олімпійські ігри були мрією багатьох, оскільки лише участь у змаганнях обіцяла значні вигоди – від слави до фінансової винагороди, як звільнення від сплати податків і довичного утримання, запропоноване в Афінах. Так, згідно з Платонівською «Апологією Сократа», у відповідь на звинувачення суддів Сократ заявив, що не винний і зажадав для себе місця в Пританеї – будинку, в якому за рахунок держави жили гідні громадяни Афін та деякі олімпійські чемпіони [4]. Тільки Македонської імперії на олімпійській арені стали з'являтися іноземці. Епоха сучасних Олімпійських ігор розпочалася у 1896 році, коли в Афінах відбулися перші сучасні Олімпійські ігри. Вони мали стати панацеєю від протиріч сучасного світу. Сучасний олімпійський рух мав стати символом і втіленням нового універсалізму, нового єднання всіх людей. У минулому столітті, як і в давні часи, поряд із прекрасною та піднесеною олімпійською ідеєю мали місце явища, які не відповідають її гуманістичному пафосу. Досить згадати ситуацію, коли Гітлер не потиснув руку чотириразовому олімпійському чемпіону чорношкірому Джессі Оуенсу на Олімпійських іграх 1936 року, відмова від ігор у 1940 і 1944 роках у зв'язку з II світовою війною, терористичну атаку палестинських екстремістів на ізраїльських спортсменів під час Мюнхенської олімпіади 1972 року.

Олімпійські ігри не можуть перебувати поза впливом проблем навколишнього світу. Олімпійські стадіони та арени – унікальні місця, але не відсторонені від зовнішніх впливів. Незважаючи на це, в олімпійському русі закладені великі цінності, а їх реалізація допомагає стати ближчими один до одного: людям, націям, народам, трансляти ідею світу, знаходити спільну мову, будувати багатоліку світову спільноту на основі взаємної довіри. У сучасних Олімпійських іграх беруть участь спортсмени понад 200 країн, які репрезентують майже всі етнічні групи планети. Їх поєднують рівність на старті та однакові критерії оцінки їхньої боротьби. На олімпійському стадіоні всі спортсмени – просто люди, рівні у своєму праві на честь та гідність. Цей

унікальний досвід рівності людей при одночасній повазі їхньої відмінності має сприяти зміні стереотипів і служити прикладом політикам, які прагнуть не поєднати світ, а посяяти ворожнечу.

Необхідною умовою міжкультурної взаємодії є всебічний контакт, постійний зв'язок між представниками різних культур, оскільки він дозволяє зрозуміти та прийняти чи не прийняти відмінності між суб'єктами взаємодії. На думку Г.-Г. Гадамера, реальність людського спілкування не протиставляє полемічні позиції сторін, а цілком перетворює протилежні позиції, уможлиблює соціальну етику та солідарність [2]. Спорт сприяє формуванню діалогічності сучасного світу, сприяючи розширенню кордонів комунікації.

Список використаних джерел:

1. Біблер В. С. Від науковчення – до логіки культури. – 1991. – Політвидав, 1991. – 417 с.
2. Гадамер, Х.-Г. Істина та метод / Пер. з нем.; заг.ред. та вступ. ст. Б. Н. Безсонова. – М.: Прогрес, 1988. – 704 с.
3. Мамардашвілі М.К. Свідомість та цивілізація. – СПб.: Абетка, Абетка-Атікус, 2011. – 288 с.
4. Платон. Зібрання творів у 4 томах, Том 1. СПб.: Видавництво Санкт-Петербурзького університету; «Видавництво Олега Абишка», 2006. – 632 с.
5. Філософський енциклопедичний словник. – М.: Радянська енциклопедія, 1983. – 840 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-51>

Єфгені Н. М.

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін,
Національний університет «Одеська морська академія»*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВАХ

Проблеми міжкультурної комунікації в сучасному світі є надзвичайно актуальними. Сучасні глобальні зміни, трансформаційні процеси в суспільстві призвели до інтенсифікації міжкультурних взаємодій, формування міжкультурних трудових колективів, а також до потреби в

підвищенні якості комунікації в суспільстві з представниками інших суспільств.

Ефективна міжкультурна комунікація передбачає знання і можливість їх застосовувати на практиці, насамперед знання мови, норм і правил поведінки, які характерні для певного суспільства в даний час.

Міжособистісна взаємодія в трудових колективах відбувається на горизонтальному і вертикальному рівнях. Важливим є як процес ефективної передачі інформації до співрозмовників, так і процес її сприйняття та інтерпретації. Тому сучасний фахівець повинен бути успішним професіоналом в своїй галузі і вміти налагоджувати комунікацію з іншими людьми. Значну роль відіграють особливості функціонування колективу, специфіка і сфера діяльності колективу, його стадії формування і індивідуальний склад.

Соціокультурна компетентність включає сукупність знань, умінь і якостей особистості, необхідних для міжкультурної комунікації відповідно до культурних і соціальних норм її комунікативної поведінки. Також важливим є орієнтація в мові, релігії, традиціях і національних особливостях кожної особистості. Кожний індивід є одночасно членом великої кількості соціальних груп, які впливають на його соціалізацію, на формування соціальних норм і цінностей. Тому міжкультурна комунікація вимагає постійного оновлення інформації, осмислення, гнучкості з боку учасників комунікаційного процесу.

В сучасних трудових колективах, певних професіях в процесі міжкультурної взаємодії питання соціокультурної комунікації і грамотності стають дуже гостро. Неналежа увага до них може викликати проблеми в ефективному функціонуванні колективу. Насамперед, мова йде про керівників різних рівнів, які відіграють важливу роль в управлінні колективами, формуванні стратегій їх розвитку та цінностей, прийнятті управлінських рішень.

Міжкультурні особливості пов'язані з різними етнічними, віковими статевими, релігійними, субкультурними ролевими моделями. Заміна основних понять, неправильна їх інтерпретація, поверховість в сприйнятті певних подій може призвести до виникнення конфліктів. Тому інтенсифікація міжкультурних контактів в сучасних суспільствах вимагає постійного осмислення, інтерпретації і порівняння своєї культури з іншими. Такі культурні моделі взаємодії знаходять відображення як в повсякденній поведінці особистості, так і в процесі офіційного ділового спілкування. В кожному трудовому колективі формується свій стиль спілкування, який допускає свободу дій чи, навпаки, жорсткі обмеження.

Соціокультурна компетентність є багатовимірною включає знання, відносини, діяльність кожного фахівця. Важливу роль відіграє професійна майстерність сучасного фахівця, його компетентність і навички. Але в трудових колективах проблеми можуть виникнути через комунікативну компетентність працівників, їх уміння використовувати вербальні і невербальні способи спілкування з представниками різних соціокультурних середовищ [2, с. 139]. Тому міжкультурна компетентність передбачає не лише комунікативну компетентність, але і терпимість до представників інших культур, уміння критично аналізувати і оцінювати засвоєні соціальні норми [1, с. 9]. Це значно ускладнює процес самоідентифікації особистості і сприйняття світу в цілому.

Міжкультурні комунікації мають важливу прикладну направленість в трудових колективах, наприклад морських екіпажів, діяльність яких пов'язана з соціальною взаємодією представників різних культур. Бар'єри комунікації, які своєчасно не ідентифікуються і не вирішуються, призводять в подальшому до неефективної роботи колективу, зростання соціальної і психологічної напруженості, помилок у виконанні завдань тощо. Участь в тренінгах, ролевих іграх з міжкультурної комунікації дає можливість набути нових навичок, отримати практичні рекомендації щодо розвитку комунікативної компетентності. Їх учасники отримують необхідну інформацію про особливості міжкультурної комунікації загалом і конкретно в певному суспільстві, вони навчаються вирішувати проблемні ситуації з урахуванням одержаних знань. Головними є можливість відчувати емоції, які проживають люди в реальних ситуаціях, обговорити і проаналізувати як свої почуття і поведінку, так і інших учасників.

Інтенсивність і масштаби міжкультурної взаємодії в сучасному світі призводять до того, що вона стає повсякденним явищем і стимулює кожного індивіда постійно осмислювати свою культуру, враховувати особливості іншої культури в сфері соціальної, міжособистісної, професійної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Byram M. Assessing Intercultural Competence in Language Teaching Michael Byram // Sprogforum. – No 18. – Vol. 6. – pp. 8-13.
2. Вольнова Л. М. Соціокультурна компетентність як складова підготовки студентів – майбутніх фахівців системи діяльності «людина-людина» / Л. М. Вольнова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : [зб. наук. праць]. – Випуск 28 (52). – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 137–145. – (Серія № 12. Психологічні науки).

3. Квасник О. В. Педагогічні технології формування соціокультурної компетентності у майбутніх інженерів / О. В. Квасник // Науковий вісник Миколаївського державного університету : Зб. наук. праць. – Вип. 23: Педагогічні науки. – Т. 2 / [За заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти]. – Миколаїв : МДУ, 2008. – 256 с. – С. 154-160.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-52>

Zhmai A. V.

*Member of the Board,
Non-governmental organization «Enactus»
Odessa Mechnikov National University*

Aleksienko E. S.

*1st year of masters, specialization «Management»,
Odessa I. I. Mechnikov National University
Language advisor:*

Karavayeva T.

*PhD in Linguistics, Associate Profesor,
Odessa I. I. Mechnikov National University*

RECRUITMENT OF PERSONNEL FROM THE POSITION OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION

Cross-cultural communication in the process of recruitment significantly contributes to the development of the organization, improving the style of negotiation, perception and implementation of laws, planning, forms and methods of control, personal and group relationships of people. In order for the company to move effectively to international markets, it needs additional training, especially in the field of human resources.

Therefore it is essential to establish communication with people who have different cultural differences, mentality, etc. The acquired skills and experience should be extended to the organizational culture of the company, transforming and preparing it in this way. It is easier for the parent company, unlike its subsidiaries or branches, to recruit the required personnel, because it accumulates the necessary resources (primarily intangible, such as reputation or brand). This makes it possible to conduct interviews, attract advertising or recruiting agencies more efficiently.

Adaptation management consists of the procedure for selecting candidates for employment abroad. It is advisable to determine the purpose of the assignment, the duration of the stay and to scale the cultural parameters of the host country. To recruit personnel from other countries, the following principles should be taken into account:

- Ethnocentric principle. For example, it is about recruiting employees from the country of origin for activities in the host country, only representatives of the parent company are appointed to senior positions.

- Polycentric approach. Here the company usually specializes in hiring employees from the host country, which allows minimizing losses, and local employees are familiar with local people, language, market, political and legal atmosphere.

- Geocentric approach. It is assumed that the organization hires workers who are the best candidates for the position, regardless of nationality, this is the approach used by international organizations. At the same time, it is extremely important to understand the need and availability of labor force [2].

Modern international management considers culture through organizational potential, and intercultural differences – as a kind of organizational knowledge that can encourage overcoming interethnic cultural problems. Accordingly, the development of cross-cultural recruiting involves addressing key issues, including:

- formation of procedural competence;
- organization of effective interactive broadcasting;
- creation of perfect cross-cultural technologies.

Cross-cultural communications in the process of strategic management contribute to the effective combination of knowledge and experience of employees and thus form the basis for the development of powerful human resources of the enterprise [1].

This practice involves the penetration into the collective management of such components as the specifics of communication, cross-cultural competencies and collective culture, through the use of which the enterprise provides professional realization for each of the team members involved in the production and commercial process.

Trompenaars defines seven components of culture, five of which belong to the business sphere. Thanks to them, managers are able to independently assess the extent to which cultural differences affect their organization, field of activity or individual project decisions. We are talking about the following five criteria:

1. Generality/detail: public versus personal commitments.
2. Individualism/collectivism: personal goals versus group goals.
3. Neutral/emotional cultures: emotional state in relationships.

4. Targeted/extensive relationships: level of involvement in the relationship.

5. Achievement/social origin: awareness of authority and status [3].

As for the mutual penetration of cultures, in the cross-cultural recruiting system, special attention is paid to the indicators of adaptation which are divided into objective and subjective. Directly to the objective indicators of staff adaptation in multicultural relationships should be attributed: performance, professional place in the team, the value of the employee for the organization. Among the subjective indicators of adaptation are: satisfaction of the individual with his own production activity in the organization, the attitude of the individual-to-individual organizational processes, the attitude of the individual to himself as a subject of these organizational processes.

Another area of cross-cultural communication is the skills and competencies of representatives which they use and offer to the organization. Successful skills and abilities include the following indicators: professional abilities and competencies, organizational (socio-cultural) achievements, cultural skills, empathy, civic engagement, communication, stability, tolerance, language skills, orientation to knowledge.

It should be emphasized that today the formation of cross-cultural capital remains extremely important for companies. The structural elements of cross-cultural capital are:

- cross-cultural communication skills (awareness of culture, peculiarities of national character and their manifestation in everyday and business spheres of life);
- language trainings;
- means of perception of cultural expressions;
- development of skills necessary for communication in intercultural interaction [4].

Conclusions. Thus, in the framework of global transformations there is a need to expand the scope of international cooperation, there is a tendency to increase the number of companies operating in a multinational environment. Accordingly, forms of communication are changing, management principles are developing, new requirements for the formation of organizational culture of the enterprise are appearing. Thus, in order to strengthen the competitive advantages of the organization in the current course of globalization and internationalization of business, it is necessary to take into account the specifics of the personal values management system and the correlation direction of the processes of cross-cultural interaction which, in turn, is an important component of creating an effective cross-cultural model of recruiting personnel.

The creation of an effective model of cross-cultural communications will contribute to the formation of active players in the market environment with sustainable competitive advantages in multicultural interaction. The introduction of the experience of employees with representatives of different cultures improves labor productivity, promoting creativity, flexibility, reducing staff turnover, activating employees and creating a sense of belonging to the team [5].

The presence among the staff or employees of representatives of different cultures in any areas or departments and at all levels of the organization serves to strengthen the reputation on a global scale, which, in turn, will ensure the creation of a high reputation in the market, will attract more potential customers, and, accordingly, will contribute to additional profits. The use of cross-cultural recruiting is effective both for the organization and for individual specialists, but in some cases, it is accompanied by problems and challenges that need to be settled in a timely manner so that the company can effectively achieve its goals and objectives.

References:

1. Ареф'єва О. В. Крос-культурний менеджмент як детермінанта формування конкурентоспроможності підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. № 20. С. 19–21.

2. Капліна А. І. Крос-культурний менеджмент як інструмент організації крос-культурної взаємодії. Агросвіт. 2020. № 21, листоп. С. 49–52.

3. Персидская О. А. Параметры сравнения культур Г. Ховстеде и Ф. Тромпенаарса: сходство и различия. Political science issues. 2012. С. 51–55.

4. Саваріна І. П. Теоретичні аспекти крос-культурного менеджменту. Приазовський економічний вісник. 2018. Випуск 6(11). 2018. С. 24-32.

5. The importance of cultural diversity in the workplace. *Thomas International*. URL: <https://www.thomas.co/resources/type/hr-blog/importance-cultural-diversity-workplace> (дата звернення: 9.11.2022).

Зайко Л. Я.

*кандидат філософських наук,
асистент кафедри журналістики, реклами та PR,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ПОЛІТИЧНИЙ PR ЯК ЧАСТИНА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Глобалізаційні процеси, у т. ч. інтенсивна міграція актуалізує дослідження міжкультурної комунікації. Міжкультурна комунікація була і залишається важливою складовою глобалізаційного діалогу. Євроінтеграційні устремління України передбачали та передбачають активну взаємодію з повноправними членами ЄС та адаптації багатьох сфер життя українців до європейських стандартів.

Погоджуємося з думкою В. І. Аксьонової, що «культурна глобалізація означає залучення великої частини людства в єдину відкриту систему суспільно-політичних, економічних і культурних зв'язків на основі модерних засобів інформатики і телекомунікацій. Культурна глобалізація являє собою новий етап інтеграційних процесів у світі, її процеси стосуються всіх сфер життя суспільства – від економіки і політики до культури і мистецтва» [1, с. 138].

Міжкультурна комунікація – це смисловий і ідеально-змістовний аспект соціальної і культурної взаємодії; базовий елемент формування, відтворення, збереження і трансляції культури як у цілому, так і його складових [1, с. 137].

Головною метою міжкультурної комунікації є адаптація людей в іншому культурному середовищі. В зв'язку з повномасштабним воєнним вторгненням РФ на територію України (послідовний загарбницький крок країни-агресора по відношенню до сусідніх незалежних держав) відбулася інтенсивна міграція населення в інші країни світу.

Міжкультурна комунікація є комунікацією між представниками різних культур і народів. Як слушно зазначає В. І. Аксьонова, «міжкультурна комунікація стає важливим фактором регуляції як свого внутрішнього життя, так і відносин між народами, що потребують діалогу» [1, с. 133].

Важливе значення має грамотна комунікаційна стратегія, завдяки їй відбувається активна міжкультурна комунікація. Саме повнота отриманої реципієнтом інформації слугує її покращенню.

Окрім висвітлення подій війни журналістами як закордонними, так і українськими, відбулася перебудова українського інформаційного простору з метою захисту свідомості української аудиторії. А саме, був створений телемарафон «Єдині новини». Хоча багато критики чуто від політичної опозиції і журналістів тих телеканалів, які вимушені були перейти у інтернет-формат (YouTube) та супутникове телебачення, щодо того факту, що їм було відмовлено у наземному мовленні Т2. Зокрема, 5 канал, «Прямий» та телеканал «Еспресо». В джерелі зазначено, що «вранці 4 квітня Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення (РРТ) вимкнув мовлення трьох українських каналів в цифровій мережі Т2» [4].

Разом з тим, антикризовий PR був задіяний для стабілізації суспільства під час повномасштабного вторгнення ворога в Україну. Щоденне звернення Президента України в межах телемарафону «Єдині новини» – один з кроків, який посприяв стабілізації емоційного стану населення країни, захисту свідомості аудиторії від дезінформації різноманітного характеру: викидів, дипфейків, маніпуляцій, ІПСО, розроблених ворогом у межах ведення гібридної війни проти України.

Відбулися потужні заходи політичного PR Президента України на світовій арені – виступи, звернення, промови Президента України – в Сеймі Республіки Польща (11.03.2022); до парламенту Великої Британії (8.03.2022); до італійців та усіх європейців (12.03.2022); у Парламенті Канади (15.03.2022); перед конгресом США (16.03.2022); у Бундестазі (17.03.2022); до народу Швейцарії (19.03.2022); в Кнесеті (20.03.2022); в Палаті депутатів Італії (22.03.2022); на спільному зібранні Сенату, Національних зборів Французької Республіки та Ради міста Парижа (23.03.2022); в парламенті Японії (23.03.2022); у Риксадагу Швеції (24.03.2022); на самміті НАТО (24.03.2022); на засіданні Європейської ради (25.03.2022); в парламенті Норвегії – Стортингу (30.03.2022); у Федеральному парламенті Бельгії (31.03.2022); у Генеральних штатах, парламенті Нідерландів (31.03.2022); в парламенті Австралії (31.03.2022); в парламенті Румунії (4.04.2022); у Генеральних кортесах Іспанії (5.04.2022); на засіданні Ради Безпеки ООН (5.04.2022); в Ерахтасі, парламенті Ірландії (6.04.2022); в Палаті представників Кіпру (7.04.2022); в парламенті Греції (7.04.2022); в Едускунті, парламенті Фінляндії (8.04.2022); в Національній асамблеї Республіки Корея (11.04.2022); в Рійгікогу, парламенті Естонії (13.04.2022); в Асамблеї Республіки, парламенті Португалії (21.04.2022); в Народних зборах Албанії (3.05.2022); у Національній раді Словаччини (10.05.2022); в Альтингу, парламенті Ісландії (6.05.2022); у Саеймі Латвії (26.05.2022); в Палаті депутатів Люксембургу (2.06.2022); перед обома палатами парламенту Чеської Республіки (15.06.2022); на засіданні Бюро

Асамблеї Африканського Союзу; в парламенті Словенії (8.07.2022); на пленарному засіданні осінньої сесії Парламентської асамблеї Ради Європи (13.10.2022); на щорічній сесії Парламентської асамблеї НАТО (21.11.2022); до 104-го Конгресу мерів і голів муніципалітетів Франції (22.11.2022) та ін. [3]. PR-заходи щодо привернення уваги світової спільноти до проблем України призвели до позитивних наслідків – наданню допомоги Україні у воєнному стані.

Велике значення також має робота президентської команди та Президента України, першої леді стосовно міжкультурної комунікації саме в аспекті зв'язків з іноземною громадськістю з метою прояву інтересу до проблем України у воєнний час. Завдяки цим діям військові України отримали значну допомогу у військовій техніці, навчанні військових, фінансової підтримки економіки країни та соціальних потреб населення. Зв'язки відбувалися саме через такі канали комунікації, як онлайн-формат зустрічі, телебачення, соціальні медіа: YouTube, Facebook, Instagram, TikTok.

Відомі українські культурні діячі, шоу-мени, телеведучі та інші представники культури влилися у загальний комунікативний процес для підвищення інтересу різних країн до сучасних проблем України. Також можна констатувати факт, що вони стали своєрідним культурним десантом в різних країнах світу з метою ознайомлення світової спільноти з культурою України.

Значна частина населення України вимушена була тимчасово виїхати за межі країни. Значна кількість волонтерів особливо за останні дев'ять місяців перетнули кордон з метою збору, закупівлі та перенаправлення гуманітарних допомог для постраждалого від воєнних дій населення. Тому питання міжкультурної комунікації актуалізується для України, влади та пересічних українців. Як зазначає Д. В. Костенко, «індивід повинен мати здібності до міжкультурної комунікації: адекватно сприймати і інтерпретувати різні культурні цінності; усвідомлено долати кордони, що розділяють культури; бачити в чужих культурах не тільки загальні, але й спільні риси; розглядати різні культурні явища і представників інших культур з позицій емпатії; співвідносити існуючі етнокультурні стереотипи з власним досвідом і робити адекватні висновки; вміти переглядати і змінювати свої оцінки чужої культури відповідно до розширення навичок і досвіду міжкультурного спілкування; змінювати самооцінку в результаті осягнення чужої культури і відмови від необґрунтованих стереотипів або забобонів; приймати нові знання про чужу культуру для більш глибокого пізнання своєї; систематизувати факти культурного життя; синтезувати та узагальнювати свій особистий досвід у міжкультурному діалозі.

Світовий досвід показує, що найбільш успішною стратегією досягнення міжкультурної компетенції є інтеграція – збереження власної культурної ідентичності поряд з оволодінням культурою інших народів [2, с. 83].

Отже, питання культурної глобалізації, міжкультурної комунікації, політичного PR є актуальними для України вцілому. Політичний PR дозволяє проводити активну взаємодію з політичними представниками світової політики для досягнення позитивних рішень щодо отримання підтримки та допомоги для України в російсько-українській війні.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова В. І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2011. № 45. С. 128–140.

2. Костенко Д. В. Міжкультурна комунікація у сучасному світі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. 2018. № 30. С. 80–85.

3. Президент України. Офіційний сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches?date-from=24-02-2022&date-to=22-11-2022&page=1> (дата звернення: 22.11.2022).

4. Прес-реліз. Антін Борковський: «Це можна вважати інформаційною та політичною диверсією проти глядачів України – журналіст про закриття українських телеканалів». Варіанти. Львів. Юа. 2022. 11 квіт. URL: <https://varianty.lviv.ua/87573-tse-mozhna-vvazhaty-informatsiinoiu-ta-politychnoiu-dyversiieiu-proty-hliadachiv-ukrainy-zhurnalist-pro-zakryttia-ukrainskykh-telekanaliv> (дата звернення: 20.11.2022).

Кеба О. В.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і зарубіжної літератури,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В РОМАНІ М. ОНДАТЖЕ «АНГЛІЙСЬКИЙ ПАЦІЄНТ»

Національно-культурна проблематика займає центральне місце в гуманітарній думці другої ХХ – поч. ХХІ ст. В її контексті основними є концепти мультикультуралізму, транскультуралізму, міжкультурної комунікації. Ці концепти визначають, зокрема, й провідні тенденції сучасного глобалізованого літературного процесу. До числа письменників, що безпосередньо втілюють у своїй творчості національно-культурну проблематику, належать такі автори-представники різних національних літератур світу, як Салман Рушді, Кадзуо Ішігуро, Відіадхар Найпол, Майкл Ондатже та ін.

Роман М. Ондатже «Англійський пацієнт» (*The English Patient*, 1992) став видатною подією у літературі кінця ХХ – початку ХХІ ст. Він був удостоєний Букерівської премії, а в 2018 р. визнаний найкращим твором за 50 років її присудження (так званий «Золотий Букер»). На початку 2022 року роман було включено до списку 70 книжок «Великого Ювілейного Читання», присвяченого 70-річчю правління королеви Єлизавети II.

Автор роману є канадським письменником, нащадком «бюргерів» (дітей від шлюбів шрі-ланкійців із голландцями). Відтак письменник узагальнює у своїй творчості власний досвід приналежності до різних культур. Водночас у романі «Англійський пацієнт» він звертається до однієї з епохальних подій новітньої історії – Другої світової війни. Вона визначає долі усіх персонажів твору – втаємниченого «англійського пацієнта», який нібито насправді є угорським графом Ласло Алмаші, канадійців Ханни Льюїс і Девіда Караваджо, індійця Кірпала (Кіпа) Сінгха, англійців Джефрі і Кетрін Клифтонів, Медокса, лорда Саффолка та ін.

У романі, як зазначає сам автор у прикінцевому слові, використані різноманітні історичні джерела і трансформовано біографії реальних культурно-історичних діячів. Особливо часто у романі згадується «Історія» Геродота, яка стала для «англійського пацієнта» мірилом і своєрідним палімпсестним щоденником його життя.

Ключову ідею роману акумулює фраза головного героя про те, що історія «входить у нас» (*history enters us*) через книжки. Таких «книжок»

у творі є сила-силенна, від Геродотової «Історії», «Анналів» Тацита та фрагментів біблійних текстів до «Пармського монастиря» Стендаля та Кіплінгового «Кіма». Крім власне історичних та художніх текстів, роман містить й квазідокументи, як, наприклад, витяги з явно змодельованих автором протоколів засідання Британського географічного товариства, де, зокрема, згадуються вигадані романні персонажі. Крім того, з певними історичними контекстами пов'язані й різноманітні інтермедіальні елементи: згадувані в романі твори образотворчого мистецтва (фресковий живопис, скульптура, архітектура) і музики.

Особливим текстом, яким наскрізно просякнутий роман, є географічні карти, описи яких створюють у романі, по-перше, вельми оригінальний екфрасичний зріз тексту; по-друге, стають імпульсом до формування чи не найважливішої ознаки поезики роману – ізоморфності його різних планів та образів: географічного простору, історичного процесу, тексту книжки, форми людського тіла. Текст пустелі стає текстом монографії героя про Лівійську пустелю («*coming closer and closer to the text as if the desert were there somewhere on the page*»); тіло людини вбирає в себе і виражає собою її історію («*It is a consuming of oneself and the past*»); описи розбомбленої вілли з фрагментами античних статуй, обвугленого тіла «англійського пацієнта», позірно мертвої пустелі, в якій вода зникає і з'являється подібно до легенд і чуток в історії («*Sporadic appearances and disappearances, like legends and rumours through history*»), співвідносяться як образи зруйнованого світу, понівеченої історії.

Подібного до того як тіло «англійського пацієнта» символізує стан світу, а його загадка й невизначеність особистості – невизначеність, непевність самої історії, так і пронесена героєм крізь роки книжка Геродотової «Історії», в яку він вклеює фрагменти карт, документів, власні записи, стає «палімпсестом», предметним вираженням ідеї світу-тексту й тексту-світу.

Ідея фрагментарності й багат шаровості, багатокомпонентності історії безпосередньо реалізується у художній структурі роману: розгалуженому сюжеті, «вільному» наративі, плаваючій «точці зору», ізоморфних деталях предметної зображальності.

Центральне місце в романі займають проблеми ідентичності, приналежності індивіда до тих чи тих спільнот – нації, сім'ї, професійної групи тощо. Різні варіанти вирішення проблеми національної ідентичності та постнаціонального суб'єкта викладено насамперед через образи «англійського пацієнта» й індійського сапера Кіпа, які символізують відповідно західну і східну цивілізації у всій складності їх культурно-історичних стосунків.

Невизначеність особистості «англійського пацієнта», відсутність його імені в романі обумовлюються тим, що внаслідок авіакатастрофи він сильно обгорів і втратив пам'ять. До того ж, Хана постійно вводить йому знеболювальні засоби, а поєднання морфію з можливою справжньою амнезією призводить до того, що він постійно перебуває на межі сну, видінь, спогадів і реальності. «Анонімність» персонажа посилюється також тим, що він від опіків у буквальному сенсі «втратив обличчя», що акцентує зв'язок між мовленнєвим і фізичним вираженням індивідуальності людини.

«Безіменність» головного героя роману має пояснення й у його свідомій позиції: намагаючись за будь-яку ціну врятувати кохану жінку, яку він залишив у пустельній печері, він сам готовий відмовитися від свого імені і своєї приналежності до певної нації і культури. Відмова від національної вкоріненості тягне за собою і відмову від національних інтересів, що обертається зрадою загальнолюдського масштабу. Трагедія із коханою є в його очах наслідком національного поділу світу. У спробах повернутися до Кетрін Алмаші знімає для себе проблему морального вибору і вирішує передати німецьким фашистам карти Лівійської пустелі. Втім, у кінцевому підсумку герой визнає неприйнятність такої позиції.

Подібно до Алмаші, Кіп також демонструє складне ставлення до власної національності, сім'ї, імені. До певного часу він займає позицію англофільства, однак після того як Кіп дізнається про атомні бомби, скинуті американцями в Японії, він кардинально змінює своє ставлення до Англії. Країна, яку він свого часу бачив за взірць цивілізації, тепер видається осередком духовно-моральної кризи всього Заходу, так само як Японія в його свідомості виступає другим полюсом опозиції «Захід-Схід». У кульмінаційній сцені роману гнівний монолог Кіпа, звернений до «англійського пацієнта», у символічній формі виражає перелом в культурно-історичних взаєминах Заходу і Сходу.

Таким чином, «Англійський пацієнт» М. Ондатже є своєрідним взірцем сучасного «мультикультурного» роману, в якому проблеми міжкультурної комунікації постають у складному переплетенні соціально-історичних процесів, геополітичних і природничих контекстів, індивідуальних драм та міжособистісних стосунків.

Кімаковська В. Г.
студентка 1 курсу,
ПВНЗ «Буковинський університет»
Науковий керівник:
Селезньова О. М.

доктор юридичних наук,
завідувач кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін,
ПВНЗ «Буковинський університет»

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Під інформаційним простором, зазвичай розуміється перш за все, територія розповсюдження інформації за допомогою конкретних компонентів національної системи інформації за допомогою інформації і зв'язку, діяльність якої має гарантоване правове забезпечення, він являє собою сукупність баз і банків даних, технологій їх ведення та використання, інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж, що функціонують на основі єдиних принципів і за загальними правилами, що забезпечує інформаційну взаємодію організацій і громадян, а також задоволення їх інформаційних потреб.

Однак інформаційний простір складається з таких головних компонентів:

- інформаційні ресурси, що містять дані, відомості та знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації;
- організаційні структури, що забезпечують функціонування та розвиток єдиного інформаційного простору, зокрема, збір, обробку, зберігання, розповсюдження, пошук і передачу інформації;
- засоби інформаційної взаємодії громадян і організацій, що забезпечують їм доступ до інформаційних ресурсів на основі відповідних інформаційних технологій, що включають програмно-технічні засоби і організаційно-нормативні документи [2].

Інформаційний простір являє собою середовище, в якому змінюється зміст таких процесів, як взаємодія в процесі спільної діяльності, конкуренція (через зміну змісту й характеру конкурентної боротьби між суб'єктами, що діють у ньому). Серед науковців, які приділили увагу дослідженню цієї сфери, слід згадати В. Гаоптія, А. Добровольську, О. Старіша, А. Чічановського, М. Яковенка та ін.

М. М. Слюсаревський, у рамках власної «реляційної теорії інформаційного простору» розглядає інформаційний простір як стан (і, водночас, результат) перманентної взаємодії процесів виробництва та

споживання інформації, тобто інформаційний простір розглядається як простір розгортання інформаційних процесів. При цьому саме по собі існування інформації вважається можливим, коли вона кимось сприймається, тобто обов'язковою передумовою інформаційних процесів є наявність комунікативної системи «джерело-одержувач інформації» [1].

Використання повного масиву інформації на відкритих інформаційних системах, доступних для суспільства у певному виді його діяльності, сприяє гуманізації, демократизації та добробуту його членів, підвищує роль суспільства в удосконаленні механізму керування громадським устроєм.

Інформатизація суспільства також позитивно впливає на прискорення розвитку науково-технічного прогресу, удосконалюючи процес інтелектуалізації всіх видів діяльності людини, що, у свою чергу, позитивно відображається на створенні якісно нового сучасного інформаційного потенціалу для забезпечення творчості кожного окремого члена суспільства.

Сьогодні запровадження новітніх технологій у сфері діяльності людини неможливо уявити без використання комп'ютерної та іншої телекомунікаційної техніки, що вимагатиме внесення радикальних змін у процес підготовки їх користувачів для забезпечення фіксування, обробки, зберігання та передачі інформації. Нові підходи до організації менеджменту та маркетингу потребують створення високоефективних управлінсько-інформаційних технологій, які значно підвищують роль використання інформаційних ресурсів у різних галузях діяльності суспільства.

Сучасні інформаційні технології нерозривно пов'язані з комп'ютеризацією найважливіших, трудомістких процесів і насамперед – процесу управлінського, який все більше залежить від використання комп'ютерної та іншої телекомунікаційної техніки. Зростаюче значення новітніх інформаційних технологій потребує високої технологічної підготовки персоналу, а також значних витрат, пов'язаних з використанням наукомісткої техніки. Впровадження новітніх інформаційних технологій неможливо уявити без створення належної програмно-технологічної бази, що має забезпечувати все більший обсяг процесів суспільної діяльності.

Очевидно, що в умовах сьогодення інформаційна технологія повинна відповідати таким вимогам:

- забезпечувати високий ступінь розчленовування всього процесу обробки інформації на етапи (фази), операції, дії;
- включати весь набір елементів, необхідних для досягнення поставленої мети;

– мати регулярний характер, унаслідок якого етапи, дії, операції технологічного процесу можуть бути стандартизовані й уніфіковані, що дасть змогу більш ефективно здійснювати цілеспрямоване керування інформаційними процесами [3].

Отже, вимоги часу, швидкий розвиток та впровадження новітніх інформаційних технологій практично в усі сфери людського життя спонукають різноманітні установи якісно змінювати свою діяльність, в першу чергу інформаційну.

Список використаних джерел:

1. А. Пилипчук. Єдиний інформаційний простір системи освіти України: структура і параметри [Архівовано 4 квітня 2012 у Wayback Machine.]

2. Слюсаревський М. М. Інформаційний простір : критика існуючих визначень і спроба побудови теорії. Вісн. ХДУ. Серія «Психологія, політологія» : Особистість і трансформаційні процеси в суспільстві. Психолого-педагогічні проблеми сучасної освіти. Харків. 1999. Ч. 4-5. С. 337-342.

3. Розвиток інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://it-tehnolog.com/statti/rozvitok-informatsiynih-tehnologiy>. – Назва з екрана.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-56>

Климентова О. В.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри стилістики та мовної комунікації,
Навчально-науковий інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ІСЛАМСЬКИЙ НАРАТИВ В ІНФОПРОСТОРІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Релігійні наративи є новими об'єктами лінгвістичного вивчення. У сучасних підходах релігійний наратив являє собою складний дискурсивний феномен, в якому гібридно зрощуються політичні, релігійні та медійні характеристики. Доведено, що впливова сила наративу не залежить від реальних подій. Це робить наратив особливо зручною формою для релігійного впливу. Вона віками ефективно використовується, віддзеркалюючи рівень комунікативних технологій у соціумі.

Релігійні наративи, разом із політичними, культурними, економічними та іншими наративами, беруть участь у системі керування суспільною думкою, електоральною поведінкою та емоційними станами населення. Водночас специфічним для релігійних наративів є те, що інтенція доктринального впливу для всіх конструктів релігійної комунікації є засадничою, а зрощення її з політичними складниками наділяє такі впливи ознаками тотальності. Це зумовлює стратегічний характер релігійних наративів.

Актуальну прагматику мови в релігійних наративах зумовлює інформування з використанням можливостей сучасних медіа та широкий спектр інтенцій впливу, нерідко латентних й, на жаль, не завжди психоекологічних. При цьому, особливий інтерес для лінгвістичного аналізу складають засоби вербального програмування свідомості, різні типи маніпулятивної вербалізації, інноваційні моделі вербальної ретрансляції когнітивного досвіду, важливого для релігійної взаємодії, тощо.

Практично недослідженими залишаються модерні форми релігійної комунікації, що втілюють тенденцію комунікативного динамізму й задіяні в малих наративах, релевантних з оновленням релігійної картини світу та іміджевим позиціонуванням лідерів релігійної думки, нових релігійних доктрин. До таких уналежнюємо релігійний маркетинг й насамперед релігійну рекламу, релігійний неймінг, релігійний туризм, релігійну інтернет-комунікацію з її розгалуженою жанровою мережею та специфічними мемами тощо. Відповідно до глобального принципу організації релігійного дискурсу, всі ці комунікативні конструкти є маркованими щодо релігійної належності й роблять свій внесок, з одного боку, в оновлення семіотичних кодів релігійної комунікації, а з іншого – в сталість епістемних складників релігійного наративу, що забезпечує його легке розпізнавання й декодування вірянами. Релігійний наратив – це гіпертекст, що забезпечується потужним арсеналом комунікативних засобів об'єктивації релігійної картини світу, релігійної ідентичності, релігійної ціннісної парадигми.

Інформаційна практика України засвідчує, що надзвичайні події з життя мусульман (анексія Криму, вигнання мусульман із місць їх традиційного проживання, перша й друга чеченські війни, вихід американців з Афганістану, масові потоки біженців з мусульманських країн та намагання дістатися до країн Європи, скупчення біженців на кордоні Польщі й Білорусі тощо) спричинили небачене як для переважно християнської України інформаційне просування ісламського контенту.

Передвоєнний аналіз українського релігійного ринку інформаційних продуктів, релевантних із цінностями ісламу й спрямованих на формування релігійної ідентичності, дав змогу виявити процеси оновлення насамперед у каналах та засобах комунікації. На зміну

традиції, коли інформація каналізується шляхом поширення думки релігійного лідера, що передається з вуст у вуста, прийшов інтернет, нові медіа, політичні майданчики, новинні потоки, телевізійні репортажі тощо з їхньою інтерактивністю й новими жанровими форматами.

Водночас у медійних репрезентаціях чітко розмежовуються наративи місцевих та зарубіжних мусульман. Ісламський контент, релевантний із місцевими мусульманами, є частиною історії України, адже мусульмани віками проживали переважно на півдні та сході України, вони не емігранти. Їхня релігійна ідентичність моделюється з урахуванням соціально-політичних контекстів буття різних частин України. Відомо, що в радянський період ця ідентичність, подібно до інших релігійних ідентичностей, була практично стерта ідеологічними догмами з акцентом на атеїстичному світосприйнятті. Після розпаду Радянського Союзу з'явилися певні можливості для мусульманського відродження в Україні як незалежній державі, але його зупинили анексія Кримського півострова, воєнний конфлікт на Донбасі й трансформувала повномасштабна війна з Росією. В українських медіа довоєнного етапу тема ісламу репрезентувалася з акцентом на пріоритетності політичної ідентичності, що центрована навколо концепту **УКРАЇНСЬКА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ**.

Українські мусульмани мали чимало проблем, пов'язаних із необхідністю відновлення мережі релігійної освіти, будівництвом мечетей, облаштуванням переселенців, існуванням внутрішніх ісламських суперечок, представництвом у діалозі з владою тощо, але їх вирішення досягалося безконфліктно, виходячи з буття мусульман у системі національно-територіальних координат.

На рівні ідеологем йшлося про свідому світоглядну орієнтацію на збереження державності світської поліконфесійної країни, в якій українські мусульмани є повноцінними громадянами і мають легальні можливості для самореалізації, налаштовані на міжконфесійний діалог.

Вербалізатори політичних концептів в ісламському контенті передвоєнного й наступного періодів дають змогу в локальних контекстах об'єктивувати сему «політична лояльність українських мусульман».

Хоча релігійність за цих умов частково секуляризувалася, більшість ресурсів перед війною використовували навчальні та коментувальні тактики на основі стратегії інформування для релігійного виховання молоді, поглибленого знайомства населення з концептами ісламу, специфікою ісламської культури у стосунках між чоловіками й жінками, інформували про діяльність лідерів ісламського світу тощо.

Дослідження комунікативної специфіки ринкового позиціонування ісламських послуг і товарів в Україні дало змогу виявити, що: у довоєнний період ісламський наратив був укорінений у миротворчу

теологію, в ньому не було епістем, релевантних із конфліктом релігійних ідентичностей; він характеризувався семантичною монолітністю, в якій текстові репрезентації резонансно взаємодіяли з принципами ісламської етики, де ядрові позиції займають релігійні концепти; незалежно від об'єктів маркетингового просування (інформаційні продукти, релігійні послуги, товари), концепт ІСЛАМ репрезентувався насамперед субконцептом ХАЛЯЛЬ. У свою чергу, ХАЛЯЛЬ в Україні позиціонувався з використанням декількох синонімічних понять: *натуральний, екологічний, здоровий, безпечний*. В українській картині світу всі вони мають позитивну оцінку конотацію без семантичних реляцій із релігійними цінностями. Водночас така текстова репрезентація ґрунтувалася на резонансній взаємодії експліцитного та імпліцитного планів тексту, в якій експлікований текст використовувався як контейнер для просування імпліцитних стимулів – це цінності ісламу; з метою створення позитивного образу ісламу в Україні в інформаційні, й безперечно рекламні, репрезентації системно вводилися топоси етичних пріоритетів, якості, безпечності, позитивності, корисності тощо, які ретранслявалися за участі тактики підкреслення переваг. Основним прийомом, який забезпечував їхню впливову дію, була меліоративна інтенсифікація, що задіяна в акціях позитивної самопрезентації ісламу. Семантичний код таких повідомлень декодується на основі тактики виявлення переваг цінностей ісламу й емотивної кореляції з позитивними емоціями. Риторичне забезпечення іміджевих повідомлень здійснювалося зі значним арсеналом засобів вербальної сугестії.

Виявлена в текстах інституційних сайтів та українських медіа комунікативна специфіка ісламського контенту була компліментарною до цінностей поміркованого ісламу і водночас конвергентною з соціальними пріоритетами українців. Це відповідало українській позиції відкритості до міжконфесійного діалогу на користь активної взаємодії з мусульманськими країнами.

Російське вторгнення в Україну докорінно змінило ісламський наратив, що став частиною конфлікту між двома християнськими країнами. Його стратегічне значення наразі об'єктивується привнесенням у воєнний український контент ідеологом гострого протистояння між поміркованим та радикальним ісламом; семантичними трансформаціями концептів SHAHEED, HARAM, ДЖИХАД, що, зокрема, тлумачиться як священна війна, участь в якій освячується коранічним текстом й наділяється смислотвірною функцією в ціннісній парадигмі ісламського світу; увиразненням радикальних ісламістських ідей, що з певних причин не знайшли своєї реалізації в Чечні, загалом на Північному Кавказі та країнах Близького Сходу, але посилюють непримиренність ісламу та християнства.

Список використаних джерел:

1. Богомолов А.В., Данилов С.И., Семиволос И.Н., Яворская Г.М. Исламская идентичность в Украине. К.: СтилоС, 2006.
2. Мусульмане в Украине: соседи или братья? Ислам в Украине. 23.02.2017. Available from: /ru/islam-v-ukraine; муфтий Саид Исмагилов (/ru/muftyy-sayd-ysmagylov), статистика (/ru/statistika). [accessed Dec 16 2021].
3. Несправа М.В. Радикальний джихадизм у Європі початку ХХІ ст. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 304 с.
4. Якубович М. Від Майдану до АТО. Українські мусульмани в умовах політичної кризи 2013-2016 рр. Вінниця: Нілан, 2017. 156 с.
5. Archetti C. Terrorism, Communication and the War of Ideas: Al-Qaida's Strategic Narrative as a Brand. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, Suntec Singapore International Convention & Exhibition Centre, Suntec City. URL: <https://www.academia.edu/221753>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-57>

Korniienko O. V.

*Ph.D. (Psychology), Docent, Humanities and Social Science Department,
International Faculty, Kyiv Medical University*

EXPERIENCE OF CLASSROOM AND DISTANCE TEACHING COMBINATION: BASIC DISCIPLINES, MEDICAL PSYCHOLOGY, EVIDENCE-BASED MEDICINE, CAREER MANAGEMENT FOR UKRAINIAN AND FOREIGN UNIVERSITY STUDENTS (2018-2022 YEARS)

The main motive for preparing these materials for the second International Scientific and Practical Conference on November 22-26 was the author's personal interest in main thematic panels of conference in the number of five directions. I deliberately choose thematic panel №3 «*Information space and intercultural communication*» taking into account my personal experience of working and teaching various disciplines to students from different countries of the world.

The structure and content of these will include a general overview of conducted classroom and distance learning classes for students of two leading universities of Ukraine: Taras Shevchenko Kyiv National University and Kyiv Medical University during 2018-2022 years.

Based on the recommendations of colleagues, I created his own Facebook account in 2017. The total number of friends today is 1,700 people [1]. I approached this question carefully, taking into account the fact that that I should invite students, graduate students, doctoral students, psychological and pedagogical workers of Ukraine and interested persons from different regions of the world to communicate.

The author conducted a preliminary period of verification and adaptation of classroom/distance learning in academic disciplines taught in Ukrainian and English at the Faculty of Sociology and Psychology of Taras Shevchenko Kyiv National University [2, p. 50–53].

We consider it expedient to briefly disclose the stages of implementation modern educational technologies. At the Faculty of Psychology of the Taras Shevchenko National University, a face-to-face distance concept was implemented during 2006–2009, using the example of teaching several disciplines: «*Life Safety*» – to students of the first and third years of the Faculty of Psychology, Department of Social Sciences workers, sociologists and psychologists; «*Methods of maintaining psychosomatic health*» – for third-year psychologists (in Ukrainian/English language); «*Workshop on personality psychology*» (on the example of the author's course – psychosomatic health of the individual, assessment methods and maintenance) – second-year psychologists; «*General Psychology*» – fourth year of the radiophysics faculty; «*Psychological help in emergency situations*» – to specialists, masters and military personnel cadet psychologists (in Ukrainian/English).

Returning to the main purpose of the presented theses, I focus readers' attention on what was personally done by the author and students in teaching and studying basic disciplines using Facebook boards during 2018–2021. *Together with the students, a decision was made to combine classroom and distance learning. In total, during the specified period, 22 initial groups were created on their own Facebook page with the inclusion of the relevant names of the disciplines studied by students, with the selection of the course and year of study, features teacher's workload.* Psychological and preventive groups were also proactively created to maintain the psychosomatic health of students and faculty employees.

Interested participants of the second international scientific and practical conference have the opportunity to study in detail the content of author's theses [3, p. 192–196]. In recent years, various specialists have worked on the introduction of new educational technologies, for example, in the article [4, p. 38–42] «*Distance education: organizational structure, psychological and pedagogical foundations, financing and management*» considers the basic requirements for the development of educational and methodological

materials, which requires taking into account the psychological patterns of perception, memory, thinking, attention, as well as age characteristics of students. In the next work of two authors [5, p. 199–203] «*Electronic distance and combined learning in Lviv higher educational institutions*» is a review of the organization of the educational process with the introduction of distance education in several universities.

The next example can be the author experience of theses on the example of teaching «*Medical Psychology*» to foreign students, representatives of different oriental cultures, religions, lifestyles: Iran, Iraq, India, South Korea, Japan, Africa, Egypt. [6, p. 199–203] The peculiarities of the experience of mixed teaching of this discipline for future doctors of third-year students of the Institute of Biology and Medicine was that the educational process began traditionally before the introduction of lockdown in Ukraine just before the spread of Covid-19. After the official order of the administration of Taras Shevchenko National University, the educational process took place remotely until the end of the 2018-2019 academic year with the use of complex multimedia tools: Internet, e-mail of each participant in the educational process, active use of mobile communication (Messenger, Viber, Telegram, Facebook, Instagram), Skype video conference. The author's work should be considered the created study group on Facebook «*Medical Psychology*» Institute of Biology at Medicine Taras Shevchenko National University (2020) <https://www.facebook.com/groups/522233258413026/> about with the inclusion of all teaching materials, student learning outcomes: texts of presentations, skype-video lectures, defenses of student presentations, results of studying the discipline «*Medical Psychology*». For a more dynamic and understandable perception of the content of the article, seven drawings are included highlighting the academic development of the relevance of Facebook in educational, scientific activities and modern ways of disseminating information in one of the world's most popular networks for a long period during 2007-2021. The key issue of this theses is to disseminate the experience of teaching / learning «*Medical Psychology*» of a mixed form of learning and finding like-minded people. Thus, blended learning was conducted for 15 student groups, a total of 129 students. Anyone can view the recommended page on Facebook, express their impressions, note in the comments the best student presentations, video presentations, recommended presources.

Continuing the overview of the productive possibilities of blended learning, I consider it necessary to include brief information about personal experience of teaching another discipline «*Evidence-Based Medicine*» for foreign medical students of nine groups at Kyiv Medical University during the second semester of 2022 year [7, p. 199–203] Totally there were 116 students from the following countries: India 76 (65, 51%), Nigeria 19 (16,37%),

Pakistan 3 (2,58%), Ghana (2,58%), Turkey 2 (1,72%), United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland 2 (1,72%), Ireland 1 (0,86%), USA 1 (0,86%), Iran 1 (0,86%), Kingdom 137 of Swaziland (country South Africa) 1 (0,86%), Yemen 1 (0,86%), Ruanda 1 (0,86%), Finland 1 (0,86%), Iraq 1 (0,86%). The distance learning process was carried out taking into account the requirements of classes in the format of Google class meet. Students had to complete tasks that were sent in time to the Google tasks format with recommended assignment days. In total, the structure of tasks includes six topics with recommended scores for completed student assignments from 10 to 30 points.

The structure of student's topics includes the six following tasks: 1. The first topic, basic textbook. 2. The second topic «Two basic video about EBM». 3. The third practical task, «Guidelines for students (three different parts)». 4. Forth topic «Additional articles for self-reading». 5. The fifth task finding seven recommended videos. 6. The six task Student's web activity in finding proper medical journal, article. The final student's grades had been given in the form of adding 50 additional points for active participation in the study of the discipline «Evidence-Based Medicine». The novelty of conducting distance classes in «Evidence-Based Medicine» was student's presentation in Power point format with subsequent inclusion in the Google group in the «Stream» tab for discussion by classmates. Conducted distance learning with groups of foreign students in the discipline of «Evidence-Based Medicine» was confirmed the effectiveness of the Google class program.

References:

1. Корнієнко О.В. <https://www.facebook.com/ovkdefender/>
2. Корнієнко О.В. Концепція та перспективи викладання інтегративного курсу «Безпека життєдіяльності» на факультеті соціології та психології. *Вісн. Київ. ун-ту. Соціологія. Психологія. Педагогіка*. 1999. Вип. 7. С. 50–53.
3. Корнієнко О.В. Facebook як платформа аудиторного/дистанційного викладання/навчання (особистий досвід 2018-2021 роки) <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-114-5-49>. International Scientific and practical conference «Pedagogy, psychology and teaching methods: interdisciplinary experience»: conference proceedings, July 16-17, 2021. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 192-196.
4. Малінко О. Дистанційна освіта: організаційна структура, психолого-педагогічні основи, фінансування і управління. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. № 6. С. 38–42.

5. Коваль М., Шуневич Б. Електронне дистанційне і комбіноване навчання у львівських вищих освітніх закладах. *Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал*. 2006. № 1. С. 199–203.

6. Корнієнко О.В. Досвід викладання «Медичної психології» студентам іноземцям Інституту Біології та Медицини Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка на матеріалі змішаного навчання 2018-2019 років <https://doi.org/10.51547/prp.dp.ua/2021.3.7>. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, Вип. 3, 2021. С. 39-47.

7. Korniienko O.V. «Evidence-Based Medicine» for medical students Kyiv Medical University with active participation in teacher's Facebook page «Individual-Psychological war of Ukraine against Russia». Управління якістю науково-дослідницької діяльності у закладах вищої та фахової передвищої освіти в умовах воєнних реалій: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 10 травня – 21 червня 2022 року. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 136-139.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-58>

Коробкова Н. К.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури та компаративістики,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА ХІПІ-МАСОНА, АБО ЯК ЗЛОВИТИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДУ

Постановка проблеми. Зрозуміти Григорія Сковороду у ХХІ столітті – завдання не легке, але цікаве. Пояснити специфіку його літературної творчості поколінню, яке споживає літературу переважно візуально або на слух, – справа або приречена на успіх, або цілком провальна. Результат залежить від обраної стратегії. Не можна не погодитися із думкою **Євгена Станісевича**, куратора експозиційного простору мистецького проекту «Світ Сковороди», присвяченого 300-літтю генія, про те, що Сковороду постійно й сильно спрощують. Так, літературознавець зазначив, що концепція наповнення проекту спрямована саме на розмову про неоднозначність і різні маски-іпостасі митця [1]. На наш погляд, така стратегія вже має успішні матеріальні вияви у ряді надзвичайно цікавих популярних видань про Григорія Сковороду: **арт-бук «Григорій Сковорода – дітям»** (видавництво «Час

майстрів»), «**Григорій Сковорода від А до Я**» видавництва Старого Лева, а також дописів та відео на кшталт «**Що радить Григорій Сковорода сучасним вчителям і батькам?**» на сайті osvitoria.media., «**Від чого Григорій Сковорода все життя тікав?**» на ютуб-каналі «ArteFact» тощо.

Мета дослідження полягає в окресленні тих ракурсів вивчення літературної спадщини Сковороди, які в практичній площині сприятимуть як цілісному науковому аналізу творів, так і творчому підходу до організації процесу навчання. Об'єктом є твори, запропоновані для обов'язкового вивчення.

Виклад основного тексту дослідження. Проблема автора – від деміурга до скриптора – постає першою в ряді значимих для знайомства з поетичними творами чи то в шкільному, чи то в університетському курсі літератури. Фактор методу хронологічних таблиць має залишитися в минулому, оскільки далеко не всі події життєвого шляху безпосередньо впливають на літературну творчість. Про це обґрунтовано та вичерпно свого часу у трактаті «**Із секретів поетичної творчості**» написав **Іван Франко**. На наш погляд, заслуговує на увагу принцип концептів, творчо використаний найкращим знавцем творчості Сковороди-літератора **Леонідом Ушкаловим**. У книзі з барвистим графічним оформленням Людмили та Володимира Стецьковичів застосовано алфавітний принцип викладу таких концептів як гра, щастя, природа, золотого, серце, нарцис тощо. З одного боку, це вимоги серії видавництва Старого Лева «Від А до Я», з іншого – максимально зручний формат для сприйняття складників художнього світу.

Методологічно важливі засадничі принципи вивчення літературної спадщини Сковороди викладено в другому томі дванадцятитомної «**Історії української літератури**» (2014) Поезія та філософія Григорія Сковороди potrакована там як найвищий злет українського літературного бароко. Саме так зазначено на сторінці 752. Постає і творчість митця цілком закономірно осмислено *в контексті світовому*. Український мандрівний дяк, яким Сковороду уявляли ще донедавна, насправді є зіркою, сяйво якої дорівнює культурним випромінюванням Джона Мільтона в Англії, Йоста ван ден Вондела в Голландії, Кальдерона в Іспанії, Торкватто Тассо в Італії, Ангела Сілезія у Німеччині, Яна Амоса Каменського в Чехії. Творчість Григорія Сковороди «завершує добу українського бароко, а водночас і барокову літературу всієї Європи» [3, с. 752]. Сучасному читачеві, особливо юному, такий контекст видається цікавим, адже *проблема загальнолюдського із неодмінним збереженням національного* є однією з найактуальніших в умовах глобалізації.

Початок літературної творчості датовано 1755 – 1759 рр. Це так званий каврайський період (від назви села Каврай). Зазначимо, що частину поезій

написано латиною. Серед них і ті, що є в програмі ЗНО: «**Всякому місту звичай і права**» та «**De libertate**» (до речі, твір є зразком жанр *енкомії* (похвали) вольности). Окреслюючи біографічний контекст, ми пропонуємо зацентувати на містичній події, яка надалі визначить вектор життя та діяльності відомого мислителя: «Опівночі 24 листопада (за ст. ст.) 1758 року Сковороді наснився і той дивний сон про гнану Правду та людське «різнопуття» ..., що змусив його відшукатися світової марноти. Потворні образи того сну, схожі на фантазмагорії Єроніма Босха, закарбували екзистенційне порубіжжя, коли сквородинівська настанова щодо світу набувала виразно аскетичних прикмет» [3, с. 755]. По-перше, ця згадка стане містком до простеження міжпредметних зв'язків; по-друге, стане засобом утримання уваги учнів, а також їхнього зацікавлення. Як бачимо, біографія Сковороди цілком може стати зразком шляху *харизматичного лідера*.

Протягом ранньої юності (саме на цей період припадає час вивчення літературного доробку Сковороди) людина «утверджується у світогляді, самоусвідомлюючись і самовизначаючись, прагнучи індивідуальної неповторності» [4, с. 235]. Для цього періоду характерна криза ідентичності – «особливий момент розвитку, коли однаково динамічно наростає вразливість і розвивається потенціал особистості» [4, с. 238]. Пошук себе є основним маршрутом дій юнацтва. *Афоризми* Сковороди є дороговказом для тих, хто осмислює з позиції індивідуальної часової траспективи («форма часової інтеграції психіки людини, яка виявляється у співвіднесенні у свідомості минулого, майбутнього і теперішнього часових етапів людського буття» [4, с. 241]). Узгодженість подій свого минулого, теперішнього та майбутнього для юнака 14 – 15 років є невисокою, що вже казати про синхронізацію з літературою XVIII століття. Тож мотивація вивчення певного автора і саме таких жанрів його творчості має бути не лише обов'язкою, а ще й цікавою. Прикладом може слугувати розробка «**Розшифруйте: 15 афоризмів Григорія Сковороди мовою емодзі**» [1] тренерки з розвитку ключових умінь XXI ст., авторки посібників і онлайн-курсів для педагогів, розробниці сайту про інновації і тренди в освіті, нові формати навчання, про педагогічні інструменти **Анни-Марії Богосвятської**.

Для обґрунтування вивчення філософського складника діяльності Григорія Сковороди доречно навести цифрову палітру жанрового корпусу оригінальних творів: 55% – філософські діалоги, 19, 7 % – листи, 7,5 % – трактати, 6% – лірика, 4% – притчі, 3,2 % – прозові байки, 4,6% – інше. Отже, 94% – прозові тексти [3, с. 758].

Збірка «Сад божественних пісней, прозябший из зерн Священного Писанія» (1753 – 1785), оригінальний автограф якої не зберігся, безумовно має прочитуватися крізь призму усвідомлення цієї лірики як набожної. Якщо брати до уваги духовні боріння Сковороди у трикутнику

«світло – плоть – диявол», вважають, що ця збірка є «поетичною автобіографією автора».

Найвідомішою піснею є десята. Зміст тексту сприймається важко без усвідомлення його жанру. «**Всякому місту звичай і права**» є *псалмною* [3, с. 759]. У чернетці є епіграф «Solum curo feliciter mori» (лат. «Дбаю тільки про те, щоб щасливо померти»). **Леонід Ушкалов** підкреслює інтертекстуальні зв'язки з одою «*До Мецената*» **Горація**. За зразком римського лірика Сковорода змальовує «пороки черні». Творчо наслідуючи вже відому риторичну схему, митець створює *харизматичного ліричного героя*, який протиставляє себе хаосу пристрастей і влаштовує свій шлях до смерті так, щоби її не боятися. Надалі порушена автором тема цікаво розгортається в аспекті оспівування *феномену ретриту* (спокій мудрої людини, природні ідилії). Це спостерігаємо в так званих «*сковородинських веснянках*», які розгортаються у контексті спеціальних барокових мотивів, як-от: мотив плинності світу та марності людського життя, мотив смерті як справжнього буття.

Григорій Сковорода вважає серце «невидимою природою психічного життя», тому й не дивно, що це слово 1146 разів звучить у його поезіях [3, с. 774]. Кордоцентизм виявляється і в системі жанрів, наприклад, у *привітальних піснях*, як-от **генетліакони** – вірші на день народження, **апобатеріони** – пісні добра для проводів тих, хто від'їжджає, **духовні та світські оди**. Феномен вдячності як обов'язкового елемента досягнення щастя та спокою, джерела ресурсного стану людини, як бачимо, набув популярності не лише на інстаграм-сторінках, а й у бароковій поезії.

Зазначимо, що значно полегшує запам'ятовування змісту твору візуалізований посібник «Готуємося до ЗНО. Українська література» **Ганни Дем'яненко**, призначений для експрес-підготовки. До речі, ідеї сродної праці, висловлені у *байці* «**Бджола та Шершень**», сприятимуть не лише профорієнтації учнів, а й допоможуть їм відстояти свої позиції щодо вибору майбутньої професії, адже «сродність – наперед встановлена гармонія між людиною і світом» [5].

Висновки. Отже, літературні тексти Григорія Сковорода можна усвідомити лише за умов знайомства з філософським вченням, частогусто і представленим через мистецький дискурс. На сьогодні найбільш продуктивним видається вивчення спадщини митця в аспекті поетики жанру, в контексті світової літератури та з урахуванням вікових особливостей реципієнтів.

Список використаних джерел:

1. *Богосвятська А.-М.* Розшифруйте: 15 афоризмів Григорія Сковорода мовою емодзі. URL: <https://bogosvyatska.com/2022/02/19/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%88%D0%B8%D1%84%D1>

%80%D1%83%D0%B9%D1%82%D0%B5%D0%B0%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%D1%81%D0%BA%00%BE%D0%B2%D0%BE/(Дата звернення: 20. 11. 2022)

2. Горлач П. «Світ Сковороди»: в «Українському домі» почнеться проєкт до 300-річчя від дня народження філософа URL<https://suspilne.media/318730skovoroda/?fbclid=IwAR2FqrOV8fZMclhuf5I0tv6GwklomqYAOj7Oy7uxGfRFkHU3hN9jCVYXA9I> (Дата звернення: 20. 11. 2022)

3. Історія української літератури у 12 томах. Том другий. Давня література (друга половина XVI – XVIII ст.) Ред.кол. : Сулима М. М., Корпанюк М. П., Ушкалов Л. В. та ін. К. : Наукова думка, 2014.

4. Савчин М.В., Василенко Л. П. Вікова психологія. К. ; Академвидав, 2009.

5. Ушкалов Л. Григорій Сковорода від А до Я. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-59>

Костенко В. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
латинської мови та медичної термінології,
Полтавський державний медичний університет*

Сологор І. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
латинської мови та медичної термінології,
Полтавський державний медичний університет*

ПРЕЦЕДЕНТНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ В АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ РЕКЛАМИ

Прецедентні феномени – актуальні в когнітивному (пізнавальному та емоційному) плані одиниці лінгвокультурної компетентності мовців, що, перебуваючи у тісному зв'язку з усім «контекстом життя в конкретному культурно-інформаційному середовищі» (1, с. 138), входять до мовної картини світу лінгвокультурної спільноти, фіксуючи певний

склад її мислення, логіку світосприйняття і світооцінки. Прецедентні феномени можуть бути як вербальними (тексти в широкому сенсі цього слова), так і невербальними (твори живопису, скульптури, архітектури, музичні твори).

За формою вербалізації серед прецедентних феноменів традиційно виділяють: прецедентні тексти, прецедентні ситуації, прецедентні імена та прецедентні висловлювання, хоча межі між ним нестрогі та проникні. Мета запропонованого дослідження – проаналізувати змістовно-семантичні і функціональні особливості прецедентних висловлювань у текстах сучасної друкованої американської реклами інноваційних продуктів (інструментів, обладнання, матеріалів тощо), орієнтованої на споживачів – фахівців у галузі стоматології. Об'єкт дослідження – тексти друкованих рекламних повідомлень за 2016–2021 р.р., представленої в спеціалізованих фахових стоматологічних виданнях, а саме «Dentistry Today» та «The Journal of American Dental Association».

Останнім часом прецедентні феномени викликають особливе зацікавлення з боку філософів, лінгвістів і культурологів, оскільки сприяють глибшому розумінню світосприйняття, світовідчуття та пізнавальних можливостей людини, та усвідомленню культури суспільства як єдиного «інтертексту», який служить передтекстом будь-якого тексту, що знову з'являється (5, с. 205).

При відборі прецедентних висловлювань спиралися на визначення, запропоноване О. Тимчук та О. Сеньків, відповідно до якого «це репродукований продукт мовленнєво-розумової діяльності; закінчена і самодостатня одиниця, яка може бути чи не бути предикативною; складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його змісту; прецедентне висловлювання входить до когнітивної бази та неодноразово відтворюється у мовленні носіїв мови» (4, с. 251).

Аналіз рекламних текстів продемонстрував, що прецедентні висловлювання не входять до активного інструментарію англомовних текстів професійно-орієнтованої стоматологічної реклами, оскільки були виявлені лише 18 випадків їхнього вживання, проте навіть ці випадки віддзеркалюють загальну тенденцію до широкого використання прецедентних феноменів у різних дискурсах, зокрема, політичному, медійному, туристичному, та є яскравими прикладами такого динамічного явища як інтертекстуальність, тобто, за О. Селівановою, «наявність у певному тексті слідів інших текстів, у більш широкому розумінні – діалогічний зв'язок тексту в семіотичному універсумі з попередніми текстами та з подальшим текстотворенням» (3, с. 191-192). Джерелами прецедентних феноменів, зафіксованих у досліджуваних текстах, є відомі цитати з художньої літератури, дискурсу моди, пісенної творчості, афоризми та фразеологізми.

Досить промовистим для фахівців у галузі стоматології є салоган рекламного тексту *Virtual XD impressions system – Make your first impression your best impression!* (йдеться про систему для отримання відбитків зубного ряду). Він являє собою каламбур, що ґрунтується на багатозначності виразу *to make an impression*. Так, у розмовно-побутовому мовленні цей вираз означає «справляти враження», а у професійному мовленні стоматологів – «знімати відбиток зуба чи протезного ложа за допомогою відбиткового матеріалу, наприклад, *zincu*»). Використання цього вислову у рекламі є прикладом мовної гри, яку слідом за І. Е. Сніховською, розглядаємо як процес і результат свідомої лінгвокреативної діяльності індивіда, спрямованої на нестереотипне варіювання форми та змісту мовних одиниць на ігровому реєстрі комунікації з метою впливу на емоційну та/або інтелектуальну сферу адресата (3, с. 6).

Серед інших прикладів прецедентних висловлювань є рядок з відомої пісні американського музиканта Боббі МакФеррина, яка удостоїлась численних номінацій та високих рейтингів у хіт-парадах, використаний в тексті реклами серветок (нагрудників) одноразового використання для пацієнтів: *Don't Worry. Be Happy with Bib-Eze. Bib-Eze – Disposable Bib Holders. Easy and clean*. Не хвилюватися, бути щасливим та спокійним – цей девіз оптимістів у конкретному контексті гарантує уникнення будь-яких гігієнічних неприємностей, якщо під час стоматологічної процедури використовувати згадані серветки.

Вираз *To Drill or Not to Drill* у рекламі спеціального приладу – електронного детектора оклюзійного карієсу Ortek-ECD* вказує на початкові слова знаменитого монологу Гамлета в однойменній п'єсі Шекспіра, які стали символом роздумів, вагання, сумніву. Цей прилад створений для усунення сумнівів лікарів щодо виявлення та подальшого вибору відповідного методу припарування каріозних порожнин.

Вислів, запозичений з дискурсу моди, використаний у рекламі одного зі світових лідерів з професійного відбілювання зубів Philips Zoom!®: *White – it's the new black. A bright white smile is the perfect fashion statement for every event and every day. And now it can yours with Philips Zoom!®*. Ця система відбілювання дозволяє отримати 22 відтінки кольорів коронки зуба. Словник Oxford Dictionary Online тлумачить вираз *it's the new black* як «*a colour that is currently so popular that it rivals the traditional status of black as the most reliably fashionable colour*» (6). Тобто, рекламне повідомлення підкреслює, що ці відтінки білого є одними з найновітніших досягнень естетичної стоматології.

Отже, звернення до прецедентних висловлювань у професійно-орієнтованих текстах стоматологічної реклами зумовлене їхнім значним експресивним та аксіологічним потенціалом, який пов'язують з різними видами оцінок й емоціями суб'єкта мовлення. Вони виступають засобом

увиразнення тексту за рахунок емотивного посилення його логічних компонентів; також їм притаманна персуазивність, котра впливає з їхньої авторитетності та культурної значимості. Прецедентні висловлювання сприяють компресії форми, при цьому збільшуючи смисловий обсяг повідомлення, та завуальованості прагматичного впливу.

Список використаних джерел:

1. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов: монография. М. : ЧеРо, 2003. 349 с.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
3. Сніховська І. Е. Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2005. 20 с.
4. Тимчук О.Т., Сеньків О.М. Функціональний аспект прецедентних текстів. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3 (44.3). С. 251–254.
5. Garmon C. W. Organizational discourse: culture's effects on pretexts, subtexts, and contexts. *Comunicación y Sociedad*, no. 37. 2000. P. 203 – 232. URL: https://www.academia.edu/34342413/Organizational_discourse_cultures_effects_on_pretexts_subtexts_and_contexts_2000_ (Accessed 29 October 2022).
6. Oxford English Ddictionary Online. URL: <https://www.oed.com/> (Accessed 11 October 2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-60>

Косяченко К. Е.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР У ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах глобальних небезпек і загроз національна безпека стає визначальною в теперішніх умовах. Проблема забезпечення національної безпеки держави має важливе значення у контексті

загального розвитку країни та реалізації її національних інтересів. Невід'ємним складником національної безпеки є саме інформаційна безпека. Суттєвим для інформаційної безпеки, як і для національної безпеки будь-якої держави, є дотримання балансу інтересів суспільства і держави. Представниками з боку суспільства є саме неурядові організації.

У науковій та спеціальній літературі інформаційна безпека розглядається як елемент або підсистема національної безпеки. У Законі України «Про основи національної безпеки України» визначено дев'ять основних напрямів державної політики щодо національної безпеки в різних сферах життєдіяльності. До однієї з них належить інформаційна, що дає усі підстави стверджувати, що інформаційна безпека є вагомим складником національної. Водночас автори цього закону поставили інформаційну сферу життєдіяльності на останнє місце, що свідчить про неусвідомлення значення та ролі інформаційної безпеки в розвитку і подальшому існуванні держави [1, с. 202].

На думку Б. А. Кормич, інформаційний аспект національної безпеки є її невід'ємним компонентом, і так само, як інформаційна безпека не може існувати поза межами загальної національної безпеки, впровадження заходів підвищення національної безпеки не будуть ефективними у разі позбавлення своїх інформаційних векторів [2, с. 9].

Згідно із Законом України «Про національну програму інформатизації» інформаційна безпека – це невід'ємна частина політичної, економічної, оборонної та інших складових частин національної безпеки.

Інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого запобігається нанесення шкоди через неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [3].

Значний вплив неурядових організацій на процеси формування та збереження національної безпеки пояснюється вимогами сучасних міжнародних подій та результатами практичної діяльності неурядових організацій, їх високої активності в політичному та соціальному житті країни, високого професійного та наукового потенціалу активістів, глибоких знань соціальних, політичних, економічних проблем сучасної України, досвіду міжнародного спілкування, знайомства зі шляхами вирішення проблем у демократичних країнах світу.

Основними формами залучення інститутів громадянського суспільства до системи забезпечення інформаційної безпеки України є:

- участь у публічних громадських обговореннях, що проводяться органами державного управління у сфері інформаційної безпеки;
- вивчення громадської думки та доведення основних кризових явищ у суспільстві до органів державного управління у сфері інформаційної безпеки;
- підготовка інформаційних запитів та скарг про інформаційні правопорушення у процесі громадського контролю за дотриманням законності впроваджених заходів у сфері забезпечення інформаційної безпеки держави.

Варто зазначити, що сьогодні на території України діє ціла низка громадських організацій, які своєю діяльністю підвищують якість функціонування інформаційної безпеки. Серед них зокрема варто відмітити всеукраїнську асоціацію «Інформаційна безпека та інформаційні технології», яка є всеукраїнським об'єднанням громадян, добровільною громадською організацією, що була утворена з метою створення умов для задоволення та захисту законних соціальних інтересів осіб, які прагнуть сприяти розвитку і піднесенню сфери інформаційної безпеки та інформаційних технологій України або суміжних з нею сфер.

На офіційній веб-сторінці асоціації [»vaibit.org](http://vaibit.org) представлено основні цілі, які бачить перед собою асоціація: співробітництво з органами державної влади, громадськими та профспілками, участь у формуванні та реалізації соціально-економічної політики держави, популяризація використання українських засобів захисту інформації, підготовка пропозицій до органів влади. Враховуючи специфіку роботи асоціації «Інформаційна безпека та інформаційні технології» можна сказати, що в більшій мірі вона концентрує увагу на роботі в сфері захисту інформації та розвитку інформаційних технологій, тоді як забезпеченню захисту інформаційного простору, у цілому, приділяється значно менше уваги [4].

Більш активною в питаннях інформаційної безпеки держави є неурядова організація «Центр військово-політичних досліджень» (м. Київ). Разом з тим, слід відмітити, що дана організація не настільки відома як її проєкт під назвою «Інформаційний опір» (далі ІО). Як зазначено на офіційному сайті [»sprotyv.info](http://sprotyv.info), ця неурядова ініціатива створена з метою протидії в інформаційному полі зовнішнім загрозам, що постають перед Україною в військовій, економічній, енергетичній сферах, а також в сфері інформаційної безпеки. Для ефективної просвітницької роботи з населенням та всезагальної протидії інформаційним загрозам, зареєстровані

офіційні групи ІО в найпопулярніших соціальних мережах, а саме «Facebook», «Twitter», також створено офіційний канал на популярному відеохостингу YouTube. Початок роботи проекту припав на початкову стадію російської агресії проти України, а саме на 2 березня 2014 року [5].

Отже, функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки держави за підтримки неурядових організацій може здійснюватися шляхом залучення неурядових організацій до налагодження дієвої інфраструктури інформаційного забезпечення національної безпеки держави; спрямування діяльності неурядових організацій з метою координації діяльності державних органів щодо визначення, попередження та прогнозування явищ у сфері впливу на інформаційну безпеку; сприяння залученню неурядовими організаціями досвіду міжнародного співробітництва у сфері забезпечення інформаційної безпеки; залучення неурядових організацій до розроблення та обговорення пропозицій щодо зміни нормативно-правової бази у сфері забезпечення інформаційної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Логінов О. В. Сучасні проблеми забезпечення інформаційної безпеки в контексті формування системи державного управління. Науковий вісник Юридичної академії МВС України. 2003. № 3. 224 с.
2. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посібник. Київ: Кондор, 2004. 384 с.
3. Проект концепції інформаційної безпеки України. Міністерство інформаційної політики України. Режим доступу: http://mir.gov.ua/done_img/d/30-project_08_06_15.pdf.
4. Про асоціацію [Електронний ресурс]. – Веб-сторінка ВА «Інформаційна безпека та інформаційні технології». – Режим доступу: <http://www.vaibit.org/About.aspx>.
5. Про нас | Інформаційний опір [Електронний ресурс]. – Веб-сторінка проекту «Інформаційний опір». – Режим доступу: <http://sprotyv.info/ru/o-nas>.

Крамський С. О.

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри «Управління, фінансів та адміністрування»

Одеський інститут «МАУП»

ДИСТАНЦІЙНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ТА КОМУНІКАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ

Інтелектуальний міжкультурний потенціал нації стає визначальним ресурсом для зростання економіки країни, і більш того, країни, які не мають багатих природних ресурсів стають лідерами науково-технічного прогресу. Важливими складовими елементами інформаційного простору є зв'язок, комунікаційні та інформаційні системи, які мають загальногосподарське призначення та приймають участь в забезпеченні ефективної діяльності усіх галузей національної економіки. В світі широко стали використовувати ІТ-технології, які дозволяють проводити в інтернеті багато часів з різною метою багатьом людям. Цілі можуть бути доволі різними, як поширення власних особистих відносин між друзями та спілкування за допомогою створення власних сайтів та сторінок в інтернеті, так і формування різних бізнес-відносин між суб'єктами ринкових відносин. Сутність фріланс складно висловити в одному більш менш ґрунтовному понятті, він потребує об'ємного розкриття змісту цієї все більш поширюваної міжкультурної, економічної категорії.

Тобто фріланс слід розглядати як сучасну тенденцію яка склалася в суспільстві, члени якого все більше часу проводять в онлайн-режимі у всесвітній павутині. Є багато трактовок фрілансу, які відрізняються різними підходами до його визначення, однак всі характеристики та оцінка його ролі у суспільних відносинах пов'язані із залученням інтернету для суспільного, ділового та бізнес-спілкування в багатомірній віртуальній системі людських відносин [1, с. 56]. Любий бізнесмен, який почав будувати свій бізнес без прив'язки його до конкретної країни, конкретного міста, конкретного офісу або приміщення стає вже фрілансером. Однак не слід пов'язувати фріланс тільки з бізнесом з метою заробітку коштів, він охоплює широке коло людських відносин.

Характеристика основних напрямків фрілансу не вичерпується тільки наведеними на малюнку напрямками та обсягами, разом з тим в практиці міжнародного бізнесу досить часто його розглядають і як так званий «мобільний офіс» який дозволяє працювати у різних умовах

підприємцю або бізнесмену, незалежно від того де він знаходиться – в літаку, автомобілі, морські судна тощо. Слід відмітити, що серед всіх виділених напрямків фрілансу особливо цікавим, з нашого погляду, є напрямок пов'язаний з наданням освітніх послуг. Дистанційна форма навчання студентів стає досить поширеною послугою і тенденція розвитку такого роду послуг постійно зростає. Універсальність дистанційної форми навчання полягає в тому, освіта набуває все більшого значення у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу і підвищення попиту на фахівців в галузі ІТ-технологій або «айтішників». За оцінками економістів наріжним каменем сучасного технологічного розвитку стають мікроелектроніка, сучасні технології в сфері енергетики, особливо енергозбереження та зв'язок [2, с. 37]. Важливою метою дистанційної форми надання освітніх послуг є пошук здібної талановитої молоді, яка залучається до навчання у кращих наукових закладах світу та подальша практична підготовка її в лабораторіях, наукових центрах та дослідних інститутах. На сьогодні більш ваговим ресурсом у зростанні економік провідних країн світу стає не нафта, газ та навіть на золото, а саме «інтелект».

Фріланс має вагомі переваги відносно інших видів діяльності людини влюбій сфері. Фрілансер – це в першу чергу «вільна людина», тобто така, яка не має керівника, або боса, який постійно контролює його діяльність, нав'язує види та напрямки діяльності, вимагає велику кількість звітності у вигляді паперів та інших видів бюрократичних форм підтвердження ефективності праці. Великою перевагою віддаленої роботи є вільний графік праці, який особливо важливий для молодих талановитих студентів, яка часто вимушені ще працювати з метою заробітку грошей для існування. Також, молодь часто не має постійного місця для проживання і зайнята пошуком житла на незначний час, який часто пов'язаний з роботою. Така мобільність молоді вимагає специфічних умов для роботи в складних та насичених умовах навчання, праці, особистого життя, хобі та просто відпочинку. Фріланс не слід розглядати тільки як форму професійної діяльності людини, фріланс також може надавати можливість відпочинку, наприклад прослуховування сучасної музики, читання або прослуховування літературних джерел, перегляд фільмів, прослуховування концертів тощо. Фріланс стає в останні часи дуже популярною формою віддаленої професійної діяльності людини. «Віддалена професія» досить поширена, до таких професій відносяться такі як програміст, дизайнер, при чому дизайн стає не тільки промисловим, будівельним, природним, але і художнім [1, с. 57]. Поширеним стає діяльність у сфері торгівлі – «інтернет-магазин». Торгівля в інтернеті набуває особливого розмаху в

умовах зростання продуктивності праці, коли кількість пропонованих товарів зростає не у арифметичній пропорції, а у геометричній. Велика кількість товарів на світових ринках вимагає і залучення нових форм просування пропонованих товарів і такою новітньою формою фрілансу стає інтернет-маркетинг. Інтернет-магазин дозволяє створювати коопераційні зв'язки з великою кількістю інших подібних магазинів, залучати вільних фрілансерів до торгівлі, а також користатися можливостями відомих інтернет-магазинів та так званими «інтернет-барахолками» як E-bay.com, Etsy та інші. Цікавим є використання біржі фрілансерів, на якій реєструються фрілансери та замовники різного роду інтернет-послуг. Фрілансери розміщують свої портфолію та займаються пошуком прийнятних для них умов праці, або відповідних до їх професійної підготовки видів діяльності. Фрілансери стають на біржі потенційними клієнтами для роботи не тільки в торгових магазинах, але і формують так званий «ринку праці», ринку потенційних клієнтів для підприємств та фірм, які шукають професійних програмістів, розробників сайтів, менеджерів сайтів, маркетингологів, дизайнерів, блогерів, художників та багатьох інших професій.

Трейдінг – це ще один з напрямків фрілансу, який пов'язаний з роботою трейдера на ринках цінних паперів – акцій, облігацій, ф'ючерсів, опціонів, тобто на фондових біржах. Трейдери також займаються торгівлею валютою на валютному ринку, або ринку форекс і на товарних ринках. Товарні ринку діляться в залежності від товарних груп, які представлені відносно однорідними за своїми властивостями товарами, наприклад, зерном, м'ясом, молоком тощо. Також досить розвинутими є ринки на яких торгують нафтою, газом та іншими високоприбутковими товарами або послугами [3, с. 43].

На регіональному рівні потрібно сформувати банк даних науково-технічних розробок, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також наукомістких інноваційних проєктів, що дозволить регіональним органам влади та підприємницьким структурам визначати стратегічні пріоритети технологічного розвитку регіону [4, с. 84]. Створення та реалізація інфраструктури інноваційної діяльності на регіональному рівні має вирішити наступні такі задачі:

- 1) забезпечити економічний та соціальний розвиток регіону з урахуванням раціонального використання інноваційного потенціалу, відтворення місцевих науково-технічних та міжкультурних інтелектуальних ресурсів, залучаючи ІТ-технології з їх вагомими перевагами;

- 2) сприяти підвищенню якості освіти на освітніх послуг, що надаються регіональними закладами вищої освіти можливість

використання онлайн-освіти та інтернет-маркетингу де, в осанні часи переважають програмні продукти, системи комунікацій та інтернету.

Таким чином, можна зробити певні висновки, які полягають у тому, що:

- на регіональному рівні створення сучасних інформаційних систем та поширення зарубіжної практики із розвитку інформаційних технологій в сфері інтелектуальної міжкультурної діяльності;
- розвиток комунікаційних та інформаційних мереж з можливостями онлайн-користування світовими інформаційними мережами, особливо Інтернет, з можливістю приєднання до існуючої Європейської та світової інфраструктури бізнесу;
- формування мережі органів, що займаються пошуком, накопиченням, передачею для використання науково-технічної інформації суб'єктам регіонального господарства, адміністраціям;
- опанування знаннями комп'ютерних технологій, інформаційної грамотності та культури на рівні окремих суб'єктів підприємницької діяльності та приватного бізнесу, формування баз даних щодо структури науково-технічної інформації не тільки в межах окремого регіону, а і в межах національного господарства всієї країни.
- інноваційно-інвестиційні проекти повинні мати максимальні показники ефективності, тобто позитивний чистий внутрішній інвестиційний дохід, високу внутрішню норму доходності проекту, та отримання прибутку.

Список використаних джерел:

1. Kolodynskyi S.B., Zakharchenko O.V., Gramskyi S.O. Internet marketing infrastructure to support the innovative development of the region. *Innovations economics*. IMPEER of NASU. 2022. 24.3(84). P. 51-59. URL: [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3\(84\).51-59](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3(84).51-59). (дата звернення: 08.11.2022).
2. Рудніченко М.Д. Концептуальна модель управління людським капіталом у виробничій ІТ-організації на платформі нечітких множин. *Управління розвитком складних систем*. Київ: КНУБА. 2017. Вип. 32. С. 32-41.
3. Колодинський С.Б., Дубницький В.І. Інфраструктурна підтримка регіональних інноваційних процесів. Монографія. Одеса: ОДАБА. «Екологія», 2021. 256 с.
4. Крамской С.А. Метод оценки компетенций ролевого состава специалистов для комплектации ИТ-компании с использованием нечёткой логики. *Управління розвитком складних систем*. Київ: КНУБА. 2016. Вип. 28. С. 81-89.

Кретов П. В.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та релігієзнавства,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

Кретова О. І.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології,
зарубіжної літератури та методики навчання,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА СИМВОЛІКА ДИСКУРСУ

Феномени міжкультурної комунікації та «розділених суспільств» з необхідністю передбачають опору на символічну будову картини світу людини, причому як у динамічному аспекті смислопородження в тілі культури (герменевтичний вимір символу), у функціональному аспекті побутування символу та символіки у тілі культури, «горизонті смислів» та «життєвому світі» (Е. Гуссерль) людини (феноменологічний і функціональний (Д. Деннет) виміри символу), так і в репрезентаційному аспекті символу як способу фіксації і презентації смислового простору об'єктів свідомості. Символ може набувати ознак онтологізованого об'єкта, що зумовлює його релевантність для побудови уявлень про самоідентичність людини, а також її самопозиціонування у світі, що стосується як соціальних та поведінкових, так і когнітивних, мотиваційних і ціннісних установок людини.

Символічний ландшафт соціуму й культури, картини світу людини, його структура, функціонал та смисловий потенціал визначають напрям розвитку суспільства, культури, соціальної групи чи людини, створюючи у смисловому (об'єктному та речовому) просторі своєрідний коливальний контур чи флюктуаційну модель їх зміни стосовно деяких критичних точок, які визначаються смисловими рядами символів і символіки, що характеризують, наприклад, певну епоху чи тип культури. У цьому сенсі символіка медіапростору і навіть мови (майже всіх рівнях – від частотності слововживання до базових концептів, від семантики до синтаксису) може бути інтерпретована як відкритий програмний код картини світу.

Використання в репрезентативних смислових формах медійного дискурсу і комунікації загалом символів, що вкоренилися в архетипах колективного несвідомого, механізмів орієнтації на аргументи *ad hominem* і апеляція не до логіки, інтелекту і критичного мислення свідчить про неможливість поєднати сильні сторони міфологічної та раціональної картин світу в умовах колосальної соціокультурної динаміки та техногенних соціальних трансформацій. Сучасний міфологізований образ спільноти можна не доводити, а лише «показувати» («Як уже говорилося: не думай, а дивись!» Л. Вітгенштайн, ФТ, 66) [1], позбавляючи його глибини, просто «встановлюючи» символічні смислові блоки у свідомість реципієнта, поза поясненнями будь-яких вітгенштайніанських «правил гри».

Видається вельми евристичним розширення поняття середовища у бінарній зв'язці «людина – середовище», коли поняття *Umwelt* (Я. фон Ікскюль) інтерпретується як світ смислів людської істоти, а не плацдарм для Марксового олюднення природи. Втім, безпосередньо зіставити гуссерлівський *Lebenswelt* і ісключівський *Umwelt* все одно не є можливим без чіткого визначення поняття свідомості, оскільки інакше деривативний ряд (ноосфера, семіосфера, естетосфера, символосфера etc.) понять, що розкривають світ людського, рекурсивно розширюється до нескінченності. Тому припустимо, що символічні механізми свідомості (в межах семіотичного коду мови) в такій гранично широкій інтерпретації людського світу і систем взаємодії «людина – природа», «людина – світ», «людина – соціум», «людина – людина» і т. ін. існують у тому сенсі, наскільки вони сприяють формуванню чи безпосередньо формують картину світу людини. Символ у цьому контексті може бути інтерпретований як самоподібна фрактальна структура мови (бачимо, як легко концептуальні аналогії переходять у концептуальні метафори, яка апелює до образів, метафор, загалом – до семантики та смислогенерації. Сучасний класик конструктивізму П. Вацлавік розрізняє цифрову комунікацію, що спирається на структури, величини, масиви даних, загалом логіку й аналогову комунікацію, яка апелює до образів, метафор, загалом – до семантики та смислогенерації [5]. Його однодумець Д. Пінк взагалі стверджує, що інформаційні взаємодії в культурі та масовій комунікації поступово витісняються концептуальними, смисловими, що передбачають простір смислів культури) [3]. Також можна визначити символ як метафору, певним чином замкнуту на себе (...стрічка Мебіуса, пляшка Кляйна, вузол Борромео, мозаїка Пенроуза, структури Ешера і т. д.), як таку структуру, яка, крім ознаки самоподібності, може мати ще й ознаки гомеоморфності та самовідтворення. Ситуативно регульована, стохастична реальність мови-сприйняття, інтерпретації (сосюрівське

parole з дихотомії langue – parole), «тоне» у глибинах мови, у невичерпності її потенційних смислів та інтерпретації значень. Можемо припустити, що такий механізм трансцендування реципієнта або того, хто говорить, від вузького контексту комунікації і вихід на рівень тезаурусу мови в цілому запускається саме символом. (Згадаймо загальновідому максиму Л. Вітгенштайна про те, що межі мови людини детермінують межі її світу («Трактат» 5.6)) [1].

Отже, коли ми говоримо про символічну репрезентацію в соціокультурному та й будь-якому дискурсі концепту ідентичності та всього масиву смислів картини світу людини, пов'язаної з нею, ми передовсім маємо на увазі масові медіа, які формують смислове тло існування людини, громадську думку. Навряд чи смисловий тезаурус літератури, семіотичні невербальні культурні коди можуть змагатися з потужністю згаданого соціального ресурсу, який зазвичай є політично й економічно ангажованим і безпосередньо не є відображенням гуманістичної картини світу, байдуже, антропоцентричною вона є чи нонантропоцентричною. З цього випливає, що деформації масової свідомості (пригадаємо традиції антиутопії ХХ ст. від Дж. Орвелла та Р. Бредбері до, скажімо, Ф. К. Діка та В. Гібсона, і насамперед орвеллівську концепцію «новоязу», ідеологізований медійний словотвір конквзіональної війни Росії проти України та Заходу), який є механізмом структурної дискредитації та девальвації смислів, що укорінилися у сфері практичної філософії, моралі й етики) пов'язані насамперед з маніпуляціями смислами та їхньою кінцевою заміною чи спотворенням через оперування символами й символічними рядами. Це виявляється насамперед у медійній «картинці», слововжитку, використанні та створенні специфічної лексики, метафорики тощо.

Засобом індивідуального опору такому стану справ може бути присутність у свідомості людини розуміння того, що відомий дослідник секуляризованої ідентичності Ч. Тейлор в аристотелівській традиції називає «основним благом» (constitutive good). Людина у пошуках блага (our need for identity) звертається до космічного масштабу світоустрою, самість (self) вказує їй на необхідність самоідентифікації щодо блага (orientation to the good), причому блага не миттєвого, скороминущого (приємне), а онтологічного, яке належить до порядку буття [2]. Символічна форма вказівки цей абсолют видається незаперечною – від піраміди форм Стагирита до Августина, Ц. Годорова і Д. Наваррії розуміння цього суттєво не змінилося. Сучасні дослідження з філософської антропології, що вивчають «розділені суспільства» (divided societies) [3], а також розглядають потенціал символіки в соціальній конфліктології, апелюють, на наш погляд, не до

функціонального, дейктичного аспекту символіки, а скоріше до її онтологічного потенціалу, до її смислового та речового наповнення (поняття речі вживаємо у традиції М. Гайдегера).

Символ і символіка, отже, крім предикацій трансфінитності та мультипанорамності, в сучасних суспільстві й культурі може повертати собі, здавалося б, втрачені нею в новий час властивості та якості практики самопізнання, практики себе, антропопрактики, оскільки маніпулювати символами можливо також, як можлива і їх підміна, але ідентифікувати себе через символ людина здатна тільки в результаті власного вибору, неважливо при цьому, наскільки вона вільна. У цьому сенсі символ, використовуючи прадавній символ дзеркала (або сучасний образ масової культури – дзеркало Галадріелі з «Володаря перстенів» професора Толкіна або дзеркала Яцрес (The Mirror of Erised)), для людини у ситуації міжкультурної комунікації виступає способом та місцем самопізнання, зустрічі з собою.

Список використаних джерел:

1. Вітгенштайн Л. Tractatus Logico-Philosophicus. Філософські дослідження ; пер.з нім. Є. Попович. К. : Основи, 1995. 311 с.
2. Тейлор Ч. Джерела себе. Творення новочасної ідентичності. К. : Дух і літера, 2005. 694 с.
3. Pink, Daniel H. A whole new mind : why right-brainers will rule the future. New York : Riverhead Books, 2006. 304 p.
4. Ross, M. H. Culture and Belonging in Divided Societies: Contestation and Symbolic Landscapes. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2009.
5. Watzlawick, P. The Invented Reality: How Do We Know What We Believe We Know? New York : W. W. Norton & Company, 1980. 352 p.

Кукін А. В.

*здобувач 1 курсу спеціальності «Журналістика»,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»*

Науковий керівник:

Стскольщикова В. А.

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
завідувач кафедри журналістики та філології,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»*

БАЧЕННЯ СЬОГОДЕННЯ СУСПІЛЬСТВОМ: ІНФОРМАЦІЙНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЧИ ВПЛИВОВЕГЕННИЙ ТИСК ЗМІ

Засоби масової інформації або мас-медіа, тим паче у час війни, дуже швидко перетворюються на реальну владу у політичній, соціальній та духовній сферах. Маючи специфічні маніпулятивні можливості, ЗМІ впливають на громадську думку і особистісний світогляд, а через свою всеосяжність здатні формувати образ суспільних подій під певним кутом зору.

Соціальне управління в мас-медіа це безперервний процес впливу керівника (суб'єкта управління) – інформаційної редакції, журналіста зокрема – на організовану групу людей або на кого-небудь із цієї групи окремо (об'єкт управління) – потенційну аудиторію – з метою організації і координації їх спільної діяльності для досягнення найкращих результатів.

Система управлінських відносин спирається на два соціально-психологічні феномени, які притаманні і ЗМІ – власне управління, тобто цілеспрямований вплив на певний об'єкт, і підпорядкування, тобто сприйнятливість і схильність підпорядковуватися цілеспрямованому впливу суб'єкта [5].

Одним зі значних показників сучасного суспільства є розширення технологічних можливостей та сфери впливу засобів масової інформації (комунікації). Впровадження інформаційних технологій у сучасному постіндустріальному суспільстві викликало широкий інтерес до місця та ролі ЗМІ у формуванні громадської думки як на рівні спільності, групи, так і на рівні особистості.

У сучасному світі роль засобів масової інформації постійно зростає. Вже давно нікого не здивуєш, назвавши ЗМІ «четвертою владою». Причиною цього є те, що у демократичному суспільстві вплив ЗМІ на владні інститути через реалізацію функцій контролю та критики уряду зумовлюється їх провідною роллю у формуванні громадської думки внаслідок збору,

селекції, інтерпретації та поширення інформації серед масових аудиторій. Тобто мова іде про контрольну функцію, яка здійснюється ЗМІ шляхом проведення власних розслідувань, інформування громадян про факти корупції, зловживання владою, дають їм не тільки правові а й моральні оцінки (наслідком може бути створення спеціальних парламентських комісій, заведення кримінальних справ, тощо), сприяють ефективності і демократизації державного управління [3, с. 565].

Багато науковців вважають, що вплив ЗМІ на поведінку громадян здійснюється шляхом створення певної громадської думки, де завдяки можливості надавати громадській думці масовості засоби масової інформації ще й мають здатність керувати і навіть маніпулювати нею. Більше того, окремі дослідники масових комунікацій, а також багато політиків і журналістів, віднедавна заговорили про епоху «медіакратії» – влади ЗМІ, які вже не стільки відображають та інтерпретують дійсність, скільки конструюють її за своїми правилами та на свій розсуд. Проте, зауважимо, що у час війни створення «Єдиних новин» стало не лише формою відбиття гібридної війни країни-агресора, а й чудовим важелем, що перекрив подачу інформації крізь призму поглядів керівників засобів масової інформації.

Масова інформація за своєю суттю – інформація соціальна. Вона має широку аудиторію, розосереджену в часі та просторі, і поширюється за допомогою технічних засобів. Масова інформація відображає суспільні процеси і має свою мету – управління суспільством або його підсистемами через управління людьми.

Однією з найважливіших функцій засобів масової комунікації є маніпулювання увагою та свідомістю потенційної аудиторії. Тому головне завдання, яке ставить перед собою журналіст, – змусити адресата звернути увагу на важливому аспекті досліджуваної проблеми [5, с. 222]. ЗМІ не лише виконують інформативну функцію (хоча вона має бути основною), але пропагують ідеї, погляди, вчення, політичні програми і беруть, таким чином, участь у соціальному управлінні. Шляхом формування громадської думки, вироблення певних установок, вони спонукають людину до тих чи інших вчинків. А кому це потрібно – це вже інше питання. «Індустрія свідомості стає найважливішим інструментом політичного панування. І в той же час інструментом приховування цього панування монополістичної еліти» [2, с. 125].

Використання різноманітних технологій інформаційно-психологічного впливу ЗМІ, з метою маніпулювання громадською думкою, доволі поширене явище у світі, особливо за умов «інформаційного суспільства». Доцільно розглядати маніпуляцію як вид психологічного впливу, майстерне виконання якого призводить до

прихованого збудження в іншої людини намірів, які збігаються з її актуальними бажаннями, при цьому майстерність маніпулятора використовується для прихованого впровадження в психіку аудиторії цілей або установок, які не збігаються з тими, які в нього існують на даний момент.

В. Гулай порівнюючи поняття «інформаційно-психологічна війна» та «інформаційна війна» зазначає, що в інформаційній війні об'єктом впливу стають комп'ютери й інформаційні системи, а в інформаційно-психологічній війні до інформаційного напрямку приєднується психологічний – об'єктом впливу стає індивідуальна та масова свідомість та, як результат, руйнується не тільки наявна інформаційна система, а й відбувається зміна комунікативних установок у суспільній свідомості [1, с. 161].

Внаслідок цього відбувається інформаційне перенавантаження, результатом чого стають різноманітні затримки в сприйнятті людиною інформації, ефективності управління часом, загальна напруженість, стрес, загострення хронічних хвороб.

Зазвичай, громадську думку подають, як своєрідний феномен розмаїття суспільних поглядів, які формуються за допомогою ЗМК, але в цивілізованому (з погляду сталої демократії) світі – на замовлення громадськості, а в Україні, на жаль, часто зовсім не спільнота замовляє тематику та впливає на редакційну політику. Для власника масмедіа зазвичай визначальним є виконання фінансових зобов'язань перед замовником. [4, с. 259].

Єдиним виходом є критичне ставлення до інформації, що до нас надходить, та вміле її використання. І тоді сміливо можна просуватися у дійсно «інформаційне суспільство».

Список використаних джерел:

1. Гулай А. Інформаційно-психологічна війна. Львів, 2014. С. 161–162.
2. Лизанчук В. Психологія мас-медіа : підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 420 с.
3. Рибак І. В. Інформаційно-комунікативні виміри сучасного політичного маніпулювання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 57. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. С. 565-572.
4. Сенкевич Г. А., Чечельницька Г. В., Антонова В. Ю. Особливості реалізації масових комунікацій у сучасному медіапросторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71). № 5 Ч. 2. С. 259.

5. Шульська Н. М., Зінчук Р. С. Комунікативно-функційний потенціал заголовків у сучасних медіа. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71). № 5. Ч. 2. С. 222.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-64>

Ляшенко А. Р.

*студентка 2-го курсу навчально-науково-виробничого центру,
Національний університет цивільного захисту України*

ВПЛИВ АНГЛІЦИЗМІВ НА УКРАЇНЦІВ

Англiцизм – визначення слова чи вислову, яке було запозичене саме з англійської мови чи піддалося перекладу з неї або побудоване за зразком з англійської мови [4, с. 25].

Щоденне та постійне теле- й радіомовлення пропонує рекламу численних закордонних товарів, нерідко таких, для позначення яких в українській мові бракує слів. Через це в лексиці відбувається запозичення безпосередньо з англійської мови усним та писемним шляхами (бо реклама частіше за все використовує аудіо та візуальний методи враження та залучення глядачів). А самі створювачі реклами можуть мати на меті привабити україномовних споживачів, прикрашаючи базові та прості речі, які зрідка можуть мати й українську назву.

За останнє десятиріччя українцям відкрився шлях до безлічі ресурсів іншими мовами, змога набувати нових навиків та вчитись онлайн, контактувати з людьми з будь-яких куточків світу – усе це цілком дозволяє англiцизмам проникати в нашу мову. До того ж, завдяки стрімкому росту та розвитку суспільства, в українській поступово з'являються терміни, які до цього були невідомі та не мали для нас жодного сенсу. Це зовсім не ті незрозумілі поняття, як може здатись, це слова що ми використовуємо щодня та, можливо, вже не звертаємо на це уваги. Не таємниця, що саме сфера побутової комунікації серед молоді містить у собі велику кількість різного роду англiцизмів, адже саме під час спілкування між собою молоде покоління використовує безліч слів, що мають безпосередньо англійське походження.

До прикладу, можемо взяти такі слова: арт-терапія – лікування мистецтвом (через малювання, гру на музичних інструментах або навіть через вишивку); бебі-бум – сплеск народжуваності (для нашого народу відомий після закінчення другої світової війни); фастфуд – швидка їжа (усім

нам відомі заклади швидкого харчування, такі як «McDonalds»); кетчуп – томатний соус, сейл – розпродаж; офіс – кімната для роботи; дайвінг – пірнання під воду; ліфтинг – підтяжка (наприклад, обличчя). Існує також величезна кількість слів, перекладу яких не потребує, на нашу думку, велика кількість українців. До того ж, слід не забувати про купу запозичених слів із англійської, які в англійській мові було погоджено називати (pseudo-anglicisms) «псевдоангліцизмами». А префікс ^псевдо^ не значить що слово не є за його походженням англійським, а тільки те, що визначення цих слів у мові комунікаторів трохи або сильно відрізняється від його значення власне в англійській мові.

Саме рекламні пропозиції, на наш погляд, є більш токсичними до вже існуючих українських оригінальних слів, ними частково зловживає українське телебачення та велика частина україномовних каналів. Наприклад, саме в англійській мові більшість найменувань спирається на вивчення значення слів і їхніх складових частин, також розгорнуто до зрозумілого стану носіям англійської, проте не є зрозумілими здебільшого українській аудиторії. З'явившись в українській лексиці, запозичені слова та словосполучення абсолютно не мають наповнення та забарвлення для українців.

Занадто часте використання запозичень у спілкуванні та письмі ніби вбиває бажання. Це може ускладнювати сприймання тексту, відвертати увагу від його змісту та, що найважливіше, – витіснити українські замітники, вбиваючи українську мову.

Більш того, під час швидкого розвитку соціальних мереж, росту популярності комп'ютерних ігор та комп'ютерних технологій, ще одну велику купу англіцизмів містить у собі сленг саме з інтернету. Здатність мати персональний комп'ютер у себе вдома і створення мережі Інтернет притягнуло до цієї сфери велику кількість людей, які почали використовувати та навіть самостійно збагачувати комп'ютерну лексику.

Відносно молодий вік користувачів у цій сфері діяльності, а також популярність комп'ютерів серед молоді, відкритої до використання сленгових висловів, полегшують поширення англіцизмів серед соціальної спільноти. Великою мірою, впливає на це так званий «інтернет-сленг» – це окремий стиль мови, який заснований на переважно неправильній орфографії, що поширюється інтернетом, ніби повинь, накриваючи користувачів майже з головою та занурюючи людей в тони публікацій та іншого різновиду контенту. Наразі цей сленг у світі постійних еволюцій посідає важливу ланку життя чи не кожної людини, як власне і соціальні мережі та інтернет. Адже майже всі ми проводимо багато часу в інтернеті та нам уже складно уявити своє життя без нього, бо ми спілкуємося, працюємо, отримуємо потрібну нам інформацію, покращуємо свої навички чи просто граємо в онлайн ігри, щоб позбутися стресу, це все не може обходитись без мережі інтернет.

Нам також імпонує думка дослідника П. Грибового, який вважає, що сленг дає молоді змогу побачити та усвідомити розбіжності у світобаченні різних членів соціуму, зважаючи також на їхні вікові та соціокультурні параметри, чого саме й прагнуть користувачі інтернету [2, с. 35].

Сьогоднішня відкритість українців до різновиду інших культур та новинок загалом приводить до розширеного розуміння, зацікавленості та пізнання в галузі іноземних мов. Збільшилась потреба в частішому спілкуванні з іншими людьми, для яких рідна мова вже не є українською. А щодо сфери культури, то поява великої кількості англіцизмів викликана постійним поширенням масової культури тих країн, де англійська є рідною мовою, тобто Сполучені Штати Америки та Великобританія. Саме від трендів у західних країнах пішло прагнення нашої молоді до здорового способу життя, що є зараз популярним на заході, бажання бути схожими на свого улюбленого героя з фільму, а звідси й механічне перенесення уподобаних лексем до української мови [1, с. 10]. Але ж культура на цьому не закінчується: музичні стилі, кіноіндустрія та спортивні досягнення теж доволі часто мають у собі англіцизми, які, до того ж, швидко прижилися в нашому культурному житті.

Підсумовуючи, можна сказати, що така популяризація способів життя англomовного суспільства має деякий вплив на життя української спільноти. Як ми вже згадали, підлітки та загалом молоде покоління доволі активно використовує слова, які були запозичені з англійської, чи на позначення певної термінології в іграх, чи для спрощення розуміння людей між собою, або ж просто для позначення стилів кіно та видів спорту, які є популярними саме на території Сполучених Штатів Америки та Великобританії. Самі ці лексеми майже без ускладнень можна продублювати як із британського, так і з американського варіантів англійської мови. Звісно, що тільки існування цих слів на просторах світу недостатньо для вживання їх на території України, але поширенням їх навмисно чи ні займаються телезірки, блогери, політики, а від них ми постійно чуємо ці вислови на телебаченні та, можливо, навіть не помічаємо, коли нові телешоу чи фільми мають у своїй назві слова іншомовного походження.

Ми не можемо заперечувати факт того, що завдяки деяким запозиченим словам ми свого роду поповнюємо свій словниковий запас та розширюємо свій кругозір, бо майже кожна людина, яка прагне пізнавати нове, почувши ще не відоме їй слово, захоче дізнатися його значення та можливості його використання, звернувшись до словника або що більш реальне – до перекладача. Велика кількість людей виступає проти використання перекладачів, але як мінімум знання правильного перекладу та доцільне використання цього слова у відповідній ситуації сприяє розвитку людини та набуттю певного статусу в суспільних групах.

Ми гадаємо, що процес поширення англiцизмiв є вже незворотнiм, тому ми схильнi до думки про бiльший його позитивний, нiж негативний вплив на нашу культуру та самовизначення громадян. Потрiбно прийняти поширення англiцизмiв як явище навколо нас i спокijno крокувати в ногу з часом, вважаючи англiцизми своїми друзями, а не ворогами.

Список використаних джерел:

1. Бережницька Х.Б. Молодiжний сленг як своєрiдний засiб вербалiзацiї явищ буття. *Студентські науковi записки. Серiя «Фiлологiчна»*. Острог: Видавництво Нацiонального унiверситету «Острозька академiя», 2011. Вип. 4. 236 с.
2. Грибовий П.М. Український молодiжний сленг як лiнгвокультурний феномен. *Компаративнi дослідження слов'янських мов*. 2010. Вип. 11, С. 34–37.
3. Мартос С.А. Молодiжний сленг: мiф чи реальнiсть? *Культура слова*. 2003. Вип. 62, С. 39-44.
4. Юшук I.П. Запозичення з англiйської мови. Українська мова: Пiдручник. 3-є видання. К.: Либiдь, 2006. С. 209.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-65>

Мартиненко О. П.

*кандидат фiлософських наук,
докторант кафедри фiлософiї та культурологiї,
Чернiвецький нацiональний унiверситет iменi Юрiя Федьковича*

Войтюк I. В.

*кандидат фiлософських наук,
доцент кафедри культурологiї,
Нацiональний унiверситет бiоресурсiв i природокористування України*

БІНАРНІ СХЕМИ В ТЕОРІЯХ КОМУНІКАЦІЇ: ЯКІСНИЙ ТА КІЛЬКІСНИЙ ПІДХОДИ

Фiлософiя, аналізуючи комунiкацiю, практично нiколи не розглядає її як суто обмiн iнформацiйними повiдомленнями або як спiлкування на рiвнi побутової мови. Зокрема, Е. Касiрер тлумачить форми культури – науку, релiгiю, мистецтво, мову, мiф, – як символiчнi, i цим перетворює їх на комунiкативних посередникiв, що уможливають комунiкацiю [3, с. 169-170]. Для пiзнього Л. Вiтгенштайна комунiкативним

посередником – ситуацією, в якій народжується і яку обслуговує мова, – стали «мовні ігри». Комунікацію в філософії можуть уособлювати економічні обміни (Ж. Бодрійяр), трансляція міфів (К. Леві-Строс), діалог з Іншим (М. Бубер), мертві пам'ятники і тексти культури (Ю. Лотман) тощо. Комунікативну філософію цікавлять смисли – передача їх повноти та змістовності у повідомленні. Це різнить її з комунікативістикою інформаційного кштибу, де спосіб передачі змісту повідомлення інтересує дослідників суто з технічного боку. Філософський якісний спосіб аналізу повідомлень став характерною візитівкою гуманітарних наук. На жаль, окрім «плюсів»¹ цього підходу вони також отримали в спадок «прокляття метафізики»².

Спроба ввести проблему комунікації у гуманітарний науковий дискурс, створити «теорію комунікації» не увінчалася успіхом в ХХ столітті³. Нині ситуація ненабагато краще. Але проблема смислу від цього не втратила гостроти, через що філософське осмислення проблеми комунікації продовжує зберігати актуальність.

Історично склалося так, що, незважаючи на безумовну першість гуманітарних наук у вивченні проблеми комунікації, популяризація її відбулася завдяки дослідженням у галузі інформатики та кібернетики. Кількісний підхід⁴ в осмисленні якісного стану системи як трансляції і обміну інформацією математиків К. Шеннона та Н. Вінера призвів до появи теорії комунікації у точних науках⁵. В ній, зокрема, було презентоване уявлення про двійкове числення як засіб машинної комунікації. Зважаючи на бурхливий ріст науки і техніки, цій теорії була забезпечена дорога до успіху.

Тріумф ідей К. Шеннона і Н. Вінера виніс на гору суспільного інтересу гуманітарні дисципліни, що традиційно мали справу із комунікацією: філософію, семіотику, соціологію, філологію, психологію і саму головну серед них – лінгвістику. Саме з цією дисципліною

¹ Метафізика – джерело пояснюючих схем, що є репрезентантами реальності.

² Метафізична реальність рідко коли витримує зіткнення з дійсністю.

³ Зокрема, Р. Крейг у 1997 році писав: «Теорія комунікації надзвичайно багата ідеями, які осідають у позначених нею межах; Нещодавно з'явилися нові блискучі теоретичні роботи з комунікації. Проте я стверджую, що незважаючи на давні коріння і зростаючу кількість тлумачень, теорії комунікації як чітко визначеної галузі знання поки що не існує» [2, с. 72].

⁴ Інформацію стало можливим вимірювати в кількісному показнику – «бітові». Клод Шеннон вперше використав слово «bit» для позначення елементарної одиниці кількості інформації у статті «Математична теорія зв'язку». Походження цього слова він приписував Джону Тьюкі, який використовував скорочення «bit» замість слів «binary digit».

⁵ Нині їх прийнято називати «інформаційними теоріями комунікації».

пов'язаний так званий «лінгвістичний поворот» у філософії і соціальній теорії, наслідком якого стала поява найбільш грандіозного і амбіційного проекту у гуманітарних науках – структуралізму [5]. З легкої руки структуралістів лінгвісти Ф. де Соссюр та Р. Якобсон перетворилися на філософів і теоретиків культури. Загалом, характерною особливістю розвитку структуралізму стала філософізація філології, теорії літератури, мовознавства тощо. Лінгвістичні та філологічні терміни – лексема, фонема, метафора, метонімія, синтагма, бінарна опозиція, наратив, дискурс – завдяки структуралізму стали звичним явищем у філософських текстах.

Структуралізм виник на основі осмислення бінарної опозиції як базової структури не тільки мови, але і культури. Засновник структуралізму К. Леві-Строс перетворив лінгвістичний термін «бінарна опозиція» на основний елемент своєї концепції: «За Леві-Стросом утворення концептуальних категорій (понять. – *І.Я.*) усередині мови було суттю смислотворення, а серце цього процесу становила структура, яку він називав бінарною опозицією (курсив мій. – *О.П.*). Бінарна опозиція – система двох взаємопов'язаних категорій, що у чистому вигляді становить суть світу» [4, с. 116].

В. Іванов, аналізуючи творчий шлях Р. Якобсона, зауважує, що термін «бінарні опозиції» з'явилися завдяки філософу Є. Трубецькому, як «привативні опозиції», і були спочатку суто «технічним терміном». Р. Якобсон побачив у бінаризмі велике відкриття: «Бінарні опозиції складають первинну структуру мислення і існують усередині мови як найбільш «природний» код, перше, що засвоює дитина (так/ні, чорне/біле, мати/батько. – *В.І.*). Бінаризм обґрунтовувався як аналітичний інструмент... основним завданням було дослідження структур системи фонем... Але в середині 30-х років Якобсон виразно виявляє двійкове протиставлення звукових ознак як те, що лежить в основі кожної системи» [1, с. 14]. Розвиваючи цю думку, К. Леві-Строс приходять до висновку, що бінарні опозиції слугують справі народження смислу⁶ [4, с. 117].

Розрізнення сторін – те, що сприяє смислотворенню. Головне джерело смислів – культура. Вона також джерело усіх бінарних опозицій. Культурі протистоїть природа, яка за своїм характером є більш величною та неосягнутою. Незбагненність природи має свої наслідки у справі творення смислу – появу аномалій, які в бінарній системі ординат не піддаються визначенню. Це існування об'єктів, що містять ознаки,

⁶ Смысл – те, що різнить кількісні і якісні уявлення про повідомлення. У цьому принципова різниця в трансляції проблеми комунікації в точних і гуманітарних науках.

виражені тою чи тою бінарною опозицією. Наприклад, існування гермафродиту є такою аномалією, так як знімає суперечність опозиції чоловік/жінка. Способом пояснення аномалії у культурі стають табу та міф. Перший забороняє аномалію, другий робить синкретизм у явищах прийнятним через введення посередника та структурування бінарних опозицій. Ці структури мають, безумовно, ціннісний характер, володіють усіма ознаками ієрархії, лежать в глибині більш простих бінарних відношень. Прикладом такої сталої бінарної структури в нашій культурі, зазначає І. Яковлев, є, зокрема, опозиція релігія / наука [там само, с. 124].

У підсумку зазначимо, що і в інформаційних теоріях, і структуралізмі мова йде про двійковий конструкт у передачі повідомлення, але спосіб його застосування кардинально відмінний. В першому випадку він відверто кількісний, в другому – якісний. Складається об'єктивне враження штучності такого поділу, адже, не зважаючи на градацію цієї відмінності у точних і гуманітарних науках, ми все одно маємо справу з повідомленням, що іманентно містить і смисл, і інформацію. Можливо саме це відчуття стало причиною появи постструктуралізму з його бажанням виходу за межі бінарних схем.

Список використаних джерел:

1. Иванов В.В. Лингвистический путь Романа Якобсона. *Р. Якобсон. Избранные работы* / сост. и общая ред. доктора филологических наук В.А. Звегинцева. Москва : Прогресс, 1985. С. 5-30.
2. Крейг Р. Теория коммуникации как область знания. *Компаративистика III. Альманах сравнительных социогуманитарных исследований*. 2003. № 3. С. 72-126.
3. Назарчук А.В. Теория коммуникации в современной философии. Москва : Прогресс-Традиция, 2009. 320 с.
4. Яковлев И.П. Основы теории коммуникации : Учебное пособие. Санкт Петербург : Институт управления и экономики, 2001. 230 с.
5. Rabaté J.-M. Introduction 2003: Are you History? *Jean-Michel Rabaté / J. Sturrock. Structuralism*. Oxford, etc. : Blackwell Publishing, 2003. P. 1-16.

Матвієнків С. М.

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних інститутів та процесів,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Стрімкий розвиток інформатизації суспільства та засобів інформатики, їх широке проникнення в усі сфери життєдіяльності людини є відмінною рисою сучасної цивілізації. За допомогою інформаційних технологій формується специфічне інформаційне поле як невід’ємний атрибут та об’єктивна складова повноцінного функціонування будь-якої держави. «Інформаційний простір (англ. – information space) – це сфера в сучасному суспільному житті світу, в якій інформаційні комунікації відіграють провідну роль. У цьому значенні поняття інформаційного простору зближується з поняттям інформаційного середовища» [4].

«Людина завжди існувала в інформаційному просторі, що її оточував. Розширенню інформаційного простору сприяли поява друкарства і пошти, винахід телеграфу і телефону, відкриття радіо і телебачення. Значний і вирішальний внесок у глобалізацію інформаційного простору внесло масове застосування у всіх сферах діяльності людини сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які істотно змінюють не тільки спосіб виробництва товарів і послуг, але й організацію і форми проведення дозвілля, реалізації людиною своїх громадянських прав, методи і форми виховання та освіти. Вони впливають на соціальну структуру суспільства, економіку, політику, розвиток суспільних інститутів» [3].

Особливість поняття полягає в тому, що воно об’єднує два терміни: «простір» та «інформація». Поняття «інформаційного простору» виникло досить пізно, коли інформація стає невід’ємним атрибутом буття людини. Вперше слово «інформація» («informacioun») з’явилося в англійській мові в XIV столітті. Лише з середини XX століття «інформація» стає загальнонауковим поняттям та залишається вкрай дискусійним. Загальноприйнятого визначення інформації не існує, і воно використовується головним чином на інтуїтивному рівні. Складність однозначного визначення поняття «інформація» пов’язана з тим, що цей термін використовується у багатьох сферах людської

діяльності, тобто є багатограним. Оскільки, залежно від галузі використання, термін «інформація» має безліч визначень, найдоречнішим є визначення ЮНЕСКО: «універсальна субстанція, що пронизує усі сфери людської діяльності, слугує провідником знань та думок, інструментом спілкування, взаєморозуміння та співробітництва, утвердження стереотипів мислення та поведінки» [5]. Д. Робертсон називає інформацію «сучасною цивілізацією». Він обґрунтовує свою думку тим, що «інформаційні ресурси обмежують цивілізацію більше, ніж фізичні фактори» [9].

Особливість інформації полягає в тому, що, незважаючи на зростаюче її використання, вона постійно нагромаджується в обсягах, що збільшуються. Саме це стимулює розвиток і вдосконалення технології експлуатації інформаційних ресурсів – технології нагромадження й поширення інформації, які одержали назву «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ). За допомогою інформаційних технологій формується специфічне інформаційне поле, що стає засобом здійснення й проведення владних стратегій в державі та потужним інтегруючим світовим фактором.

Перші роздуми щодо наповнення простору інформацією та становлення «розумного» простору – ноосфери – належать першому президенту Української академії наук професору В.І. Вернадському, який виділив такі соціокультурні фактори, що формують ноосферу: поширення людини по всій поверхні планети; розвиток засобів зв'язку і обміну, що інтегрують людей в єдине ціле; відкриття нових джерел енергії (атомна, сонячна тощо); масова демократизація державного устрою; вибух наукової творчості в ХХ столітті [2]. «Інформаційне середовище завдяки культурній асиміляції техніки виявляється незамінним засобом формування єдності людського розуму – побудови ноосфери, передбачуваної В. І. Вернадським. – вказує Ю. Шрайнер. Інформаційний простір дає змогу робити його суспільним надбанням, доступ до якого практично не обмежений бар'єрами простору і часу, системи знань окремих осіб і колективів. Це ставить перед суспільством фундаментальну культурологічну задачу – інтеграцію знань, що дозволяє використовувати в практичній діяльності весь досвід людства, а не протиставляти одне одному фрагменти знань, що накопичені в різних культурах» [7]. Головними характеристиками інформаційного простору є його «трансісторичність» (здатність сполучати покоління людей) та культурний динамізм. Отже, якщо вважати простір передовсім як багатоманітний світ культури, який оточує нас, якому людина дає особистісну інтерпретацію, що відображає певний рівень сформованої та присвоєної нею ціннісної складової культури, то інформаційний простір

можна визначити як доміную складову сучасного простору культури, що визначає рівень, характер і спрямованість культурного розвитку та зумовлює її провідні елементи: наукові, духовні та естетичні [8].

Сучасна соціологічна наука визначає «інформаційне поле» або «інформаційний простір», як «узагальнену характеристику зовнішнього стосовно індивіда інформаційного середовища, пов'язаного з виконанням ним певних політичних функцій», а «інформаційний політичний простір», за О. Соловйовим, – це «сукупність різноманітних потоків повідомлень у сфері публічної влади під час прийняття державних рішень» [6].

Термін «комунікативний простір» виник у зв'язку з розвитком процесів глобалізації мас-медіа. В середині цього простору як протилежність соціальному з'являється віртуальний простір, який став новою, а тому ще мало вивченою формою соціального простору. Він виник у процесі розвитку як технологічних, так і соціальних можливостей соціальної системи й формує унікальний тип соціальної взаємодії, новий тип ідентичності. Різновидами віртуального простору є «кіберпростір» як сукупність усіх електронних систем, фактично – глобальний інформаційний простір та «Інтернет-простір» як децентралізована система комунікацій, мережа мереж. Використовуючи термін «глобальний інформаційний простір», М. Маклюен опосередковано визначає фізичні параметри цього простору – «глобальне село». Доктор соціологічних наук С. Барматова виокремлює одну з форм соціального простору – «інформаційно-комунікативний простір політики» і розглядає його як такий, що має ідентичні просторові параметри й характеристики та володіє своїми специфічними формами взаємодії. Це якісно новий стан політичного простору, що виходить за межі суто політичного і відповідає за організацію комунікації. Обсяг цього простору пронизаний комунікативним (інформацією) і комунікаційним (її носіями) та забезпечує репрезентацію політики в соціальному просторі суспільства. Інформаційно-комунікаційний простір політики, вбираючи в себе частину території як політичного простору, так і інформаційно-комунікативного, формує свої кордони, прагне до автономії й виконує специфічні функції в системі суспільства, зокрема – сприяє адаптації політичного простору до мінливих реалій сучасного світу й адекватному реагуванню на виклики глобалізації [1]. Отже, такий простір втілює в собі характеристики одночасно простору соціального, політичного, інформаційного й функціонує за законами соціальної комунікації й сучасної культури.

Список використаних джерел:

1. Барматова С. Інформаційно-комунікативний простір політики: обґрунтування основних структурних характеристик. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 18. С. 27.
2. Вернадский В. Несколько слов о ноосфере. URL: [http://lib.ru/filosof Wernadskij/noos.txt](http://lib.ru/filosof/Wernadskij/noos.txt).
3. Довгий С. Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору. URL: <http://www.itel.nas.gov.ua>.
4. Інформаційний простір. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
5. Інформація. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
6. Политические коммуникации, ред. А. И. Соловьев. Москва: Аспект Пресс, 2004. 332 с.
7. Шрайнер Ю. Концепции интеллектуальных систем. *Научно-информационный обзор*. Москва: Наука, 1988. 134 с.
8. Яковенко М. Інформаційний простір: філософські аспекти формування поняття. *Вісник Національного університету Львівська політехніка*. 2011. № 692. С. 26.
9. Robertson D. The Information revolution. Communication research. New York, 1990.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-67>

Matviienko L.

Candidate of Pedagogical Sciences,

*Associate Professor of the Department of Humanities and Social Sciences,
Poltava State Agrarian University*

INTERCULTURAL INTERACTION IN VIRTUAL SPACE

The intensification of the dynamics of migration processes is due to globalization trends. These same trends, through migration processes, lead to the interaction of cultures, which are influenced by the technologies of the information society. Information and communication technologies contribute to the interpretation of interpersonal and intercultural communication within the virtual information space. Virtual means of communication make it possible to smoothly organize intercultural interaction between representatives of different nations and cultures, to simplify access to special video and audio materials, and to build a stable connection between communication participants.

The spread and presentation of electronic images, audiovisual forms of interaction and Internet communications forces modern teachers of higher education institutions and translators to consider the cultural paradigm through the prism of virtual means of interaction.

In the conditions of the information age, in addition to borders caused by socio-cultural, religious and ethnic differences, virtual borders exist in the space created by information and communication technologies and network communications. Cross-border technologies of the information society, interaction and interpenetration of cultures do not take place on the real borders of the cultural landscape, but in the cultural fields generated by the new virtual reality. Intercultural interaction takes place with the help of IT technologies: modern network communities (social networks), information projects of collective interaction (online encyclopedias, online dictionaries) etc.

As part of the development of the global information society, intercultural communication in the virtual information space leads to the formation of «transculturality» as a result of mixing different cultures without losing cultural identity.

Virtual communication with the Internet is one of the most modern and technically organized interactive forms of intercultural communication.

Virtual communication is communication with a remote partner or a group of people using information and communication technologies [1]. Virtual communication has the following characteristics: indirectness, distance; interactivity, global intercultural character, anonymity of participants, wide opportunities for construction of personal and social identity, lack of status hierarchy, uncertainty and underdevelopment of social norms.

The main functions of information and communication technologies in the process of implementing intercultural communication in the virtual field:

- Information need function. The World Wide Web Internet is a huge information space in which information is searched, transmitted and stored.

- Communicative function. Today, virtual computer technologies allow communication over long distances, in real time and with a delay in time.

- Representative function. The use of IT technologies facilitates the opportunity to present the results of any work and mental activity.

- Self-representative function. The virtual environment makes it possible to create personal profiles, keep a personal diary, post personal photos, comments, and talk about yourself.

- Affective function. Communication with the help of virtual communications allows the transfer of the emotional content of an informational message.

The main forms of interaction during virtual intercultural communication, according to the level of interactivity, are synchronous and asynchronous.

During synchronous virtual communication, the participants interact in real time. This form of Internet communication is most common during distance learning. It also includes chats, online games, webinars, seminars, etc.

Asynchronous virtual communication provides the possibility of a delayed response. It includes social networks, messengers, and mobile applications specially designed for communication purposes.

Each type of virtual communication and information exchange contributes to the deepening of intercultural communication and interaction between representatives of different countries. As a participant in virtual communication, any user has equal opportunities to express his point of view, his thoughts and feelings, to present the specifics of culture among other users. This type of communication contributes to the deepening of intercultural ties and interaction in the information space of different ethnic groups and nationalities.

References:

1. Манакин В. Мова і міжкультурна комунікація. Навч. посібник для університетів. Київ: Академія, Серія «Альма-матер». 285 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-68>

Нєнов І. Г.

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри довузівської підготовки,
Одеський національний морський університет,
заслужений журналіст України*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА В УМОВАХ НОВОЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

1. Масмедіа (ЗМІ) з англійської – преса для загалу: звернення комунікатора (журналіста) до масової аудиторії, доступна багатьом читачам, телеглядачам, радіослухачам та інтернет– користувачам.

Відомий американський вчений Геб Каєн вживає стереотип масмедіа для позначення вебкультури серед молоді ХХ століття. В асоціальних елементів, що не приймають традиційні культурні цінності, пропонують і вживають наркотики, підтримують окультні погляди, користуються соціальним жаргоном, отруюючи громадськість своєю брудною ідеологією, головним прийомом у них була маніпуляція громадської

думки. Такий прийом маніпуляцій був і на озброєнні в радянській журналістиці, а нині і в російських масмедіа. На жаль, до розпаду СРСР українська журналістика також широко використовувала маніпуляції і була відірвана від потреб соціуму, пропагувала подвійну мораль, була моралістичною та антинародною. Цей прийом маніпуляції стереотипно перейшов і до українських масмедіа.

Тисячоліттями українські масмедіа були під впливом маніпуляцій щодо передачі об'єктивної інформації. Про прийоми маніпуляції в російських ЗМІ ітиме мова в статті.

2. «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову», – відзначила славетна українська поетеса Ліна Костенко. Погоджуюсь з нею, наведу кілька прикладів.

– 1622 – наказ царя Михайла з подання московського патріарха Філарета спалити в державі всі примірники надрукованого українською мовою «Євангеліє учительное» К. Ставровецького.

– 1720 – указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою і вилучення українських текстів із церковних книг.

– 1729 – наказ Петра I переписати з української на російську мову всі державні постанови і розпорядження.

– 1753 – указ Катерини II про заборону викладати українською мовою в Києво-Могилянській академії.

– 1769 – заборона синоду РПЦ друкувати і використовувати український буквар.

– 1870 – роз'яснення міністра освіти Росії Д. Толстого про те, що кінцевою метою освіти всіх іногородців «незаперечно повинно бути обрусіння».

– 1937 – знищення видатних українських діячів, письменників та вчених (табори та розстріли...)

– 1978 – постанова ЦК КПРС і ради міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вивчення і викладання російської мови в союзних республіках» («Брежнєвський циркуляр»).

– 1983 – постанова ЦК КПРС і ради міністрів СРСР «Про додаткові заходи з поліпшення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та вищих навчальних закладах союзних республік» (Андроповський указ).

Перші друковані газети з'явилися в другій половині XVIII століття. Це газета «Gazette de Leopol» (Львів, 1776 рік), «Харківські патріотичні мости» (Харків, 1807 рік), «Харьковский еженедельник» (Харків, 1812), «Одеський вісник» (Одеса, 1828 рік). Недовго ці українські газети проіснували, бо царська та більшовицька влади їх закрили. А ті, які видавалися за кордоном, розповідаючи про наші українські традиції,

мову, розповсюджувались таємно, конспіративно і дуже рідко. Ось так проводилась вже тоді денаціоналізація. Шизофашизм путінізма русифікувати всі народи незалежної України сьогодні – головна мета загарбницької російсько-української війни, в якій ми, звичайно, переможемо. А російська імперія розпадається, а з нею і «русский мир».

3. Види українських масмедіа

– Масова преса (газети, журнали, книги)

– Масові та статичні зображення (рекламні щити й листівки)

– Проводове радіомовлення (в народі – гучномовець), яке в Україні з'явилося 15 листопада 1924 році у місті Харкові. Тепер широко розповсюдженні FM радіостудії.

– Рухомі зображення (телебачення, відео тексти, телетексти, вебсайти, комп'ютерні програми з візуальним інтерфейсом). 1 травня 1952 року перша телетрансляція відбулася у Києві, 1956 – у Харкові, 1957 – в Одесі та Донецьку.

– Останнім часом в Україні в'явилися і громадські медіа, які не залежать від комерційних тенденцій.

Вони є засобом для створення дискусій та залучення громадян до обговорення соціальних, економічних, військово-політичних питань. Загалом засоби масової комунікації стають дієвою формою впливу громадськості на владу та її рішення. Саме в цьому мета утворення громадського телебачення. Воно одне з форм медіа в новій історичній парадигмі України.

4. Останній шлях до української мови як державної

Рішенням Конституційного Суду України від 15 грудня 1999 року зазначено, що в навчальному процесі мовою навчання дошкільних, загальних, середніх, професійно-технічних та вищих державних та комунальних навчальних закладах України є українська мова.

Частина 5 статті 10 Конституції України затвердила, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, діловодство, документація тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя.

Це доповнення до Конституції України стосується й усіх засобів медіа. До речі, статистика свідчить, що пересічні користувачі українських масмедіа витрачають понад 150 хвили щодня, на інтернет та телебачення – 160 хвилин. І тут постає питання про втілення на сучасному етапі нашого життя медіаосвіти, підвищення комунікативної компетентності людини. Як медіаосвіта розвивається за кордоном? Що треба робити в Україні, щоб підвищити цей рівень освіти? Про методіку

вивчення сучасних технологій для успішного існування в новому електронному середовищі йтиме мова в статті.

5. У статті автор зупиниться на проблемах психології масової комунікації. Це галузь масової психології. З точки зору реципієнта, важливо вивчити як створюється інформація, що передається з точки зору інформатора (журналіста), яким чином її передавати на телеекрані, радіо, інтернет-виданнях, щоб вона (інформація) була засвоєна.

6. Українська журналістика вдосконалюється в умовах нової історичної парадигми. Цей етап наступив з набуття нашої держави незалежності. Масмедіа з того часу поступово реформується. ЗМІ пройшли кілька етапів, створюючи новий український продукт.

Серед важливих етапів формування українських ЗМІ є:

1. створення об'єктивного інформаційного простору, який поступово викликає довіру, а точніше формує кредит довіри до журналістської продукції

2. роздержавлення ЗМІ

3. Позбавлення електронних масмедіа від українських олігархів, пропагандистів «руського мира»

4. децентралізація органів місцевого самоврядування

5. особливості діяльності масмедіа в інформаційній війні з російськими загарбниками

6. українська мова-мова єднання

І тут хочеться згадати статтю В.Лизанчука, доктора філологічних наук, професора Львівського університету імені І. Франка. У ній він зазначив: «Розвиток, захист, повноправне функціонування української мови, культури, духовності, національного інформаційного простору є основою безпеки української нації, Української держави.» (1997 рік, Львів. Телерадіожурналістика: історія, теорія, практика, погляд у майбутнє).

З перших років незалежності України на радіо була відкрита п'ятнадцятихвилинна програма «А українською кажуть так», автором та ведучою якою була досвідчений літредактор одеських газет Галина Островська. Це була передача по ліквідації безграмотності населення. До речі, вельми популярна радіопередача, а її постійними слухачами були вчителі, учні, які вивчали в школах українську мову.

У 2003 році двомовна обласна газета «Одеські вісті – Одесские известия» продовжила рубрику Галини Острозької «А українською кажуть так». До цього часу авторка зі своїм сином мистецтвознавцем В. Острозьким видала друком дуже популярну мовну книгу. Газета щосуботи передруковувала цю книгу на допомогу освітянам, бібліотекарям, студентам та учням.

Підвищенням мовної культури сприяв всеукраїнський творчий конкурс, який розпочався на Одещині 1999 році. 23 роки існує і стає вже міжнародним конкурсом. Ідея заснування і організатор конкурсу був і залишається голова одеської обласної спілки журналістів Юрій Роботін, заслужений журналіст України, кандидат економічних наук. Цей творчий захід і досі продовжує свою діяльність на Одещині.

Як відомо, від 16 січня 2021 року потужним чинником окремих норм закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» став для засобів масової інформації одним з головних умов. Як цей закон втілювався в друкованих та електронних ЗМІ автор зупиниться більш детально в науковій статті.

На одній з наукових конференцій у Києві щодо існування національно-культурних товариств та діяльність діаспор автор цих тез, виступаючи про роль державної мови на теренах Одеської області серед національних меншин підкреслив: «Що згуртованіші діаспори, то міцніша наша держава».

Україна – багатонаціональна, поліетнічна держава. Тільки в Одеській області проживає понад 130 національностей, існує багато діаспор. В українській Бессарабії плідно згуртувалися болгарські, гагаузькі, молдавські, албанські, грецькі діаспори, які в своїй діяльності пропагують не тільки мову та традиції своїх народів (а до набуття України незалежності – це було неможливо), а й українські традиції, державну мову.

Сьогодні українська мова для всіх народів функціонує як державна. Це велике набуття нашої країни. Якщо взяти Болградський район, місто Болград, сьогодні під час російсько-української війни героями України стали два болгарина. Три місцевих жителі – генерали, які сьогодні здобувають перемогу. Оди з них мені сказав: «Ми воюємо за нашу Україну, за нашу малу батьківщину. Путінська орда згуртувала всі національності нашої держави, у цій боротьбі ми переможемо і захистимо українську державність.»

І тут мені пригадалися слова В. Сосюри:

«Любіть Україну, як сонце любіть,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
любіть у годину негоди...»

Опанасюк В. В.

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри психології, політології
та соціокультурних технологій,
Сумський державний університет*

Прихожай В. В.

*студентка,
Сумський державний університет*

МОВНИЙ КОНТЕНТ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ: ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПРИЙНЯТТЯ

Актуальність теми. У сучасному світі телебачення впливає на виховання дитини, формування її світогляду та моральності, очікувань та переважаючих потреб. Українське дитяче телебачення має місію розважити, навчити та соціалізувати. Цю місію, серед іншого, забезпечує мовний контент, адже мова є важливим засобом становлення дитини, формування її особистості.

Метою даної розвідки є виявлення способів урізноманітнення мовного контенту загальнонаціонального українського дитячого телебачення з дотриманням норм чинного законодавства для формування цінностей міжкультурного сприйняття цільовою аудиторією.

Завданнями дослідження є:

- з'ясувати нормативний обсяг мовлення державною мовою на всеукраїнському телебаченні;
- проаналізувати контент трьох українських дитячих телевізійних каналів («Малюк TV», «Піксель TV» та «ПлюсПлюс») у прайм-тайм, щоб з'ясувати, чи дотримуються канали вимог до обсягів мовлення державною мовою;
- виявити переважаючі потреби споживачів загальнонаціонального українського дитячого телебачення;
- запропонувати оптимізаційні зміни до наповнення контенту дитячих українських телевізійних каналів для забезпечення формування цінностей міжкультурного сприйняття дитячої аудиторії.

Розвиток українського електронного телебачення, що є прототипом сучасного розпочався в 1951 році. Тоді в Україні з'явилося перше

телевізійне професійне мовлення. Із 1991 року, зі здобуттям незалежності України, в етерах розпочалася боротьба за україномовний контент [4]. Проте, лише у 2017 році набув чинності так званий закон про мовні квоти на українському телебаченні [2].

Згідно з Законом України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-XII, частка україномовного контенту каналів загальнонаціональної та регіональної категорії мовлення у загальному тижневому обсязі повинна складати 75% загальної тривалості передач та фільмів у кожному часовому проміжку між 07.00 та 18.00 і між 18.00 та 22.00 [3]. Зазначимо, що загальнонаціональні українські телевізійні канали так само мають дотримуватися вимог щодо частки україномовного контенту в прайм-тайм, тобто час, у який телебачення переглядає найбільша кількість аудиторії.

Аналіз контенту загальнонаціональних українських дитячих телевізійних каналів «Малятко TV», «Піксель TV» та «ПлюсПлюс» у даному дослідженні доповнено результатами опитування, проведеного нами в період із 01 по 14 листопада 2022 року. В опитуванні взяло участь 127 респондентів, які разом зі своїми дітьми є споживачами телевізійного продукту цих телеканалів. У результаті дослідження з'ясовано, що основний перегляд контенту припадає на ранкові та вечірні години, з 6.30 до 9.00 та з 18.30 до 21.00 відповідно.

Спершу розглянемо контент українського дитячого телевізійного каналу «Малятко TV», що розпочав мовлення у 2009 році. Контент телеканалу створений для сімейного перегляду. У наповненні переважають іноземні розважальні анімаційні серіали, що для україномовної дитячої аудиторії озвучені українською мовою. Також телеканал показує розважальні анімаційні серіали, вірші та пісні українського виробництва (68% етерного часу в середньому на тиждень у ранковий і вечірній прайм-тайм). Із навчальних (розвиваючих) програм у прайм-тайм показують мультиплікаційний серіал «Зоосвіт» про реальні історії та цікаві факти з життя тварин та «Час ліпити», – мультсеріал із демонстрацією вправ для розвитку дрібної моторики. Навчальні та розвиваючі програми охоплюють незначну частку прайм-тайму телеканалу «Малятко TV» – лише 32% від його загального часу за тиждень.

Перейдемо до контенту українського дитячого телевізійного каналу «Піксель TV». Цей телеканал розпочав своє мовлення у 2012 році. Розважальний контент на телеканалі переважно іноземного виробництва з українським озвучуванням (60%). В етерах даного телеканалу у прайм-тайм також показують навчальні (розвиваючі) програми зовнішніх українських виробників («Моя країна Україна») та виробництва самого телеканалу «Піксель TV» («ТіВі Абетка»). Серед власних телевізійних продуктів

заслуговує на увагу програма «Зірки-малюки». У цій програмі показують українських дітей, фото чи відео яких надіслали батьки на пошту телеканалу. Ще одним важливим навчальним (розвиваючим) проєктом на телеканалі «Піксель TV» є «Онлайн-садочок НУМО». Проєкт був створений за підтримки Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) та вихователів дитячого садочка «Пташеня. Дитячий простір». Проєкт «Онлайн-садочок НУМО» представлено анімаційними відео, які розширюють знання про навколишній світ дітей дошкільного віку та пояснюють теми предметів початкової та середньої школи [1]. У середньому на тиждень частка цієї продукції складає приблизно 24% у прайм-тайм.

Нарешті, останнім українським дитячим телевізійним каналом, контент якого нами досліджено, є «ПлюсПлюс». Телеканал «ПлюсПлюс» здійснює мовлення з 2012 року та транслює контент для сімейного перегляду разом із дітьми дошкільного, початкового та середнього шкільного віку. Телеканал «ПлюсПлюс» транслює переважно розважальний контент іноземного виробництва, що озвучений українською мовою (87% етерного часу в середньому на тиждень у ранковий і вечірній прайм-тайм).

В етерах телеканалу також показують телевізійний продукт українського виробництва. Це навчальний (розвиваючий) мультсеріал «Дивомандри» про історію України та розважальний анімаційний телесеріал «Ескімоска», який уперше в Україні створений за допомогою 3D-технологій. У ранковий прайм-тайм показують навчальний (розвиваючий) анімаційний серіал «Волохатий блог» власного виробництва телеканалу «ПлюсПлюс», у якому герої розповідають про світ тварин. Втім, у середньому частка такого медійного продукту є незначною.

Мовлення досліджуваних нами загальнонаціональних українській дитячих телеканалів «Малютко TV», «Піксель TV» та «ПлюсПлюс» здійснюється українською мовою. Таким чином, дотримані нормативні вимоги до забезпечення частки мовлення державною мовою.

Дитяче телебачення впливає на виховання та розвиток дітей. Мова є важливим засобом передачі інформації на телебаченні. Саме тому мовний контент дитячого телебачення має бути якісним, спонукати до комунікації, допомагати пізнавати світ, розуміти себе та інших, аналізувати власні дії, нести відповідальність за свої вчинки, розвивати емоційний інтелект, формувати цінності, потреби та світогляд. Мова є частиною патріотичного та культурного виховання, тож важливо, щоб українське дитяче телебачення було україномовним, формувало українську ідентичність, водночас, сприяло розвитку міжкультурного прийняття дитини.

Суттєвий вплив на вибір телевізійних програм для дітей чинять батьки. Проведене нами опитування батьків, які мають дітей дошкільного, початкового та середнього шкільного віку дозволило виявити основні їх потреби в українському дитячому телебаченні. Вдалося з'ясувати, що батьки хочуть бачити в етерах українських дитячих телеканалів більше іноземних продуктів мовою оригіналу з українськими субтитрами (76% респондентів), мультфільмів і фільмів для дітей українського виробництва (близько 75% опитаних), навчальних і розвиваючих програм (73%, відповідно). Значною є частка батьків, які вважають доречним дублювання програм на українському дитячому телебаченні мовою жестів (70% опитаних).

Такі результати опитування підтверджують вплив батьків на формування у дітей сприйняття себе та інших, української культури та культури інших країн через українські та іноземні телевізійні продукти, опанування української та іноземної мов.

Отже, мовний контент загальнонаціонального українського дитячого телебачення формує цінності сприйняття дитиною себе та навколишнього середовища, збагачує світогляд дитини, розважає, навчає, соціалізує та розвиває комунікативні, творчі здібності. Загальнонаціональні дитячі телеканали «Малютко TV», «Піксель TV» та «ПлюсПлюс» є україномовними та транслюють телевізійні програми про історію України, що сприяє культурному розвитку та патріотичному вихованню дитини. Урізноманітнення мовного контенту українського дитячого телебачення для формування цінностей міжкультурного сприйняття при дотриманні україномовних квот можливе шляхом задоволення потреб споживачів цих телеканалів. Такими способами міжкультурного збагачення є дублювання програм мовою жестів, трансляція іноземних програм мовою оригіналу з українськими субтитрами. Усе це сприятиме формуванню та розвитку комунікативних, зокрема, мовних навичок дітей, стимулюватиме інклюзивність і відкритість до міжкультурного сприйняття.

Список використаних джерел:

1. На телеканалі «Піксель» стартують передачі онлайн-садочка НУМО // Піксель TV. URL : <https://pixelua.tv/> (дата звернення : 20.11.2022).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації : Закон України від 23.05.2017 № 2054-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2054-19#Text> (дата звернення : 13.11.2022).

3. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-ХІІ // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text> (дата звернення : 20.11.2022).

4. Черніна Д. Телесторія : як починалося українське ТV. *Телекритика*. 28 бер. 2019. URL : <https://telekritika.ua/uk/telestoriya-jak-pochinalosja-ukrainske-tv-2/> (дата звернення : 13.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-70>

Осіпова З. О.

*аспірантка І року навчання за спеціальністю «Політологія»,
Маріупольський державний університет*

ГУМОР ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ

Гумор виступав об'єктом наукового осмислення з часів античності, ще Платон у сьомій книзі «Законів» писав, що «без комічного не можна пізнати серйозного» [3, с. 689]. Проте традиційно гумор є об'єктом дослідження лінгвістики, психології, антропології, філософії та соціології, але в якості переважно механізмів, які викликають сміх. Лише в ХХ столітті дослідники починають вивчати проблему «комічного» в історичній та політичній площині. І саме політичний аналіз дає можливість досліджувати контекст жарту, ситуацію, яка його створила, переводити гумор в площину рефлексій з приводу подій політичного життя: особливості ставлення до політичної системи, уявлення про неї, активність, участь тощо.

Слід зазначити, що у своїй теоретичній та практичній трактовці політичний гумор виступає в багатьох іпостасях: як форма соціальної розрядки; як маркер політичного розвитку держави; як інструмент політичної боротьби; як форма критичної реакції на політичні рішення; як засіб комунікації держави та суспільства тощо [1, с. 114].

В епоху постмодерну, яка, на думку Ж. Бодрийяра [7, с. 25], характеризується експонентним споживанням сенсів, гумор відокремлюється в якості символно-знакової системи політичного симулякра.

Вивчення гумору в контексті постмодерністського суспільства розпочав французький теоретик постмодерну Ж. Ліповецькі. Він

зазначив, що гумор виступає показником демократизації політичної культури, оскільки виконує подвійне демократичне завдання: він дозволяє індивіду забути, хоча б на хвилину, про мертву хватку долі, про реальність життя, про умовності і легковажно затвердити своє вільнодумство [6, с. 176]. Ж. Ліповецькі виділив три основні категорії: знеособлення, десубстанціалізацію та персоналізацію. На його думку, гумор проникає в усі сфери, перетворюючи вищі ідеали на пародію. Оскільки постмодерн не визнає авторитетів, жорстких дуальностей та опозицій, тому самому серйозному може надаватися комізм. На зміну героїчній і універсальній фазі загальної рівності, навіть обмеженій помітними класовими протиріччями, приходять гумористична і партикулярна фаза демократії [6, с. 312].

У ситуаціях соціальних потрясінь, зокрема політичного транзиту, у взаємодії політичних еліт і суспільства гумор застосовується активніше, у якості критичної реакції на політичні рішення, він стає складовою частиною політичної комунікації, виступаючи продуктом життєдіяльності громадянського суспільства, його різних проявів, одним з дієвих засобів демократизації суспільства [1, с. 138].

Таким чином, якщо історично гумор був, скоріше, інструментом, котрий десакаралізує владу (що проявлялось в «народно-сміховій культурі»), то в епоху постмодерну об'єктом політичного гумору може стати будь-який елемент політичного життя, при цьому гумор перестає бути виключно сатиричним та злим, стає розважальним та іронічним. У ролі каталізаторів такої трансформації виступають ЗМІ, соціальні мережі, саме режим ліберальної демократії, в рамках якого політичні лідери змушені шляхом різних маніпуляцій підтримувати образ «свого хлопця». Найбільш значущі події соціуму ретранслюються в мережу у вигляді вербальних і візуальних сполучень.

Іншим аспектом існування політичного гумору стає його технологічний характер, тобто використання у якості соціально-політичної технології. Іронія та сарказм використовуються на різних рівнях комунікації: між виборцями та кандидатом, між політиками, між можновладцем та громадянами тощо. Кепкування, стьоб, тролінг стають атрибутом політичної комунікації.

Як політико-комунікаційна технологія, гумор використовується, з одного боку, з метою маніпуляції свідомістю громадян (підірвання авторитета того чи іншого політика, висміювання політичних конкурентів), з іншого, з метою інформування суспільства, зняття напруги і конфліктності, привернення уваги до політики, сприяння розвитку інтелектуальних здібностей учасників комунікації, підвищення рівня політичної культури як політиків, так і громадян [2, с. 260].

У період соціальних потрясінь, якими у сьогоденній реальності виступають військові дії, у декілька разів збільшується навантаження на психіку людини, як у зв'язку із впливом безпосередньо етіопатогенічного чинника (переживання, пов'язані із загрозою життю), так і у зв'язку з ситуацією потужного інформаційного впливу – інфовійни, інфотерору, інфошоку. І тут гумор виступає як форма компенсації, відходу від реальності, як стратегія виживання, стійкості (І. Кант зазначав: «Сміх – це афект, що виникає з раптового перетворення напруженого очікування у ніщо» [5, с. 412]), а також як форма опору та спротиву в інформаційній війні. Причому, якщо на початку війни у 2014 році, гумор був ініціативою некоординованого громадянського суспільства, то сьогодні вже представники політичного істеблішменту використовують такі форми гумору, як меми, фото-жаби, смайли та ребуси [4] для верифікації владних рішень та подій на фронті, передачі в гротескній формі суспільно-політичних реалій.

Таким чином, гумор виступає невід'ємним і мінливим атрибутом політичного процесу, бо саме в гуморі репрезентуються найактуальніші теми та проблеми суспільно-політичного життя. А в постмодерністську епоху споживання сенсів, особливо в період соціальних потрясінь, гумор перетворюється на один з ключових елементів політичної комунікації, виконуючи функції пропаганди та контрпропаганди, перетворившись в стратегію виживання та стійкості.

Список використаних джерел:

1. Демичева А. В. Сучасний політичний гумор як поліфункціональне явище // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, сер.: Політичні науки. Київ, 2019. 260 с.
2. Денисюк С. Г. Гумор як політико-комунікативна технологія // Політологічний вісник. 36-к наук. праць. Київ: ІНТАС, 2011. Вип. 57. 464 с.
3. Платон. Законы // Платон. Диалоги. Книга вторая. Москва: Эксмо, 2008. 1162 с.
4. П'ять промовистих смайлів. Як Банкова повідомила про успішний контрнаступ ЗСУ. URL: <http://bit.ly/3TyCngX>.
5. Gabriel A. Almond, Sidney Verba. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. New York: Sage Publications Inc., 1989. 562 p.
6. Gilles Lipovetsky. The Era of Emptiness. Paris: LiMAC Library, 1983. 336 p.

7. Jean Baudrillard. *Simulacra and Simulations*. Paris: Editions Galilée, 1988. 164 p.

8. *Imagination Beyond Nation. Latin American Popular Culture* / Ed. by Eva P. Bueno and Terry Caesar. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1998. 254 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-71>

Панасенко М. О.

магістр журналістики,

Запорізький національний університет

МАНХВА ТА ВЕБТУН ЯК РІЗНОВИДИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Наприкінці 1990-х років корейські комікси поширилися настільки, що назва «манхва» тепер циркулює як неологізм у багатьох мовах. Укорінившись у повсякденному житті навіть за межами Південної Кореї, «манхва» стала простим для розуміння ярликом, який можна використовувати для різних цілей, навіть якщо вони здаються суперечливими. Корейські політики, наприклад, часто говорять про манхву, в контексті «м'якої сили» та просування або поширення корейського контенту [3, с. 249]. У той же час деякі читачі піддають критиці манхву в цілому, висловивши стурбованість з приводу «віртуальної порнографії» та потенційної шкоди іміджу Кореї за кордоном [3, с. 250]. Якими б протилежними не здавалися ці позиції, обидві мають спільні риси: широке узагальнення «манхви» і націоналізуюче посилення на «Південну Корею». Такі схильності поширені у Кореї і є винятковими для тих, хто має невиразне уявлення про таку літературу, обмежуючись милими або сексуалізованими зображеннями.

Наразі слово «манхва» використовується як в корейській, так і в європейських мовах як позначення корейських коміксів, але до 1980-х років такий термін семантично не обмежувався корейськими творами [4]. Різноманіття сюжетів перемістилося із зарубіжних країн до Південної Кореї, що особливо помітно у сунджон-манхві (комікси для дівчат). Зарубіжного інтересу до видання паперових версій не існувало, доки фанати не взяли на себе ініціативу розвивати ринок власноруч.

Двадцять років тому критики вважали манхву надто специфічною у культурному відношенні, щоб привернути увагу широкої західної аудиторії [6, с. 78]. Сьогодні манхва вважається здебільшого глобальним товаром. Попри попередні припущення, її хвалять за здатність долати культурні кордони, використовувати зрозумілі візуальні образи, посилаючись на поп-культуру, меми. В той час, як деякі критики пов'язують цю здатність з оповіданням і візуальною наративністю або з пом'якшеною культурною присутністю, багато фанатів завзято дотримуються справжності, зробленої в Кореї [6, с. 192]. Як правило, в Інтернеті читачі висловлюють думки про те, що можна назвати справжньою манхвою, і зрештою відкидають публікації некорейських авторів або художників за те, що вони недостатньо самобутні та створюють не махву, а комікс.

Сучасна манхва часто розповсюджується через інтернет, це породило нову форму коміксів «Веб-манхва» або «вебтун». Вони відрізняються яскравими кольорами, більш реалістичними зображеннями та високим рівнем роздільної здатності картинки замість стандартних 1200 пікселів – вражаючі 11000. Вебтун рідко з'являється у вигляді друкованого видання, здебільшого залишаючись лише «картинкою в Інтернеті», тому цей вид коміксів довгий час висміювався шанувальниками жанру [5, с. 142]. Однак, цей вид літератури полюбився авторами-початківцями, тому що тут вкрай низький поріг входження: створити продукт і поширити його на особистій сторінці або на спеціалізованих майданчиках. При цьому немає потреби отримувати схвалення від видавців, можна бути вільним у творчості. Відсутність цензури та можливість працювати на обмежену аудиторію дали міцний базис для появи різноманітних форм та жанрів. Наприклад, манхва частіше йде в романтику і романтизацію, які виявляються навіть у тих жанрах, які можуть обійтися без них. Об'єм вебтуну може починатися від однієї сторінки і не закінчуватися.

Багато хто представляє манхву як графічне оповідання, що сприяє зануренню читача, в першу чергу, за рахунок привабливих персонажів та незвичайного малювання [5, с. 136]. Звертаючись до споживачів з великими очима та іншими ознаками миловидності, з дивовижно довгими ногами або стиснутими забавними тілами чибі, з прямим волоссям і такими ж корейськими маркерами відмінності – більшість персонажів занадто гарні, щоб бути справжніми. Тут треба звертати увагу, що стиль малюнку має значення не в останню чергу, тому що після виходу продукту поширюється мерчендайзинг товарів.

Манхва зазвичай характеризується швидким споживанням та семіотичним надлишком. На додаток до свого відображення, вона має

демонструвати надзвичайну різноманітність піктограм, мовних бабблів, ударних ліній, шрифтів, а також захоплюючі композиції з подвійним розворотом. Багатошарові макети сторінок часто підривають традиційну сітку, ефективно спрямовуючи погляд читача через сюжетно-центровані розповіді, динамічне враження якої досягається за рахунок чергування між бігом вперед і паузою. Цей «типовий» вид манхви функціонує не як певний стиль, а як самостійна візуальна мова [1, с. 175]. Тут образотворчі елементи пропонується читати та швидко схоплювати, рідше розглядати та споглядати. Недарма деякі визначають манхву як свого роду комікс, який легко копіювати, і добре відомий той факт, що публікації «Як малювати» послужили важливими воротами для міцного закріплення манхви в молодіжній культурі у всьому світі [2, с. 121]. Іншими словами, манхва як «мова» складається, перш за все, із вельми умовних образотворчих знаків, які митці та читачі запам'ятовують для можливості відтворення, що докорінно відрізняється від модерністської концепції «мистецтва». Для відданих шанувальників внутрішня якість окремої манхви як графічного твору менш важлива, ніж її потенціал як тексту для полегшення відносин та посередництва субкультурних спільнот. Таким чином, типова манхва – це не самодостатній «графічний роман» одного автора, а щось на кшталт серіалу, дія якого розгортається зважаючи на реакцію читачів і не обов'язково веде до наперед визначеного завершення. У цьому сенсі манхва, як правило, уникає модерністської концепції оригінальності, її чарівність багато в чому пов'язана з культурним поширенням, переглядом та підтвердженням цінності шляхом копіювання та пародії.

На перший погляд найпопулярніші вебтуни можуть справляти враження ескапістських споживчих товарів, які заохочують захоплення молоді субкультурними фантазіями. Мейнстримна манхва служить, перш за все, для самоствердження читачів, а не, як можна було б очікувати, виходячи з їхньої семіотичної щільності, руйнації звичок, що вкорінилися. Зміна погляду, що переважає у багатьох основних манхвах, є посткритичним. Іншими словами, навіть якщо вони закликають до естетично-саморефлексивного читання, це не породжує критичну дистанцію [2, с. 110]. Досвідчені читачі звикли, наприклад, до інтертекстуальних посилань, які сигналізують про грайливість, а не необхідність критичного мислення. Емоційні вкладення прихильників ведуть до цілої низки активностей: від фан-арту, косплею та фанфіків до формування відповідних співтовариств знань, побудови теорій та створення окремих ігрових всесвітів.

Завдяки яскравому культурному обміну на ранніх етапах манхва набула естетичної та культурної гібридності, що відповідає вимогам сучасної

глобалізації. З естетичної точки зору комікс можна визначити як гібридне середовище, що поєднує несумісне: темпоральність та просторовість, репрезентацію та матеріальність, повторення та відмінність тощо. У манхві те, що здається несумісним, зіставляється різкіше і надмірніше, ніж в американських чи франко-бельгійських коміксах. Манхва була відкрита для цілого ряду джерел, що тягнуться від корейського живопису тушшю до західної карикатури та коміксів, від фотографії та кіно до анімації, від традиційної риторики до оповідань, запозичених із європейської літератури. Саме та манхва, яка бачила «корейзацію» іноземних елементів, захопила некорейську молодь наприкінці 1990-х років. Отже, те, що сьогодні у всьому світі відоме як манхва, є результатом міжкультурного обміну, а не виключно «корейського».

Якщо в манхві можна знайти корейські риси, то вони не у відомих декораціях і мотивах, а скоріше у стосунках, які створює «типова» манхва між читачами та персонажами і, що найважливіше, між читачами та автором. Нещодавні процеси культурної глобалізації припускають, що певний вид манхви став популярним у всьому світі не через особливе значення, а через репрезентативну «порожнечу», так би мовити, через те, що надає певні форми або рамки, які можна по-різному заповнити [1, с. 174]. На додаток до фундаментальної гібридності манхви та потенціалу створення спільноти або соцмереж, саме цей формалізм рекомендує вебтуни користувачам у всьому світі. Недарма це сталося не в 1980-х роках, а зовсім недавно. Зрештою, корейські комікси відповідають реальності 21 століття, вагаючись між культурою галактики Гутенберга та віртуальними реаліями інформаційного суспільства. Вони запрошують читачів занурюватися в нове море знаків, кодів та зображальних засобів і, як і раніше, цінувати послідовну розповідь, що змушує рухатися вперед і назад: між фентезі, потойбіччям і постапокаліптичними світами та звичною повсякденністю звичайних людей.

Список використаних джерел:

1. Abdullah A. Incorporating online manga and manhwa to entice cognitive reading and writing strategies. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2021. № 11 (7). P. 169–182.
2. Berndt J. Mangaka with an educational mission: On Takemiya Keiko. *Manga: media, art and material*. 2015. № 3. P. 107–137.
3. Christopher J. Dawe. Munhwa through manhwa: using graphic novels to teach global culture. *Localizing and globalizing English education: its challenges and opportunities*. 2013. P. 249–251.

4. Koh D. (Un)making the «Korean» astro boy atom: national manhwa, Korean pop art, and cultural hybridity. *Korea Journal*. URL : <https://doi.org/10.25024/kj.2012.52.1.171>

5. Lestari A., Irwansyah. Line webtoon sebagai industri komik digital. *Jurnal Source Ilmu Komunikasi*. 2020. № 6 (2). P. 134–147.

6. Wang J. From tradition to brand: the making of ‘global’ Korean culture in millennial South Korea. *Columbia University*. 2015. 278 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-72>

Сікорська В. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри довузівської підготовки,
Одеський національний морський університет*

Бурундукова М. М.

*викладач-методист,
ВСП «Одеський технічний фаховий коледж
Одеського національного технічного університету»*

СУЧАСНА МЕДІАСВІТА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

У XXI столітті медіапростір потрапив у всі сфери людської діяльності та став підвалинами сучасного життя кожної людини. В українському освітньому просторі посутнього значення набуває медіаосвіта, що базується на формуванні медіакультури майбутнього фахівця. Важливого значення в забезпеченні медіаосвіти відіграє масова комунікація, яка закладена в основі всіх соціально-психологічних явищ та особливо сильно проявляється в освітньому процесі.

Сьогодні існує чимало трактувань у науковій думці поняття «медіаосвіта», серед яких, найбільш влучними, на нашу думку, є такі:

1) тенденція в педагогічній науці, яка виступає за засвоєння здобувачами освіти особливостей використання засобів масової комунікації [1];

2) система, яка використовує засоби масової інформації (інтернет, телебачення, газети, радіо, журнали) в розвитку індивідуальних здібностей та особистісних якостей здобувача освіти [2];

3) галузь освіти, змістовною стороною якої виступають знання про безпосереднє функціонування засобів масової інформації в сучасному соціумі, визначення їх ключового значення в розвитку суспільства та особистості;

4) практична та соціально-освітня діяльність, основне завдання якої полягає в підвищенні медіаграмотності членів суспільства [3];

5) частина освітнього процесу, яка спрямована на формування медіакультури в суспільстві, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою ЗМІ, включаючи як традиційні (друковані ЗМІ, радіо, кіно, телебачення), так і нові (спілкування в мережі Інтернет, мобільна та комп'ютерна комунікація) засобів масової комунікації з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [4];

6) процес, який є важливою складовою громадянського суспільства і спрямований на формування активного, розумного, незалежного, критично мислячого споживача медіа, здатного до публічної комунікації [5];

7) процес виховання й розвитку особистості на матеріалах засобів масової комунікації з метою формування культури спілкування зі ЗМІ, творчих комунікативних здібностей, критичного мислення та вміння інтерпретувати, аналізувати й оцінювати медіатексти [4].

Тому можна стверджувати, що «медіаосвіта пов'язана з усіма видами медіа (друкованими та графічними, звуковими, екранними тощо) і різними технологіями; вона дає можливість людям зрозуміти, як масова комунікація використовується в їхніх соціумах, оволодіти здібностями використання медіа в соціальній комунікації. Медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію та є інструментом підтримки демократії. Медіаосвіта рекомендується до впровадження в національні навчальні плани всіх цивілізованих держав, в систему додаткової і неформальної освіти» [1].

Упровадження медіаграмотності в українську освіту розпочалося після прийняття Концепції впровадження медіаосвіти в Україні в 2010 р. У 2016 році Концепція була оновлена в аспекті перегляду основних завдань і принципів упровадження медіаграмотності у школах. Також зміст збагатився інформацією про медіаретравматизацію жертв військового конфлікту на Сході України [4].

У 2017 році було розпочато етап експерименту з медіаосвіти, що триватиме до 2023 р., на якому буде пілотовано існуючу наскрізну модель навчання медіаграмотності та буде підвищено рівень медіакомпетентності викладачів і студентів в закладах вищої освіти.

Сьогодні науково-популярні медіа, створені вченими, відіграють роль комунікаційної платформи, яка допомагає поширювати наукові знання серед громадськості, підвищувати їх критичне мислення та розуміння науково-обґрунтованого змісту, сприяти науковій та медіаграмотності [6]. Соціальна комунікація науковців через мережу Інтернет сприяє інформаційному розширенню науки й освіти, створенню нових ресурсів і способів комунікації. Інтернет-комунікація, безперечно, є ефективним засобом поширення інформації про науку й освіту, і зрозуміло, що з часом її позиції зміцняться. Мережа Інтернет надає науковцям безпрецедентний простір для спілкування з громадськістю. А. Дудо стверджує, що «нові медіатехнології надають ученим більше, ніж будь-коли раніше, активності щодо їх публічного комунікування» [1, с. 42].

Встановлено, що завдяки Інтернету наукове спілкування в Україні покращується, тим не менше, електронні канали та цифрові засоби розширюють спілкування сучасних науковців. Використання соціальних медіа чи цифрових медіа є більш стимулюючим та мотивуючим в освітньому процесі. Для навчання застосування соціальних медіа виявилось досить корисним, оскільки деякі інструменти застосовуються у повсякденній практиці. Формування у мережі спільнот для роботи в групах, обміну ідеями та продовження освіти викладачів. Ресурси спільноти дозволяють включати відео, посилання, документи та текстові або голосові повідомлення. Завдяки використанню простору для співпраці, такого як соціальні мережі, викладач, у свою чергу, має можливість покращити такі навчальні аспекти, як здатність писати тексти, забезпечувати процес дослідження наукових тем та сприяти виникненню дискусій серед студентів.

Отже, соціальні мережі можна використовувати для виконання дослідницьких і домашніх завдань, використовуючи нові методи, які заохочують студентів порушувати проблеми та проявляти творчість. Соціальні мережі та інструменти соціального комунікування позитивно впливають на розвиток сучасних тенденцій в медіаосвіті.

У результаті аналізу впливу соціальних комунікацій на розвиток сучасних тенденцій у медіаосвіті у контексті процесів глобалізації та інформатизації було встановлено, що насиченість сучасного світу інформаційними технологіями, медіапродуктами, а також різноманітною неправдивою інформацією, включаючи підробку та маніпуляції, вимагає реалізації медіаосвіти для формування у здобувачів освіти, розумних інформаційних потреб. Незважаючи на відсутність фізичного контакту, соціальні контакти можуть бути ще кращими, через почуття свободи та впевненості, оскільки здобувачі освіти перебувають

поза перешкодами, що виникають під час безпосередніх фізичних контактів. Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що висновки й рекомендації, розроблені й запропоновані в дослідженні, можуть бути використані для уникнення перешкод під час реалізації медіаосвіти та забезпеченні її перспективного розвитку. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вдосконалення медіаосвіти для здобувачів освіти, що дасть змогу стимулювати освітню сферу і покращить викладацьку діяльність у освітньому інформаційно-технологічному просторі. Розширення можливостей та широке застосування інноваційних, науково-дослідних підходів забезпечення медіаосвіти може стати базисом для стратегій на майбутні періоди.

Список використаних джерел:

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошниченко Ю. – 2-ге вид., стер. – К.: АУП, ЦВП, 2012. – 58 с.
2. Гуріненко І. Ю. Медіаосвіта як засіб професійної підготовки фахівця цивільного захисту / І. Ю. Гуріненко // Інформаційні та телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. праць. – частина 1. / за ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – С. 181-184
3. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті : до-Короткий огляд 25 свід, проблеми, перспективи : збірник наукових праць. – Частина 1 / за ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – С. 6-13.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція)/ за ред. Л. А. Найдонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
5. Коновець О. Ф. Медіаосвіта та формування інноваційного середовища в навчальних закладах. Актуальні питання масової комунікації. 2007. Вип. 8. С. 31-33.
6. Робак В. Медіапедагогіка: аналіз інноваційного зарубіжного досвіду / Робак Володимир // Діалог культур : Україна у світовому контексті : Філософія освіти : зб. наук. праць / [ред. кол. І. А. Зязюн (голов. ред.)], С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоева та ін. – Львів: Сполом, 2002. – Вип. 8. – С. 70-92.

Субіна О. О.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики професійної підготовки,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Питання якості електронної освіти останнім часом все частіше опиняються в центрі уваги дослідників, освітніх організацій, органів управління освітою різних рівнів. Це пов'язано також з масовим переходом освіти різних рівнів на дистанційне навчання з використанням інформаційних освітніх технологій, що відбулося в результаті світової пандемії та воєнного стану в Україні. Активне впровадження електронної освіти зумовило суттєві зміни в усталених практиках викладання, сприяло застосуванню суб'єктами освітнього процесу нових технологій подачі та засвоєння інформації, активному використанню освітніх е-платформ та технічних засобів навчання [2, с. 308].

На Всесвітньому освітньому форумі в Інчхоні (Корея, 2015), який проводився під егідою ЮНЕСКО, керівники та члени делегацій країн світу взяли на себе зобов'язання досягти достатнього рівня функціональної грамотності дорослого населення та підлітків (особливо дівчат та жінок), що передбачає використання інформаційних комп'ютерних технологій для поширення знань, забезпечення загального доступу до інформації та якісного, ефективного навчання. Незалежно від форми навчання метою освіти визначається забезпечення якісного навчання та досягнення запланованих цілей навчання.

Інчхонською декларацією «Освіта 2030: Забезпечення всеосяжної та справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх» декларується намір урядів усіх країн світу створити рівні можливості для навчання протягом усього життя, незалежно від місця проживання та рівня освіти.

При належній увазі до контролю якості це передбачає забезпечення гнучкості навчання, а також визнання результатів, навичок та компетенцій, здобутих у результаті неформального навчання [1].

У Європі системи оцінки якості електронного навчання поширюються на різні сфери застосування електронної освіти: у галузі управління електронним навчанням: стандарти ISO, IMS; у сфері вимог до освітньої організації за умов реалізації електронного навчання

(інституційні підходи): інституційні системи UNIQUE, DETC; у галузі змісту та дизайну освітньої програми (програмні підходи): програмні системи ASIIN, CEL, eXcellence; в галузі інфраструктури: технологічні стандарти IMS, ADL.

Існуючі моделі контролю якості дистанційної освіти були проаналізовані групою норвезьких дослідників [3], які дійшли висновку, що моделі контролю якості онлайн-навчання можуть використовуватися для проведення:

- сертифікації, тобто. процесу визнання результатів навчання, наприклад, групою університетів;
- акредитації, тобто. формального процесу визнання результатів навчання регулюючим органом;
- консультування: наприклад, як рекомендації зі створення та підтримки процесу контролю якості в установі.

При цьому науковцями були сформульовані рекомендації [3] для забезпечення гарантій якості онлайн-освіти, серед яких:

- створити загальну міжнародну систему гарантії якості дистанційної освіти та застосувати її до різних онлайн курсів;
- здійснювати контроль якості та бенчмаркінг у сфері онлайн-освіти;
- використовувати кваліфікаційні групи для забезпечення якості сертифікатів, що видаються;
- заохочувати та підтримувати впровадження контролю якості онлайн курсів;
- здійснювати контроль якості кожного компонента онлайн курсів (управління ідентифікацією, викладання, доступність, система оцінювання та сертифікація).

Результати проведених досліджень вказують на те, що контроль якості курсів, орієнтованих на дистанційне опанування, має загалом на меті: забезпечити виконання завдань освітніх закладів, що реалізують освітній процес з використанням онлайн курсів та забезпечити виконання завдань і прагнень учасників навчального процесу, що навчаються з використанням онлайн ресурсів.

Зарубіжні та вітчизняні науковці у сфері якості електронного навчання загалом сходяться на думці, що питання якості електронного навчання мають регулюватися на міжнародному, національному та інституційному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Інчхонська декларація: концепція розвитку освіти до 2030 року.
URL: <https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/02/plyklady-oformlennja-bibliografichnoho-opysu-zhidno-dstu-8302.pdf>

2. Субіна О., Марченко Н. Сучасні тенденції розвитку та реалізації дистанційної електронної освіти в Україні та на міжнародному рівні. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Вип. 54. Том 1. – С. 308-214: <http://aphn-journal.in.ua/54-1-2022>

3. Ossiannilsson E. et al. Quality Models in Online and Open Education around the Globe: State of the Art and Recommendations. 2015.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-74>

Талавіра Н. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
та методики викладання іноземних мов,*

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ У ПРОМОВІ БОРИСА ДЖОНСОНА

24 лютого почалося для українців зовсім непередбачувано: сусідня країна жорстоко напала на Батьківщину. Подолавши перший шок, ми почали діяти рішуче, покладаючись на власні сили та на допомогу всього світу. Вона виявлялася як в матеріальних речах, так і дипломатичному тиску, впливу, активних діях. Західні лідери вступили з промовами, де, з одного боку, засудили дії країни-агресора, а з іншого, запевнили наших громадян у всебічній допомозі. Дослідження засобів омовлення підтримки України в її героїчній боротьбі проти ворога є метою даної розвідки, яка здійснена на матеріалі промови тодішнього прем'єр-міністра Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, виголошеної у перший день війни [5].

Як і будь-який публічний виступ, промова Бориса Джонсона мала на меті сформулювати думку, вплинути на точки зору слухачів, маніпулювати їхнім ставленням до поданої проблеми. Водночас його звернення до власного народу було спробою пояснити, що відбувається у країні, інформацію про яку вони отримують спорадично і знають лише окремі факти, донести до британців важливість і негайну необхідність допомогти Україні. Маніпулятивний потенціал його звернення можна

дослідити на мовному рівні за рахунок аналізу номінативних одиниць. У нашому дослідженні використано конструкційний підхід, згідно з яким конструкції розглядаються як поєднання форми, значення і функції, укорінене у готовому вигляді у свідомості носіїв мови [2].

Обираючи певні конструкції та порядок подання тем, представлених у виступі, політик впливає на адресатів, апелюючи до їхнього спільного досвіду, який ґрунтується на генералізації перцептивно-моторних відношень, репрезентованих у свідомості доконцептуальними структурами – образ-схемами [3, с. 25]. Використання останніх під час аналізу дає можливість реконструювати внутрішній стан досліджуваних сутностей не лише на етапі вживання мовних одиниць, а на стадії підготовки виступу, коли мовець підбирає аргументи, факти і засоби впливу на аудиторію.

Як відомо, Марк Джонсон запропонував певний перелік образ-схем [3, с. 126], які поділяють на статичні, що забезпечують орієнтацію стосовно певної точки відліку, та динамічні, котрі фіксують взаємодію рухомих координат [1, с. 46], зокрема силу та рух. Підтримка британського народу, вербалізована у виступі Бориса Джонсона, виражена конструкціями, котрі апелюють до силових образ-схем ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ та ПРИМУШЕННЯ.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ репрезентоване конструкціями, які відображають різні аспекти підтримки України: визнання і права на свободу, обіцянка надати допомогу, встановлення контакту між двома державами.

По-перше, прем'єр-міністр визнає право українців на свободу (*freedom*), коли люди мають можливість робити те, що вони хочуть [4], та демократію (*democracy*), за якої кожен громадянин може голосувати, щоб вибрати уряд [4], де модальне дієслово *can* у значенні іменника також указує на здатність щось робити: *for decades has enjoyed freedom and democracy* [5]. Крім того, характеристика українців як *a free, sovereign independent European people* [5] акцентує можливість народу самому вирішувати власну долю, підкріплену їхнім правом її обирати (*the right to choose its own destiny*), національним почуттям (*the national feeling of the Ukrainians*) і переконаннями українців (*their passionate belief*).

По-друге, підтримка як ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ виявляється у запевненні захищати Україну (*the UK will always defend, offer the continued support of the UK, we will do what more we can in the days ahead, ensure that the sovereignty and independence of Ukraine is restored*). Більш матеріальна допомога репрезентована конструкціями

send defensive weaponry, яка виражає обіцянку надати озброєння, та *agree a massive package of economic sanctions*, що полягає у введенні економічних санкцій. Водночас одиниця *we are praying for you and your families* апелює до ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ за рахунок духовної допомоги.

По-третє, підтримка виражена конструкціями, які апелюють до ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ через встановлення тісного контакту, зв'язку між двома країнами, акцентованого дієсловом *joined* (*we are joined in our outrage by friends and allies*), одиницею *on your side*, яка вказує на допомогу (*we are on your side*) або прийменником *with* [4]: *we are with you, we will work with them*. Зв'язок також виражений конструкціями з компонентом *friend* за рахунок вказівки на підтримку і гарні стосунки між двома націями: *Ukrainian friends, a friendly country*.

Водночас підтримка полягає у створенні перешкод для країни-агресора, які втілені конструкціями *hobble the Russian economy* та *cease the dependence on Russian oil and gas*, котрі корелюють з ПОЗБАВЛЕННЯМ МОЖЛИВОСТІ за рахунок дієслів, та конструкції *venture of Vladimir Putin must end in failure*, у котрій модальне дієслово *must* апелює до ПРИМУШЕННЯ.

Таким чином, омовлення підтримки українського народу британським прем'єр-міністром втілено конструкціями, які апелюють до ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, коли мова йде про надання допомоги від Британії, та ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ або ПРИМУШЕННЯ, коли репрезентовано важелі впливу на державу-агресора.

Список використаних джерел:

1. Потапенко С. И. *Когнитивная медиа-риторика: бытование конфликта-кризиса в англоязычных интернет-новостях*. Киев: Издательский центр КНЛУ, 2021. 299 с.
2. Goldberg A. E. *Explain Me This. Creativity, Competition, and the Partial Productivity of Constructions*. Princeton: Princeton University Press, 2019. 216 p.
3. Johnson M. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago, L.: The University of Chicago Press, 1987. 233 p.
4. *Longman Dictionary of Contemporary English*. URL: <https://www.ldoceonline.com/> (дата звернення: 20.11.2022).
5. *Prime Minister's address to the nation on the Russian invasion of Ukraine: 24 February 2022*/ URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-address-to-the-nation-on-the-russian-invasion-of-ukraine-24-february-2022> (дата звернення: 20.11.2022).

Терещенко А. Є.

*студент 3 курсу, спеціальність «Журналістика»,
освітня програма «Медіа-комунікації»,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЦТВО ПІД ЧАС ВІЙНИ

Історія України та культурна спадщина завжди була представлена сильними та впливовими жіночими персонажами – від Княгині Ольги і до Лариси Косач. Велич та волелюбність українок завжди стояла пліч-о-пліч з чоловічою. Навіть збірні образи літературних персонажів, як, наприклад, Катерина Тараса Шевченка завжди поділяли важкість життя з чоловіками, беручи зазвичай на себе навіть більше – від ведення домашнього господарства і виховання дітей до участі в суспільному житті та громадській діяльності, доводячи силу духу, яка притаманна нашим жінкам. Тому не дивно, що навіть після початку повномасштабного вторгнення на нашу рідну землю країни-агресора українки відразу, разом із чоловіками, стали на захист батьківщини. Хоча, здавалось би ніби на війні від них не буде значної користі. Така думка панувала в суспільстві аж до 2014 року, коли Російською Федерацією почалась ескалація українських територій та увага до жінок у армії була відсутня. На той час частка жіночого складу в ЗСУ та права жінок в армії були у значно меншими, ніж на сьогодні. За словами Ганни Маляр, заступниці міністра оборони України, значний приріст жіночого складу у ЗСУ відбувся у 2014 та 2022 роках – у найскладніші з моменту здобуття незалежності для країни періоди [5].

Саме тоді і викрилися найважливіші проблеми жінок у військових умовах. З того моменту почалося переорієнтування армії на західний зразок. Разом із цим почалося створення не тільки умов, а й проведення досліджень з розслідуваннями, які вивчали питання рівності чоловіків та жінок у ЗСУ.

У 2015 році новоствореним адвокатським проектом «Невидимий батальйон» було проведено розслідування, в ході якого було визначено, що згідно з застарілим законодавством, жінки-військові мали змогу посідати лише адміністративні посади у ЗСУ, тобто швачки, кухарі та зв'язківці. Це не лише не давало змогу жінкам брати участь безпосередньо у бойових діях, будучи поряд зі своїми чоловіками, братами або друзями. Головне, це те, що посідаючи лише

адміністративні посади, українки не мали правового захисту, соціального забезпечення та не отримували бойових нагород. Так ситуацію на той час описує проєкт на власному сайті [7].

Робота над удосконаленням законодавства, що проводилась за сприяння «Невидимого батальйону», а також Міністерства оборони України, було прийнято Закон «Щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях»[1], що урівнювало статуси та можливості жінок та чоловіків.

Таким чином, формуванням соціально-правової рівності було значно збільшено кількість жінок у армії та Національній гвардії. Станом на 2018 рік кількість жінок-військових становила 1800 осіб, у той час як через десять років їх стало у 15 разів більше – 23 тисячі. А після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України загальна кількість жінок-військовослужбовців у рядах ЗСУ становить 57 тисяч. На сьогодні статус учасника бойових дій АТО або ООС отримали 9916 українок[2]. Отже, станом на листопад 2022 року понад 12 відсотків особового складу Збройних сил України становлять жінки, 32 тисячі з яких це безпосередньо військові. І це без урахування медичних працівників, які постійно борються за життя тисяч українців, що перебувають на фронті.

Але фронт – не єдине поле бою, де українські жінки вносять справжній внесок у нашу перемогу, не менший за чоловіків. Волонтери – нові герої фронту, про яких говорять не так багато, але складно переоцінити їх внесок у забезпечення ЗСУ всіма видами допомоги-коштами, речами, продуктами та озброєнням. Саме волонтери створюють гуманітарні штаби, волонтерські та освітньо-молодіжні центри, які забезпечують населення, особливо постраждалих під час вторгнення країни-агресора, гуманітарною, юридичною та медичною допомогою. Волонтери вирішують безліч питань всіх верств населення. Необхідно зазначити, що провідну роль у створенні та організації волонтерського руху в Україні посідають саме жінки.

Ще з самого початку подій в 2014 році суспільство розуміло важливість підтримки одне одного та тих, хто потребує на допомогу. Тоді ж у країні волонтерський рух почав виходити на новий рівень, що стало дуже актуальним у 2022 році. Так про це говорить співзасновниця «Зграя», однієї з найбільших волонтерських асоціацій – Євгенія Талиновська: «Волонтерський рух після Майдану – це, напевно, одне з найбільших наших надбань. Суспільство змінилося дуже сильно. У нас з'явилися культура волонтерства і дуже багато крутих ініціатив. Люди

нарешті зрозуміли, що можна допомагати і не треба абсолютно все перекладати на державу» [6].

Попри можливість виїжджати за кордон, більшість жінок, які мають або не мають чоловіків, власний дім та й просто розуміють, що потрібні саме зараз своїй країні і їм є, що робити – залишились. Вони працюють у волонтерських центрах. Збирають кошти та гуманітарну допомогу, працюють над її логістикою, сортують її, займаються видачею, роблять усе можливе і трошки навіть неможливого, щоб громадяни, які потребують на допомогу – її отримали. Саме завдяки цим щоденним та буденним, але справжнім подвигам героїнь, які залишаються у тіні, українці мають не тільки віру у свою країну, а й матеріальне забезпечення. На момент написання статті, Україна отримала понад 18 мільярдів допомоги від приватних осіб, компаній та фондів.

Сьогодні багато людей втратили свій дім, мусили покинути своє рідне місто, а можливо втратили можливість його ще побачити. Таким людям, окрім фінансової та матеріальної допомоги, потрібні увага та догляд, створення умов для адаптації в новому місті. Саме наданням таких послуг і займаються Освітньо-молодіжні простори. Вони беруть на себе завдання приділення уваги саме молоді, яка втратила можливість відвідувати навчальні заклади, покинула рідний дім та друзів і залишилась наодинці з собою і своїми проблемами, зіштовхнулась із відсутністю уваги та допомоги. Робітники таких закладів регулярно проводять різні освітні та розважальні заходи для молоді від 14 до 35 років, як наприклад профорієнтації чи тренінги, де організатори запрошують експертів або самі вивчають теми для проведення ввідного курсу з надання медичних послуг або медіаграмотності, проводять заходи щодо інтеграції ВПО в суспільне життя у новому місті. Працюючи вже шостий місяць у подібному, зазначу, що більше 50 відсотків із таких волонтерів – є жінки.

Жінки займаються без жодного перебільшення всім – плетінням маскувальних сіток, особистих зборів грошей на допомогу збройним силам та постраждалим від вторгнення Російської Федерації на території України. Відважні та небайдужі українські жінки всюди намагаються зробити якомога більше для Перемоги, для підтримки держави та її народу.

Світова спільнота із самого початку бойових дій 24 лютого завжди була у курсі усіх подій. Вона одразу прийняла Українську сторону конфлікту. Постраждалої від неочікуваного та шокуючого світ нападу, країни. Своєчасне створення інформаційного простору, який демонструє та висвітлює страшний, але правдиві реалії України – заслуга у тому числі і жінок-журналістів.

Харків'янка, яка застала війну у рідному місті, Олександра Новосел розповіла в одному зі своїх інтерв'ю свою історію 24 лютого. Того дня, коли світ спостерігав за тим, що відбувається по всій території найбільшої країни Європи. Як жартує сама журналістка – «24 лютого вийшла на роботу та досить ще не повернулась» [3]. Поки волонтери забезпечують громадян фінансово та фізично, журналістки та медійні особи працюють у медійному просторі. Моніторинг та висвітлення подій, розслідування військових та політичних злочинів та постійне перебування на місці бойових дій та в окупованих територіях для репортажів. Все це – журналістська діяльність, яка формує об'єктивну та важливу картину бачення конфлікту. І формують її жінки.

Повертаючись до першочергового питання, який саме вклад жінки роблять у перемогу України під час повномасштабної війни з Російською Федерацією, доходимо до певних висновків. Ще до 24 лютого у Збройних силах України з'явилась тенденція на збільшення відсотку жінок у особовому складі, особливо військовому, завдяки цілеспрямованому змінненню законодавства та наданню жінкам рівних можливостей. Тож на початку вторгнення українська армія, яка на той момент вже мала значну частку жінок військових – збільшила її у два рази, повністю спростувавши тезис, що жінкам на війні не місце.

Окрім армії, українки відзначились своїм видатним вкладом у медичному просторі, не залишивши своїх обов'язків та з перших годин війни рятуючи життя тисячам українців. Українки відзначились своїм громадянським та волонтерським впливом, запобігаючи гуманітарним катастрофам, створюючи волонтерські фонди, збираючи гроші та реалізуючи допомогу населенню.

А також українські жінки підтримали країну тоді, коли їй це було найбільше потрібно, залишаючись тут та демонструючи усе це світові. Викриваючи найстрашніші особливості війни та демонструючи іншим державам злочини, скоєні країною агресором, та демонструючи, за що саме бореться держава. А головне, даруючи українцям віру в те, що борються вони не марно.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» від 6 вересня 2018 року, №2523-ХІІІ.

2. Жінки в Збройних силах України [Електронний ресурс]: Wikipedia. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Women_in_the_Ukrainian_military

3. «За хронікою нашої роботи напишуть підручники з історії». Як працюють українські журналісти в умовах війни [Електронний ресурс]: Суспільне. – Режим доступу: <https://suspilne.media/247248-za-hronikou-nasoi-roboti-napisut-pidrucniki-z-istorii-ak-pracuut-ukrainski-zurnalisti-v-umovah-vijni/>

4. Зі зброєю в руках чи без. Українські жінки захищають свою державу [Електронний ресурс]: Ukrainer. – Режим доступу: <https://ukrainer.net/zhinky/>

5. Танкістки та артилеристки: у Міноборони розповіли, скільки жінок служать у ЗСУ [Електронний ресурс]: Правда. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/07/24/249693/>

6. Українські жінки-лідерки [Електронний ресурс]: Ukrainer. – Режим доступу: <https://ukrainer.net/zhinky-liderky/>

7. Хто ми? Історія створення невидимого батальйону [Електронний ресурс]: Невидимий батальйон. – Режим доступу: <https://invisiblebattalion.org/about/#histori>

ПАНЕЛЬ 4. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-76>

Абрамова І. Г.

*кандидат філологічних наук,
доцент Центру підготовки іноземних громадян,
Запорізький державний медичний університет*

ЛІНГВІСТИЧНА ПІДГОТОВКА ІНОКОМУНІКАНТІВ: ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення росії на територію України змінило життя українців назавжди. Дії терористичної країни-агресора торкнулися усіх сфер життя, відбилися на якості навчання, зокрема іноземних студентів.

З початком жажливої війни іноземні громадяни змушені були покинути Україну, виїхати до рідних домівок, або в інші країни. Опинившись в різних умовах навчання, вони продовжують здобувати освіту.

Пандемія коронавірусу вже змусила інокомунікантів навчатись дистанційно, але з приходом війни заняття онлайн стали єдиною можливістю отримати знання.

Проте викладання української мови іноземним громадянам в Україні пов'язане з низкою проблемних ситуацій, зокрема, тривогою у зв'язку з постійними сиренами, відсутністю світла й інтернету через постійні обстріли.

Визнаючи, що проблема українсько-російського білінгвізму стала помітною ознакою мовної ситуації, насамперед у Східній Україні, зазначимо, що до початку війни іноземні студенти мали слабку мотивацію у вивченні української мови. У неформальних комунікативних ситуаціях на території багатьох міст переважало спілкування російською мовою. На вулицях, у магазинах, транспорті, побутовому спілкуванні вживали здебільшого російську, тому вивчення української мови було вкрай складнішим для іноземних студентів, через відсутність відповідного мовного середовища. Сьогодні можна

спостерігати патріотичні настрої людей, вони намагаються спілкуватися українською мовою.

Запорізький державний медичний університет відкриває нові можливості іноземним студентам для пізнання і вивчення української мови, культури, історії, літератури. Центр підготовки іноземних громадян, а також кафедра мовної підготовки застосовують у процесі викладання української мови матеріали з українознавства, що допомагає інокомунікантам адаптуватися до нового мовно-культурного середовища.

Враховуючи комунікативні потреби іноземних громадян, починаючи з довузівського етапу навчання, викладачі ретельно підбирають різноманітні тексти, у яких можна познайомитися з досягненнями української науки та культури, а також інших країн, зокрема Марокко, Індії, Еквадору, Нігерії тощо.

Студенти мають можливість дізнатися про визначних людей у сфері науки, культури, спорту. Використання таких матеріалів стимулює мотивацію іноземних студентів, посилює інтерес до навчання.

Не можна не погодитись із думкою дослідниці З. Бакум, що «основною метою в навчанні української мови як іноземної є комунікативна, яка визначає увесь навчальний процес, що викликає необхідність реалізації комунікативно-діяльнісного підходу – вивчення мови як засобу спілкування у процесі взаємопов'язаного та цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності студентів – аудіювання (слухання-розуміння), читання, говоріння, письма» [1, с. 228].

Аудіювання є важливою складовою мовної діяльності, тому його застосування у системі лінгвістичної підготовки іноземних громадян є вкрай необхідним. «Аудіювання (лат. *audire* – слухати) – рецептивний вид мовленнєвої діяльності, слухання, смислове сприйняття усного повідомлення. Складається із сприйняття мовної форми і розуміння змісту повідомлення», – зазначає дослідник Ф. Бацевич [2, с. 337].

Навчання аудіюванню у Центрі підготовки іноземних громадян ЗДМУ неможливе без аудіативних умінь і навичок, що є невід'ємним компонентом компетентності інокомунікантів. Особлива увага приділяється виявленню вмінь адекватно сприймати, логічно осмислювати інформацію текстів описового характеру з елементами діалогу навчально-побутової тематики: «Моя родина», «Мій університет», «Мої друзі» тощо.

Спираючись на досвід викладання української мови іноземним громадянам, зазначимо, що постає складна проблема – важко навчити їх правильно говорити по-українськи. Це пояснюється, насамперед,

відмінними ознаками фонетичної системи, граматичної будови та лексичного складу української та інших мов, зокрема на характеристиках звуків, форм слів відповідно до орфоепічних та орфографічних літературних норм.

Щоб зробити традиційні заняття цікавими, підвищити ефективність вивчення української мови, викладачі Центру підготовки іноземних громадян, кафедри мовної підготовки ЗДМУ використовують різні інноваційні підходи: репрезентують аудіоматеріали, відеозаписи, рольові ігри, перегляд новин, телепередач, документальних та художніх фільмів українською мовою.

Активізації пізнавальної діяльності інокомунікантів під час вивчення української мови як іноземної сприяє їх участь у різних онлайн-конкурсах, наприклад, конкурсі читців – «Поезія – свобода серця», «Кращий знавець українських традицій, звичаїв, обрядів».

Особливо ефективними є заняття з української мови, на яких студенти, завдяки онлайн-подорожі, вивчають тему «Запоріжжя, в якому я живу і навчаюсь». Іноземні студенти знайомляться з історією міста, відомими запорізькими пам'ятками.

Варто відзначити, що найбільш складною для сприйняття іноземними студентами є тема «Дієприкметник та дієприслівник як форми дієслова». Як зазначає Л. Губа, «вмотивованість викладача, його бажання надати актуальну і корисну інформацію, оформлену за допомогою лексико-граматичних конструкцій, мотивує студентів до опанування фаховими знаннями через вивчення мови. Тоді навіть такі надскладні теми, як дієприкметник і дієприкметниковий зворот чи складнопідрядні синтаксичні конструкції, будуть актуалізовані у когнітивній діяльності студента» [3, с. 21].

Для кращого засвоєння такого матеріалу викладачі обирають наукові тексти за професійним спрямуванням, а саме: медичним, стоматологічним, фармацевтичним (з використанням дієприкметникових та дієприслівникових форм). Це сприятиме поглибленому вивченню навчального матеріалу і допоможе іноземним громадянам у майбутній професійній діяльності за фахом.

Отже, в умовах воєнного стану викладачі Центру підготовки іноземних громадян та кафедри мовної підготовки ЗДМУ намагаються створити сприятливі умови для вивчення української мови іноземними студентами, для подальшого її використання у сферах громадського життя, у повсякденному спілкуванні, для набуття знань у професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бакум З. П. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Випуск 5, 2010. С. 226-232.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К. : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
3. Губа Л. Проблеми мотивації іноземних студентів на заняттях з української мови. Актуальні проблеми навчання іноземних студентів. Матеріали XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро, 2020. С. 20-22.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-77>

Босва Е. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНОГО АДАПТОВАНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Одним з важливих показників мовної компетенції студентів-іноземців є освоєння літературного художнього тексту (ХТ) на всіх рівнях з урахуванням цільової спрямованості – лінгвістичної, літературознавчої та країнознавчої. Такі тексти активізують та мобілізують мовну діяльність студентів, сприяють підвищенню рівня культурно-країнознавчої компетенції.

Викладання вітчизняної літератури студентам-іноземцям виокремилася в особливу сферу навчального процесу. Можливість читати твори вітчизняних класиків і сучасних авторів є потужним стимулом при вивченні мови. Лінгвокраїнознавчий аналіз можна розглядати як основу інтерпретації ХТ і водночас як засіб формування лінгвокраїнознавчої компетенції. Даний вид аналізу можна характеризувати, як:

1) семантичний (аналіз одиниць ХТ з точки зору їх країнознавчої компетенції);

2) структурно-функціональний (розгляд можливостей різних мовних одиниць на різних структурних рівнях тексту передавати країнознавчу інформацію).

Як відомо, художня література – це «мистецтво слова» [4, с. 129], що виконує функції: 1) пізнання життя, людини; 2) виховання, оскільки без літератури неможливим є різноманітний розвиток особистості. Крім того, ХТ виконує ще одну особливу функцію – естетичну, що «виступає у складній взаємодії з комунікативною і є визначальним моментом його особливої організації» [1, с. 5]. Розкрити значення вітчизняної літератури, продемонструвати її характерні риси (утвердження ідеалів добра, морально-етичні пошуки, прагнення зрозуміти оточуючий світ у всій його різноманітності і взаємозв'язку), показати високу місію художньої літератури – у цьому полягає завдання лінгвокраїнознавчої роботи з ХТ.

Формуванню країнознавчої компетенції сприяє спеціальний курс практичних занять з країнознавчого аналізу й інтерпретації ХТ, що доповнює теоретичний лекційний курс з країнознавства. У зв'язку з цим однією з найважливіших проблем методики викладання української мови як іноземної є проблема добору ХТ для роботи з іноземними студентами, укладання коментарів і навчальних завдань для них, а також проблема адаптації ХТ відповідно до можливостей його сприйняття студентами-іноземцями.

Лінгвокраїнознавчу цінність мають тексти, що містять наступні параметри:

- 1) «походження» тексту (його оригінальність або неоригінальність);
- 2) засіб подання лінгвокраїнознавчої інформації у тексті.

Відповідно до першого параметру навчальні тексти поділяються на:

- 1) створені викладачем відповідно до поставленої методичної мети (первинні навчальні тексти);
- 2) оригінальні тексти, що використовуються як навчальні (вторинні навчальні тексти).

Відповідно до другого параметру навчальні тексти поділяються на:

- 1) тексти, у яких домінує експліцитний засіб подання країнознавчої інформації (експліцитні країнознавчі тексти);
- 2) тексти, у яких країнознавча інформація міститься в імпліцитному вигляді (імпліцитні країнознавчі тексти).

Різниця між первинними і вторинними навчальними текстами полягає в тому, що при самостійному написанні текстів викладачі свідомо планують зміст, обсяг і характер країнознавчої інформації, яку вони вводять у текст, а також можливості її подальшої інтерпретації. При використанні оригінальних творів завдання полягає в тому, щоб вибрати текст, що є цінним з точки зору такої інформації, щоб студент при засвоєнні матеріалу

«потенційно відчував можливість удосконалювати свої навички й підвищувати компетентність у питаннях духовної культури народу, мову якого він вивчає» [2, с. 59]. Тематика добору літературних творів обмежується відповідно до наступних критеріїв:

- 1) твори, де в центрі уваги письменника знаходиться людина, її життя, духовні і культурні інтереси, моральні пошуки;
- 2) твори на загальнолюдські теми (любов, дружба, обов'язок та ін.);
- 3) твори із соціально-моральною проблематикою;
- 4) твори з чітко визначеною авторською оцінкою, що не містить протиріч і піддається чіткій інтерпретації.

Оригінальні твори можуть бути пристосованими до виконання навчальних завдань за рахунок скорочення, усунення інформації, що є зайвою для даної комунікативної ситуації. Також при доборі текстів до уваги береться обсяг – орієнтуватися, особливо на початку, варто на розгляд цілого твору малого жанру (оповідання, новели). Адаптація ХТ відбувається за рахунок композиційної простоти, більш вузького змісту, компресії синтаксичних конструкцій. Експресивна і стилістично забарвлена лексика замінюється лексичним мінімумом певного етапу навчання.

З усієї різноманітної інформації, що закладена в художньому творі, в адаптованому тексті зберігається змістовно-концептуальна інформація тексту.

Конкретна мета роботи з адаптованим ХТ полягає в активізації навичок читання без перекладу, а також активізації діалогічного й монологічного мовлення на матеріалі прочитаного тексту, поглиблення знань студентів та їхніх уявлень про сучасне життя країни, мову якої вони вивчають.

Процес роботи над адаптованим ХТ поділяється на два етапи:

1) підготовчий, що має на меті створення загального країнознавчого фону для розуміння змісту тексту, а також зняття смислових і мовних труднощів;

2) основний, мета якого – контроль розуміння прочитаного та його поглиблення, перевірка уміння осмислити зміст тексту і дати йому оцінку.

Для досягнення мети першого етапу служать:

1) система передтекстових завдань, що містять відомості про історичну епоху, яка відображається у творі, про час його написання, особу автора, а також завдання навчального характеру з урахуванням країнознавчих, лексико-граматичних та лінгвостилістичних аспектів тексту, що є засобом «особливої функціонально-комунікативної спрямованості» [5, с. 81];

2) система текстових завдань, в яких подаються т.зв. комунікативні настанови, що сприяють одночасному сприйняттю й осмисленню змісту художнього тексту.

Мета основного етапу реалізується за допомогою системи післятекстових завдань, при виконанні яких, з одного боку, перевіряється глибина розуміння студентами країнознавчого й ідейного змісту твору, а з іншого боку, проводиться його корекція. Наприклад, розпочинаючи аналіз певного твору, можна від самого початку спробувати визначити авторську оцінку, його ставлення до описуваного (наявність слів-концептів, національних та індивідуально-авторських символів, тропів, емоційно-оцінної лексики). Особливу увагу слід звернути на засіб подання інформації у тексті – авторська концепція може бути глибоко прихованою і підтекст у цьому випадку є більш значущим, ніж експліцитно викладений контекст. «Імпліцитність змісту (...) дозволяє передавати засобами мови набагато більший обсяг інформації, що є неможливим для передачі засобами нехудожнього мовлення» [3, с. 17]. Саме імпліцитні ХТ дають можливість розвитку умінь глибинного прочитання тексту, вдумливого підходу до інтерпретації авторської концепції твору.

Спостереження і висновки навчального аналізу адаптованих художніх творів мають бути об'єктивними, оскільки обмеження обсягу аналізу дають можливість сконцентрувати увагу на особливостях функціонування окремих елементів ХТ, що містять певну країнознавчу інформацію. Такі спостереження є надзвичайно важливими під час навчання української мови іноземців, оскільки у процесі країнознавчого аналізу й інтерпретації адаптованих художніх творів вони підвищують мовну компетенцію, розширюють коло знань минуле й сучасне країни, мову якої вони вивчають.

Вводячи адаптовані художні твори на певних етапах навчання, застосовуючи адаптацію для полегшення сприйняття смислових ярусів і мовних труднощів ХТ, поступово виробляючи навички роботи з ним, на подальших етапах слід розширювати читання й аналіз неадаптованих текстів. У цьому випадку ХТ переростає свої функції навчання мови і стає дійовим засобом підвищення мовної культури, лінгвокраїнознавчої компетенції, засобом оволодіння духовними скарбами народу – носія мови, що її вивчають студенти.

Дана методика роботи з адаптованими і оригінальними ХТ дозволяє організувати процес читання й аналізу таким чином, щоб його розуміння проходило всі стадії і контролювалося на всіх рівнях. Саме художні твори, при використанні їх у навчальному процесі, є потужним засобом

підвищення усіх рівнів володіння мовою і вироблення навичок оформлення думки в усній та письмовій формах іноземними студентами.

Список використаних джерел:

1. Гореликова М.И., Магомедова Д.М. Лингвистический анализ художественного текста. Москва: Русский язык, 1989. 152с.
2. Корнаева Л, Опренко Л. Лингвострановедческий аспект восприятия художественного текста студентами-филологами из ГДР. Международный симпозиум МАПРЯЛ по лингвострановедению 11-15 сентября 1989 года. Тезисы докладов и сообщений. Часть II. Одесса, 1989. С. 59.
3. Лотман Ю.М. Структура художественного текста. Москва: Наука, 1970. 220 с.
4. Носкова А.В. О системе лингвострановедческой работы с художественными текстами. Международный симпозиум МАПРЯЛ по лингвострановедению 11-15 сентября 1989 года. Тезисы докладов и сообщений. Часть I. Одесса, 1989. – С. 129-131.
5. Шмелев Д.Н. Русский язык в его функциональных разновидностях. Москва: Наука, 1977. 168 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-78>

Бондаренко А. І.

студентка групи ЮД-041,

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

Науковий керівник:

Поліщук М. Г.

кандидат юридичних наук, доцент,

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПІКИ НАД МАЙНОМ

Інститути опіки та спадкового права завжди були одними з найважливіших. Зв'язок між ними полягає в тому, що за допомогою опіки люди, які з тих чи інших причин не можуть самостійно реалізувати

свої права, мають можливість успадкувати майно і стати його повноправними власниками.

Першою проблемою, яка виникає при спадкуванні за участю опікуна, є прийняття опікуном спадщини на користь підопічного. Від імені осіб, які за віком, станом здоров'я та ін. позбавлені можливості самостійно реалізовувати свої права, цим правом наділені їхні законні представники – вихователі. Як правило, для прийняття спадщини опікун протягом 6 місяців з дня відкриття спадщини повинен подати нотаріусу заяву від імені підопічного.

Особливістю правового становища малолітніх та недієздатних спадкоємців є те, що згідно з ч. 4 ст. 1268 ЦК ці особи вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків відмови опікуна від прийняття спадщини від імені підопічних спадкоємця. Тобто, регулюючи порядок прийняття спадщини, законодавець прирівнює неповнолітніх та недієздатних (незалежно від того, проживав спадкоємець на утриманні зі спадкодавцем чи ні) до спадкоємців, які на час відкриття спадщини постійно проживали разом зі спадкодавцем і не проживали разом зі спадкодавцем. Відмовитися у встановлений строк (ч. 3 ст. 1268 ЦК). На перший погляд, запровадження цього положення сприяє більш ефективному захисту майнових прав підопічного, оскільки у цьому випадку підопічний набуває права власності. Однак успадковане майно може бути обтяжене певними зобов'язаннями, вимагати надмірних витрат на утримання тощо. Звичайно, опікун, як людина розумна і розсудлива, повинен передбачати негативні наслідки прийняття такої спадщини, але все ж більш правильним видається встановлення правила, згідно з яким опікун приймає спадщину лише з дозволу органів опіки та піклування.

Крім того, чинне законодавство України не розкриває механізм прийняття підопічними заставлених речей. З метою усунення проблем, які можуть виникнути у зв'язку з цим у правоохоронній діяльності, видається доцільним доповнити ч. 1 ст. 71 ЦК відповідно до пунктів 6, 7 такого змісту:

6) згода на заставу майна, одним із співвласників якого є підопічний (особа, над майном якої встановлено опіку);

7) успадкувати майно, спадкоємцем якого є підопічний (особа, над майном якого встановлено опіку)».

Особливості набуває захист майнових прав осіб, які відсутні за місцем постійного проживання (осіб, які вважаються зниклими безвісти). Адже до тих пір, поки така особа не з'явиться, її тіло не буде виявлено або її не оголошено померлою, вона вважається живою. А оскільки спадкоємцями визнаються фізичні особи, які проживають на

час відкриття спадщини (ч. 1 ст. 1222 ЦК), то до кола спадкоємців можуть входити особи, які зникли безвісти за рішенням суду. Слід визнати, що при здійсненні опіки над майном особи, яка визнана безвісно відсутньою, опікун має право вимагати переходу до спадщини померлої особи спадщини, яку вона прийняла, але ще не уступила їй.. Але залишається відкритим питання, чи може опікун майна безвісно відсутнього подати від його імені заяву про прийняття чи відмову від спадщини, адже згідно з ч. 3 ст. 44 ЦПК такий опікун має виконувати свої функції лише щодо особи, яка вважається безвісно відсутньою або місцеперебування якої невідоме. Проблема ускладнює і той факт, що прийняття спадщини є правом, а не обов'язком спадкоємця. При вирішенні цього питання правильна позиція виходить з того, що встановлення опіки над майном відсутньої особи має сприяти захисту її інтересів, у тому числі успадкованих, а заборона давати згоду на прийняття такої спадщини. зробить захист майнових прав відсутніх осіб неповним, а тому суперечить меті встановлення опіки над майном [1, с. 229; 2-й стор. 20; 3, стор. 168]. Законом на опікуна покладається охорона майна відсутньої особи, тобто можна зробити висновок, що законодавець має на увазі все майно, а не тільки існуючі права, тобто права в майбутньому, а не тільки ті, які особа на момент зникнення була відсутня. Тому опікун може дати згоду на прийняття спадщини на користь відсутньої особи, яка потім може перейти під його опіку.

Заслуговує на уточнення також питання спадкування підопічними транспортних засобів усіх видів, які ці спадкоємці, ймовірно, не успадкують через неможливість користування ними особисто. У цьому випадку, як зазначено в юридичній літературі, висновок про необхідність відчуження майна випливає з нереальності здійснення підопічним (особливо недієздатною особою) права власності на це майно [4, с. 227]. Винятком із цього правила може бути ситуація, коли опікун буде використовувати такі речі (автомобіль тощо) на благо парафії та/або опікун матиме достатньо коштів для утримання транспортного засобу в належному стані.

ох Відповідно до частини 4 ст. 1273 ЦПК опікун може відмовитися від прийняття спадщини підопічному лише з дозволу органу опіки та піклування. На перший погляд, назвати хоча б одну причину такої дії, а тим більше дати вмотивоване рішення органу опіки та піклування про доцільність такої відмови в інтересах підопічного практично неможливо. Хоча це чисто теоретично, така можливість повинна бути розглянута, особливо у зв'язку з небезпечними або несприятливими навантаженнями для району. Наведемо один такий приклад. До складу майна, яке успадковує підопічний, входять житловий будинок і борги

спадкодавця. При цьому вартість будинку дорівнює сумі боргів. І на перший погляд інтереси спадкоємця не постраждають, але й користі такий спадкоємець не принесе. У разі конфіскації спадкового майна його продаватимуть на аукціоні – і навряд чи за ринковою ціною, швидше за все, буде зменшення вартості, за вирахуванням витрат на виконавче провадження та «виконавчих витрат» ., кредитори отримають ще менше. Різницею буде несплачена заборгованість спадкоємця, яка виникне внаслідок прийняття спадщини – і що цікаво, без жодної волі цієї особи та її законних представників (батьків чи опікунів).

При реалізації опікуном права на відмову від спадщини заслуговує на увагу ще один момент. Відповідно до положень ст. 68. ЦПК, опікун, його дружина, чоловік та близькі родичі не можуть укласти договір з підопічним; опікун не може вносити вклади від імені підопічного, поручитися за його доручення, а також представляти підопічного в суді при розгляді спору між підопічним і дружиною, чоловіком або його близькими родичами (ст. 68 ЦК). З цього загального правила є два винятки. Зазначені особи не мають права: а) укладати договір дарування на користь підопічного, тобто беззастережно і безоплатно передавати йому майно; б) укласти договір позики на користь підопічного, тобто передати йому майно в безоплатне безоплатне користування. Ці правила спрямовані на створення умов, які забезпечують захист майнових прав мешканців, тобто запобігають їх можливому порушенню. Не заперечуючи їх корисності, вражає лише використання в цій статті терміна «конвенція», оскільки, наприклад, відмова опікуна від імені підопічного прийняти спадщину на користь близьких родичів опікуна, які одночасно є спадкоємцями, є одностороннім правочином і тому може бути вчинений, але з дозволу органу опіки та піклування (ч. 4 ст. 1273 ЦК). Для усунення таких протиріч видається доцільною заміна ст. 68 ККУ терміни «угоди» на «акти».

Також щодо домовленості про зміну черги спадкування між спадкоємцями, один з яких є підопічним, зазвичай проблем не виникає. Відповідно до частини 1 ст. 1259 ЦПК такий договір підлягає обов'язковому посвідченню, а тому може бути укладений лише за попередньою згодою органів опіки та піклування (п. 3 ч. 1 ст. 71 ЦПК). Водночас позиція Ю.О.Заїка, який пропонує розширити норми ст. 1259 ЦПК та про відповідні односторонні правочини [5], якщо заінтересований спадкоємець (у тому числі, наприклад, опікун спадкоємця, що захищається) виявить бажання змінити порядок і подає про це засвідчену заяву.

Список використаних джерел:

1. Вольман И. С. Опекa и попечительство. СПб.: Труд, 1913. 315 с.

2. Змирлов К. П. О праве опекуна отыскивать наследство в пользу безвестно отсутствующего. Журнал гражданского и уголовного права. 1888. Кн. 8. С. 20–25.

3. Серебровский В. И. Очерки советского наследственного права. М.: Изд-во АН СССР, 1953. 238 с.

4. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Спадкове право. Теорія та практика: навч. посіб. Київ: Атіка, 2002. 496 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-79>

Бурко О. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології,
Український гуманітарний інститут*

Барабаш С. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця*

ВИВЧЕННЯ ПОСТАТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

3 грудня 2022 р. в Україні відзначатиметься 300-річчя з дня народження філософа-містика, поета, педагога – Григорія Сковороди.

Уночі проти 7 травня 2022 р. внаслідок прямого влучання російської ракети було знищено Літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди у с. Сковородинівка Харківської обл. Це був маєток XVIII ст., в якому останні роки свого жив, працював і був похований Григорій Савович.

Актуальним вважаємо збереження духовної спадщини українського народу, зокрема митця європейського рівня Г. Сковороди; формування на цій основі мовленнєвих навичок іноземних студентів.

Мета: ознайомлення із творчою постаттю Григорія Сковороди; розвиток логічного і творчого мислення інокомунікантів через ігровий елемент; розширення словникового запасу; формування естетичних навичок сприйняття його образу в колекції еколяльок Тетяни Федорової.

Знайомство із постаттю Г. Сковороди здійснюємо через географію тогочасної України у суголоссі із сьогоденням.

Пропонуємо варіанти роботи з іноземними студентами.

Мотто: «Прагнімо вершини, щоб принаймні оволодіти серединою» [2, с. 290] не оголошуємо, а закодуємо й записуємо на дошці: 20.21.1.4.18.12.17.19. 3.7.21.29.11.18.11, 30.19.2 20.21.11.18.1.14.17.18.12. 19.3.19.16.19.6.12.23.11 22.7.21.7.6.11.18.19.32. Інокомуніканти отримують завдання розкодувати вислів, поданий у листі Г. Сковороди до М. Ковалинського від 29 серпня 1763 р., скориставшись дешифратором українського алфавіту, який записаний у адаптованій до роботи таблиці 1.

Таблиця 1

Код українського алфавіту

А	Б	В	Г	Ґ	Д	Е	Є
1	2	3	4	5	6	7	8
Ж	З	И	І	Ї	Й	К	Л
9	10	11	12	13	14	15	16
М	Н	О	П	Р	С	Т	У
17	18	19	20	21	22	23	24
Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Ю	Я
25	26	27	28	29	30	31	32

Етап сприймання постаті українського філософа пов'язаний із тезою Г. Сковороди, сформульованою в листі до М. Ковалинського від 1 грудня 1762 р.: «Хто добре загорівся, той добре почав, а добре почати – це наполовину завершити» [2, с. 251]. У презентації «Мистецька Сковородіана» висвітлюємо слайд із таблицею 2: зображенням сходин, клітини яких заповнено буквами, що входять до складу прізвищ митців Сковородіани та самого філософа.

Таблиця 2

Ступені підйому

				Ш	У	П	Т	А
	Ф	Е	Д	О	Р	О	В	А
С	К	О	В	О	Р	О	Д	А

Важливим етапом у вивченні мови є робота зі словником. Так, на занятті звертаємо увагу на поняття: етнолялька; етномодель; порцелянова, текстильна ляльки; реконструювати, мотто, генетичний спогад.

Протягом заняття іншомовних студентів ознайомлюємо з текстом «4 топ-факти з творчості Тетяни Федорової» для аудіювання: «Тетяна Федорова – етнолялькарка, заслужена майстриня народної творчості

України. Уперше вона реконструювала у формі етномоделей зразки народного одягу різних українських регіонів, а також історичного костюма. Ірпінська майстриня має близько 600 порцелянових і текстильних ляльок. Більшість із них перебувають у приватних колекціях Канади, США, Франції, Великобританії, Німеччини, Нідерландів, Іспанії, Італії, Ізраїлю, Китаю, Сингапуру, Японії тощо. Роботи Тетяни Федорової експонуються в Національному музеї архітектури й побуту України, Музеї-будинку Павла Тичини (с. Піски Чернігівської обл.), у Сингапурському музеї MINT, Ірпінському історико-краєзнавчому музеї.

2. Вона реконструювала у формі ляльок такі історичні постаті: Байда (Вишневецький), гетьман Богдан Хмельницький, гетьман Іван Мазепа, гетьман Пилип Орлик, полковник, герой Берестецької битви Іван Богун, Київський митрополит Петро Могила, князь та княгиня Острозькі, Роксолана й Сулейман Пишний, філософ Григорій Савич Сковорода та інші. Також героями її робіт ставали літературні та міфічні персонажі.

3. Коли Тетяна Федорова ілюструвала своїми роботами ювілей Тараса Шевченка, то в неї народилися такі рядки: «Ну що б, здавалося, ляльки // Дитяча забавка – та й годі // Та спогад лине у віки, // Мій генетичний спогад». Саме в цих словах – мотто багаторічної діяльності майстрині. Лялька – це втілення нашої української ментальності, генетичного коду, який передається від покоління до покоління. «Я кодую, хто хоче – зрозуміє», – каже майстриня.

4. Ну що б, здавалося, ляльки... Це справжнє диво. Береш до рук і найперше відчуваєш любов. У маленькій ляльці закодований глибокий зміст, справжня філософія життя українців. Саме тому етнографічна лялька – найкращий подарунок, який здатен розчулити, надихнути, розказати історію, та, зрештою, просто усміхнутися. Саме тому українську етнографічну ляльку так люблять у різних частинах світу» [3].

Завдання:

1. Закінчити речення на основі прослуханого тексту.

А) Тетяна Федорова – ...

Б) Також героями її робіт ставали ...

В) Лялька – це втілення нашої ...

Г) Ну що б, здавалося, ...

2. Знайти у тексті дієслова, що відповідають на питання що зробила?

Українське образотворче мистецтво має багато варіантів портретів філософа, а мистецтвознавство – коментарі до них. Тому доцільно залучити інокомунікантів до участі в грі «Розмова з екопроекцією Григорія Сковороди» за монологічним текстом про знану лялькарку:

– Привіт! Як справи?

- Привіт! Усе гаразд. А в тебе?
- У мене все добре!
- Ти знаєш, що завтра у Грейн Мунї день народження.
- Справді? А яке завтра число?
- 3 грудня.
- Так, справді. Я й забув. А що ми їй подаруємо?
- Не знаю. Що Грейн любить?
- Вона колекціонує незвичайні ляльки.
- Пропоную подарувати їй еколяльку Григорія Сковороди. Цікаво, що у нього теж день народження 3 грудня.
- Гаразд, але я не знаю, де в Ірпені можна купити такий експонат.
- Я бачив еколяльку в Історико-краєзнавчому музеї Ірпеня.
- А де він знаходиться?
- У центрі, біля пам'ятника Тарасу Шевченку.
- Добре, ходімо. Сподіваюся нам пощастить придбати для Грейн Мунї такий знаковий сувенір. Це буде незвичайний подарунок з України.

Упроваджений прийом допоможе інокомунікантам уявити людину, якою була модель еколялькарки, сприятиме формуванню комунікативних умінь чужомовних студентів.

На завершення розмовної теми звертаємося до прийому навчального читання тексту «Лауреат Міжнародної премії ім. Григорія Савовича Сковороди з Одеси»: «Дмитро Шупта – письменник (автор майже півсотні книжок!), лікар і викладач. Він є лауреатом Міжнародної премії ім. Григорія Савовича Сковороди (1992). Його становлення відбувалося в Одесі. Після праці на морзаводі закінчив медичне училище та Кримський медичний інститут. Був період, коли він в Ірпінському будинку творчості письменників працював лікарем. Десь о пів на дванадцятю вечора проходив повз шостий корпус. Інтуїція потягла його в яскраво освітлений вестибюль із розчиненими дверима. На килимі лежав чоловік у крові. То був Станіслав Тельнюк. Кров була специфічна, шлункова. Така кровотеча буває, коли виразка проїдає крупну судину або коли пухлина розпадається. Він моментально викликав швидку допомогу. Тобто він опинився у потрібний час у потрібному місці!

Тепер він живе в Одесі й пише праці українською мовою» [1, с. 16].

Завдання: поставте таке питання до тексту, щоб відповідь можна було дати одним – двома словами? Наприклад: «Кого врятував Д. Шупта?» – «Станіслава Тельнюка».

Висновки. Отже, формування навичок спілкування українською мовою важливо здійснювати, орієнтуючись на календар пам'ятних дат. Важливо знайомити іноземних студентів із географією країни

перебування, історичними постатями європейського рівня, зокрема Григорія Сковороди, сучасними надбаннями культури, що сприяє інтересу до держави та налагодження міжнаціональних взаємин, позитивному іміджу України у світі.

Список використаних джерел:

1. Коскін В. Дмитро Шупта: мусимо вилікуватися від хаосу // Шупта Д. Р. Бібліографічний покажчик. Одеса, 2018. 141 с. http://catalog.odnb.odessa.ua/ONNB_ec/NashiVid/sPersonalii/381422.pdf

2. Сковорода Г. Твори : у 2 т. Т. 2 : Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи.К. : АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. Б-ка давнього укр. письменства). 480 с.

3. <https://uain.press/blogs/yak-ukrayinska-lyalka-pidkoryla-frantsuzke-misto-1133671>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-80>

Бурнос Є. Ю.

*старший викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян,
Сумський державний університет*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗНАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Сучасна концепція мовної освіти акцентує увагу на необхідності ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається, в процесі викладання будь-якої мови як іноземної, що актуалізує проблему використання лінгвокраїнознавчих матеріалів у процесі навчання української мови як іноземної. Акумулюючи в собі всі вияви буття етносу, мова є невичерпним джерелом інформації про історію, звичаї, традиції, матеріальної культури й духовного життя нації. Пізнання іноземним студентом мови як феномена національної культури сприяє формуванню соціолінгвістичної компетенції – здатності користуватися мовними формами, доцільними в певному соціолінгвістичному контексті, відповідно, дає можливість адекватної взаємодії та взаєморозуміння людей в умовах іншомовної культури.

Через відсутність знань соціокультурного фону тієї країни, мова якої вивчається, неможливо сформувати комунікативну компетенцію мовця,

необхідному йому для міжкультурної комунікації. Засвоєння фонових знань відповідно до стандартів навчання актуалізує проблему оптимізації та інтенсифікації процесу підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. Серед умов, які забезпечують інтенсивне засвоєння української мови як іноземної, є, перш за все, дотримання принципів полікультурного підходу.

Знання мовних одиниць із національно-культурним компонентом семантики, розвиває здатність сприймати українську мову в її культуроносній функції, сприяє залученню до діалогу культур, усвідомленню сутності мовних явищ, ролі мовних одиниць у комунікативних процесах. Опанування іноземними студентами норм і цінностей, традицій і звичаїв, властивих культурі українського народу, позитивно впливає на формування особистісних якостей поведінки, естетичної культури, культури усного і писемного мовлення, необхідних для продуктивного спілкування у міжкультурному середовищі.

Вивчаючи українська мову, іноземні студенти знайомляться з її фонетичною системою, основними граматичними явищами, отримують необхідний для спілкування словниковий запас. На наш погляд, курс «Української мови як іноземної» повинен будуватися на принципах активної комунікативності і краєзнавчої інформативності. З огляду на це важливе значення у словнику студента має лексика з національно-культурним змістом, яка сприяє пізнанню української мовної картини світу.

Лексика з національно-культурним змістом становить важливу частину словникового запасу іноземних студентів, тому на заняттях з української мови як іноземної викладачам варто приділяти більше увагу текстам і завданням, що містять одиниці з національно-культурною семантикою. У вітчизняному лінгводидактичному та науковому матеріалі, програмному і навчальному забезпеченні, на наш погляд, недостатньо приділено уваги методичним аспектам адаптаційних процесів, зокрема мовленнєво-культурній адаптації іноземних студентів до україномовного культурно-освітнього середовища. Також треба зазначити, що потрібно підготувати комплексний лінгвоукраїнознавчий словник для іноземних студентів, в якому були б представлені усі тематичні групи найменувань.

Успішний обмін усною та писемною інформацією, тобто адекватне спілкування і навіть навчально-мовленнєве спілкування, неможливі без знань і умінь у галузі культури. Не можна правильно говорити українською й адекватно розуміти українців, не засвоюючи українську культуру, минуле та сучасність носіїв мови. Для того, щоб продуктивно користуватися українською мовою необхідно розуміти і знати її динамічне переплетення з процесами соціального розвитку, побуту,

діями українського народу. Тут, з одного боку, мова є засобом пізнання національної культури, з іншого – національна культура розглядається як обов'язкова умова адекватного, повного оволодіння іноземною (українською) мовою.

Проблеми відбору навчального лінгвокраїнознавчого матеріалу на заняттях з української мови як іноземної пов'язані з наявністю в українській мові величезної кількості безеквівалентних і фонових слів, які розкривають своєрідність української національної культури, географічних назв, власних імен, назв національного одягу, страв, посуду тощо. Необхідно вже на початковому етапі навчання використовувати національно-культурний шар української лексики, без якої неможлива навчально-пізнавальна діяльність студентів із засвоєння духовних цінностей української культури.

Метою вивчення лінгвокраїнознавчої тематики на заняттях з української мови як іноземної є подолання труднощів сприйняття іноземними студентами специфічних для українського середовища, української культури явищ, щоб слова (наприклад, галушки, борщ, квас, козак, вишиванка, колядки, рушник тощо) викликали в їхній свідомості певні образи, емоції, асоціації, щоб студенти могли використовувати набуті знання, навички й уміння для спілкування. Під час відбору мовленнєвих одиниць для кожного етапу навчання необхідно брати до уваги не тільки комунікативні потреби, а й професійні інтереси, соціальні ролі, які виконують студенти в навчально-професійній сфері спілкування. Така робота має на меті попередження типових помилок у використанні вербальних або невербальних засобів спілкування і правил повсякденної поведінки (наприклад, калькування вербальної одиниці рідної мови українською, створення штучних мовних конструкцій, сприймання й оцінка правил повсякденної поведінки іншого народу відповідно до культурних традицій свого народу). Треба зауважити, що використання лінгвокраїнознавчої інформації в навчальному процесі забезпечує підвищення пізнавальної активності студентів, розширює їхні комунікативні можливості, створює позитивну мотивацію вивчення мови, дає стимул для самостійної роботи, допомагає вирішенню виховних завдань, сприяє адаптації студентів до нового соціально-культурного середовища.

Практичні заняття з лінгвокраїнознавства орієнтовані на розвиток та засвоєння основних навичок, а саме: читання, говоріння, письмо та аудіювання та організовані відповідно до конкретних цілей. Із найменуванням з культурологічним компонентом студенти ознайомлюються під час читання спеціально дібраних текстів, діалогів, завдань, створення комунікативних ситуацій, виконання рольових ігор.

Вивчення цієї лексики необхідно продовжити у процесі поглиблення знань про українську мову та культуру.

На заняттях важливим також є зв'язок мови і національної культури (національний костюм, деталі поведінки, етикет, жести, дотримання проведення обрядів, звичаїв), що засвідчують належність людини до певної нації. Застосування у процесі викладання української мови як іноземної матеріалів з лінгвокраїнознавства допомагає іноземним студентам адаптуватися в українському середовищі. Основним засобом подання лінгвокраїнознавчої інформації є текст. Тексти обираються на основі комунікативних потреб студентів, їхніх пізнавальних інтересів і виховних завдань навчання. У текстах також можна познайомитися з досягненнями української науки та культури, прочитати про визначних людей України. Текст розглядається як одна з важливих форм комунікації, яка є механізмом становлення індивіда як соціальної особистості. Дуже важливо підбирати літературу для іноземних студентів, оскільки використання лінгвокраїнознавчих матеріалів стимулює мотивацію студентів, формує й підтримує інтерес до вивчення іноземної мови. До лінгвокраїнознавчого матеріалу належать: автентичні тексти (уривки з художньої прози, статті з журналів та газет), автентичні діалоги, вірші, пісні. Використання лінгвокраїнознавчих прийомів у викладанні української мови як іноземної передбачає оволодіння студентами знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни; залучення до діалогу культур (іншомовної та рідної); усвідомлення суті явищ української мови та їх порівняння з рідною мовою; уміння вчитися (працювати з книгою, підручником, довідковою літературою, словниками тощо).

Для стимуляції пізнавальної діяльності іноземців, які вивчають українську мову, потрібно активізувати діяльність студентів, тобто не просто використовувати різноманітність методів, прийомів та засобів навчання, а одночасно поєднувати традиційні (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, метод проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький методи) та інноваційні навчальні технології (інтерактивні методи викладання, метод проєктів, рольові ігри, використання технічних засобів навчання). Таким чином, щоб зробити традиційні заняття цікавими, підвищити ефективність навчального процесу і рівень знань слухачів, варто використовувати на заняттях з української мови як іноземної інноваційні методи. На такому занятті спираємося на традиційну структуру – сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення, – але використовуємо незвичайні форми. Активно вводити в процес вивчення мови різноманітні аудіо матеріали, що репрезентують певну комунікативну ситуацію, записи спонтанного

мовлення, відеозаписи та радіо записи (наприклад, новини, уривки фільмів тощо). На заняттях також можна використовувати інтерактивні методи викладання: «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Вилучити зайве», «Роз'єднай слова», «Дешифрувальник», «Алітерація імені» (особливо ефективно використовувати цей метод при організації знайомства групи або при вивченні теми «Зовнішність і характер людини»), «Завершити фразу», «Комплімент», «Прогноз погоди» та інші.

Важливо також заохочувати іноземців читати книги, журнали та газети, переглядати телепередачі, документальні та художні фільми українською мовою, що сприятиме розширенню світогляду студентів, їх обізнаності в усіх сферах життєдіяльності людини.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-81>

Васецька Л. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
керівник Центру підготовки іноземних громадян,
Запорізький державний медичний університет*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМЦІВ НА ДОВУЗІВСЬКОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ

Навчання іноземців нерідної мови невід'ємно від оволодіння культурою, знайомством зі сторінками історії та соціальними реаліями відповідної країни. Так, згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями одне з основних завдань навчання іноземної мови є формування соціокультурної компетенції. Сформованість соціокультурної компетенції у іноземних слухачів забезпечує їм здатність вступати в комунікацію з людьми іншої культури. Під час міжкультурного спілкування здійснюється інформаційний обмін та проявляється національна ментальність тієї чи іншої етнічної групи комунікантів. Тому є природним, що у іноземців виникає потреба оволодіти не тільки навичками професійної чи побутової комунікації, а й вміннями міжкультурного спілкування.

При навчанні міжкультурної комунікації враховуються співвідносність національного та інтернаціонального у культурному полі та в образному ряду зіставлених мов, загальнолюдські та власне національні моральні цінності, які актуалізуються або навпаки

викликають ментально-моральний конфлікт у «культурній особистості». Необхідно передбачити цей «культурний конфлікт», який особливо гостро постає на сучасному етапі культурного розвитку людства, на етапі тотальної глобалізації.

При сучасному он-лайн форматі навчання мови, поза межами культурномовного середовища, для формування навичок міжкультурного спілкування необхідно створити такі навчальні умови, які б стимулювали іноземців до такого виду спілкування. Це можливо завдяки методичним засобам як якісна навчальна література з соціокультурної тематики. Навчально-методична література має формувати мовну особистість, толерантну людину у міжкультурному комунікативному просторі, рівноправного учасника «діалогу культур».

Знайомство іноземців з культурою (у широкому сенсі цього поняття) України допомагає більш ефективно та точніше формувати необхідний рівень комунікативної компетенції, складовою частиною якої є лінгвокультурна та соціокультурна компетенція. Формування у іноземних слухачів соціокультурної компетенції на довузівському етапі відбувається під час вивчення дисципліни «Країнознавство».

Спробою вирішити проблему якісних навчальних засобів є створення авторським колективом Центру підготовки іноземних громадян Запорізького державного медичного університету посібника «Знайомство з Україною» [1].

Автори посібника реалізують когнітивно-комунікативний підхід до навчання міжкультурного спілкування через виконання низки завдань: формування лінгвокультурної та соціокультурної компетенції у іноземців довузівського етапу мовної підготовки у системі соціально-комунікативної діяльності. Пропонується методична система, яка враховує лінгвістичні та соціокультурні комунікативні потреби іноземців. Ця методична система вибудовується за принципом активізації мотиваційної діяльності студентів, розширення їхніх країнознавчих та культурологічних знань.

Посібник з країнознавства має бути чітко структурованим. Це, в першу чергу, тексти та робота з ними: лексико-граматичні вправи, мовленнєві завдання та комунікативні ситуації. Також завдання для самостійної роботи в аудиторний час, поурочний словник та ілюстрації до текстів. Передбачаються навчальні матеріали для індивідуальної та самостійної роботи іноземців у позааудиторний час. Самостійна робота включає граматичні вправи, комунікативні та ситуативні мовленнєві завдання, тексти в інноваційному форматі подання: навчальні матеріали з мультимедійною презентацією, з залученням аудіо коментарів, відео, анімації тощо. Електронний супровід дозволяє підвищувати якість

освоєння іноземними слухачами навчального матеріалу й полегшує його сприйняття під час самостійної роботи з ним.

Комунікативна мета занять з вище названої дисципліни передбачає формування та розвиток навичок і вмінь в основних видах мовленнєвої діяльності: в аудіюванні, читанні, говорінні, письмі. Навчальна мета: формування та розвиток мовних та мовленнєвих навичок вживання спеціальної лексики та лексико-граматичних конструкцій з теми, що вивчається на рівні фрази, тексту, формування вмінь використовувати мовні та мовленнєві засоби для реалізації певних стратегій і тактик комунікативної поведінки у соціально-культурній сфері спілкування.

Освітня та пізнавальна мета занять з навчання міжкультурного спілкування – це ознайомлення іноземців з основними етапами історії українського народу, із сучасною незалежною українською державою, соціально-політичною системою України, з народонаселенням країни та обласними центрами, з розвитком науки та культури в Україні, з кращими українськими звичаями та традиціями, духовними скарбами і видатними постатями, із загальнолюдськими моральними нормами.

Саме тематичне наповнення занять, а також використання таких інноваційних форм організації навчання як мультимедійне подання матеріалу, завдання для інтерактивної роботи підвищують мотивацію іноземців до опанування української мови та розширення практики спілкування в українському соціумі.

Освітня й пізнавальна мета у цій методичній системі реалізується лише за умови досягнення іноземними громадянами певного рівня володіння українською мовою.

Таким чином, навчання іноземних слухачів міжкультурної комунікації передбачає і потребує ознайомлення з культурно-побутовими особливостями країни, знання сторінок історії та соціокультурних реалій українського народу для здійснення успішної комунікації як під час навчання в закладах вищої освіти України, так і під час спілкування в соціальних мережах. Ефективним засобом навчання такого виду спілкування є навчальний курс «Країнознавство», а також комунікативні ситуації, які створюються під час вивчення цієї дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Васецька Л.І., Давидова І.В., Гроссу Н.В., Коношенко Є.В. Знайомство з Україною : навчальний посібник для слухачів Центру підготовки іноземних громадян / Л.І. Васецька [та інш.]. – Запоріжжя, 2018. – 184 с.

Войтік Т. Г.

старший викладач,

Одеський національний морський університет

Пучков Б. В.

кандидат технічних наук, доцент,

Одеський національний морський університет

Копейкіна Т. Г.

старший викладач,

Військова академія (м. Одеса)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ СТУДЕНТІВ -ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасний етап розвитку суспільно-економічних умов України характеризується розширенням різнорівневої взаємодії, поглибленням відносин між різними країнами, домінуванням інтегративних процесів в економіці, науці, культурі, політиці. Ефективна комунікація представників різних культур є запорукою успішної діяльності в усіх цих сферах. Тому одним з основних напрямів є розробка комплексних дієвих стратегій та підходів до формування міжкультурної компетенції у майбутніх фахівців у межах професійної освіти, розробка та впровадження в освітню практику відповідної педагогічної системи, спрямованої на досягнення поставленої мети в межах нової педагогічної парадигми.

Заклади вищої освіти України здійснюють підготовку фахівців у тому числі іноземних. Тому вміння спілкуватися з представниками різних країн для викладача є дуже важливим. Основою розвитку міжкультурної компетенції безсумнівно є вивчення культури. Згідно досліджень багатьох авторів можна зробити висновок, що культура є досить абстрактне поняття, бо вона існує у вигляді величезної кількості і різноманітності культур окремих країн і народів. Разом з тим культурна картина світу являє собою сукупність раціональних знань і уявлень про цінності, норми, звичаї, менталітет власної культури і культур інших народів. Звернення дослідників до проблеми діалогу культур по-новому ставить завдання перед системою освіти. Стосовно до вищої школи на перший план поставлено питання виховання у студентів культури спілкування, підготовки їх до «діалогу культур». Однією з умов реалізації цього процесу повинен стати певний рівень сформованості у

майбутнього фахівця міжкультурної компетенції. Проблему міжкультурної компетенції педагога і психолога розглядають з позиції особистісного підходу. Тому дуже важливо, перш ніж почати роботу зі студентами-іноземцями, добре ознайомитися з тими звичаями, особливостями, законами, системою освіти, які є в їхніх країнах. Тоді педагог легко зможе по-перше швидко і правильно орієнтуватися в умовах спілкування; по-друге, вміти правильно спланувати свою промову, правильно вибрати зміст спілкування; по-третє, знайти адекватні засоби для передачі тієї чи іншої інформації; по-четверте, вміти забезпечити зворотний зв'язок. Наявність зворотного зв'язку необхідна, це складова спілкування, яка показує як нас розуміє співрозмовник, чи зрозумів нас, або чого очікує від нашого спілкування.

У вищих навчальних закладах України відбувається спілкування українських студентів зі студентами з різних країн, а значить і взаємодія різних культур. На жаль, підготовка студентів вищів дає недостатнє знання мови, культури, історичного минулого, традицій і звичаїв рідного та інших народів, а також недостатньою терпимістю і доброзичливістю, що виявляються в почуттях, оцінках і поведінці представників інших національностей. Саме це спонукає дослідників звернути увагу до питань міжкультурної, міжнаціональної комунікації, розвитку мовного спілкування, зумовленого потребами професійної практики.

Проте умови спільного навчання самі пособі добре формують міжкультурної компетенції у студентів різних країн. На це спонукає спільна справа – оволодіння знаннями, які потрібні майбутньому фахівцю. Можна бачити, як в процесі навчання виникає дружба та взаємна допомога, зацікавленість до повсякденного життя представників різних культур, бажання поділитися тим цікавим, що є у рідній культурі.

Серед іноземців – здобувачів вищої освіти в Україні багато тих, хто бажає отримати технічну освіту, опанувати точні науки та інженерні дисципліни. І для цього необхідні глибокі знання перш за все таких дисциплін, як математика, вища математика і фізика.

З'ясовано, що вивчення математики, вищої математики та фізики є неможливим без навчання міжкультурного спілкування та вивчення іншомовної культури. Труднощі, що пов'язані із засвоєння цих непростих дисциплін, спостерігаються доволі часто. Значною мірою це пов'язано з тим, що студент-іноземець недостатньо вивчав математику і фізику раніше, або навчався у закладі іншого профілю. Велику перешкоду здійснює недостатнє знання мови, якою ведеться викладання або мовний бар'єр. Так, К. Бюлер [1] виділяє три функції мови, притаманні будь-якому акті мовлення: функцію вираження (експресивну), що співвідноситься з розмовником, функцію обігу

(апелятивну), що співвідноситься зі слухачем, і функцію повідомлення (репрезентативну), що співвідноситься з предметом мовлення. Неважко помітити, що три функції мови і згадані вище функції комунікації перетинаються одна з однією. Таким чином, яку б кількість комунікативних функцій дослідники не пропонували, всі вони сходяться в одному – функції тісно пов'язані між собою і присутні фактично в будь-якому вигляді комунікацій. Такий підхід відіграє істотну роль для організації комунікативного процесу в освітній практиці і не менш важливий, коли мова йде про процес формування міжкультурної комунікації. Враховуючи ці фактори можна визначити такі етапи організації роботи з групою студентів-іноземців, особливо на початку, коли формується комунікація як між студентами, так і між студентами і викладачем. Отже:

– На етапі комплектування групи бажано, щоб вона була національно однорідною. Роботу з групою бажано починати з відвідування занять з мови, якою буде викладатися дисципліна, а сам процес викладання дисципліни узгоджувати з викладанням української або іншої мови. Викладачам фізики і математики, а також вищої математики необхідно узгодити певні терміни та поняття, які будуть відпрацьовані з викладачем мови.

– На першому етапі навчання, коли мовні перешкоди суттєво заважають студентам розуміти викладача, дуже корисно використовувати різні наочні посібники, технічні засоби навчання, схеми, моделі, макети, плакати тощо. Все це робить процес вивчення таких дисциплін як фізика і математика наочним і адаптованим.

– Використання на заняттях роздавального матеріалу у вигляді розроблених таблиць з різних тем. Таблиці містять визначення, правила, формули, а також пояснення і приклади. Це також полегшує сприйняття фізики, математики, а в майбутньому вищої математики

До того ж завдання можна виконувати безпосередньо у карточці, наприклад, побудувати графік або виконати тестове завдання.

– На заняттях підтримується так званий „зворотній зв'язок», за яким викладачем контролюється, як слухачі сприймають навчальний матеріал.

– Створення викладачами в ході занять проблемної ситуації, а також використання цікавого матеріалу.

– Створення на заняттях обстановки змагань серед слухачів, а також виконання тестових завдань, які іноземні студенти дуже любляють.

– Організація певної кількості самостійних занять, які передбачені навчальним планом проходження кожної дисципліни.

– Пропонується ефективний спосіб ведення конспектів і слідкування за їх веденням.

Такі методи потрібно впроваджувати в процесі вивчення фізики математики та вищої математики, щоб досягти ефективних результатів у підготовці студентів до міжкультурного спілкування. Також це ефективні прийоми, методи й засоби навчання, що сприяють засвоєнню іноземної культури, формуванню міжкультурних умінь і навичок студентів-іноземців.

Зараз відбувається активне формування нової системи освіти, яка націлена на впровадження в світовий інформаційно-освітній простір. Водночас, технічні інновації та цифрові технології змінюють формат спілкування між представниками різних культур, відкривають нові можливості для спілкування (відеоконференції), але це аж ніяк не спрощує вимоги до ефективності і результативності самого спілкування: взаємоповага, взаємо порозуміння, терпимість та емпатія. На нашу думку, до вивчення фізики, математики, вищої математики (українською мовою) треба ставитися обережно, оскільки сам процес вивчення мови можна звести до вивчення лише необхідних слів, термінології. З іншого боку, варто взяти до уваги необхідність зорієнтувати процес вивчення мови з огляду на професійні вимоги здобувачів, навчити говорити правильно, можливо уникаючи складних граматичних форм. По-друге, розробити сучасні форми і методи взаємодії викладача і студента, які забезпечать вивчення мови, фізики та вищої математики як засобу спілкування і взаємодії фахівців у різних сферах діяльності; сприятимуть опануванню ціннісними орієнтаціями та формуванню професійної культури, культури спілкування. Наприклад, розробити курси «Іноземна мова для фахівців морського транспорту та флоту. Студентам вже нецікаво просто переказувати тексти, їм цікаво проводити дискусії мовою, виконувати певні ролі, робити презентації, аналізувати інформацію і надавати їй власну оцінку, тобто розвивати комунікативні вміння та вміння критично мислити. Відтак, ми формуємо комунікативно-іноземну компетентність – спроможність спілкуватися із представниками інших культур, тобто вивчення мови має відбуватися в тісному взаємозв'язку та єдності з культурною спадщиною народу, мова якого вивчається. Під час вивчення фізики, вищої математики (українською мовою), мовний бар'єр, також може бути наслідком культурного бар'єру, який виникає через брак знань про умови культури спілкування, правил етикету спілкування в різних культурах (як правильно і чи варто переривати співрозмовників), ігнорування певних сталих традицій (жести, міміка). Щоб здолати і побороти страх у спілкуванні іноземною мовою варто здолати бар'єр культурний.

Культурологічний підхід до вивчення фізики та вищої математики, передбачає постійне відстеження і привнесення в навчально-пізнавальне середовище новітніх наукових знань про культуру і культурні процеси, що функціонують у сучасному суспільстві, культуру бізнес-процесів, цінність міжкультурного спілкування. Йдеться про акцентування уваги на засвоєнні найістотніших, функціональних, стійких і тривалих знань, які знаходяться в основі наукової картини світу, представленого світом людини і суспільства, світом людської цивілізації і глобальними фундаментальними процесами.

Така форма спілкування як дистанційне навчання, має великі можливості у формуванні міжкультурного спілкування. Під час занять, що проходять дистанційно, наприклад із застосуванням ресурсів Zoom або Moodle доводиться враховувати різні фактори. Тут і різні технічні можливості пристроїв, якими користуються студенти і викладачі, якість Інтернету, обмеженість так званого живого спілкування. Проте саме застосування комп'ютерних технологій в освіті надають можливості покращити навчальний процес, подати матеріал, зокрема з фізики, математики та вищої математики, а в подальшому технічних дисциплін, більш наочно, адаптовано і цікаво. Так система дистанційної освіти Moodle передбачає не тільки надання теоретичного матеріалу, але й можливість контролю та самоконтролю його засвоєння. Тому у вищих навчальних закладах України системі Moodle приділяють велику увагу.

Освіта студентів іноземців з використанням технологій дистанційного навчання безумовно потребує подальшого розвитку навичок міжкультурного спілкування, і як наслідок, пошуку нових методів і шляхів викладання.

Список використаних джерел:

1. Бюлер К. Теория языка. Репрезентативная функция языка: Пер. с нем. / Общ. ред. и коммент. Т.В. Бульгиной, вступ. ст. Т.В. Бульгиной и А.А. Леонтьева. – М.: Издательская группа «Прогресс», 2000. – 528 с.
2. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов (Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 352 с.
3. Зеліковська О.О., Чередніченко Г.А. Формування міжкультурної компетенції студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: Монографія. – Київ: Кондор-Видавництво, 2012. – 321 с.
4. Кричківська О.В. Формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності.

Гловацька С. М.

*кандидат технічних наук, доцент,
декан факультету по роботі з іноземними студентами,
Одеський національний морський університет*

Шипотілова О. П.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри довузівської підготовки,
Одеський національний морський університет*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ОДЕСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МОРСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Дистанційне навчання, як форма впровадження освітнього процесу в надзвичайних ситуаціях, стала основним способом забезпечення безперервності навчання. До початку повномасштабної війни в Україні кожен ЗВО створив свою повноцінну систему дистанційного навчання. З початком війни та її наслідками дистанційна освіта знову зазнала змін. Особливо важкою була ситуація з іноземними студентами, які продовжили навчання зі своїх країн постійного проживання (1). Завдання Одеського національного морського університету – створення комфортних умов для збереження цього контингенту. Більшість іноземних студентів, що навчаються в університеті, походить із Туреччини (понад 65,0%), Азербайджану (20 %), Нігерії (7 %) Марокко (2 %), Єгипту (3 %), Лівану (1%), Молдови (2 %) тощо.

Перед морським університетом постало питання розробки альтернативних стратегій налагодження комунікації викладач-студент. Зокрема, для цього в виші було активно використано офіційні вебресурси, де здобувач вищої освіти міг знайти всю актуальну інформацію стосовно освітнього процесу, а також матеріали для навчання. Важливу роль у створенні зв'язку між студентами й викладачами відігравав деканат факультету по роботі з іноземними студентами ОНМУ як медіатор для створення груп у соціальних мережах (Facebook, Viber, WhatsApp та інші), для відео-конференції зв'язку Zoom, Skype.

Із запровадженням дистанційного навчання виникла потреба у спеціалізованих платформах, де можна було б не тільки завантажити матеріали для занять, а й провести поточний, підсумковий контроль:

іспити, модулі, контрольні роботи з метою попередження академічного плагіату та фальсифікації.

В Одеському національному морському університеті було запроваджено систему MOODLE, що дозволяла провести на своїй базі тестування у синхронному/асинхронному форматі для іноземних громадян. Основним викликом згаданого етапу були технічні труднощі та забезпечення якісного Інтернет-зв'язку для всіх учасників освітнього процесу (3).

MOODLE відноситься до автоматизованих інформаційних систем класу LMS (Learning Management System) – систем управління навчанням. Ця система управління навчанням використовується більш ніж у 30 000 навчальних закладів багатьох країн світу для організації дистанційного навчання, її перекладено майже на 80 мов, у тому числі і на українську.

MOODLE надає можливість проєктувати, створювати та керувати інформаційно-навчальними ресурсами навчального закладу. MOODLE є достатньо гнучкою системою: викладач може самостійно створювати дистанційний курс та управляти ним, тобто власноруч контролювати доступ до своїх курсів, використовувати часові обмеження, створювати власні системи оцінювання знань, контролювати надсилання на перевірку виконаних студентами завдань, фіксувати завдання, надіслані із запізненням, дозволяти або забороняти студентам перекладати контрольні завдання (модульних або підсумкових – заліків, іспитів) тощо.

Система MOODLE надає зручні засоби управління контентом і різні форми організації занять. Дистанційний курс може містити різні елементи: лекції, практичні завдання, форум, чат тощо. При цьому можна використовувати текст, презентації, таблиці, схеми, графіку, відеоматеріали, посилання в мережі Інтернет, допоміжні файли та інші матеріали. За результатами виконання іноземними студентами завдань викладач може виставляти оцінки та давати коментарі.

Оскільки систему MOODLE орієнтовано на застосування у дистанційному форматі, вона має великий набір засобів комунікації. Можливості, які надає система, дозволяють забезпечити індивідуальну роботу викладача з кожним студентом. Це не лише електронна пошта та обмін вкладеними файлами, але й форуми, чати, ведення блогів тощо.

Система управління навчанням MOODLE має багато функцій, що полегшують процес оцінювання знань студентів. Контроль знань здійснюється в системі за допомогою окремого модуля, який пропонує багато видів тестів, надає можливість перетестування з дозволу викладача, можливість захисту від списування шляхом рандомізації питань у тестових завданнях, організації бази даних питань для використання їх у тестах. Система має механізми зберігання поточних оцінок кожного студента за

всіма дистанційними курсами, встановлення шкали оцінок, напівавтоматичного перерахунку результатів тестування тощо (4).

Кафедра доузівської підготовки, що входить до складу факультету по роботі з іноземними студентами швидко налагодила повноцінний освітній процес шляхом наповнення платформи MOODLE дистанційним контентом, створенням і записом лекцій, використанням засобів відеозв'язку. Дистанційні курси для іноземних студентів представлені в таких розділах «Українська мова як іноземна (підготовчі курси-англійська програма)», «Ukrainian Language (1 course)», «Ukrainian Language (2 course)», «Англійська мова (1 курс)», «Українська мова як іноземна (4 курс)», «Українська мова як іноземна (3 курс)», «Українська мова як іноземна (2 курс)», «Українська мова як іноземна (підготовче відділення)», «Англійська мова ПК», «Історія України і української культури», «History of Ukraine and Ukrainian Culture», «Країнознавство», «Regional geography». Блок факультету – природничі та технічні дисципліни включає «Математику», «Фізику» за українською й англійською програмами для бакалаврату і для іноземних слухачів (3).

Упродовж семестру 2022/2023 навчального року в зв'язку із запровадженням дистанційного навчання довелося використати всі курси на платформі MOODLE як основний інструмент організації навчального процесу в ОНМУ.

Головними елементами дистанційних курсів на платформі є:

– робоча навчальна програма, система та критерії оцінювання знань, способи взаємодії з викладачем, посилання на заняття в ZOOM, список рекомендованої літератури;

- on-line чат та off-line форум для організації зворотного зв'язку;
- методичні рекомендації до вивчення кожної теми;
- тексти лекцій, що проілюстровано фото– та відеоматеріалом;
- тести для проведення поточного контролю знань;
- підсумковий тест (залікова робота) (2).

Отже, не применшуючи роль і значення аудиторних занять, зазначимо, що названі елементи дистанційних курсів у ОНМУ дозволили успішно організувати вивчення навчальних дисциплін. У разі правильного використання всіх його елементів дистанційне навчання може бути повноцінною формою і дозволить отримати іноземним студентам якісні знання та практичні навички.

Список використаних джерел:

1. Резніков Ю.П., Андрушко І.І. Аналіз дистанційного навчання іноземних громадян у медичних закладах вищої освіти України. Режим доступу: <https://med-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/med/article/view/154/273>

2. Шипотілова О.П., Кожанов А.В. Особливості викладання історичних дисциплін іноземним студентам у морських вишах під час пандемії. Проблеми і перспективи мовної підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти: збірник наукових статей за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції (19 жовтня 2021 р.). Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021.С. 370-373.

3. <https://dn.onmu.odessa.ua>

4. <https://dut.edu.ua/ua/1035-pro-sistemu-moodle-organizaciyno-metodichniy-centr-novitnih-tehnologiy-navchannya>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-84>

Горда О. М.

*кандидат філологічних наук,
старша наукова співробітниця,*

*Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ДИСКУРС У ФОКУСІ ЛІНГВОДИДАКТИКИ (АСПЕКТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ)

Мовне багатство української пісні є цінним джерелом для різноаспектних наукових досліджень. Увагу мовознавців привертають лексичні, фонетичні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні, художньо-образні особливості мови різножанрових народних пісенних творів, вплив на неї українських говорів (про це йдеться у дослідженнях С. Єрмоленко, М. Іщук, Н. Лісняк, Н. Колесник, І. Матвіяса, М. Стецик та І. Мицак та ін.), народнопісенні образи в мовотворчості майстрів художнього слова, зокрема А. Малишка, М. Стельмаха, Д. Павличка (Т. Беценко, Л. Козловська, Л. Мацько та ін.).

Спостерігаємо й зацікавлення культурою мовлення, мовностилістичними особливостями та образами-символами пісенних текстів сучасних музичних гуртів («Океан Ельзи», «Скрябін», «Бумбокс», «Lama») та окремих виконавців (Антон Вельбой (Wellboy), Яна Шамаєва (Jerry Neil)) (цим проблемам присвячені публікації Ю. Яручик, О. Клещової тощо).

Проте, як зазначають дослідники пісенних текстів, наукових розвідок, присвячених вивченню пісенного дискурсу як одного з різновидів дискурсу загалом не так уже й багато [9, 215]. Подібну

ситуацію спостерігаємо й щодо українського пісенного дискурсу, зокрема в аспекті навчання української мови як іноземної (УМІ).

Наша **мета** – проаналізувати стан залучення українських пісенних текстів до навчального процесу УМІ та визначити пріоритетні завдання в цій площині.

Лінгводидакти, які мають досвід використання українських пісень на заняттях з іншомовною аудиторією, наголошують на великій ефективності такого дидактичного матеріалу [1, с. 210; 2, с. 30; 7, с. 34] та виокремлюють низку переваг, зокрема й «занурення в культуру українського народу», що сприяє «розвитку міжкультурних зв'язків і налагодженню міжкультурного діалогу» [10, с. 318]. Ці переваги проаналізовано та систематизовано в одній із наших публікацій [3, с. 67].

Конкретизуємо, які саме автентичні навчальні матеріали (пісенні тексти) вже апробовані під час навчання іноземців. Серед них виокремлено такі: «Ой, у лузі червона калина похилилася...», «Ой у вишневому саду...», «Несе Галя воду», «Ти казала в понеділок», «Хто родився в січні», «Гей, наливайте повнії чари», «Варенички», «Ой у полі жито», «Щедрик» (в обробці М. Леонтовича), «Думи мої» та «Реве та стогне Дніпр широкий» (на слова Т. Шевченка), «Чого являєшся мені у сні» та «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» (на вірші І. Франка), «Ніч яка місячна, зоряна, ясна» (М. Старицького), «Два кольори» (на слова Д. Павличка), «Весна прийде» (з репертуару Олега Скрипки), «Твої зелені очі» (з доробку С. Вакарчука), «Миколай бородатий» (у виконанні Т. Чубая) «Осінній день березами почавсь», «Осанна осені» (на вірші Л. Костенко, у виконанні О. Богомолець) тощо [3, с. 67–70; 8, с. 169; 1, с. 207–210; 6, с. 96–97; 10, с. 318].

У лінгводидактичних дослідженнях здебільшого висловлено загальні рекомендації щодо використання тої чи іншої пісні в контексті вивчення певної теми в межах УМІ, але наразі маємо ще дуже мало публікацій, які б цілісно розкривали методики вивчення пісенних текстів і передавали способи трансляції соціокультурних ліній, які часто простежуємо в таких текстах.

Низку українських пісень запропоновано як матеріал на аудіювання в окремих навчальних виданнях з УМІ, зокрема в посібнику Л. Назаревич і Н. Гавриди «Українська мова для іноземців. Практикум». Видання містить завдання до таких пісенних текстів: «Червона рута», «Люблю цей світ», «Біля тополі», «Я чекатиму», «Все буде добре» та ін. [5, с. 6]. Пісні про Львів подано в додатку до навчального посібника «Місто Лева» [4, с. 5].

Теми «Українська народна пісня «Ой на горі два дубки»», «Сучасна українська пісня. Христина Соловій», «Історія «Щедрика» Миколи Леонтовича» включені до «Аудіовізуального курсу», який викладають у Шанхайському університеті іноземних мов (ШУІМ) [11, с. 118].

Висновки. Загалом, як показує аналіз, перелік залучених до вивчення на заняттях УМІ пісенних текстів, з огляду на велику спадщину українських пісень (і народних, і авторських), не є великим. Перспективним у площині лінгводидактики є визначення лінгводидактичного потенціалу української пісні відповідно до рівнів вивчення УМІ, розробка концепції використання пісенних текстів як дидактичного матеріалу для іншомовної аудиторії, створення на її основі відповідних навчальних посібників.

Список використаних джерел:

1. Антонів О. Українська пісня як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2009. Вип. 4. С. 206–211.

2. Бойко Г. І. Навчальний посібник з української мови як іноземної для чужоземних студентів «Місто Лева» рівня В2 як основний лінгвокраїнознавчий підручник. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. LXXXIV. Т. 2. С. 28–33. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/710023.pdf> (дата звернення: 19.10.2022).

3. Горда О. «Ой, у лузі червона калина похилилася»: вивчення пісенної спадщини українців в іншомовній аудиторії. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Т. 1. С. 66–71. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/51/part_1/12.pdf (дата звернення: 21.11.2022).

4. Місто Лева : навч. посіб. / Г. Бойко та ін. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. 100 с.

5. Назаревич Л., Гавдида Н. Українська мова для іноземців. Практикум. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. 188 с.

6. Назаревич Л. Т., Денисюк Н. Р. Пісенна творчість – компонент методики навчання української мови як іноземної. *Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар. уч.), м. Тернопіль, 6 листопада 2020 р. / за заг. ред. Г. І. Дідук-Ступ'як, Т. М. Миколенко, М. В. Пігур. Тернопіль, 2020. С. 95–97. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16568/1/nazarevuch_1.pdf. (дата звернення: 23.08.2022).

7. Ніколаєв В. В. Відео-контент із субтитрами як інструмент для поглибленого вивчення української мови студентами-іноземцями. *Альманах науки*. 2018. № 6/2 (15). URL: [http://almanah.ltd.ua/save/2018/6%20\(15\)/209.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2018/6%20(15)/209.pdf) (дата звернення: 19.10.2022).

8. Пальчикова О. О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 255 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/401> (дата звернення: 17.08.2022).

9. Стерлікова М. С. Особливості вживання дієслів у пісенному дискурсі. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-pomerov/2018/NV_2018_9/50.pdf (дата звернення: 17.09.2022).

10. Шевченко О. Пісенне мистецтво на заняттях з української мови як іноземної. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки*. Матеріали навч.-наук. конференції з міжнар. уч., м. Полтава, 24 бер. 2022 р. Полтава : АСМІ, 2022. С. 317–319. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/18323/1/Songs_at_the_Ukrainian_lessons.pdf (дата звернення: 18.10.2022).

11. Яремко Л., Ліша С. Методика викладання «Аудіовізуального курсу» в ШУІМ (З досвіду роботи у Шанхайському університеті іноземних мов). *Українська мова у світі* : зб. матеріалів VII міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 4 листоп. 2022 р. Львів, 2022. С. 117–119. URL: <https://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2022/11/Українська-мова-у-світі.-Збірник-1.pdf> (дата звернення: 18.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-85>

Дядюра Г. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та загального мовознавства,
Черкаський державний технологічний університет*

Кухарєва-Рожко В. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та загального мовознавства,
Черкаський державний технологічний університет*

Сидоренко Л. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та загального мовознавства,
Черкаський державний технологічний університет*

КРАЇНОЗНАВЧА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

Країнознавча компетентність вважається ключовою у вивченні української мови іноземними студентами. Знання та уявлення про культуру й реалії іншомовної культури, уміння їх аналізувати, зіставляти та пізнавати, а також навички застосування цих знань у відповідній

ситуації спілкування уможлиблює підвищити мовний рівень студентів-іноземців.

Сучасні країнознавчі матеріали збагачують знання про країну, мова якої вивчається, конкретними та переконливими відомостями з різних галузей суспільного життя; слугують джерелом інформації для мовленнєво-мисленнєвої діяльності: на їх основі можна зіставляти соціокультурні явища, робити гіпотези й висновки, простежувати зміни, виявляти тенденції; показують реальне функціонування мовних засобів в автентичних документах і країнознавчих текстах; дають можливість не лише ілюструвати та синтезувати, а й активізувати лексичний і граматичний матеріал у висловлюваннях, які мають країнознавчий зміст [2, с. 326-332].

Для підвищення інтересу до вивчення історії й культури країн, мова яких вивчається, розвитку творчого мислення, ініціативи, уміння обгрунтовувати свої думки та організації колективної розумової діяльності студентів, потрібно урізноманітнювати освітній процес.

Перед викладачами української мови та країнознавства постає проблема пошуку дієвих форм і методів формування полікультурної вихованості іноземних студентів. Адже саме предмети гуманітарного циклу є важливими для розвитку полікультурної вихованості студентів. Однією з умов вирішення цієї проблеми є використання різних нетрадиційних методик у навчанні іноземців, як української мови, так і країнознавства. Адже ці дві навчальні дисципліни тісно пов'язані одна з одною [1, с. 32].

У вивченні української мови не менш важливою є мотивація студентів, так як мотивація є головним двигуном у пізнавальній діяльності. Аби здобути професійні навички, студент-іноземець повинен повністю ввійти в зовсім чуже для себе комунікативне та культурне середовище, тому оволодіти іноземною мовою потрібно не лише для навчання, а й для проживання в іншій країні.

Мотив як стимул було розглянуто психологами ще минулого століття, вважалось, що мотив – це рушійна сила, стимул. Мотивом почали вважати будь-яку причину, котра викликала стимул, а не лише сам стимул. До того ж об'єкти, що спричиняють діяльність людини, можуть бути як зовнішні, так і внутрішні фактори, однак вони всі не можуть належати до мотивів. Визнаючи здебільшого мотив як спонукальну дію, психологи задумуються звідки вона береться, ця спонукальна енергія. Тут виникають розбіжності у поглядах про джерела спонукання. Одні дослідники вважають, що спонукання береться від потреби, а інші наголошують, що від предмета задоволення потреб [4, с. 146-150].

Системне розширення студентами словникового запасу, постійне його поновлення є надзвичайно важливим у процесі оволодіння

іноземною мовою. Навчальний матеріал, який викладач пропонує студентам-іноземцям на заняттях, сприяє кращому вивченню мови.

Для кращої комунікації, адаптації, розуміння культури, самотності, традиції народу важливим є використання українознавчого матеріалу.

Саме з цією метою студенти Черкаського державного технологічного університету на заняттях вивчають такі теми: «Україна», «Черкаси», «Київ», «Свята українського народу», «Традиції і звичаї українців», «Тарас Григорович Шевченко», «Українська кухня», «Софійський парк» тощо.

Опрацьовуючи лексичну тему «Україна», студенти не тільки вивчають відомості про територію України, адміністративно-територіальний поділ, склад і кількість населення, символіку, національне господарство, а й історичні факти становлення України як самостійної держави.

Починаючи з підготовчого етапу, студенти, спираючись на здобуті знання про Україну, готують українською мовою повідомлення про рідну країну, її традиції, свята, кухню, визначні місця, видатних людей.

Із метою активізації навчального процесу на заняттях з української мови доречно використовувати різні види усної народної творчості (прислів'я, приказки, загадки, скоромовки).

Доцільним буде також й ознайомлення з персоналіями визначних українців, що сприятиме кращому розумінню українського матеріалу. Значну зацікавленість викликає у студентів текст із історії української держави, особливо про національну ідею.

Для розвитку пізнавального інтересу доречним є застосування сучасних комп'ютерних комунікаційних технологій, які надають можливість по-новому реалізувати методи, що сприяють розвиткові творчої активності студентів. Наприклад, вони можуть проводити віртуальні екскурсії, створювати презентації. Це робить заняття цікавим та по-справжньому сучасним, відбувається індивідуалізація навчання.

Комп'ютерна візуалізація освітнього контенту, особливо в ігровій, інтерактивній формі розвиває когнітивні стилі мислення, креативність та розумову активність студентів, а також позитивно впливає на їх психологічний та емоційний стан [3, с. 51-54].

Використання українознавчого матеріалу для оволодіння українською мовою як іноземною, безперечно, є ефективним засобом навчання нерідної мови, який доцільно рекомендувати як один із можливих способів підвищення ефективного навчального процесу.

Набутий досвід роботи зі студентами-іноземцями та викладання ним української мови та країнознавства дає змогу зробити висновок, що процес навчання необхідно постійно урізноманітнювати та намагатися зробити його максимально ефективним та цікавим, зокрема проводити велику творчу роботу з визначення найефективніших із

наявних навчальних засобів та створенню додаткових навчальних матеріалів, передусім вправ та текстів країнознавчого характеру; поліпшувати якість презентації навчального матеріалу; підвищувати мотивацію до вивчення української мови й історії та культури українського народу; створювати умови для більш тісної співпраці між викладачами й студентами.

Список використаних джерел:

1. Азарова Л. Є., Горчинська Л. В., Зозуля І. Є., Солодар Л. В. Країнознавство для слухачів-іноземців підготовчого відділення: Навчальний посібник / Азарова Л. Є., Горчинська Л. В., Зозуля І. Є., Солодар Л. В. Вінниця, ВНТУ, 2010. 74 с.
2. Лісінська Т., Василенко О. Країнознавча компетентність у контексті сучасних проблем навчання іноземних мов / Т. Лісінська, О. Василенко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. № 3. С. 326-332.
3. Опанасенко Ю. М. Покоління Z: нові виклики для освіти. Нова грамотність у цифровому столітті: Матеріали обласної наук.-практ. інтернет-конференції. Черкаси: ЧОПОПП, 2016. С. 51-54.
4. Черепашук А. А. Врахування мотиваційно-ціннісної сфери особистості при включенні історичних фактів у процес навчання при вивченні технічних дисциплін / В. І. Клочко, А. А. Черепашук // Вісник Луганського нац. пед. ун.-ту ім. Тараса Шевченка. 2007. No 21 (137) Ч. 1. С. 146-150.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-86>

Кваша Т. Г.

старший викладач,

Одеський національний морський університет

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ MOODLE ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Інтернет-технології набувають все більшої значущості в галузі освіти та надають набагато більше можливостей та гнучкості у викладанні та навчанні. Електронне навчання, яке передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій для покращення якості освіти, є новою областю як багатообіцяючий навчальний засіб. Електронне навчання – це процес навчання в електронній формі через мережу

Інтернет із використанням системи управління для освітніх цілей. Даний вид навчання охоплює широкий спектр напрямків онлайн викладання.

Насамперед, варто виділити два підходи в електронному навчанні, кожен з яких відповідає інтересам, потребам та особистим перевагам учнів. Асинхронне електронне навчання зазвичай здійснюється за допомогою різних медіа засобів, зокрема електронної пошти, дискусійних форумів та дошки оголошень, що, у свою чергу, сприяє постійній взаємодії між учасниками, навіть якщо не всі можуть знаходитися онлайн одночасно. Вони включають самостійні уроки, семінари, майстер-класи. Також асинхронні онлайн-класи пропонують гнучкість для самоосвіти, що є ключовим компонентом електронного навчання. Загалом, більшість людей віддають перевагу онлайн-курсам через їх асинхронний характер, можливість поєднувати навчання з роботою, сім'єю та іншими обставинами [1].

Однак, в даний час все більше і більше пропонується синхронне електронне навчання за допомогою відеоконференцій та чатів, таких як Google Meet, Google Hangouts або Zoom. Синхронні онлайн-класи мають потужний потенціал у розвитку навчальних інтернет-ресурсів. Даний вид навчання проводиться так само, як і традиційне навчання, з лекціями та семінарами, фіксуючи відвідуваність учнів. Студенти зазвичай беруть участь в онлайн-сесіях за допомогою веб-камери або форумів у прямому ефірі, а також можуть переміщатися до віртуальних кімнат для групової роботи. Синхронні сесії допомагають учням почуватися безпосередніми учасниками процесу навчання. Викладачі віддають перевагу синхронним онлайн-класам, оскільки цей формат дозволяє реалізовувати комунікативний підхід, особливо щодо іноземної мови, коли матеріал вимагає миттєвого зворотного зв'язку.

Обираючи той чи інший підхід в електронному навчанні, студенти, які навчаються онлайн, повинні враховувати свої особисті потреби та інтереси. Найбільш ефективним типом навчання є той, який поєднує у собі гнучкість асинхронного навчання з духом товариства синхронного навчання.

Необхідно додати, що є два типи безкоштовних платформ для онлайн-навчання. Перший тип передбачає програми, розміщені на загальнодоступному сайті, де користувачеві необхідно зареєструватися, щоб використовувати платформу, але сама платформа знаходиться на сервері десь у «кіберпросторі». Другий тип платформ передбачає завантаження, збереження та розміщення програми самим користувачем на його власний сервер. Платформи безкоштовного онлайн-навчання, які розміщуються на власному сервері користувача, називаються програмами з відкритим вихідним кодом. Це означає, що програмне забезпечення

доступне безкоштовно для обмеженого використання відповідно до стандартної громадської ліцензії (GNU). Дані платформи мають колосальні можливості за умови, що вони використовуються повною мірою. Вони передбачають взаємодію всіх учасників, зворотний зв'язок, спілкування та встановлення контактів. Більше того, вони надають безліч можливостей для вивчення нових методів викладання та навчання.

Однією з таких систем, яка поступово завойовує всесвітню популярність, є Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), розроблена у 2002 році Мартіном Дугіамасом (сайт <https://moodle.org/>). Будучи безкоштовною та відкритою у доступі онлайн-системою, Moodle постійно оновлюється завдяки колективному інтелекту педагогів та експертів, об'єднує усі навчальні стратегії та інструменти в одному просторі, підтримуючи понад 40 мов світу та різні бази даних (PostgreSQL, MSSQL, MySQL, Oracle, text file). Функціональна та легка для розуміння та використання система Moodle дає можливість студентам отримати доступ до неї у будь-який час та з будь-якого місця, а викладачам дозволяє здійснювати поточну перевірку отриманих знань з оцінкою в автоматичному чи віддаленому ручному режимі та коригування навчального індивідуального плану кожного зі студентів, а також проводити оцінку знань студентів на основі тестування (питання на відповідність, множинний вибір та ін.).

Це платформа електронного навчання з відкритим кодом, а також система управління курсами для онлайн-навчання. Moodle дозволяє розробникам адаптувати систему до індивідуальних потреб користувачів і добре взаємодіє з багатьма мережевими ресурсами (Facebook, YouTube, Wikipedia, JClick, Hot Potatoes, H5P тощо), що дозволяє розробникам виявляти творчий підхід та універсальність.

Платформа Moodle пропонує багато переваг для студентів системи дистанційного навчання. Ці переваги використання Moodle для викладання іноземної мови відповідають перевагам дистанційного навчання загалом. Необхідно виділити такі позитивні аспекти платформи: *гнучкість* – студентам надається доступ до навчальних матеріалів у зручний час та у зручному темпі; *відсутність обмежень у часі* – студенти мають додатковий час для розгляду можливих відповідей (перш ніж взяти участь у дискусії, студенти можуть ретельно вивчити тему та обміркувати свої відповіді); *рентабельність* – дана платформа не передбачає використання дорогих комп'ютерів і високої якості Інтернет-трафіку [2].

В Україні є інтернет-спільноти користувачів системи Moodle для організації дистанційного навчання в мережі Інтернет (<http://moodle.org.ua/>). Одеський національний морський університет має

власну платформу Moodle, де викладачі розробляють та розмішують свої дистанційні курси як основні чи додаткові ресурси для реалізації завдань самостійної роботи студентів університету.

Слід зазначити, що платформа Moodle надає студентам можливість використовувати різноманітні мультимедійні інструменти та програми для ефективного розвитку основних мовних навичок усного та писемного мовлення. Після кожного навчального блоку учні мають можливість перевірити свої знання, виконуючи вправи, спрямовані на розвиток граматичних навичок, словникового запасу, навичок аудіювання та письма.

Одним із інструментів, що широко застосовується сьогодні для організації навчального процесу, є інструмент «тести», який використовується для контролю та перевірки знань студентів. Також викладачі дуже активно користуються такими елементами, як «завдання» та «файл». Інструмент «завдання» дозволяє викладачеві завантажувати документ, відповідь на який необхідно підготувати у вигляді тексту або файлів різних форматів. Елемент «файл» призначений для зберігання та розповсюдження навчальних матеріалів.

Необхідно наголосити, що завдання в електронному форматі підвищують мотивацію, сприяють кращому засвоєнню матеріалу та допомагають індивідуалізації навчального процесу.

Незважаючи на численні переваги та передові методи навчання, платформа Moodle досить часто зустрічає негативну реакцію студентів та викладачів, коли йдеться про вивчення іноземної мови. Основними перешкодами, з якими стикаються викладачі, є насамперед технічні проблеми, недостатнє володіння комп'ютерною компетенцією, запровадження передових технологій, які викладачам необхідно освоїти та застосовувати у своїй роботі. Крім того, варто звернути увагу на відсутність готових навчальних матеріалів для онлайн навчання іноземної мови. Незважаючи на те, що платформа Moodle пропонує викладачам докладні інструкції з розміщення та організації матеріалів, а також оцінки розміщених тестів, викладачі повинні володіти просунутим рівнем комп'ютерної грамотності, мати знання про технічні можливості сервера університету.

Безумовно, знання та здібності студентів є невід'ємною умовою вивчення іноземної мови на платформі Moodle. Учні можуть стикатися з тими ж проблемами, що й викладачі – відсутністю комп'ютерної грамотності та навичок роботи з обладнанням, необхідністю технічного навчання для використання платформи, а також питанням особистої мотивації, яка в даному випадку надзвичайно важлива.

Платформа Moodle, безперечно, є ефективним інструментом для вивчення іноземної мови. Вона дозволяє студентам не лише навчатися незалежно від часу та простору, але й також пропонує прозорість, гарну організацію та самооцінку студентів, індивідуалізує та диференціює процес навчання, відповідає вимогам змісту та методів навчання.

Оскільки платформа Moodle не була створена насамперед для вивчення іноземної мови, вона не може бути ідеальним інструментом для викладання мови, незалежно від бажання та зусиль як викладачів, так і студентів. Тим не менш, даний сервіс постійно вдосконалюється та розвивається, пропонуючи нові можливості та шляхи вирішення освітніх завдань.

Таким чином, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіті з використанням електронного навчання, зокрема платформи Moodle, дозволяє покращити ефективність навчання, а також сприяє співпраці між викладачами та студентами. Доступність, зручність використання, спільне навчання студентів, а також їхня висока мотивація можуть бути досягнуті за допомогою електронного навчання.

Список використаних джерел:

1. Effective E-Learning through Moodle [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/265974790_Effective_E-Learning_through_Moodle – Date of access: 28.04.2012.

2. Hauck, M., Stickler, U. What does it take to teach online? / M. Hauck, U. Stickler // CALICO Journal, Special Issue : What does it take to teach online? Towards a Pedagogy for Online Language Teaching and Learning. – Vol. 23. – № 3. – Equinox Publishing Ltd., 2006. – P. 463–475.

3. Osguthorpe, R. T., Graham, C. R. Blended learning systems : definitions and directions / R. T. Osguthorpe, C. R. Graham // Quarterly Review of Distance Learning. – № 4 (3). – 2003. – P. 227–234.

Korsun V.

Higher Education Applicant,

1st year student,

State University of Trade and Economics

Scientific adviser:

Yuvkovetska Yu.

Docent, PhD in Philosophical Sciences,

State University of Trade and Economics

INTERCULTURAL COMMUNICATION OF FOREIGN STUDENTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Human history has been a history of individual countries, peoples and cultures until recently, today it is becoming a global unified history: everything that happens in the lives of individual countries, in one way or another, affects the life in other parts of the globe [2].

Intercultural communication is a special form of communication between two or more representatives of different cultures, during which information and cultural values of interacting cultures are exchanged [1].

The subject of intercultural communication is contacts that occur at different levels, in different audiences, in bilateral, multilateral, and global aspects. The purpose of intercultural communication should be to create conditions for the development of a constructive dialogue that is equivalent to representatives of other cultures [2].

In the context of integration and globalization is constantly expanding the spheres of international communication, which affects the further development of the dialogue representatives of various national and cultural communities and organizations. The development of interethnic communication is possible through the interaction of various cultures. In these circumstances, the education of foreigners should be considered as a means of subsistence in a new social environment, and the goal of learning is to form a new social environment. intercultural communication of students [2].

That is why the main goal of the modern world is to study different cultures through learning. It is necessary to overcome the cultural barrier between countries.

Training of foreign students is an important factor in the formation of the Ukrainian state as a whole an equal partner in creating a global educational space. According to the Main Department of statistics of Ukraine, it is noted constant growth in the number of foreign students in Ukrainian higher

education institutions educational institutions. It should be noted that every year the geography of countries with international students are constantly expanding [2].

The main part of students who come to study in Ukraine, absolutely does not know the culture of Communication, Speech and everyday etiquette, and therefore, an important element of pedagogical activity is to teach them cross-cultural and interpersonal communication in New conditions. Pedagogical communication is implemented in the classroom (during and after classes), in extracurricular activities time [2].

Culture teaching in foreign language teaching is a question countered by language teachers throughout all universities and colleges in the world.

Communication between the teacher and international students, such as representatives of different cultures, can occur in different situations, be successful or lead to culture shock. Conditions for successful communication they depend on the correct construction of the educational process, as soon as possible educational, socio-psychological and other types of adaptation, contact students with a teacher, other students, availability of educational materials, provision of international faculties for foreign citizens with competent specialists, as well as from many other necessary components [2].

It should be noted that the elimination of ethnic, racial and cultural barriers depends on the will, desire and ability of people to resolve inter-ethnic, inter-religious and intercultural conflicts. This is only possible on the basis of understanding and respect for social and cultural differences between peoples of the world and the practical implementation of the fundamental principles of intercultural communication [3].

Thus, professional intercultural communication is a component of the general culture of the student, which includes a combination of knowledge, skills and values, which contributes to the efficient solution of communicative tasks in a foreign language sociocultural environment [3].

But unfortunately, the current situation in Ukraine doesn't allow to host foreign students. Despite this, nothing prevents from communicating online and traveling abroad to communicate.

Undoubtedly, now is a very good opportunity to break down the cultural barrier, because people need to be together, support each other with other countries more than ever before. when the war is over, many foreign students will come to Ukraine. It is important to make everyone want to come and study at Ukrainian universities.

References:

1. The concept of international communication. URL: https://stud.com.ua/90288/kulturologiya/ponyattya_mizhkulturnoyi_komunikatsiyi (Дата звернення: 16.11.2022)
2. Features of the formation of intercultural culture communication of foreign students in the process of professional training Preparation. URL: <https://oaji.net/articles/2017/927-1518093159.pdf> (Дата звернення: 16.11.2022)
3. Intercultural communication in foreign languages teaching. URL: <https://moluch.ru/archive/197/48766/> (Дата звернення: 16.11.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-88>

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Полікультурність у навчальному закладі є засадничим принципом побудови якісно нової системи освіти в Україні – повага і прийняття культурного розмаїття в суспільстві, співіснування діалогічного типу без втрати кожним з представників соціуму своєї національної та культурної ідентичності, веде до духовного, культурного та матеріального збагачення соціуму. Расові, етнічні, культурні чи соціальні відмінності при такому підході стають чинниками інтеграції його в єдине багатокультурне ціле.

В сучасних економічних умовах, коли випускники технічних спеціальностей мають змогу працювати безпосередньо за кордоном та в офісах закордонних підприємств на території країни, відповідно вони у своїй професійній діяльності мають спілкуватися з представниками інших культур. Через цю умову, важливим є формування у майбутніх фахівців адаптації до іншої культури, цінностей, звичаїв тощо, та пояснити чому важливо побудувати стосунки з представниками тієї чи іншої культури. Це стає можливим, якщо людина живе в міжкультурному середовищі тривалий час і активно спілкується з

друзями, бере участь у суспільному житті. Умови навчально-виховного процесу у Національному університеті кораблебудування імені адмірала Макарова (далі-НУК) сприяють формуванню міжкультурної комунікації, адже у вищому навчальному закладі навчаються представники понад 10 країн світу.

Звичайно, потрапляючи у незнайоме середовище зі сторонньою культурою, традиціями, релігією тощо, іноземним студентам дуже важко доводиться перший рік навчання. Але й українським студентам є незвичним спілкування з представниками іншого етносу та народів. У цьому контексті на викладачів ЗВО покладається відповідальність щодо формування у тих та інших міжкультурної комунікації, з метою створення позитивної атмосфери на заняттях та у навчальному закладі в цілому.

Спілкування між викладачем та іноземними студентами, як представниками різних культур, може відбуватись у різних ситуаціях, бути успішним чи призводити до культурного шоку. Умови вдалої комунікації залежать від правильної побудови навчального процесу, якнайшвидшої навчальної, соціально-психологічної та інших видів адаптації, контакту студентів із викладачем, іншими студентами, наявності навчальних матеріалів.

Особливе місце проблемі формування й розвитку міжкультурної комунікації належить системі соціально-гуманітарних наук: культурологія, релігієзнавство, етика, естетика, політологія, соціологія. Під час вивчення гуманітарних дисциплін майбутні фахівці повинні оволодіти системою знань, націлених на вирішення проблемних ситуацій міжкультурного спілкування, а також навчитися реалізувати їх на практиці з метою забезпечення ефективної професійної діяльності. Іноземні студенти, які приїжджають на навчання до України, абсолютно не знають культури спілкування, мовного й побутового етикету, а тому важливим елементом педагогічної діяльності є навчання їх міжкультурного і міжособистісного спілкування в нових умовах.

Бажання іноземців прискорити процес входження в інший соціум із метою зменшення дистанції між власною культурою та культурою країни в якій вони навчаються цілком зрозуміле, але, штучно пришвидшити цей процес неможливо. Неминуче виникнуть суперечності між учасниками комунікації, що належать до різних культур. У цей період дуже важливі поведінка і позиція викладача, який повинен пам'ятати про неприпустимість тиску, повчальності тощо. Йому необхідно проявити особливий такт, повністю виключивши нав'язливість культури країни перебування. Головним у цей період є не пропаганда національного, не протиставлення, а зіставлення різних культур й утвердження думки, що культура зближує народи [1].

Розвиток умінь і навичок міжкультурного спілкування у процесі педагогічного спілкування тісно пов'язані з адаптацією і соціалізацією іноземних студентів у нових умовах, коли і на заняттях, і у позааудиторний час відбувається знайомство з новою для них країною та культурою і так звана «вторинна соціалізація» [2, с. 23-32].

На початковому етапі навчання викладач для розвитку основ спілкування обов'язково повинен враховувати міжкультурні відмінності, а також етичні та соціальні поведінкові норми представників різних культур. Основним завданням викладача є навчити студентів-іноземців міжкультурному спілкуванню, допомогти подолати бар'єри при соціалізації та культурній адаптації.

У період академічної та соціально-психологічної адаптації іноземні студенти зазнають значних змін як особистості. В сучасних умовах навчання іноземних студентів викладач повинен використовувати всі можливі засоби емоційного та психологічного впливу для створення нормальної атмосфери в навчальній групі, уникати тиску і повчальності, а також авторитарного тону у спілкуванні. Необхідно обрати технологію навчання, яка буде спрямована на академічну, соціально-психологічну та соціокультурну адаптацію іноземних студентів, котра б сприяла успішному міжособистісному, міжкультурному та професійному спілкуванню.

В той же час зміст навчальних дисциплін, які на сьогоднішній день викладаються в НУК, не повністю вирішують проблеми багатокультурного середовища університету. З навчального процесу виключені ключові дисципліни які формують міжкультурну комунікацію, а саме, етика, естетика, релігієзнавчий курс, об'єднані такі дисципліни як соціологія та політологія. Варто зазначити, що саме в процесі вивчення вищезазначених дисциплін у студентів, які знаходяться в полікультурному середовищі формується міжкультурна комунікація та соціалізація. Відповідно це впливає на якість підготовки студентів технічних спеціальностей.

З урахуванням цієї ситуації, навчання має бути спрямованим не тільки на залучення особистості до концептуальної системи іншого соціуму, а й до крос-культурного осмислення вимірів дещо різних соціокультурних спільнот. В процесі соціалізації відбувається не тільки залучення особистості студента до норм, традицій, цінностей створених у результаті розвитку етносу в одному соціокультурному середовищі але й вироблення умінь навичок формування соціальних установок індивідів, що відповідають соціальним ролям. Зокрема, для виконання такого важливого завдання соціальної діяльності необхідно введення в навчальний процес відповідних дисциплін гуманітарного спрямування.

Міжкультурне навчання – процес двобічний, який потребує пізнання чужого, а, відповідно, й свого власного. Це допомагає відчутти та усвідомити чужу культурну ідентичність, а, отже, краще зрозуміти і свою. Таким чином технологія міжкультурного навчання є фундаментом формування міжкультурної комунікації.

Міжкультурну комунікацію можна визначити як комплексний взаємозв'язок і взаємовідношення, в процесі яких люди, що належать до різних національних спільнот, обмінюються досвідом, духовними цінностями, думками. Культура такого спілкування залежить від їх уміння дотримуватися загальнолюдських етичних норм. Організаційний процес формування міжкультурної комунікації включає: визначення загальної мети і конкретних завдань; ознайомлення студентів в процесі вивчення циклу гуманітарних дисциплін із системою наукових знань про права і свободи людини і народів, про нації і їх стосунки, про раси й інші культури; розвиток позитивного досвіду культури спілкування тощо.

Як свідчить досвід, значна частина проблем під час спілкування з представниками інших культур виникає через непорозуміння причин поведінки одне одного, коли люди в певній ситуації очікують на певну поведінку, а не дочекавшись її, доходять помилкових висновків щодо культури, з представником якої вони спілкуються.

Підсумовуючи, можемо говорити, що дуже важливо донести до студентів стереотипи поведінки, характерні для тієї або іншої культури, які, з одного боку, допомагають індивіду орієнтуватися в ситуаціях, що не потребують відповідальних рішень, з іншого стереотипи як закріплена форма упередження відіграють негативну роль, заважають об'єктивно оцінювати протиріччя, які виникають у ході розвитку суспільних відносин, неоднозначність вчинків людей [4, с. 115-118].

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник / Ф.С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Воронкова Н.Р. Формування міжкультурної компетенції особистості в процесі навчання іноземної мови / Ніна Романівна Воронкова // Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. праць / ред. Г. Д. Клочек [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 104, ч. 2. – С. 443–447.
3. Галицька М.М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців / М.М. Галицька // Освітологічний дискурс. – 2014. – № 2. – С. 23–32.

Манаєва Г. С.

*старший викладач Центру підготовки іноземних громадян,
Запорізький державний медичний університет*

Чорна Ю. В.

*старший викладач Центру підготовки іноземних громадян,
Запорізький державний медичний університет*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКІЙ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНІЙ

Сучасні тенденції всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації впливають на всі сфери життя суспільства і, безумовно, сприяють трансформації освітніх процесів. Постійна потреба в налагодженні міжнародних, міжнаціональних та міжкультурних контактів спонукає звернути особливу увагу на важливість міжкультурної комунікації в сфері освіти.

Традиційне визначення міжкультурної комунікації, введене у науковий обіг Г. Трейгером та Е. Холлом, пояснює цей термін як комунікацію між представниками окремих культур, за якої один учасник виявляє культурну різницю іншого шляхом обміну інформацією, почуттями, думками. Звертаючись до міжкультурної комунікації в контексті педагогіки загалом та методики викладання іноземної мови зокрема, актуальними видаються наступні визначення, сформульовані у концептуальних працях вітчизняних та зарубіжних науковців (Л. Виготський, В. Костомаров, С. Рубінштейн, С. Тер-Мінасова, Г. Томахін, В. Фурманова та ін.):

– міжкультурна комунікація – це взаємодія культур, що здійснюється в певному просторі і часі, де феномен культури розглядається як родове поняття, культурні контакти набувають різних форм, які знаходять своє вираження в дотикові, взаємовідношенні, синтезі, доповнюваності й діалогові;

– міжкультурна комунікація – це взаємодія культур, за якої вони вступають у діалог, відбувається їх актуалізація, внаслідок чого виявляється загальнолюдське і специфічне кожної культури як системи;

– міжкультурна комунікація – це взаємодія культур, що отримує свою екстеріоризацію через мову і вербальний зміст, які створюють специфічну картину світу [4, с. 106].

Ключовими поняттями в цих визначеннях виступають «діалог», «діалог культури», «мова», «вербальний зміст». Таким чином, мова у контексті міжкультурної комунікації набуває особливого значення і як

засіб культурної взаємодії і як власне одне з джерел вираження загальнолюдських і специфічних особливостей кожної культури як системи. Отже, важливість успішної та продуктивної міжкультурної комунікації у навчанні іноземній мові є беззаперечною.

Існує перелік факторів, які можуть суттєво ускладнити процес міжкультурної комунікації під час вивчення іноземної мови на початковому етапі і мовні відмінності очевидно є одними з найбільш значимих серед цих факторів. Частотними помилками у спілкуванні на початковому етапі вивчення іноземної мови можна вважати недоречне використання лексичних одиниць, невідповідна ситуації спілкування вербальна реакція, незрозуміння фактів соціокультурної поведінки у повсякденних типових ситуаціях спілкування.

Запобігти подібним помилкам, які негативно впливають на успіхи у вивченні іноземної мови можливо шляхом інтеграції до традиційних лексико-граматичного та морфолого-синтаксичного компонентів навчання мови матеріалів, які містять інформацію про традиції, звичаї та обряди, зразки побутової культури та повсякденної поведінки, які об'єднують лінгвокультурні явища та репрезентують національні картини світу, що відображають специфіку сприйняття навколишнього середовища носіями мови. Таким чином отримується і засвоюється інформація про соціальні, історичні, етнографічні, культурні особливості, умови, обставини, які утворюють фон, на якому існують смислові і змістові значення слів національної мови.

З досвіду роботи Центру підготовки іноземних громадян ЗДМУ паралельна презентація традиційного навчального матеріалу (знання про лексико-граматичну, морфологічну та синтаксичну системи української мови) і додаткових матеріалів етнокультурологічного та лінгвокультурного характеру, що відображають загальноприйняті норми, традиції, форми і особливості спілкування в тій чи іншій сфері допомагає швидше опанувати навички міжкультурної комунікації і сприяє більш ефективному формуванню загальних мовних та мовленнєвих навичок і вмінь.

На різних етапах вивчення української мови як іноземної обсяг такого роду додаткової інформації змінюється від найпростіших форм (презентація традиційних формул мовного етикету у різних комунікативних ситуаціях, відповідно до часу, місця, статусу учасників комунікації) до більш складних на завершальному етапі вивчення дисципліни (автентичні неадаптовані тексти різної жанрової спрямованості, неадаптовані аудіоматеріали, що репрезентують різні стилі, стратегії і тактики комунікації, робота з джерелами з соціальних мереж тощо). Така послідовність підбору матеріалів допомагає формувати фонові знання (знання про предмети і явища національної культури та про загальноприйняті норми поведінки носіїв мови), які сприяють якісній та ефективній міжкультурній комунікації.

Таким чином, формування передумов до здійснення міжкультурної комунікації у процесі вивчення української як іноземної на початковому етапі є одним з найважливіших компонентів успішного оволодіння мовою на високому комунікативному рівні і потребує активного залучення до навчально-методичної бази дисципліни матеріалів етнокультурологічного та лінгвокультурного спрямування.

Список використаних джерел:

1. Гавришак І. І., Проців О. Я. Фонові знання як важливий чинник формування іншомовних комунікативних компетенцій іноземних студентів. Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції / за ред. Г. І. Дідук-Ступ'як, Т. М. Миколенко, М. В. Пігур. Тернопіль, 2020. С. 83–86.

2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія. Київ : Логос, 2004. 284 с.

3. Жайворонок В. В. Знаки української культури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.

4. Козак А. В. Міжкультурна комунікація у контексті діалогу культур. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. : Філологічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 118. С. 106-110.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-90>

Марченко Н. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освіти дорослих,*

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ТРАДИЦІЙ ПІД ЧАС ОСВОЄННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМЦЯМИ

Однією зі складових курсу вивчення будь-якої іноземної мови є ознайомлення з культурою та традиціями країни, мову якої студенти вивчають. Це допомагає їм соціалізуватися, зрозуміти особливості організації життя, світогляд та переконання людей тої чи іншої національності.

Щороку значна кількість іноземців прагне навчатися у вищих навчальних закладах України. Їх приваблює висока якість освіти та помірна вартість навчання. Найскладнішим для них на теренах України є період адаптації та соціалізації, що, насамперед, пов'язаний із

зіткненням із новим соціально-культурним середовищем, фізичним та емоційно-психологічним навантаженням, що виникає в результаті зміни місця та стилю життя. Тому значну роль у соціалізації студентів-іноземців відводимо викладачу, який на заняттях з української мови ознайомлює їх із різноманітними темами, які допомагають правильно організувати їхнє життя в новій для них країні. «Завдання викладачів у перший рік навчання – максимально наблизити рівень соціокультурного, особистісного та освітнього розвитку іноземних студентів до рівня вітчизняних першокурсників» [1, с. 33].

Зауважимо, що місія викладача полягає не лише в поширенні української культури та традицій, а й створення хорошого мікроклімату в полікультурній групі, що дозволить створювати необхідні освітні ситуації для успішного засвоєння знань та вироблення комунікативних умінь та навичок.

Ознайомлення студентів-іноземців з українською культурою та традиціями відбувається за допомогою вивчення комунікативних тем, перегляду відео, прослуховування української музики, проведення екскурсій тощо.

Проаналізувавши підручники з української мови як іноземної, можна помітити, що автори брали за мету детальніше познайомити студентів саме з тим українським містом, в якому було створено підручник. Такий підхід має як і позитивні, так і дещо негативні сторони. З одного боку, іноземці можуть багато дізнатися про визначні міста, їжу та культурне життя саме того регіону, в якому вони проживають у даний час, а з іншого – у них відсутня інформація про інші міста України, які варто відвідати. Під час укладання підручників варто врахувати, що його можуть використовувати і в зовсім іншому місті України, яке має свої культурні пам'ятки та смаколики. З огляду на це, викладачу потрібно будувати свої заняття так, щоб познайомити іноземців з найпопулярнішими місцями України та розповісти про їх особливості. Адже, зазвичай, студенти прагнуть подорожувати під час канікул і неодноразово цікавляться та радяться з викладачем про те, куди краще поїхати відпочити.

Ведення діалогів про визначні міста України, про особливості національної кухні поєднуємо з діалогами про міста, природу та національну їжу рідної країни іноземців. Кожен із студентів може поділитися способом приготування улюблених страв, порадити одному найкращі міста для відпочинку та застерегти від негараздів, які можуть трапитися з туристами в їхній країні. Зазвичай, викладачі, щоб показати іноземцям різноманіття української кухні, не лише демонструють картинки страв, а й готують разом із студентами борщ та вареники або ж відвідують ресторани української національної кухні.

Надзвичайно цікавими для іноземців є й практичні заняття, які можуть безпосередньо відбуватися в магазині, супермаркеті, на базарі,

кафе, або може бути створений віртуальний заклад за допомогою демонстрації слайдів чи відео. Викладач може познайомити студентів із популярними продуктами, які купують українці, вивчити з ними питання та необхідні фрази (наприклад, «Допоможіть, мені, будь ласка», «Де я можу знайти хліб?», «Скільки коштує...?», «Дайте, будь ласка, 300 грамів сиру», «Підкажіть, будь ласка, цей сир свіжий?» тощо). Обов'язково розігруємо ці діалоги в парах. Також під час виконання різних завдань зважаємо на те, що варто змінювати партнерів. Це сприятиме тому, що студенти більше дізнаються один про одного, навчаються слухати, розуміти та аналізувати відповіді багатьох людей, зводити до різного темпу спілкування.

Одним із шляхів поширення української культури є ознайомлення студентів-іноземців з українськими віршами та піснями. Ми щороку святкуємо день народження Тараса Шевченка, День української писемності, День матері, День Незалежності України тощо. Оскільки робота зі студентами обов'язково має виховну складову, то можна залучити їх до урочистих святкувань, на яких вони можуть декламувати вірші чи співати пісні. Слухання та співи українських пісень – це хороший спосіб запам'ятання, а згодом і використання слів на практиці. Знайомство з найкращими українськими віршами та піснями супроводжується інформацією про авторів та виконавців, що дозволяє студентам самостійно знаходити нові твори для освоєння. Також обов'язково ми організуємо діалог між студентами, під час якого вони мають розповісти про своїх улюблених письменників, виконавців та музичні жанри, які їм найбільше до вподоби.

Ще одна тема, яка обов'язково розглядається під час вивчення іноземної мови, – це спорт та відомі люди країни. Вивчаємо різні види спорту, які поширені у всьому світі, але особливу увагу звертаємо на ті види, якими полюбляють займатися українці та мають високі нагороди на змаганнях. У процесі вивчення теми студенти обговорюють різні види спорту своєї країни, виокремлюють свій улюблений та аргументують відповіді.

Важливим засобом під час вивчення української мови є короткі відео. Для ознайомлення з історією України, життям та творчістю відомих людей можна використовувати пізнавальний серіал на ютубі «Книга-мандрівка. Україна». Перевагою цього відео є те, що в ньому наявні субтитри англійською мовою майже до кожного відео, короткий та яскравий опис обраної теми. Переглянувши та обговоривши серії «Книги-мандрівки», студенти зрозуміють як утворилася наша держава, дізнаються про українських героїв-козаків, визначні місця в Україні, про відомих культурних діячів, традиції тощо. Оскільки ці короткі відео пробудять в іноземців зацікавлення до описаних у них місць, то можна організувати екскурсії до Києво-Печерської лаври, до особняка О. Терещенка, де зараз Національна медична бібліотека, до

Національного музею Т.Г. Шевченка, музею Лесі Українки, Київської картинної галереї та музею ім. Ханенків тощо.

Окрім того, одним із завдань викладача є навчити студентів поважати іноземну культуру та релігію. Протягом навчального року ми розповідаємо та демонструємо особливості святкування Дня святого Миколая, Різдва Христового, Великодня тощо. Студенти із зацікавленням вивчають традиції святкування в Україні та розповідають про великі свята в їхніх країнах, ведуть діалоги з метою всебічного ознайомлення з культурою іноземної країни.

Чудовим пластом для вивчення української мови є казки. Прочитання казки та робота над системою запитань до неї дає можливість запам'ятати низку нових слів, розвиває комунікативні здібності студентів, а також бажання знаходити подібні казки у фольклорі рідної країни та ділитися її змістом з одногрупниками.

Таким чином, під час вивчення української мови спостерігається поліфонія культур. Діалоги, рольові, імітаційно-моделюючі ігри, навчальні матеріали, які використовуються під час занять, дають можливість студентам-іноземцям зрозуміти історію та традиції як України, так і своїх однокурсників.

Список використаних джерел:

1. Малахова С. М. Проблеми міжкультурної комунікації іноземних студентів: педагогічні аспекти. Медична освіта. 2016. № 1. С. 32 – 34.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-91>

Репетун А. К.

*викладач кафедри мовної підготовки,
Запорізький державний медичний університет*

ПРОБЛЕМА МОВНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНСЬКИХ ЗВО

Сучасний світовий культурний простір характеризується динамічністю та складністю процесів. Глобалізація економіки та культури охоплюють безліч представників різних етнокультур. Інтенсивність контактів між представниками різних національностей дуже зросла та продовжує збільшуватися. Крім власне економіки, найважливішими зонами професійної та соціальної міжкультурної комунікації стали освіта, туризм, наука, мистецтво, медицина та ін.

У ряді інноваційних підходів до освітнього процесу, зокрема до мовної підготовки, провідну роль грає навчання іншомовному

спілкуванню в контексті вивчення мови та культури, діалогу культур, міжкультурної комунікації. У рамках лінгвокультурологічного підходу у методиці викладання української мови як іноземної велика увага приділяється проблемі залучення іноземних студентів до знайомства з різними формами національної культури, історичними фактами, що втілюють основи світогляду народу.

З перших днів навчання у групі мають бути створені максимальні умови для адаптації студентів до життя та навчання. Цьому може допомогти введення початкового інтенсивного курсу мовленнєвої адаптації, який є потужним стимулом для подальшого вивчення мови, входження до нової культури та поступового подолання мовного та культурного бар'єрів. Окрім цього, для вирішення проблем адаптації іноземних студентів у новому культурному середовищі викладачам української мови як іноземної необхідно вирішити низку таких завдань:

- формування позитивного ставлення іноземних студентів до української культури та до України;
- залучення іноземних студентів до суспільного та культурно-масового життя;
- набуття студентами досвіду побудови взаємин із представниками інших країн та культур на основі рівності, поваги, справедливості та співробітництва;
- неформальні студентські зустрічі для зняття мовного бар'єру та налагодження дружніх контактів між представниками різних етнокультурних спільнот;
- формування сприятливого психологічного клімату у групах змішаного національного складу.

Успішна побудова діалогу культур, що виключає конфліктні ситуації, залежить від майстерності викладача, від вірно застосовуваних дидактичних прийомів. Так, наприклад, включення до теми заняття різноманітних елементів рідної національної культури самих студентів позитивно впливає на вирішення проблем спілкування.

З позиції теорії та мовної діяльності діалогове спілкування є найважливішою складовою сучасного навчання української мови як іноземної. Оскільки будь-яке спілкування діалогічне за своєю природою, у кожному з його актів беруть участь дві сторони. Проте є й багатосторонні форми – дискусії. При цьому необхідно орієнтувати учнів на життя у відкритому інформаційному просторі при відкритому діалозі культур та сприяти отриманню практики міжкультурного спілкування як важливої умови для їх інтегрування у полікультурне суспільство.

Для прискореного вирішення проблем адаптації іноземних студентів необхідно вдосконалити систему навчання української мови як іноземної, викладати спеціальні країнознавчі курси в доповненні до вивчення мови як іноземної, створювати умови для індивідуальної

допомоги кожному іноземному студенту у разі виникнення тих чи інших проблем в адаптації до навчальної, побутової, дозвільної діяльності. Успішна адаптація забезпечує як високу результативність професійної підготовки та формування доброзичливого ставлення до України, так і промоції країни і ЗВО на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Алексеева Т. В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / Т. В. Алексеева ; КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 204 с.

2. Дудченко М. О. Особливості навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України / М. О. Дудченко, А. Ф. Артеменко, Л. Ю. Левченко, К. В. Васильєва, В. Б. Свиридюк // Світ медицини та біології. – 2013. – № 3(39). – С. 158-160.

3. Мізюк В.М. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища Івано-Франківського національного медичного університету // Галицький лікарський вісник – І.-Ф.. – 2014. – Т. 21, № 1. – С. 82-84.

4. Щербяк Ю.А. Особливості адаптації іноземних студентів до навчання в Україні (на прикладі ТНЕУ) // Збірник наукових праць. Педагогічний альманах. Випуск 25. – Херсон. – 2015. – С. 136-144.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-92>

Сікорська В. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри довузівської підготовки,
Одеський національний морський університет*

Ногай В. П.

*старший викладач,
Одеський національний морський університет*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ У КОНТЕКСТІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

З розвитком мережі Інтернет та можливістю масового доступу до нього, виникло нове середовище для спілкування, обміну інформацією. Все це вплинуло на розвиток феномену комунікації у віртуальному просторі. Із захопленням населення мультимедійними засобами, а ще більше з сучасними викликом часу та українсько-російською війною

настала нагальна потреба у використанні інтерактивних сервісів для можливості віртуального спілкування між людьми з різних куточків країни, інших держав, представниками різних культур та спільнот.

Наразі, серед традиційно популярних соціальних мереж у молоді – «Інстаграм», «Фейсбук», «Телеграм», «Твітер» та ін. Зареєстрованим користувачам стала доступною будь-яка інформація, що знаходиться на сторінках мережі, можливість відмічати геолокацію, надсилати повідомлення, завантажувати фото та відео, графічний контент. Доводять нашу думку і такі міркування інших авторів. Тобто в останні роки соціальні мережі Facebook, Twitter, My Space, Instagram, Viber, Telegram та ін. стали основним інструментом соціальної взаємодії, спілкування й обміну інформацією (Цифри і факти, 2020: 272).

Необхідно зазначити, що в освітньому процесі прямим чином задіяні соціальні мережі, які використовуються у груповому навчанні, роботі невеликими групами, пошуку необхідних матеріалів. Їх впровадження сприяє розвитку, пізнанню нового, обміну досвідом системи освіти. На наш погляд, світовий досвід обміну педагогічними знаннями слід вважати корисним і потрібним, як і на думку прогресивних педагогів-експериментаторів, які зауважують, що в умовах сучасних інноваційних змін в українській вищій освіті доцільно використовувати здобутки не лише вітчизняних, а й іноземних науковців, адаптуючи їх до навчання української мови студентів-іноземців (Лещенко, 2019: 125).

У результаті, сучасний бурхливий розвиток інформаційних технологій уможливило безпосереднє спілкування вітчизняних та іноземних студентів незалежно від їхнього соціального статусу та місцезнаходження (Асламова, 2019: 6). Не винятками є приклади залучення соціально-мережевого контенту в проведенні олімпіад, семінарів, майстер-класів, змагань, використання у літніх таборах та школах.

Викладачі-мовники мають вдало поєднувати знання із фахових дисциплін з організаторськими здібностями, виявляти майстерність у традиційних методиках навчання та викладання, але не відставати у інформаційно-технологічній грамотності, бути спроможними усунути труднощі в освітньому процесі, обирати найшвидший спосіб просування до поставленої мети – високоякісної підготовки кваліфікованих фахівців (Шевченко, 2015: 48).

Тому викладачі вищів не відмовляються від викликів, які висуває сучасний рівень освіти. В одній із своїх багаточисленних робіт, які присвячені мовній підготовці студентів-іноземців, Т. Лещенко робить справедливе зауваження, що сучасна науково-педагогічна діяльність вимагає пошуку нових методичних і методологічних підходів у процесі формування компетенції майбутнього лікаря – високоосвіченого та високоінтелектуального фахівця медичної галузі; можливості медіаосвітніх технологій спонукають до їхньої активної пропаганди і

поширення в середовищі навчальних закладів різних профілів підготовки (Лещенко, 2019: 125).

Враховуючи вищезазначене, вдосконалення освітньої системи шляхом впровадження соціально-інформаційних мереж посилює спектр можливостей як викладачів, так й іноземних студентів. Викладачі спроможні створювати навчальні онлайн-курси, а також проводити оцінку знань майбутніх фахівців у віртуальному просторі. Мова йде про долучення медіаосвіти для засвоєння матеріалу – тестові завдання, вікторини, квести.

Іноземці-студенти, спілкуючись у режимі «реального часу» користуються основними освітніми інструментами: 1) чатами і групами у соціальних мережах для спілкування між собою та з викладачем; 2) файлами – завданнями, текстами лекцій, методичними розробками семінарських чи практичних занять, навчальними програмами тощо; 3) фото-, відеофайлами, посиланнями на інші ресурси, що використовують як навчальний матеріал; 4) добіркою заходів наукового, освітнього, виховного характеру; 5) доступом до обговорень, дискусій, міркувань, постів, дописів тощо.

Іноземні студенти можуть безперешкодно надсилати потрібну інформацію своїм друзям та одногрупникам, обмінюватися файлами, спільно вирішувати завдання, дискутувати на тему правильної подачі матеріалу. Для іноземних студентів створені умови вивчення української мови шляхом об'єднання практики та проектної діяльності, вдало справляються з алгоритмами вивчення мовного матеріалу через мережу Інтернет. Основним здобутком запровадження ІКТ в освітній простір можна назвати безперервне (не враховуючи часові, географічні, вікові обмеження) користування початковим контентом потрібної дисципліни.

Викладачі української мови у студентів-іноземців у вишах України успішно залучають соціальні мережі для урізноманітнення рутинного шляху організації процесу навчання, мотивують молодь вивчати мову, полегшують колективну роботу медиків-студентів під час занять та за межами аудиторій; формують комфортні умови для розвитку персоналізованого навчального середовища здобувача освітніх послуг.

Завдяки долученню до навчальних програм використання соціальних мереж, студентам почали надавати різноманітний довідково-ілюстративний матеріал, графічні зображення, фрагменти текстів, звукові та відеофайли, анімації тощо. Медіадидактика має кілька складових і має гарні перспективи на майбутнє. Широкі можливості, що відкриває світ медіатехнологій сприяє активному залученню їх до навчального середовища у вишах нашої держави.

Такі соціальні мережі, як «Інстаграм», «Фейсбук» заповнили інтернетпростір не лише в Україні, а й у всьому світі, мають високу популярність серед студентської молоді. Користувачами мережі «ФБ»,

за даними 2020 р., є близько 14 млн, в «Інстаграмі» на сьогодні українців є 11 млн. Кожен іноземний студент, який користується описаними соціальними мережами розширює власний контент, наповнює сторінки світлинами, відеороликами, викладає цікаві пости, які можуть висловлювати її ставлення до тієї чи іншої події у світі та країні. Більшість викладачів дисципліни «Українська мова як іноземна» взаємодіють з іноземними студентами ще й через соціальні мережі, публікуючи навчальні матеріали, що сприяють оволодінню мовою, їх фаховому зростанню, підштовхуючи до саморозвитку, самонавчання, прояву творчих здібностей (Чаюк, 2019: 185).

Враховуючи проведений аналіз, сторінки іноземних студентів в мережі також мають достатньо інформації про молодих людей, їхні інтереси, відпочинок. Власники сторінок активно спілкуються з одногрупниками, друзями, викладають фотографії, додають відеофайли пізнавального характеру, діляться навчальним матеріалом з однодумцями. Соціальні платформи слугують простором для пізнання невідомих раніше речей, зростання особистості як майбутнього кваліфікованого фахівця, поліпшення навичок вживання українських слів, спеціальних термінів у повсякденному спілкуванні.

На нашу думку, впровадження медіатехнологій у процес вивчення дисципліни «Українська мова як іноземна» – це шлях до покращення якості отриманих знань іноземними студентами українських вишів, що спричинено фаховою конкуренцією і високими вимогами роботодавців до сучасних спеціалістів.

Завдяки мережевому контенту соціальних платформ урізноманітнено і посилено процес засвоєння знань, контроль за студентськими досягненнями в освоєнні матеріалу, підвищено якість закріплення умінь та навичок. Крім цього, соцмережі сприяють творчому, позбавленому шаблонів освітньому середовищу.

Подальшим напрямком розвитку медіаосвітньої програми у вишах є детальний пошук нових способів залучення соціально-мережових навчальних матеріалів у дидактичному вивченні дисциплін, удосконалення алгоритму ефективного використання молодіжних соціальних платформ для вивчення групами чи у індивідуальному порядку студентами іноземного походження дисципліни «Українська мова як іноземна».

Список використаної літератури:

1. Асламова М.В. Інтернет-щоденники іноземних студентів як елемент дискурсу блогосфери. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2019. Вип. 4. Ч. 1. С. 6–10.

2. Лещенко Т.О., Жовнір М.М. Використання електронного сервісу Kahoot під час вивчення предмета «Українська мова як іноземна» у вищому медичному закладі освіти. *Сучасна медична освіта:*

методологія, теорія, практика : матеріали Всеукр. навч.– наук. конф. (м. Полтава, 19 березня 2020 р.). Полтава, 2020. С. 124–127.

3. Facebook та Instagram в Україні. Цифри і факти – 2020. URL: <https://www.prostir.ua/?kb=facebook-ta-instagram-v-ukrajini-tsyfry-i-fakty-2020> (дата звернення: 22.10.2021).

4. Чаюк Т.А. Онлайн інструменти для оцінювання іншомовної компетентності студентів вищих закладів освіти: зарубіжний досвід. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. № 5. Т. 73. С. 185–205.

5. Шевченко О.В., Юфименко В.Г. Особливості педагогічного спілкування з іноземними студентами. *Навчання іноземних студентів в Україні: традиції, реалії, перспективи : матеріали Всеукр. навч.– практ. інтернет-конференції*. Полтава : ПДАА, 2015. С. 46–50.

ПАНЕЛЬ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-93>

Alekseyenko L.

*Dr. of Econ., Prof., Chief of the Department
of Management and Administration,
Ivano-Frankivsk Research and Development Institute of Management
of the Western Ukrainian National University*

Tulai O.

*Dr. of Econ., Prof., Head of the Department
of International Relations and Diplomacy,
West Ukrainian National University*

REFORMING COMPLEX OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CONDITIONS OF THE EUROPEAN VECTOR OF COMMUNICATIVE STANDARDS

Internationalization of the communicability of state values affects both national models of education and science, as well as changes in the global educational and scientific paradigm. In Ukraine, the project «Support for the comprehensive reform of public administration in Ukraine» is being implemented, which is financed by the European Union, in partnership with the Ministry of Justice of Ukraine, the National Agency of Ukraine for Civil Service, and the Ukrainian School of Government.

During the hostilities, the actual number of civil servants was 166,752 (of which 136,000 worked full-time, 12,000 – remotely); since February 24, 5,691 people left abroad, and 16,696 people were released during the period of martial law. Accordingly, the number of vacant positions is 34,265 [4]. Education makes it possible to realize one's own plans, improve one's skills, and achieve certain goals.

V. Geets states that It is very often believed that the state as an institution in general or as a set of institutionalized norms and organizations is the embodiment of willpower, while such a property of the state as «scholarship» is the result of exogenous forms of its borrowing from people who act as holders and bearers of reason, which can accumulate in the minds of both people and society in general, forming social consciousness [1, pp. 114].

Ukrainian scientists-economists admit that the importance of sustainable development of society in the context of the internationalization of higher education and science, global progress of humanity and transformations of the process of institutionalization of the world political, economic, social system, which requires a holistic and multi-level sphere of the interaction of economies, societies, states, social institutions, cultures, peoples, nations, worldviews [5, pp. 5].

With the development of the market, the economic relations between the state and education have become more complicated. In the modern global economy, the state is an active market entity. In the system of state values, the modern educational model aims to form a competent, ready to preserve the valuable assets of past generations, multiply them and pass them on to the heirs [6, pp. 436].

The education strategy for civil servants involves the application of international strategies, concepts, and practices regarding sustainable development: global civic education and global learning; political education; ethical and moral education; environmental education; intercultural learning; education in the field of personal rights [7]. Under the influence of global competition, sectors of the economy are changing and some people are left behind because public authorities are unable to help them. In the time since the beginning of the large-scale war in Ukraine, as the monitoring of the International Monetary Fund shows, about 30 countries have restricted trade in food, energy resources, and other key goods, which affects social standards [3].

The motivation of civil servants should encourage them to perform their work better, strive for self-development, and improve their qualifications. The efficiency of the work of civil servants requires correct distribution of duties between employees; timeliness of task planning; mastery of the correct methods of material encouragement and determination of material responsibility; application of motivational incentives; formation of corporate culture and norms of behavior in the team. Special attention should be paid to the ratio of labor efforts and received income: material and pension support, social guarantees, and benefits.

For the successful completion of online educational programs, the best civil servants should have the opportunity to participate in specialized pieces of training and educational visits to the institutions of the European Union. In particular, the Natolin4Capacity Building project offers a group of participants a career development mentoring program and professional consultations on certain aspects of Ukraine's European integration. Digital technologies and the data revolution [2, pp. 3–28] open up wide opportunities for countries to increase the efficiency and volume of public services, as well as increase transparency and strengthen the trust of citizens.

References:

1. Геєць В. Модернізація в системі «суспільство-державо-економіка». *Журнал європейської економіки*. 2014. Т. 13, № 2. С. 111-124.
2. Геєць В. М. Соціальна реальність у цифровому просторі. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 3–28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.003>.
3. Georgieva Kristalina, Gopinath Gita, Pazarbasioglu Ceyla (2022). Why We Must Resist Geoeconomic Fragmentation – And How. URL: <https://blogs.imf.org/2022/05/22/why-we-must-resist-geoeconomic-fragmentation-and-how/>.
4. НАДС узагальнено результати здійснення протягом I-III кварталів 2022 року заходів контролю за дотриманням умов реалізації громадянами права на державну службу. 21 жовтня 2022 року. URL: <https://nads.gov.ua/news/do-uvahy-kerivnykiv-derzhavnoi-sluzhby-ta-sluzhb-upravlinnia-personalom-nads-uzahalno-rezultaty-zdiisnennia-protiahom-i-iii-kvartaliv-2022-roku-zakhodiv-kontroliu-za-dotrymanniam-umov-realizatsii-hromadianamy-prava-na-derzhavnu-sluzhbu>.
5. Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства: Монографія / В. Зінченко, Н. Базелюк, М. Бойченко, Л. Горбунова, С. Курбатов, Ю. Мелков, О. Шипко ; за ред. В. Зінченка. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. 199 с.
6. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: моногр. К. : Знання України, 2003, 450 с.
7. Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

Artemenko S. B.

*PhD in Sociology, Associate Professor,
Faculty of Personnel Management, Sociology and Psychology, Sociology
Department, Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman*

Onishchuk I. I.

*first-year student,
specialty «Software Engineering»,
KNEU Kyiv College of Information Systems and Technologies*

FEATURES OF SOFT SKILLS FORMATION IN STUDENTS THROUGH INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE SPHERE OF EUROPEAN INTEGRATION

At today's stage of social development in the context of intercultural communications in the field of European integration the problem of developing soft skills among students is highly relevant. The functioning of the educational system in the face of the challenges of globalization and the constantly growing competitive labor market determines the need for the formation of highly qualified workers not only in the European Union but also throughout the world in general. At the same time students have to demonstrate their soft skills in all areas of social life, including the academic environment and professional achievements. This problem requires a detailed scientific examination, analysis of the specifics of developing the soft skills in intercultural communication, and study of the ways of their improvement, particularly in the context of integrating domestic education and science into the European space.

Soft skills are those abilities that are used in all areas of modern life. These include critical thinking, problem-solving, public speaking, teamwork, leadership, professional relationships, work ethics, career management and cross-cultural communication [1].

The importance and universality of soft skills consist in the fact that they are not limited to use in a specific social sphere. They can be adapted to a certain specific situation as a whole.

A demonstrative and effective example of the usage of soft skills in intercultural communication in the sphere of European integration for modern students is the possibility of their participation in an internship under the program of the Nobel Explorers online platform, which is an international STEM online community. This platform is designed to help individuals

explore and acquire professional skills through contesting projects [2]. Using this platform, students from all over the world can constantly practise and improve soft skills, such as leadership, teamwork, creativity and time management. Students from such European countries as Great Britain, Italy, France, Germany, Spain, etc. carry out intercultural communication and have an opportunity to share their cultural values, customs and traditions, and exchange socio-cultural experiences within the framework of the conducting of different collaborative online projects.

It should be noted that cross-cultural communication by students from European countries promotes intensive intercultural exchange and academic cooperation. At the same time students can better understand modern European values and the advantages of the European lifestyle, which will contribute to effective European integration in the future. Unfortunately, due to the Russian invasion of Ukraine, the problem of European integration has become highly urgent, even among the civilian population. About 8 million people were forced to leave their homes and settle in European countries [3].

It should be outlined that within the program mentioned above in the process of intercultural communication students also have the opportunity to understand the intercultural characteristics of the representatives of different countries and increase their socio-cultural competence and cultural intelligence. In particular, the extension and improvement of cultural exchange in the field of European integration and students' assimilation of the values of the world and national cultures in the process of intercultural communication will also contribute to their spiritual enrichment, the development of ethnic tolerance, empathy and respect for national cultural identity.

Considering the above, we can state that the development of soft skills in the process of intercultural communication in the field of European integration will also contribute to the formation of socio-cultural competence of modern students, acts as a guarantee of their effective intercultural interaction between representatives of different European countries and increases the competitiveness of students in the labor market as a whole.

The prospects of further author's scientific research will be aimed at studying the possibilities of forming hard skills among students in the process of intercultural communication in the field of European integration issues, their influence on the formation of socio-cultural competence among higher education applicants studying in academic mobility programs and taking part in scientific and practical activities and international internships.

References:

1. Australian government. National Skills Comissions. *A snapshot in time: Report. Part 2: Matching skills and jobs post-COVID-19*. URL:

<https://www.nationalskillscommission.gov.au/reports/snapshot-time-report/part-2-matching-skills-and-jobs-post-covid-19/23-core-competencies-importance-set-base-transferable-skills> (дата звернення 15.11.2022).

2. Making Learners Into Leaders. *Nobel Explorers*. URL: <https://nobelexplorers.com> (дата звернення 15.11.2022).

3. Refugees from Ukraine recorded across Europe. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення 15.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-95>

Вайда Т. С.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
Херсонського факультету,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ПРАВОВА ОСНОВА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В СЕРЕДОВИЩІ МУЛЬТИНАЦІОНАЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ЄВРОСОЮЗУ

Актуальність проблеми. Правовий порядок, котрий створено Європейським Союзом (*далі – ЄС*) в середині ХХ ст, у сучасних умовах формує на практиці економічні, соціальні та політичні аспекти цивілізованого життя мультикультурного суспільства двадцяти восьми держав європейського континенту з населенням близько п'ятисот мільйонів людей. Громадяни доволі значної кількості та різних за культурою країн Європи є не просто їх жителями – вони також є громадянами об'єданого утворення – ЄС. Європейські цінності – це сучасні демократичні загальнолюдські принципи і норми життєдіяльності людини, суспільства й держав (об'єднання країн), до дотримання котрих в європейському житті є повна і незаперечна повага.

З головними цінностями ЄС погоджуються також і більшість українців, про що свідчить їх прагнення стати повноцінною частиною ЄС, принаймні – ментально. Основними нормами й принципами функціонування європейської спільноти є наступні цінності, на котрих ґрунтується світогляд ЄС: 1) свобода; 2) повага до людської гідності та 3) до прав людини, включно з правами меншин; 4) верховенство права; 5) рівність; 6) демократія.

Міжкультурна комунікація населення ЄС в першу чергу визначається нормами Конвенції з прав людини і основоположних свобод (*дали* – КПЛіОС) [3] та Хартії Європейського Союзу про основні права (*дали* – ХЕСОП) [4]. Проаналізуємо правове забезпечення базових європейських цінностей шляхом уточнення основних прав і свобод, що їх забезпечують, а також відображення цих соціальних норм у вищезазначених основоположних документах Ради Європи (*дали* – РЄ) і ЄС як засад ефективного функціонування не тільки законодавства країн-членів РЄ та ЄС, а й міжкультурної й міжнародної взаємодії.

Одним із завдань прийняття ХЕСОП (2009) було: 1) конкретизація інституту громадянства ЄС та забезпечення однакового застосування прав людини на території усіх його держав-членів; 2) гармонізація юридичного статусу (режимів) соціальних і економічних прав громадян ЄС, з одного боку, та їх громадянських і політичних прав з іншого (забезпечення рівня захисту прав людини у нових членах ЄС – в колишніх країнах Східного блоку, у котрих він суттєво відрізнявся від правових практик Західноєвропейських держав) [4].

Узагальнимо інформацію щодо правового забезпечення базових європейських цінностей в нормативних актах ЄС та РЄ (див. табл. 1).

Розкриємо значення деяких європейських цінностей в контексті подальшого налагодження міжкультурної комунікації українського народу та народів ЄС.

Шість базових цінностей ЄС – це світоглядні принципи, які є близькими та зрозумілими кожному європейцю та українцю. Саме вони об'єднують український народ з європейцями більше, ніж навіть конкретні закони чи міждержавні угоди. На основі цих принципів проводяться реформи – не безпосередньо для ЄС як інституції, а для підвищення рівня життя самих людей – всі громадяни цих країн хочуть жити у комфортних і безпечних умовах, вільно подорожувати та навчатися, знати, що в державі діють єдині для всіх правила організації життєдіяльності і для успіху потрібна лише власна наполегливість. До цієї ідеальної на сьогоднішній час мети наполегливо рухається й Україна, виборюючи це право буквально в бою (маємо на увазі російсько-українську війну 2022 року, відновлення зруйнованої української економіки тощо). У міру посилення євроінтеграції та набуття реального членства України в ЄС вищезазначені цінності будуть ставати для кожного громадянина України все більш практичними і повсякденними – починаючи від модернізації всіх галузей економіки до питань колективної протидії загрозам суспільній безпеці, зменшення ризиків для життя та здоров'я людей тощо. Тому право людини на якість життя, на зручність та безпеку в їхньому широкому сенсі є таким же

проявом свободи, як і можливість особи вільно висловлювати свої думки чи подорожувати за кордон [1].

Таблиця 1

Базові європейські цінності та їх правове забезпечення

Цінність	Права, що забезпечують реалізацію цінностей	Основні документи Ради Європи та Європейського Союзу
Свобода	Фундаментальні права і свободи: право на життя, приватну власність, свобода совісті, заборона дискримінації у користуванні правами і свободами за такими ознаками: стать, раса, колір шкіри, національне та соціальне походження, майновий та соціальний стан, мова, релігія, політичні та інші переконання.	КПЛіОС, ХЕСОП
Гідність	Фундаментальні права і свободи: заборона катування і такого поведіння з людьми, що принижує їхню гідність, право на цілісність особистості та її недоторканість, заборона рабства і торгівлі людьми, заборона смертної кари і страти, заборона евгенічних практик.	КПЛіОС, ХЕСОП
Толерантність	Фундаментальні права і свободи: заборона дискримінації у користуванні правами і свободами за такими ознаками: стать, раса, колір шкіри, національне та соціальне походження, мова, релігія, політичні та інші переконання.	КПЛіОС, ХЕСОП
Справедливість	Фундаментальні права і свободи: заборона дискримінації у користуванні правами і свободами за такими ознаками: стать, раса, колір шкіри, мова, національне та соціальне походження, релігія, політичні та інші переконання.	КПЛіОС, ХЕСОП

Свобода забезпечує можливість людини самостійно робити вибір та приймати рішення, які впливають на її життя чи стан суспільства в цілому. Невід’ємною складовою свободи є право на безпеку. Тому свобода – це не лише вільне висловлювання своїх думок або захист від необгрунтованого затримання правоохоронцями, а також й захист персональних даних, якісні дороги та комфортний транспорт (право на

безпеку під час дорожнього руху), участь у закордонних освітніх програмах (право на навчання), свобода пересування тощо.

Громадяни України все активніше користуються застосунком «Дія», що надає пересічним особам багато зручностей у спілкуванні з державними інститутами, при цьому кожна людина має впевненість, що її персональні дані захищені. Молоді Українці з кожним роком все масовіше їдуть на навчання в ЄС за програмою Erasmus+ та іншими освітніми програмами, що також є відчуттям у здобувачів освіти причетності до єдиної європейської студентської спільноти. В Україні почали з'являтися якісні дороги (маємо на увазі довоєнний період), українці стали користуватися в містах зручним та безпечним транспортом та іншими благами цивілізації. Це хоча й різні «побутові», але надзвичайно важливі прояви свободи.

Повага до людської гідності є джерелом усіх прав і свобод людини. Українці розуміють це дуже добре, тому Євромайдан 2014 року також носив назву Революції Гідності. Повага до людської гідності має багато вимірів. Наприклад, це такі її сучасні напрями, як: 1) медична реформа; 2) електронні державні послуги; 3) гідні умови праці й соціальний та правовий захист незахищених верств населення; 4) нормальні будівлі/приміщення та відповідні санітарно-гігієнічні умови у громадських місцях тощо. Повага до себе й інших складається з таких цінностей як терпимість/толерантність, повага та взаєморозуміння. Саме повага до етнічних і культурних особливостей, зокрема, нацменшин, є важливим здобутком ЄС [2]. В українців, як і в будь-якої іншої нації, є свої особливі риси: 1) терплячість (іноді аж занадто – *на нашу думку*); 2) справедливе обурення при зазіханні на особистісну гідність; 3) толерантність тощо. Ці якості, на наш погляд, є одними з найбільш європейських рис українського національного характеру. Саме з відчуття власної гідності народжується демократія і верховенство права, рівність і свобода громадян будь-якої країни. Тому повага до людської гідності стоїть першою серед базових європейських цінностей, першою серед рівних.

Гідність має багато вимірів. Це не лише відсіч знахабнілій державі-агресору. Відчуття гідності у великому починається з гідності у «дрібних» побутових речах з дитинства. Посилення євроінтеграції досягається через переваги, які дає торгівля з ЄС (одним із найбільших ринків світу), а також запровадження високих стандартів у сфері освіти, науки, охорони праці та довкілля. Європейське лідерство також реалізовується через співпрацю з країнами-сусідами ЄС. Європейська політика добросусідства сьогодні охоплює шістнадцять країн, серед яких є й Україна.

Просування європейського способу життя передбачає також *верховенство права* і *справедливість* як основи колективного світогляду ЄС. У практичному вимірі це означає нульову толерантність до корупції, дотримання прав і свобод людей у тих країнах, які прагнуть розвивати тісні стосунки з ЄС, захист особи від будь-яких форм дискримінації, захист прав споживачів, у тому числі через запровадження таких стандартів, які гарантують якість і безпеку товарів та послуг. Новий поштовх європейської демократії для українського суспільства (план дій щодо членства в ЄС) означає посилення демократичних норм і процедур, підвищення ефективності взаємодії інституцій ЄС у світлі глобальних викликів XXI століття, в тому числі коли дезінформація та військові дії держави-агресора здатні впливати на цілі країни та народи [1].

Довкола європейської інтеграції України існує декілька міфів. Найбільш поширеними серед них є такі: а) євроінтеграція означає відмову від суверенітету (міф про зовнішнє управління); б) Україна ніколи не стане членом ЄС («настамнеждут» та інші плоди російської пропаганди); в) якщо Україна ввійде до складу ЄС, то лише як сировинний придаток. Зазвичай ці міфи використовують проросійські політичні сили, мета яких – зменшити суспільну підтримку євроінтеграції і, як наслідок, загальмувати рух України до Євросоюзу. Приблизно так само ті самі сили говорили про Угоду про асоціацію з ЄС і безвізовий режим. Мовляв, цього ніколи не буде, нам це не потрібно. Але практика довела зворотнє. Після набрання чинності Угоди про асоціацію Євросоюз став найбільшим торговельним партнером України. Лише у 2019 році Україна експортувала туди товарів і послуг приблизно на 20 млрд євро, а безвіз відкрив можливість для багатьох українців побачити Європу й підвищив міжнародну вагу українського паспорту. Жодна країна Євросоюзу не позбулася свого суверенітету і веде власну політику, узгоджену із загальним курсом ЄС.

Висновки. Проаналізувавши правові засади європейських цінностей, можемо зробити деякі узагальнення: 1) у цілому, європейський світогляд і цінності визнаються українськими громадянами як гідний ідеал для наслідування, вони є необхідною умовою для нормального функціонування цивілізованого суспільства; 2) низка базових європейських цінностей сприймається українцями як невід’ємна перспектива цивілізаційного розвитку, до якого потрібно прагнути та котре в перспективі може вплинути на позитивні суспільні тенденції міжнародної комунікації; 3) разом з тим для деяких українців характерним є схильність до гіпотетичної підтримки цих цінностей, а у повсякденній практиці втілення їх вибірково. Тому, на нашу думку, необхідна подальша наполеглива роз’яснювальна робота державних та

громадських інститутів українського суспільства щодо правильного розуміння їх значення громадянами України для інтенсифікації подальшої євроінтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи / Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: https://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf (дата звернення: 12.11.2022).

2. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Страсбург, 5 листопада 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text (дата звернення: 18.11.2022).

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. Рим: Рада Європи, 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.11.2022).

4. Хартія Європейського Союзу про основні права від 1 грудня 2009 року. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-evropejskogo-soyuzu/> (дата звернення: 14.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-96>

Годлевська В. Ю.

*доктор габілітований, професор,
Вища школа туризму та готельної справи у Гданську*

Ганський В. О.

*доктор габілітований, асоційований професор,
Вища школа туризму та готельної справи у Гданську*

ІНТЕГРАЦІЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ В РАМКАХ ПРОЕКТУ КУЛЬТУРНИХ МАРШРУТІВ РАДИ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ СПАДЩИНИ ГАНЗИ)

З 1987 року проект «Культурні маршрути Ради Європи» просуває транснаціональний аспект європейської спадщини, культурного співробітництва та туризму. Проект підтримує автентичні, сталі та засновані на участі мережі культурного співробітництва, засновані на спільних цінностях, що проводяться в дусі діалогу та поваги до європейської ідентичності та різноманітності.

Відповідно до першого визначення, включеного до Європейської культурної конвенції, спадщина включає різні елементи, що складають культуру та специфіку території, а також значення, яке їм приписують люди. Спадщина може мати матеріальну та нематеріальну форму; вона включає культурні продукти, які слід не тільки захищати, але й відновлювати та пропагувати для нинішнього та майбутніх поколінь [10, с. 86]. Проект «Культурні маршрути Ради Європи» спрямований на практичне втілення цього розуміння культури та спадщини в європейську перспективу. Це цілісне розуміння культурної спадщини лежить в основі самої програми і протягом багатьох років підтверджується в конвенціях Ради Європи.

Розширена часткова угода, до якої вже приєдналися понад 30 країн Європи, служить розробці, впровадженню, оцінці та просуванню культурних маршрутів, зміцненню їх ролі у сфері культурного співробітництва, сталого розвитку та соціальної згуртованості в Європі.

Програма «Культурні маршрути Ради Європи» була започаткована в 1987 році, щоб показати за допомогою «подорожей у часі та просторі», як спадщина різних європейських країн сприяє спільній культурній спадщині. Культурні шляхи реалізують основні цінності, пропаговані Радою Європи: права людини, демократія, участь, культурне різноманіття та міжкультурний діалог [2]. Програма покликана забезпечити платформу для міжкультурного діалогу та допомогти кращому розумінню Європейської культурної самобутності, а також захисту та примноженню природної та культурної спадщини, сприяючи тим самим культурному, соціальному та місцевому розвитку [5, с. 136]. Існуючі 33 маршрути покликані спонукати європейців знову відкрити для себе свою спадщину за допомогою культурного туризму в 47 державах-членах Ради Європи.

Культурні маршрути сприяють сталому розвитку шляхом реалізації проектів «знизу вгору» і стимулюють різні форми контактів з культурою і спадщиною [9, с. 478]. Вони базуються на розгалуженій мережі, що налічує понад 1600 членів, що забезпечує синергію між національними, регіональними та місцевими органами влади та широким колом асоціацій та соціально-економічних суб'єктів, сприяючи прямому контакту зі спадщиною Європи [6, с. 458].

Створена Комітетом міністрів Ради Європи у 2010 році, Розширена часткова угода про культурні маршрути забезпечує більш тісну співпрацю між нинішніми 32 державами-членами та 3 державами-спостерігачами, зосереджуючись на темах, що мають символічне значення з точки зору європейських цінностей, історії та культури, а також знайомства з маловідомими місцями [7].

«Культурні маршрути» сертифіковані та регулярно оцінюються Розширеною частковою угодою про культурні маршрути Ради Європи на основі наступного набору критеріїв, визначених Комітетом міністрів, які підтверджують, що вони [8]:

- стосуються теми, яка відображає європейські цінності і є спільною як мінімум для трьох країн Європи;
- є предметом міжнародних та міждисциплінарних досліджень;
- увічнюють європейську пам'ять, історію та спадщину і роблять важливий внесок у сприйняття різноманіття сучасної Європи;
- підтримують культурний та освітній обмін серед молоді;
- створюють зразкові та інноваційні проекти у сфері культурного туризму та сталого розвитку;
- створюють туристичні продукти для різних груп споживачів.

Програма заснована на плідній співпраці з національними міністерствами культури і туризму, регіональними та місцевими органами влади, а також міжнародними організаціями. В рамках спільних програм були встановлені довгострокові партнерські відносини з Європейським парламентом і Європейською комісією, а також з ЮНЕСКО і Всесвітньою туристичною організацією.

Розширена часткова угода про культурні маршрути Ради Європи має офіс в Європейському інституті культурних маршрутів, розташованому в абатстві Ноймюнстер в Люксембурзі, який є допоміжною установою, створеною в 1998 році за угодою між Радою Європи та Великим Герцогством Люксембург.

Щорічно одна з держав-членів угоди організовує щорічний консультативний форум – найважливіший захід з обміну знаннями та досвідом в рамках програми «Культурні маршрути Ради Європи». Крім того, щороку на одному з маршрутів проходить навчальна програма для менеджерів і практиків, а також авторів проектів культурних маршрутів, зацікавлених в отриманні сертифікату.

У 1991 році був розроблений і запущений культурний маршрут Ради Європи, присвячений спадщині Ганзи – великого політичного і економічного союзу вільних торгових міст півночі Європи, що виник в середині XII століття і проіснував до середини XVII століття [1, с. 433]. В середині XII століття німецькі морські купці з метою більш ефективної реалізації своїх спільних інтересів утворили союз, з часом названий Ганзейським союзом [4, с. 12]. До союзу, який відіграв важливу роль в економіці, політиці і торгівлі, приєдналося близько 225 міст, розташованих на узбережжях Північної Європи, в основному навколо Балтійського моря [3, с. 116].

Кожне із 185 міст, що входять сьогодні до складу сучасної Ганзи, дотримується тих самих демократичних прав і тих самих основних європейських цінностей, які включають вільну торгівлю, вільне пересування та захист прав і свобод громадян. У світлі кризи в сьогоднішній Європі ця мережа є важливою платформою для мирного співіснування, заснованого на взаємній повазі. Крім того, завдяки ініціативі молодіжного Ганзейського союзу, що об'єднує молодих людей з ганзейських міст, ці цінності передаються наступним поколінням. До мережі входять 185 міст у 16 країнах Європи, багато з яких є об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Ганзейський союз можна вважати середньовічним попередником Європейського союзу, тому він є безцінною спадщиною, яка сягає корінням у спільне європейське минуле.

Мандрівники сьогодні можуть відвідати всі міста Ганзейського союзу; будь-який із них можна відвідати незалежно від сезону. Однак для цього є унікальна можливість – це щорічний Міжнародний Ганзейський день, на який з'їжджаються жителі понад 100 європейських міст із десятків країн, прославляючи цінності порозуміння, поваги та співробітництва. Завдяки сотням різноманітних заходів, ярмарків та виставок туристи можуть безпосередньо відчувати неповторний дух Ганзейського союзу.

Таким чином, спираючись на різні аспекти європейської пам'яті, історії та спадщини, проект «Культурні маршрути Ради Європи» збагачує різноманітність сучасної Європи та сприяє формуванню почуття загальноєвропейської громадянськості та загальноєвропейського патріотизму.

Список використаних джерел:

1. Cieślak E. Niektóre zagadnienia hanzeatyckiego handlu i transportu morskiego // *Przegląd Zachodni*. 1952. nr 5/6. S. 432-459.
2. Cultural Routes of the Council of Europe programme URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes> (дата звернення: 18.11.2022).
3. Dollinger P. *Dzieje Hanzy: XII-XVII wiek*. Gdańsk: Wyd. Morskie, 1975. 393 s.
4. Dollinger P. *The German Hansa*. Stanford: University Press, 2000. 474 p.
5. Ganski U. *Cultural Heritage of Visegrad Group Countries as a Resource for Local Development // Visegrad Four – the Ukrainian Dimension. Integration Step by Step / ed. by T.V. Derkach*. Riga: Baltija Publishing, 2017. P. 135-147.
6. Sabalenka I., Krupenka Y., Ganski U., Zhou W. *Regional Tourist Clusters Sustainability Modeling Taking Into Account Sociocultural Factors //*

Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2021. Vol. 43. No 4. P. 457-467.

7. Szlaki Kulturowe Rady Europy / Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. URL: <https://www.gov.pl/web/kultura/szlaki-kulturowe-rady-europy> (дата звернення: 18.11.2022).

8. Szlaki Kulturowe Rady Europy / red. M. Berger Marjanovic, S. Dominioni. Luksemburg: Rada Europy, 2019. 29 s.

9. Tsybouski V., Ganski U., Kazlovski V., Zhou W. Development of a Methodology for Managing of Service Packages Supply Differentiation in the Modern Tourist Market // Business: Theory and Practice. 2020. Vol. 21. No 2. P. 477-482.

10. Ганський В.О. Спадщина як економічний ресурс: стала комерціалізація минулого для господарського розвитку сьогодення і майбутнього. Львів: Растр-7, 2020. 308 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-97>

Гольтман А.

*студент 3-го курсу факультету техногенно-екологічної безпеки,
Національний університет цивільного захисту України*

Тімаков І.

*студент 3-го курсу факультету техногенно-екологічної безпеки,
Національний університет цивільного захисту України*

Науковий керівник:

Литвиненко О. О.

доцент,

Національний університет цивільного захисту України

АНГЛІЗМИ Й АМЕРИКАНІЗМИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ

Енциклопедія української мови дає таке визначення англіцизму: **англіцизм** – різновид запозичення; слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком. Англіцизми переважно усвідомлюються мовцями як чужорідний елемент і зберігають ознаки свого походження: фонетичні (*джем, імідж*), словотвірні (*смокінг, маркетинг*), семантичні

(*яструби* – політики, прихильники жорстокого агресивного курсу у різних країнах) тощо.

При визначенні сучасних англіцизмів у лексикографічній практиці часто ігнорується поліетнічність англійської мови, яка зумовлює існування в ній британського, американського, канадського та південноафриканського варіантів.

Деякі запозичення вживаються не тільки в прямих своїх значеннях, але й переносно, метафорично: *телевізійний марафон*, *реанімація української економіки*, *заангажована преса* та інші, і це явище характерно, насамперед, для мови засобів масової інформації.

Процес запозичення іншомовних слів неоднозначно впливає на розвиток нашої мови. З одного боку, відбувається її збагачення, але, з іншого боку, витісняються власні елементи, що замінюються на слова з подібним значенням. Це негативно впливає на стан національної мови і на збереження самобутності українського народу. Прочитуємо В. Радчука: «...англійські слова і звороти останнім часом активніше поповнюють наш лексикон, ніж російські; наша вимова, морфологія й синтаксис зазнають з боку англійської мови чималого впливу. Причини цього очевидні: комп'ютеризація, потяг до міжнародних стандартів ділового партнерства, до науки й освіти Заходу, передове товаровиробництво в англійських країнах, лідерство англійської мови як міжнародної тощо. Проте чимало англіцизмів попросту витісняє з обігу питомі українські слова, а це вже мовна агресія. Шкода від неї не лише Україні – людство втрачає унікальні знаряддя пізнання світу. Знову-таки, коли «лиха слава завконтори» перекладається «*низьким рейтингом менеджера офісу*», маємо приклад зміни не лише мови, а й свідомості» [Радчук].

Такої ж думки й С. Караванський, який вважає, що необхідність виникнення нових англіцизмів в українській мові значно перебільшена, що їх появу породжує зовсім не потреба спілкування. Твори літератури засвідчують, що серед не дуже освічених людей існує звичка хизуватися малозрозумілими для оточення словами. На його думку, тепер до «престижних» слів вдається не лише малоосвічена сільська «знать», а й високі державні достойники. Причина ж там і там одна: бажання бути на рівні модної освіченості, відрізнятися своєю лексикою від «сірих» людей [1, с. 52].

Взаємозбагачення мов – це один із шляхів еволюції мов світової спільноти. Воно характеризує розвиток мовних систем з найдавніших часів і, природно, не може виявити себе зараз – в епоху суттєвих зрушень у гуманітарній, науково-технічній та інших сферах. Власне лінгвістичні механізми такої взаємодії в різні періоди історії мови можуть мати певні

особливості. Звичайно, англіцизми в українській мові – не завжди благо. Засвоюючи цю лексику, ми визнаємо єдиним джерелом свого духовного збагачення колишню метрополію і жодною мірою не розвиваємо своїх власних мовотворчих можливостей. Шлях, яким здійснюється таке збагачення, хибний. Ми мусимо дбати про розвиток своїх власних джерел збагачення, а не йти шляхом, прокладеним в іншому середовищі. Це стверджує нашу культурну залежність від чужих, не завжди дружніх до нас джерел [1, с. 72–73].

Серйозних регламентаційних заходів потребує мовне оформлення окремих сфер спілкування, у тому числі сфери інформації, особливо реклами – радіо-телевізійної, стендової, де спостерігається справжня мовна агресія. Ці явища, зрозуміло, не мають нічого спільного із взаємозбагаченням мов.

Доля англійських слів у системі української мови неоднакова, що визначається їх здатністю до асиміляції в новій лінгвістичній ситуації з метою більш гармонійного інтегрування в систему реципієнта. Еволюція запозичень в новій мовній системі відбувається в співвідносності з законом української мови на фонетичному, графічному, граматичному, семантичному рівнях. Процес асиміляції нових слів має важливий соціолінгвістичний аспект, який пов'язаний з особливостями освоєння іншомовної лексики різними соціальними групами носіїв мови.

Виникнення жаргону з використанням англомовних запозичень є результатом не стільки експансії самої англійської мови (покращення і збільшення вивчення іноземної мови в школі, поширення літератури англійською мовою, інтенсифікація міжнародних зв'язків), скільки популяризацію західного способу життя, бажання молодих людей бути схожими на героїв популярних кінофільмів, телепередач, а звідси – часто спостерігається механічне перенесення англійських лексем на український ґрунт.

Запозичення з англійської мови в молодіжний жаргон вже має свою «історію», вони відзначені «хвилеподібністю»: 60-ті роки, хвиля 70-80-х, кінець 90-х років. Якщо на ранньому етапі цього процесу можна було говорити про англомовні елементи в жаргоні певної групи молоді (яка безпосередньо контактувала з іноземцями, частіше мешканці великих міст), то сьогодні ареал поширення таких лексем значно збільшився.

Таким чином, слід відзначити велику вагу англіцизмів у процесі формування словника сучасної молодої людини. Процес запозичення відбувається постійно, віддзеркалюючи нові реалії нашого життя, даючи їм нові найменування. Але не можна допустити, щоб такі процеси

проходили стихійно, невмотивовано, бо часто яскрава та приваблива запозичена лексема є зовсім непродуктивною в системі сучасної української мови [3, с. 15–17].

Розглянутий матеріал дозволяє зробити такі висновки:

1. Англіцизм – різновид запозичення; слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком.

2. Процес запозичення іншомовних слів неоднозначно впливає на розвиток нашої мови. З одного боку, відбувається її збагачення, але, з іншого боку, витісняються власні елементи, що замінюються на слова з подібним значенням.

3. Курс на інтеграцію України в ЄС, процес глобалізації, перебудова економіки, орієнтація на країни Заходу спричинили тісну культурну, політичну та соціально-економічну взаємодію українського народу з народами світу, яка не могла не відбитися на мовному рівні, тому кількість англіцизмів сьогодні дуже швидко зростає.

Список використаних джерел:

1. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «я». К. : Академія, 2001. – 233 с.

2. Радчук В. Мова в Україні: стан, функції, перспективи. *Дивослово*. № 2–3. 2002. – С. 39–45.

3. Українська мова: функціонування на сучасному етапі. Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції. 15–16 травня 2002 р. Бердянськ, 2002.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-98>

Zapoticzna R. A.

PhD in Economics,

*Assistant Professor at the Department of Foreign Languages and Culture
of Professional Communication,*

Lviv State University of Internal Affairs

INTERCULTURAL COMMUNICATION'S ROLE IN INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Being one of the more recent concepts in the study of culture and communication, intercultural communication aims to recognize, comprehend, and accommodate the differences in communication between various cultural groups.

The global business environment of the twenty-first century is growing and piquing the interest of both developed and emerging countries. It is crucial that participating nations and their organizations understand and value one another's cultural differences in order to ensure growth and sustainability in international business as nations around the world become more interdependent and interconnected due to the global market and diverse consumer needs. According to recent studies, there are three key reasons why some multinational business initiatives fail: a lack of intercultural competency and abilities, a failure to communicate effectively on a global scale, and a disregard for proper business etiquette. Therefore, firms from various nations must recognize the benefit of comprehending their counterparts' cultures and beliefs as well as cultivate intercultural communication awareness and etiquette.

International trade is a byproduct of globalization, which is crucially fueled by economic interdependence and technological advancements. But a country's inability to comprehend the proper business etiquette, cultures, and values needed to conduct business across nations of the world will hinder the success of global business enterprises. An understanding of cultural differences and intercultural communication skills, as noted by a number of authors, will not only help businesses close the communication gap between nations taking part in international trade negotiations, but will also empower multinational and multicultural managers to manage cultural differences more skillfully. In order to build long-lasting strategic relationships and alliances, it is crucial that nations engaged in international business take the time to learn, understand, and appreciate the various ethical habits and appropriate etiquette for conducting business transactions because communication is culture-bound and culture-specific. Expanded business operations, intercultural competence, multicultural sensitivity, and a global mindset will all be crucial for the success of international business practices, transactions, and negotiations among participating nations in the twenty-first century, given the benefits and challenges of globalization [2].

All nations are continually looking for new avenues for economic development in order to follow the inevitable trend of economic globalization. We actively travel overseas in order to forge commercial ties with other nations in international trade, serving two purposes: first, to free domestic businesses from the constraints of the local market and open up to the outside world, and second, to showcase China's rich cultural heritage. In order to conduct business internationally, individuals from various cultural origins and with various values must coexist. Modern businesses must begin the process of cross-cultural communication by considering the beliefs and actions of individuals from various cultural backgrounds in order to improve cross-cultural business communication and establish the groundwork for international economic relations.

In order to avoid potential misunderstandings and to have a deeper understanding of some aspects of various cultures, it is crucial to be aware of the values of other cultures and, consequently, of other ways of communicating. Because everyone has a unique identity, it is important to practice cross-cultural communication because someone from one culture may not necessarily have the same notions about time, death, or identity as someone from another. The first is a national identity, which is comprised of one's last name, first name, citizenship, and activities, ideas, and life experiences. The second is a «personal» identity.

The foundation of the dispute in international business and economic exchanges is the linguistic and cultural disparity. Beginning trade discussions with foreign businesses requires significant preparation of negotiation topic and an effort to remove obstacles posed by linguistic and cultural differences. To avoid conflict throughout the communication process, it is important to have a basic awareness of the cultural background and communication preferences of the other side.

The term «behavioral competency» in cross-cultural corporate communication primarily refers to the capacity to create and comprehend the speech acts of various discourses. Intercultural business communication is a fundamental component of international trade, which is always carried out by individuals. Establishing positive cooperative relationships is the cornerstone of effective corporate communication. At the same time, the goal of communication defines and necessitates various forms of relational competency, and these variations frequently present barriers to intercultural corporate communicators in their communication efforts. Because it controls how discourse and language are used and serves as a significant moderating influence in business communication, relational competency is particularly crucial for intercultural business communication.

As a result, in the new period of economic globalization and integration, there are ever stricter requirements for intercultural business communication ability, and business competence plays a crucial role that cannot be disregarded. Business competence is the capacity to negotiate and reach agreements with counterparts from other cultures, including the knowledge of various perspectives on contracts and the ability to identify the key decision-makers. Under the presumption of obtaining adequate cross-cultural knowledge and business experience, this necessitates fluency in international business trade as well as strong intercultural management, administration, and operation skills.

The corporation also needs to be knowledgeable about pertinent laws and regulations, be able to apply them to practical issues, safeguard their legal rights and interests, and aggressively and successfully advocate for expanded rights while carrying out related tasks. In order to identify certain dynamic aspects and cross-cultural business prospects in good time, it is crucial to have

a broad international viewpoint. It is also important to actively understand market trends in order to make strategic adjustments in good time [1, p. 221].

In conclusion, the international economic environment of the twenty-first century is growing and piqueing the interest of both industrialized and emerging nations. It is crucial that participating nations and their organizations understand and value one another's cultural differences in order to ensure growth and sustainability in international business as nations around the world become more interdependent and interconnected due to the global market and diverse consumer needs.

References:

1. Wang, G.F. and Hu, X. (2022) Research on Intercultural Communication in International Business. Open Access Library Journal, 9, 1-7.
2. Washington, M., Okoro, E. (2012). Intercultural Communication In Global Business: An Analysis Of Benefits And Challenges. International Business & Economics Research Journal. 11(2), 217-221.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-99>

Кириченко О. А.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права факультету економіки і права,
Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика*

Бондаренко І. В.

*здобувачка вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем
за спеціальністю 061 Журналістика,
Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика*

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ, СПІВВІДНОШЕННЯ ТА МЕЖ ЛЕГІТИМНОГО ОПРИЛОДНЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДЛЯ ЮРИДИЧНОЇ ЧИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ДІАЛОГУ

Запропоноване у низці публікацій [1, с. 38-42; 2, с. 241-253; та ін.] інноваційне розуміння сутності, співвідношення і меж легітимного оприлюднення відомостей у контексті юридичного чи журналістського розслідування або у публічній дискусії має дуже велике законодавче та інше прикладне значення у мовній комунікації в контексті

глобалізаційного євроінтеграційного діалогу та у розвитку може бути представлено наступним поділом :

1. Достовірні відомості – такі відомості, що відповідають фактичним обставинам діяння (дії чи бездіяльності окремої людини або невеликої групи людей), події (дії чи бездіяльності дуже великих груп людей, коли неможливо встановити роль у досягненні загального результату кожного з учасників : у процесі війни, масових заворушень тощо) або явища (дія чи бездіяльність сил природи, в т.ч. хижих тварин, які перебувають у нерегульованих людиною умовах) в цілому або певної їх сторони; і за ступенем і фактичною процедурою досягнення достовірності можуть бути поділені на :

1.1. Завідомо достовірні відомості – такі, що повною мірою відповідають фактичним обставинам діяння або події чи явища загалом або конкретній його стороні та особливості сприйняття, запам'ятовування, зберігання, відтворення та іншої їх передачі певною особою, у т.ч. життєвий досвід або відповідна спеціальна чи професійна компетентність, сприяють передачі або іншому оприлюдненню фактично адекватних відомостей. При цьому завідомо достовірні відомості, у свою чергу, за базовою спрямованістю результату їх публічного оприлюднення поділяються на сприйняття такого роду відомостей, що формуються в цілому, більшістю медіаадресатів як :

1.1.1. Позитивні завідомо достовірні відомості – такі відомості, на основі яких може бути сформована лише позитивна характеристика об'єкта та/або предмета юридичного або журналістського чи іншого масмедійного розслідування або публічної дискусії.

1.1.2. Негативні завідомо достовірних відомостей – такі відомості, на основі яких може бути сформована лише негативна характеристика об'єкта та/або предмета юридичного або журналістського чи іншого масмедійного розслідування або публічної дискусії; і серед яких **за рівнем суспільної небезпеки результату їхнього публічного оприлюднення** додатково також можуть виділятися :

1.1.2.1. Нейтральні негативні завідомо достовірні відомості.

1.1.2.2. Суспільно шкідливі завідомо достовірні відомості.

1.1.2.3. Суспільно небезпечні завідомо достовірні відомості.

1.1.3. Позитивно-негативні завідомо достовірні відомості – такі відомості, на основі яких може бути сформована змішана позитивно-негативна характеристика об'єкта та/або предмета юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної дискусії.

1.2. Незавідомо достовірні відомості – такі відомості, що повністю відповідають фактичним обставинам діяння або події чи явища в цілому або конкретної її стороні та наявні певні недоліки особливостей сприйняття, запам'ятовування, зберігання, відтворення та іншої

передачі певною особою, в т.ч. відсутність необхідного життєвого чи спеціального досвіду або відповідної спеціальної чи професійної компетентності, ситуативно не змогла створити перешкоди для формування власне адекватних суджень та/або іншого оприлюднення саме адекватних відомостей. При цьому незавідомо достовірні відомості, у свою чергу, **за базисною спрямованістю результату їх публічного оприлюднення** також поділяються на такі відомості, що формуються у цілому, такого роду більшістю медіаадресатів як :

1.2.1. **Позитивні незавідомо достовірні відомості** – такі такого роду відомості, на основі яких може бути сформована лише позитивна характеристика об'єкта та/або предмета юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної дискусії.

1.2.2. **Негативні незавідомо достовірні відомості** – такі такого роду відомості, на основі яких може бути сформована лише негативна характеристика об'єкта та/або предмета юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної дискусії; і серед яких **за рівнем суспільної небезпеки результату їхнього публічного оприлюднення** додатково також можуть виділятися аналогічно п. 1.1.2 дійсної класифікації.

1.2.3. **Позитивно-негативні незавідомо достовірні відомості** – такі відомості, на основі яких може бути сформована змішана позитивно-негативна характеристика об'єкта та/або предмета юридичного чи журналістського чи іншого масмедійного доказування чи публічної дискусії.

2. **Недостовірні відомості** – такі відомості, що не відповідають фактичним обставинам діяння або події чи явища загалом або конкретної їх сторони; і **за ступенем і фактичною процедурою досягнення вже недостовірності** також можуть бути поділені на :

2.1. **Завідомо недостовірні відомості** – коли суб'єкт, від якого отримують певні відомості, знає про те, що ці відомості не відповідають повною мірою або частково фактичним обставинам діяння або події чи явища загалом чи конкретної їх сторони, але через ті чи інші наміри передає ці відомості як власне завідомо достовірні. При цьому завідомо недостовірні відомості, у свою чергу, **за базисною спрямованістю результату їх публічного оприлюднення** також поділяються на такі відомості, що формуються в цілому такого роду більшістю медіаадресатів, як :

2.1.1. **Негативні завідомо недостовірні відомості** – такі такого роду відомості, на основі яких закономірно може бути сформована лише негативна характеристика об'єкта та/або предмета юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної дискусії; і серед яких **за рівнем суспільної небезпеки результату**

їхнього публічного оприлюднення додатково також можуть виділятися аналогічно п. 1.1.2 дійсної класифікації.

2.1.2. **Позитивні завідомо недостовірні відомості** – такі відомості, з урахуванням яких в адресатів юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної дискусії через саме таким чином набутого незнання може бути сформована лише позитивна характеристика об'єкта та/або предмета цього доказування чи дискусії.

2.1.3. **Позитивно-негативні завідомо недостовірні відомості** – такі такого роду відомості, на основі яких у адресатів юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної дискусії в силу таким чином набутого незнання може бути сформована змішана позитивно-негативна характеристика об'єкта та/або предмета цього доведення або дискусії.

2.2. **Невідомо недостовірні відомості** – коли суб'єкт, від якого отримують певні відомості, не знає і не може знати про те, що ці відомості через певні причини (метеорологічні, дистанційні та інші умови сприйняття або особливості органів почуттів даного суб'єкта в частині сприйняття, запам'ятовування, зберігання, відтворення або іншої передачі їм цих відомостей, у т./ч. внаслідок відсутності необхідного життєвого чи спеціального досвіду або відповідної спеціальної та/або професійної компетентності), не відповідають повною мірою або частково фактичним обставинам діяння або події чи явища в цілому або конкретної їх сторони та при передачі таких відомостей впевнений у тому, що передає саме завідомо достовірні відомості. При цьому незавідомо недостовірні відомості, у свою чергу, **за базисною спрямованістю результату їх публічного оприлюднення** також поділяються на сприйняття такого роду відомостей, що формуються в цілому більшістю медіаадресатів, як :

2.2.1. **Негативні невідомо недостовірні відомості** – такі такого роду відомості, на основі яких закономірно може бути сформована лише негативна характеристика об'єкта та/або предмета юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної дискусії; і серед яких **за рівнем суспільної небезпеки результату їхнього публічного оприлюднення** додатково також можуть виділятися аналогічно п. 1.1.2 дійсної класифікації.

2.2.2. **Позитивні невідомо недостовірні відомості** – такі відомості, з урахуванням яких в адресатів юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної дискусії в силу таким чином набутого незнання може бути сформована лише позитивна характеристика об'єкта та/або предмета цього доведення чи дискусії.

2.2.3. **Позитивно-негативні незавідомо недостовірні відомості** – такі відомості, на основі яких у адресатів юридичного або журналістського чи іншого масмедійного доказування або публічної

дискусії в силу таким чином набутого незнання може бути сформована змішана позитивно-негативна характеристика об'єкта та/або предмета цього доведення або дискусії.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко І.В. Інноваційне розуміння та значення сутності та співвідношення завідомо і незавідомо достовірних і недостовірних відомостей у медіапросторі. *Студентські наукові дискусії поза форматом* : матеріали ІХ Міжнарод. конфер., 27 травня 2022 р. Івано-Франківськ : Ун-т Короля Данила, 2022. С. 38-42.

2. Бондаренко І.В. Інноваційне розуміння сутності та значимості достовірних і недостовірних відомостей в юридичному і журналістському доказуванні. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Право»: журнал.* 2022. № 1(1) 2022. С. 241-253.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-100>

Кізь О. Б.

*кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри психології,
керівниця Центру гендерних досліджень та впровадження політики
рівних прав та можливостей,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Кікінежді О. М.

*докторка психологічних наук, професорка,
професорка кафедри психології,
співкерівниця Центру гендерних досліджень та впровадження
політики рівних прав та можливостей,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

УКРАЇНА-ЛИТВА: МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ ЦЕНТРІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО ДІАЛОГУ

В умовах євроінтеграції актуалізується проблема міжкультурної комунікації у глобалізаційному діалозі, поглиблюються та інтенсифікуються взаємозв'язки між державами світового

співтовариства, активізується боротьба за утвердження демократичних принципів, щоб «жити разом у рівності та гідності» («Біла книга Ради Європи з міжкультурного діалогу»), «долучитися глобалізованого «Ми» й водночас зберегти самобутній життєвий світ, відчуття власного національного «Я» (М. Попович) [5, с. 16].

Як наголосив Президент НАПН України Василь Кремень, «людиноцентричні виміри філософії освіти розкривають нове її розуміння як стратегічного ресурсу гуманізації суспільних відносин, позаяк «те, що породжує і зберігає людину, було, є і назавжди залишиться її зверненням до суб'єктивності інших людей, що формує своєю мотивацією їхні співчуття, свідомість, згоду і співдію. Немає такої здатності душі людини, яка б не народжувалася, не зберігалася і не розвивалася як її внутрішній суб'єктивний стан у просторі зустрічей і взаємного спілкування [4, с. 4]».

Учені під міжкультурною комунікацією розуміють функційно зумовлену комунікативну взаємодію людей як носіїв різних культурних спільнот, що орієнтована на взаємопроникнення культурно-комунікативних смислів, досягнення взаєморозуміння з урахуванням і збереженням «національної картини світу», їх взаємозбагачення в соціокультурному й духовному планах.

Міжкультурна комунікація є одним із провідних напрямів міжнародної взаємодії, взаємодії культур, за якої вони вступають у діалог, відбувається їх актуалізація, внаслідок чого виявляється загальнолюдське і специфічне кожної культури як системи, стверджується самобутність народу. Водночас, міжкультурна взаємодія може бути інтерпретована як процес трансляції культури, національно-культурних традицій в аспекті засвоєння відповідної інформації на рівні суб'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктних відносин [1].

Особливо вагоме значення міжкультурна взаємодія набуває у питаннях забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у різних сферах життєдіяльності українського суспільства, що регулюються низкою ратифікованих міжнародних та ухвалених національних документів (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний в сфері сталого розвитку на період до 2030 року» (2015), документи Ради Європи «Жити разом: поєднання різноманітності та свободи в Європі XXI століття» (2011 р.), «Міжкультурний діалог, культурне різноманіття та освіта» (2016 р.), «Компетенції демократичної культури «Жити разом як рівні в культурно різноманітних демократичних суспільствах» (2016 р.), Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 рр., Державна стратегія забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на період до

2030 року тощо). У 2020-2021 роках Україна отримала офіційний статус учасниці таких міжнародних ініціатив, як «Партнерство Біарріц» і «Коаліція дій для сприяння досягненню гендерної рівності», набула членства у Міжнародній коаліції за рівну оплату праці (ЕРІС), а також приєдналася до Групи друзів жінок, миру й безпеки, чим засвідчила прихильність до реалізації десятих резолюцій Ради Безпеки ООН.

У перебудові існуючої системи гендерних відносин освіта як соціальний інститут відіграє ключову роль та створює фундаментальні умови для особистісного становлення, підвищення культурно-освітнього рівня та формування інтелектуального потенціалу нації, розвитку громадянського суспільства рівних прав і можливостей. У цьому специфічному культурно-інтеграційному і соціально-психологічному контексті відбувається багаторічна плідна співпраця гендерно-освітніх центрів двох закладів вищої освіти: Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ) (м. Тернопіль, Україна) та Європейського гуманітарного університету (ЄГУ) (м. Вільнюс, Литва).

У 2010 році розпочато співпрацю Центрів щодо реалізації проектів, програм та видів міжкультурних взаємодій та активізації міжнародної та наукової мобільності викладачів. Так, співробітниці Центру упродовж 2009-2011 років пройшли навчання з підготовки сертифікованих тренерів у рамках Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні, що реалізовувалася Програмою розвитку ООН за фінансової підтримки ЄС (провідною тренеркою Програми – представниця ЄГУ Маргарита Янкаускайте). У 2010 році – переймали досвід литовських колег та уперше перебували із візитом в ЄГУ у складі делегації гендерних експертів з України.

У рамках подальшої співпраці між гендерно-освітніми центрами університетів проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції» (2020) [6]; проведено спільний семінар-вебінар з НАПН України та ЄГУ (м. Вільнюс, Литва) «Формування егалітарно-освітнього середовища для дітей та молоді: досвід і перспективи» (2021) [2]; здійснено обмін досвідом та трьохмісячне міжнародне стажування в ЄГУ на тему «Psychological education with a gender focus in Lithuania» співробітницями Центру (2021) [3]; забезпечено взаємообмін електронними архівами наукової літератури з гендерної проблематики тощо. Метою співпраці було поглиблення знань про зарубіжні гендерні дослідження у міждисциплінарному ракурсі, вивчення досвіду імплементації гендерної складової до сучасної системи вищої освіти Литви та оцінки можливостей його адаптації до українських реалій. Зокрема, ознайомлення із системою вищої освіти та шляхами її

інтернаціоналізації у Литві, сучасними методами викладання та новітніми технологіями у вищій школі, інноваційними методами гендерної освіти та специфікою наукової підготовки у Литві. Представники ЄГУ поділились досвідом забезпечення принципів рівних прав та можливостей в освітньому просторі їхнього університету, охарактеризували шляхи створення гендерносправедливого середовища у закладах вищої освіти Литви, акцентували увагу на важливості проведення гендерних експертиз шкільних та університетських програм й офіційних документів, окреслили можливості інтегрування гендерних знань до змісту програм підготовки бакалаврів та магістрів, які здобувають вищу освіту в академічному департаменті соціальних наук ЄГУ.

Викладачі та студенти ТНПУ взяли участь у заходах ЄГУ, зокрема, під час проведення місяця інклюзивності (з 11 листопада по 11 грудня 2021 року) «Інклюзивність на території кампусу: гендер, культурне розмаїття, запобігання «мові ненависті» у громадах» («On-campus Inclusion: Gender, Cultural Diversity, «Language of Hate» Prevention across Communities»), долучилися до віртуальних екскурсій музеями Вільнюса та тематичних виставок із гендерної проблематики, прослухали низку онлайн лекцій від спікерів/спікерок, соціальних партнерів/партнерок та викладачів/викладачок ЄГУ.

Лекції та вебінари розкривали гостроактуальні і дискусійні теми сьогодення, як, до прикладу, лекція експертки ГО «Центр просування рівних можливостей» (м. Вільнюс), PhD із гуманітарних наук Маргарити Янкаускайте на тему «Попередження сексуальних домагань, у тому числі в університетському середовищі». Маргарита Янкаускайте – відома у Європі та світі гендерна активістка і лідерка, експертка і міжнародна тренерка, членкиня Соціал-демократичної партії Литви, викладачка і волонтерка, котра багато років співпрацює з українськими організаціями громадянського суспільства, міжнародними та українськими благодійними фондами й освітніми установами, здійснюючи просвітницьку місію утвердження ідеї прав та свобод людини, що базується на принципах гідності, поваги і взаємоповаги, рівних прав і можливостей. Науковиця працювала у низці університетів, громадських організацій та як зовнішній консультант у Литві, Киргизстані, Туркменістані, Грузії, Туреччині, Гонконгу, Україні. У 2011 році посольство США відзначило її нагородою «Хоробра жінка». У 2012 році вона стала однією з 12 представниць у календарі Європейського інституту гендерної рівності «Жінки, які надихають Європу». У 2015 році Національний форум різноманітності нагородив Маргариту за роботу у сфері гендерної рівності.

Надзвичайно цікавими були лекції Владислава Іванова «Бр'єшамся па-беларуску», Ольги Кивлюк «Токсична краса: кому вигідно в медіа змушувати нас відчувати себе некрасивими», Андрія Возянова «Якісна методологія в гендерних дослідженнях: значення для інклюзії», майстер-клас Уляни Биченкової «Майстерня турботливого і пасіонарного конструювання», вебіари професорки Університету Західного Мічигану (США) Олени Гапової «Революцією мобілізовані і призвані: про сенс жіночого протесту», соціологині та громадської активістки Олени Нестерук «Попередження сексуального насильства, міри реагування і питання права» тощо.

Вартим до запозичення був досвід перегляду та обговорення документальних фільмів в ЄГУ, зокрема «Жінка 2020», «Жінка на робочому місці: незавершена боротьба за рівність», який розповідає про важку боротьбу серед руху #MeToo – соціальної акції-флешмобу проти сексуального насильства і сексуальних домагань. Важливими для імплементації в університетське середовище ТНПУ виявились напрямки розвитку інклюзивного освітнього простору для усіх членів спільноти ЄГУ, під яким колектив університету розуміє створення відкритої, дружельюбною та сприятливою атмосфери для кожного, незалежно від етнічної, мовної, статевої, гендерної, вікової приналежності та дієздатності; поповнення інформаційними ресурсами Інклюзивно-ресурсного центру ТНПУ, вивчення міжнародного досвіду реалізації проєкту «Голоси насильства», який надав простір для голосів жінок із досвідом гендернозумовленого насильства, сексизму та сексуальних домагань, котрі проживають в Данії, Ісландії, Білорусі, Естонії, Латвії і Литві.

У рамках співпраці під час Міжнародної кампанії «16 днів проти насильства» (25 листопада-10 грудня 2021 року) співробітницями ТНПУ проведено презентацію документального фільму «Розірви коло», проведено 5 вебінарів-сеінарів («Об'єднаємо зусилля в боротьбі проти насилля»; «Аб'юз та психологічне насильство»; «Сексуальні домагання та дискримінація у сфері праці»; «Насильство в Інтернеті: кібербулінг, кібергрумінг, секстинг»; тренінг «Гендерні аспекти здійснення депутатської діяльності» для членкинь МФО «Рівні можливості» Тернопільської районної ради тощо).

Взаємодія у міжкультурній комунікації дала змогу перейняти передовий досвід литовських колег, збагатитися цінними знаннями та практиками щодо його адаптації та імплементації у національну освітню систему задля створення гендерносправедливого, недискримінаційного, егалітарного, гендерночутливого освітнього середовища, сприятливого для особистісного та професійного розвитку студентства, академічної спільноти та науково-педагогічних працівників, що суголосно світовим

стандартам утвердження паритетної демократії та відповідає принципам вільного суспільства.

Литовський досвід дозволив імплементувати ключові стратегії Ради Європи до напрямків роботи Науково-дослідного центру з проблем гендерної освіти і виховання учнівської та студентської молоді НАПН України – ТНПУ ім. В. Гнатюка, Центру гендерних досліджень та впровадження політики рівних прав і можливостей, Школи гендерної рівності: створення Дорожньої карти гендерно-справедливого середовища в Україні, розробка гендерних курсів для освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, магістра, аспіранта; проведення інформаційно-просвітницьких акцій, забезпечення участі та перемога студентів у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт із напрямку «Гендерні дослідження», проведення науково-практичних конференцій; написання магістерських робіт, робота студентських проблемних груп, впровадження системи гендерно-освітніх антибулінгових та антидискримінаційних практик, медійних технологій, окреслення організаційно-педагогічних умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО як невід'ємного складника гендерно компетентної, гендерночутливої та толерантної особистості майбутніх педагогів тощо).

Низка положень і висновків впроваджених гендерно-освітніх технологій як інноваційних може бути використана в поглибленні гендерних аспектів державної освітньої політики, визначенні основних стратегій національного механізму забезпечення культури гендерної рівності, формування егалітарної свідомості молодих людей з метою їх успішного життєвого та професійного життєздійснення в контексті європейської моделі гендерного паритету.

Список використаних джерел:

1. Бахов І.С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. № 2. С. 34 – 43.

2. Віртуальний простір ТНПУ об'єднав учасників міжнародного семінару-вебінару «Формування егалітарно-освітнього середовища для дітей та молоді: досвід і перспективи». URL: http://tnpu.edu.ua/news/5964/?sphrase_id=38513

3. Закордонне стажування співробітниць Центру гендерних досліджень та впровадження політики рівних прав і можливостей ТНПУ ім. В. Гнатюка у Литві. URL: http://tnpu.edu.ua/news/6849/?sphrase_id=38512

4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка, 2009. 520 с.

5. Попович М. Роль філософії у духовному розвитку людства. Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності: матеріали III Міжнародної науково-теоретичної конференції (Житомир, 19–20 травня 2011 р.). Житомир, 2011. С. 16.

6. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 вересня 2020 р., м. Тернопіль) ; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 288 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-101>

Кісла Г. О.

*кандидат філософських наук, доцент,
Український державний університет імені М. П. Драгоманова*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Сучасний світ надає людству можливість визнання комунікації основним конструктом соціального життя. Сучасність пропонує розглядати наступні рівні комунікацій з урахуванням особливостей інтеграційних європейських процесів, міжетнонаціональні комунікації, міжсоціальні, міжпрофесійні, міжполітичні комунікації.

Глобалізація як основний тренд розвитку сучасного світу передбачає інтеграцію соціальних спільнот самого різного рівня організації, від країн, держав до мікроспільнот рівня субкультур. Інтеграція в свою чергу базується на комунікаціях, які мають різні рівні презентації, але їх можна усі об'єднувати, на нашу думку, в міжкультурні комунікації. Сучасний світ надає людям можливості відчувати присутність одне одного находячись на різних континентах, тому що он лайн комунікації складають «реальну ілюзію» відсутності географічного простору. Також сучасний світ надає людству можливість визнання комунікації основним конструктом соціального життя.

З урахування різних рівнів презентації складаються наступні комунікації: *міжетнонаціональні комунікації* (комунікації між різними етнонаціональними культурами – українська, польська, французька, іспанська і.т.п), *міжсоціальні комунікації*, які визначаються в першу чергу соціальним статусом в суспільстві (комунікації між соціальними

групами роботодавців і найманих робітників, між соціальними групами япні і провінціалів, між високим, середнім, низьким класами), *міжпрофесійні комунікації* (між освітянами, лікарями, робітниками інформаційних технологій–ІТ, військовими, науковцями), *міжполітичні комунікації* (між представниками різних політичних партій і ідеологій: соціалістами, соціал-демократами, консерваторами, лібералами).

Міжкультурна комунікація в науковому середовищу тиражовано визначається як символічний процес обміну, за допомогою якого індивіди, соціальні групи, з двох або більше різних культурних систем обговорюють спільні значення в інтерактивній ситуації. Концепція Європейського Союзу «єдність у різноманітті», з точки зору самого «міжкультурного діалогу», породжує ідеї миру та солідарності, які є одними з основних цінностей світової спільноти [1, с. 92].

Існуючий серед інших комунікативний підхід трактує європейську інтеграцію як процес створення соціальних спільнот за допомогою ефективною взаємодії між їхніми членами у різних галузях. У результаті формується спільний соціальний і політичний простір.

Міжкультурна комунікація зосереджена на взаємодії між людьми, між соціальними спільнотами які діють у різних культурних системах. Це означає, що суб'єкти комунікації не мають однакових cultural framework але мають стратегії і технології для комунікації.

Метою досліджень міжкультурної комунікації науковці вважають з'ясування питання про те, як люди з різним культурним капіталом розуміють один одного.

Що включає міжкультурна комунікація?

1. Взаємодію, тобто спільне творення розмови, спільну креативну дію, створення нового інтелектуального чи матеріального продукту.

2. Обмін інформацією, соціально-культурним досвідом, досвідом комунікацій також.

Як культурна різноманітність впливає на зміст комунікацій? Безумовно, збагачує і надає можливості для креативного користування досягненнями іншої культури. Можна додати, конструює цікавість до іншої культури що в позитивному сенсі «провокує» на комунікації з представниками іншої культури.

Базовою основою комунікації можна вважати солідарність між суб'єктами комунікації. Презентація солідарності, на нашу думку, проходить такі етапи: 1. Формування інтересу до іншої культури. 2. Посилання message бажаному об'єкту комунікації. 3. Презентація змісту своєї культурної ідентичності. 4. Презентація позитивного прийняття іншої культури.

І таким чином «кожна культура, – каже Д. Барнлунд, виражає свої цілі та веде свої справи через засоби комунікації» [2, с. 39].

Список використаних джерел:

1. Barnlund, D. Communication in a global village. In M.J.Bennett (Ed.), Basic concepts of intercultural communication: Selected readings. Yarmouth, M.: Intercultural Press.2008.
2. Hall E. T. Understanding Cultural Differences: Germans, French and Americans. Intereultural Press, 2012.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-102>

Лозовий В. С.

*доктор історичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу суспільних процесів
центру внутрішньополітичних досліджень,
Національний інститут стратегічних досліджень*

ІСТОРИЧНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ ТА ПОРОЗУМІННЯ МІЖ НАРОДАМИ В КРАЇНАХ ЄС

У контексті інтеграційних процесів питання політики міжкультурної взаємодії є надзвичайно важливим для країн Європи. Поважним завданням для ЄС є розробка програм і стратегій міжкультурного співробітництва, дотримання балансу між політикою формування загальноєвропейської ідентичності та втіленням засад полікультурності, діалогу культур, цивілізацій та релігій.

Під міжкультурним діалогом розуміється сукупність зв'язків та взаємодій між різними культурами, а також взаємовпливів культур та культурних запозичень, що сприяють гармонійному співіснуванню представників різних культур у суспільстві.

Наріжним каменем внутрішньої та зовнішньої політики країн ЄС стала політика порозуміння та примирення в ім'я загального прогресу. У цій моделі історія відіграє важливу роль. Створення єдиної Європи передбачає формування спільної «культури пам'яті», основні вимоги якої передбачають: 1. минуле Європи має базуватися на фундаменті основних європейських цінностей, таких як гуманізм, терпимість і демократія; 2. створення відкритої сфери обговорення, яка передбачає взаєморозуміння та примирення всередині націй та між європейськими націями; 3. висвітлювати також незручні сегменти національних історій; 4. судження про минуле базувати виключно на вивченні історичних фактів, водночас відмовитися від поняття «єдиної історичної правди».

Такий підхід віддає належне множинності існуючих історичних спогадів в Європі, і в той же час забезпечує стимул вивчати їх через засади транснаціонального ракурсу бачення.

Визнання центральної ролі освіти та питання викладання історії було одним з пріоритетів для Ради Європи. Адже зрозуміло, що від розробки належної парадигми історичної освіти залежить подолання ксенофобії, історичних забобонів, націоналізму, шовінізму тощо.

Рада Європи звернулася до професіоналів істориків з проханням дотримуватися трьох основних принципів: історія без пропаганди, історія без забобонів і історія, заснована лише на реальних фактах. Проект, ініційований Радою Європи на «Вивчення та викладання історії Європи в ХХ столітті» базується на міждисциплінарній і загальноєвропейській основі. Безпосереднім результатом реалізації проекту стала рекомендація «Про викладання історії у ХХІ столітті в Європі». Документ охоплює такі питання, як цілі викладання історії, європейський вимір, зміст програми, методів навчання, підготовки вчителів, інформаційних і комунікаційних технологій і зловживання історією. У ньому зазначено, що глибше розуміння новітньої європейської історії може служити попередженню конфліктів. Історичний матеріал має подаватися через діалог, і на основі багаторакурсності. Школа має розвивати в учнях вміння критично мислити, і вміти протистояти маніпуляціям та зловживанню історією. Матеріал має нівелювати упередження й стереотипи, висвітлюючи в шкільних програмах міжкультурні контакти та позитивний взаємовплив між різними країнами, релігіями та науковими школами в процесі історичного розвитку Європи [1].

У 2011 р. ухвалено Рекомендацію Комітету міністрів державам-членам «Щодо міжкультурного діалогу і образу Іншого у викладанні історії», яка визначає напрямки реформи викладання історії з метою її вкладу в міжкультурний розвиток і наголошує на діалогічному висвітленні історії у постконфліктних ситуаціях [5]. Отже, у центрі історичного порозуміння та примирення різних європейських пам'ятей і формування спільної ідентичності є діалог, який базується на таких принципах: 1. історичні події необхідно розглядати з урахуванням їх складності для всіх залучених сторін; 2. «попит на історичну пам'ять» всіх сторін повинен бути однаково шанованим і опорною точкою під час обговорення; 3. минуле можна проаналізувати з урахуванням і посиленням на перспективу партнерів дискурсу. Відповідно, Європейська комісія ініціює дослідні проекти, що мають консолідаційні політичні завдання і «повинні розробляти ідеї поглиблення діалогу між

громадянами ЄС про різну історичну пам'ять з метою дійти спільних поглядів на минуле, сьогодення і майбутнє Європи» [4].

Дослідження змісту навчальних матеріалів різних країн показало значну вкоріненість національних міфів у підручниках і у колективній пам'яті. Розуміння того, що навчання історії є практичним інструментом, вирішальним фактором у досягненні згоди між людьми та країнами у Євросоюзі дає поштовх реалізації проєктів, які мають сприяти порозумінню та інтеграції, як наприклад, «Спільні історії для Європи без кордонів». Основна методологічна засада «спільних історій» – це врахування всіх сторін історичних подій, усіх їх взаємодій, конвергенцій і конфліктів. Проєкт уможливлює розвіювання стереотипів, міфів ідентичності й негативних бачень «іншого», а отже веде до міжкультурного діалогу й до позитивних трансформацій конфліктів. Реалізація проєкту має три ключові завдання: 1. підвищення обізнаності про спільну історичну спадщину держав членів; 2. сприяння попередженню конфліктів та процесам примирення через кращі знання історичних взаємодій і конвергентностей; 3. поширення міжкультурного діалогу [3].

«Спільні історії...» опубліковано 2014 року, до 60-річчя Європейської культурної конвенції. Ця праця доповнює і розвиває концепції та результати попередніх проєктів, таких як: робота над багатосторонніми точками зору, зокрема «Багаторакурсність в викладанні історії: керівництво для викладачів (Роберт Стредлінг, 2003)»; робота над ключовими датами й подіями, що є важливими точками дотику у європейській історії, в результаті якої було видано працю «Перехрестя європейських історій – кілька прогнозів на п'ять ключових моментів в історії Європи (2006)»; робота над образом «іншого» у викладанні історії, що зосереджується на навчанні культурно різноманітного суспільства Європи, і внаслідок якої адаптовано Рекомендації СМ/Рес (2011)6 [5].

Значну роботу щодо порозуміння європейських народів проводить асоціація європейських викладачів Єврокліо. Проєкт «Об'єднуючи Європу через історію» охопив 21 країну. Загальною темою, що об'єднала всі країни-учасники проєкту була тема вивчення розвитку ідеї та реалізації прав людини у європейських державах. У цьому проєкті викладачі історії вивчали історію руху за права людини у порівняльній перспективі. Вчителі детально обговорювали зв'язок між вивченням історії та правами людини (правом на освіту, правом на рівний доступ до благ, правом на гарантію демократії). Ці ініціативи сприяють розробці модулів викладання європейської історії і культурної спадщини для вчителів, які Єврокліо спільно з іншими ключовими

історичними освітніми спільнотами заклала в основу змісту історичного веб-порталу. Декларується, що історична освіта у Європі не повинна бути простим посередником в інтерпретації фактів, вона повинна містити аспекти розгляду подій суперечливого характеру на основі історичного досвіду і цінностей багаторакурсного підходу. Центральне місце в ній мають зайняти позитивні установки і цінності, включаючи толерантність, повагу до різноманіття і неупередженість.

В Україні також реалізовувалися міжнародні проекти з історичної освіти. Вони були спрямовані на формування розуміння сутності культурної різноманітності через спільну історію. У 2013 році в рамках проекту Європейської асоціації викладачів історії Євроклію «Спільна історія. Діалог культур» видано навчальний посібник для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів та студентів вищих навчальних закладів. Домінуючою ідеєю видання є діалог культур у різні історичні часи: у імперському та радянському періодах, у період незалежності. У посібнику акцентовано увагу на проблемах пошуку ідентичностей в умовах полікультурного суспільства, збереження історико-культурної спадщини, впливу епох на людську свідомість, ролі молоді у міжкультурному діалозі тощо [2].

Таким чином, особливе місце в процесі міжкультурного порозуміння європейських народів займає історична освіта, тому що школа, значною мірою, впливає на свідомість молодого покоління. Європейські засади викладання історії на основі міжкультурного діалогу націлені на пошук спільного в історії (як всередині країни так і країн-сусідів). Історична освіта повинна формувати в учнів критичне мислення, толерантне ставлення до Іншого, долати ксенофобію, сприяти взаєморозумінню всередині країни та між європейськими державами.

Список використаних джерел:

1. Рекомендація Rec (2001) 15 Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у XXI столітті в Європі». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_729#Text
2. Спільна історія. Діалог культур: Навчальний посібник для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів та студентів вищих навчальних закладів. Львів : ЗУКЦ, 2013. 256 с.
3. Спільні історії для Європи без кордонів URL: <http://www.novadoba.org.ua/ukr/shared-histories>.
4. Europäische Kommission, Arbeitsprogramm 2009; Kooperationsthema 8: Wirtschaft und Sozialwissenschaften und Geisteswissenschaften, Rev. 18. URL: http://ec.europa.eu/atwork/planning-and-preparing/workprogramme/index_de.htm.

5. Recommendation CM/Rec(2011)6 of the Committee of Ministers to member states on intercultural dialogue and the image of the other in history teaching URL: <https://rm.coe.int/09000016805cc8e1>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-103>

Radchenko V. O.

*Higher Education Applicant 3rd year student,
State University of Trade and Economics*

Scientific adviser:

Yuvkovetska Yu.

*Docent, PhD in Philosophical Sciences,
State University of Trade and Economics*

UKRAINE ON THE WAY TO EUROPEAN INTEGRATION: A CULTURAL DIMENSION

The concept of cross-cultural communication is a topic that often remains a mystery. Cross-cultural communication is communication that occurs in conditions so different from culturally determined traditions in the participants' communicative competence that these differences significantly affect the success or failure of a communicative event.

Cross-cultural communication is characterized by the fact that participants in direct contact use specific language variants and discursive strategies that differ from those that they use to communicate in their own culture. Sometimes cross-cultural communication is also called cross-cultural communication, because it describes the phenomena of cross-cultural, mutual communication of representatives of different cultures.

The interaction of cultures and cross-cultural communication as its main result is actively considered today almost every day. The concept of intercultural communication originated in the middle of the twentieth century and is associated with the names of such scientists as E. Hall, K. Klaxon, A. Kreber, G. Porter, D. Trager, L. Samovar. Intercultural communication as a scientific discipline emerged in 1954 [2].

The processes of intercultural communication in Ukrainian society are directly related to the processes of European integration. In this context, the information reveals the main provisions of regional economic integration, including its legal aspects, historical stages of European integration, sectoral policy of the European Union, relations between Ukraine and the EU, as well

as the processes of expanding European integration. In addition to the above-mentioned normative legal acts, there are a number of scientific articles devoted to the issues of European integration for students of higher educational institutions, which introduce the course of European integration into the overall educational process.

During the founding of the European Union, it was noted that multilingualism and linguistic equality of all its members is one of the fundamental principles of the practical existence of the organization. It is for this reason that linguistic and cultural diversity gives the EU a special character and that the process of European integration is accompanied by constant interaction of representatives of different languages and cultures. Thus, cultural and linguistic aspects of interaction between Ukrainian and European Society are very important in the context of European integration, and their course is influenced by external and internal factors that can contribute to increasing or decreasing the effectiveness of intercultural communication in Ukrainian society [2].

Successful interethnic communication L. Pochebbut psychological readiness has three bases:

1. cognitive foundation
2. behavioral basis
3. emotional foundation

Ukraine's path to integration into the European Union is a natural consequence of the fact that our state has become independent. The origins of Ukraine's European integration are the history of our people and awareness of the right to live in a democratic, economically developed, socially oriented country. The state and the people are doing everything possible to join the community of developed European countries today, which is the dominant domestic and foreign state policy. Ukraine has already demonstrated its ability to make a significant contribution to the stability and security of the European Space. This is evidenced by the resistance of the Ukrainian people to a full-scale invasion of Ukraine. Ukraine enjoys significant support from the EU and a number of friendly countries that have already joined the EU [1]. The state should make full use of the experience of European integration member states. It is important for Ukraine to provide advisory, methodological, technical and other assistance to EU member states, Given the scale of the necessary transformations.

The European Union at the Ukrainian borders objectively strengthens the influence of the European community on Ukraine, modernizes cooperation with new members of the Union. Strategically, this process can be considered positive-contributing to the implementation of European standards in Ukraine, expanding the scope of cooperation with the European Union [3]. Together

with the European Union, it is necessary not only to find mutually acceptable mechanisms, but also those that will be able to maintain and develop dynamics in bilateral trade, economic, cultural and political relations.

Cultural cooperation between the EU and Ukraine is currently carried out within the framework of the EU Creative Europe Program.

Creative Europe is a framework program of the European Commission for support and beyond. It also establishes the competitiveness of the European cultural, creative and audiovisual sectors. What is important is the program also about preserving, developing and promoting the cultural and linguistic diversity of European countries [6].

Since Russia's full-scale war against Ukraine began, the European Commission has been looking for flexible tools to support the Ukrainian cultural and creative sectors. In particular, the Creative Europe project has opened up the possibility of providing financial support to Ukrainian organizations and cultural initiatives. The European program of mobility of artists and cultural figures, which is also open to the people of Ukraine. The EU will allocate 21 million euros for such projects over the next three years. In addition, the European House program covers projects and contacts between small cultural organizations at the local level – an additional budget of 12 million euros has been laid down to help them [4].

In addition, according to EU representatives, to protect the cultural heritage of Ukraine in an emergency, the EU will use other methods of financial assistance. For example, there are EU civil protection mechanisms. For the first time in its History, Ukraine has turned to this EU mechanism for the protection of cultural heritage. In response, Italy, Germany and Norway provided equipment and practical assistance to protect the cultural heritage of Ukraine [5].

It should be remembered that after the start of a full – scale invasion of Ukraine in February 2022, the Russian invaders began to strike and destroy objects of educational and cultural heritage-schools, universities, museums, libraries. In this way, they demonstrated their task to destroy the culture, language and other signs of the cultural identity of Ukrainians, which is the basis of Ukraine's resistance to Russian aggression.

Therefore, today, when we are faced with the problem of self-identification in a multicultural society, when globalization has reached us in full, the Ukrainian state should strengthen its role in supporting the sphere of national culture. Strengthening cultural ties should become a powerful factor in the fight against attempts to create new dividing borders in Europe, to create a comprehensive picture of Ukraine as a state that respects the historical traditions of national culture, and at the same time dynamic cultural life develops in conditions of diversity, cultural and linguistic pluralism.

Ukraine has a great chance not only to join the European family, but also to become an ideological leader. After all, after the victory, Ukrainian culture is advancing, and the Ukrainian people are increasingly ready to respect the EU values and implement them in their own lives.

Conclusion: Having considered the question «Ukraine on the way to European integration: a cultural dimension», we can conclude that since 1998, when the partnership agreement between Ukraine and the European Union was adopted, our country has started its path to European integration.

This process has been going on for more than 20 years and includes many areas. Among which there is a cultural direction. As for culture, we see that recently we have been increasingly moving away from the influence of Eastern culture and moving in a European direction. This can be seen in various fields: cinema, music, theater, art, etc. It should also be noted that culture is not only the fruit of artists' activities, but also the level of development of the nation. Cultural integration consists not only in big things, but also in small ones, for example: sorting garbage, banning alcohol consumption in public places, etc.

In addition, in order to implement cultural integration, the development of the English language is increasingly underway in our country. There are good schools and teachers here, so that children can learn about European values. Now we are on the way to integrating not only European culture, but also our own into the European one. Therefore, it is important to develop cultural cooperation with European countries and move forward through integration.

References:

1. Головна сторінка DSpace. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2251/ukrayina_na_shlyahu_yevropeys_koyi_in_teg.pdf;jsessionid=2D19B85F849E83C0A0C90FE0AB6D49D6?sequence=2 (дата звернення: 11.11.2022).

2. Головна сторінка DSpace. URL: http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6124/Issue_15_Shchilinska.pdf;jsessionid=C683FCE91F0C3EA9AA6D07B1B0056650?sequence=1 (дата звернення: 11.11.2022).

3. Євроінтеграційна стратегія України і проблеми її реалізації в глобальних умовах. Освіта та самоосвіта. URL: <https://referatss.com.ua/work/ievrointegracijna-strategija-ukraini-i-problemi-ii-realizacii-v-globalnih-umovah/> (дата звернення: 11.11.2022).

4. Креативна Європа Україна. Креативна Європа в Україні. URL: <https://creativeeuropa.in.ua/> (дата звернення: 11.11.2022).

5. European capitals of culture. Culture and Creativity. URL: <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture> (дата звернення: 11.11.2022).

6. Ukrinform. ЄС надає суттєву допомогу Україні у збереженні культурної спадщини – Єврокомісія. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3597244-es-nadae-suttevu-dopomogu-ukraini-u-zberezeni-kulturnoi-spadsini-evrokomisia.html> (дата звернення: 11.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-104>

Федорова А. І.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, історії та політології,
Національний університет «Одеська політехніка»*

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

24 лютого 2022 р. розпочалося повномасштабне вторгнення військ РФ на територію України, назване агресором «спеціальною військовою операцією». Головна мета якої, за висловом В. Путіна, – «захистити людей, які зазнали знущань і геноциду з боку київського режиму протягом останніх восьми років. І для цього ми будемо прагнути до демілітаризації та денацифікації України» [1]. В цій політиці активно використовувалося національне питання, передусім, захист «єдинокровних братів», які зазнають утисків з боку «київської хунти», а також представників інших національностей, які не бажають миритися «з пануванням неонацизму та кривавих злочинів», з заборонаю розмовляти, навчатися рідною мовою тощо [4].

За даними останнього перепису (2001 р.) в Україні проживає понад 1 млн осіб з-поміж національних меншин, що є представниками майже 130 національностей. Хоча у світлі останніх подій активно розвінчується міф про багатостітнічність України. Наприклад, В. Борисенко виділяє, окрім 37,6 млн (77,8%) українців, представників ще 15 етнічних спільнот: росіяни – 8,3 млн. (17,3%), білоруси – 275, 8 тис. (0,6%), молдавани – 258, 6 тис. (0,5%), болгары – 204,6 тис. (0,4%), угорці – 156,6 тис. (0,3%), румуни – 151 тис. (0,3%), поляки – 144,1 тис. (0,3%). Решта становлять 0,2–0,1%, що, на думку дослідниці, є нечисленними

етнічними спільнотами (євреї – 103,6 тис., вірмени – 99 тис., греки – 91,51 тис., татари – 73,3 тис., роми – 27,6 тис., азербайджанці – 45,2 тис., німці – 33,3 тис., гагаузи – 31,9 тис. осіб) [2]. Оскільки з часу останнього перепису минуло понад 20 років, ми розуміємо, що ці цифри змінилися. Але все ж таки представники різних націй проживають на території України, і в окремих регіонах доволі компактно, наприклад, угорці й румуни – у Закарпатській області, румуни – у Чернівецькій, греки – у Донецькій, гагаузи – в Одеській, євреї – найбільше у містах Києві, Одесі, Харкові, Дніпрі тощо.

Права представників національних меншин закріплені законодавчо. Однак це законодавство на сьогодні не можна назвати досконалим. Закон «Про національні меншини в Україні» ухвалений Верховною Радою ще в червні 1992 р. по суті є недієвим. Оскільки Україна прогне до ЄС, то про необхідність нового закону щодо національних меншин вказували неодноразово представники європейських інституцій (наприклад, Верховний комісар ОБСЄ, Дорадчий комітет Рамкової конвенції про захист нацменшин, Комітет міністрів Ради Європи).

Саме недосконала законодавча база стала джерелом деструктивних явищ в етнополітичній сфері, що використовувалося і використовується державою-агресором для дестабілізації ситуації. У Стратегії національної безпеки України визнається, що джерелом загроз незалежності України, її суверенітету і демократії залишається недостатня ефективність державних органів, що ускладнює вироблення і реалізацію ефективної політики. Це безпосередньо стосується, як вважає В. Явір, і етнонаціональної сфери: адже, попри те, що російсько-українська війна триває з 2014 р., а РФ визнана державою-агресором, проросійські політичні сили України продовжували провадити деструктивну антиукраїнську діяльність, і лише після повномасштабного вторгнення рішенням РНБО була зупинена діяльність політичних партій, які мають зв'язки з РФ («Опозиційна платформа – За життя», «Партія Шарія», «Наші», «Опозиційний блок», «Прогресивна соціалістична партія України», «Соціалістична партія України»). Поліетнічне громадянське суспільство, на відміну від держави, набагато швидше реагує на виникнення загроз етнополітичного характеру, проявляє ознаки етнонаціональної стійкості [11, с. 203-204]. Слід зазначити, що представники національних меншин, що проживають на теренах України, відчувають себе передусім українським народом. Ще до повномасштабного вторгнення, 22 лютого 2022 р. представники різних етнічних ідентичностей і громадяни інших країн, які проживають в Україні, ініціювали звернення «Україна – мирний дім» [10], де зазначали, що Україна є мирним домом для

представників різних національностей, проголошували свою солідарність і підтримку Україні та засуджували спроби зовнішнього агресора зруйнувати мир. Цей крок був продиктований задля протидії кампанії дезінформації, що проводить РФ, використовуючи в т.ч. і питання національних меншин. Це прояв консолідованості, злагоди представників різних народів, що проживають в Україні.

Повернемося до законодавства у сфері національних меншин. 17 червня 2022 р. Єврокомісія офіційно рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ в Європейський Союз, але з урахуванням, що країна запровадить ряд важливих реформ. Серед них – забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин. 23 червня 2022 року лідери країн Європейського союзу на саміті в Брюсселі ухвалили резолюцію щодо надання Україні статусу кандидата в члени ЄС. І знову таки одна з вимог – завершити реформу правової бази для національних меншин згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії та розробити механізми її впровадження.

І тут ми стикаємося з проблемами термінології. Нинішній законопроект щодо національних меншин іменується «Про національні спільноти» (раніше закон мав назву – «Про національні меншини»). Ця зміна термінології викликає певні зауваження та застороги через невідповідність міжнародно-правовим нормам, де саме прописаний термін «національні меншини». Під час обговорення законопроекту чимало звучало думок, що відмова від терміну «національні меншини» як «принизливого» є безглуздом, оскільки термін «меншина» означає не меншу гідність, а меншу кількість порівняно з титульним етносом і тому, власне, ці групи потребують особливого захисту [6; 7; 9]. Сподіваємося, що уряд дослухається до думок експертів, представників національних меншин, і, власне, норм міжнародного права, і ми отримаємо гідний закон, де будуть враховані права представників різних національностей, що проживають в Україні.

Російські війська, як відомо, планували провести операцію із захоплення України за 15 діб, однак потужний спротив ЗСУ, тероборони та всього населення України, які консолідовано продемонстрували високий рівень стійкості, перешкодив реалізації цих планів. Сьогоднішня війна як ніколи об'єднала зусилля представників різних національностей задля протидії агресору. Український народ, не важливо якої національності – українець, росіянин, болгарин, єврей, ром, грек, гагауз тощо – боронить Україну на фронті, займається волонтерством, приймає ВПО, надаючи житло, їжу тощо, не зважаючи на національність переселенця, бере участь у мирних протестах, партизанському русі на окупованих територіях тощо. Головна мрія всіх

і кожного – вигнати агресора і бачити Україну мирною вільною демократичною країною.

Держава-агресор активно використовує інформаційну складову російсько-української війни, намагаючись своїми неправдивими повідомленнями, інформатаками та провокаціями посіяти паніку, зневіру, деконсолідувати українське суспільство. Але натомість ми бачимо зворотну реакцію – українське суспільство бере активну участь у протидії ворожій дезінформації, фейкам, російській пропаганді, демонструє небачену єдність та підтримку влади.

Чимало національних громадських організацій долучилися до волонтерської роботи, наданню гуманітарної допомоги, сприяють евакуації представників національних спільнот в безпечні місця, активно доносять до європейських країн правду, що відбувається в країні саме з позицій національних меншин/громад [3; 5; 8 та ін.]).

Отже, ми можемо погодитися зі словами В. Явір, що під час повномасштабної російсько-української війни відбувається консолідація всіх етнічних складових української політичної нації навколо спільної мети – здобуття перемоги у війні, повернення і возз'єднання всіх окупованих територій України, формування єдиного етнополітичного простору з урахуванням особливостей кожного регіону, акумулювання та поширення спільних демократичних цінностей, спільного європейського майбутнього України; все це вказує на формування в межах етнополітичної системи принципово нового виміру забезпечення її розвитку в умовах гібридних викликів та конвенційної війни – етнонаціональної стійкості [11, с. 201]. Дійсно, представники різних етносів об'єдналися для вирішення спільної мети – здобуття свободи, територіальної цілісності та незалежності України, Перемоги і побудови демократичної суверенної держави, що має знайти відображення й в новому законі щодо нацменшин.

Список використаних джерел:

1. Russia's Putin authorises «special military operation» against Ukraine. *Reuters*. 24.02.2022. URL: <https://reut.rs/3NjLG2b>
2. Борисенко В. Скільки «народів» живе в Україні. *Урядовий кур'єр*. 9.06.2017. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/skilki-narodiv-zhive-v-ukrayini/>
3. Головний рабин України звернувся до росіян та євреїв Росії: «Люди, зупиніть війну!». *Радіо Свобода*. 02.03.2022. URL: <https://bit.ly/3goEPcn>
4. Заявлено о провозглашении государства Федеративная Республика Украина. *Мир и мы*. 27.02.2022. URL: <https://bit.ly/3iwkC1F>

5. Звернення українських євреїв до президента, уряду, Кнесету та громадянського суспільства держави Ізраїль. 25.10.2022. *ГЛАВКОМ*. URL: <https://bit.ly/3EOQvvh>

6. Кулік В. Законопроект про «національні спільноти»: неякісний товар у гарному пакуванні. *Українська правда*. 09.08.2022. URL: <https://www.prawda.com.ua/columns/2022/08/9/7362359/>

7. На Буковині відбулось експертне обговорення законопроекту «Про національні спільноти в Україні». *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*. 15.11.2022. URL: <https://bit.ly/3Vi3FsZ>

8. Неочікувана та шокуюча відповідь керівництва Болгарії на звернення українських болгар. *Юг. TODAY*. 28.10.2022. URL: <https://bit.ly/3GzrNDq>

9. Співробітники Офісу Омбудсмана взяли участь в обговоренні законопроекту «Про національні спільноти України» на Одещині. *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*. 08.11.2022. URL: <https://bit.ly/3ADIKst>

10. Україна – мирний дім для всіх нас: звернення на підтримку України. *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті*. 22.02.2022. URL: <https://dessa.gov.ua/zvernennia-etnospilnot-ukrainy/>

11. Явір В. Формування етнонаціональної стійкості в умовах російсько-української війни. *Політикус*. 2022. Вип. 1. С. 201-205. DOI:<https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-1.32>

МАТЕРІАЛИ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ
В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО
ДІАЛОГУ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ**

Частина 1

25–26 листопада 2022 року

м. Одеса, Україна

Підписано до друку 05.12.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 22,32. Тираж 100. Замовлення № 1222-030.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»

79000, м. Львів, вул. Технічна, 1

87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44

Телефон: +38 (050) 658 08 23

E-mail: editor@liha-pres.eu

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6423 від 04.10.2018 р.